FERGUUT: RIDDERROMAN UIT DEN FABELKRING VAN DE...

Lodewijk Gerard Visscher

FERGUUT

RIDDERROMAN

uit den Fabelkring van
de ronde Tafel,

uitgegeven door

L. G. Visscher

Professor aan de Universiteit te Utrecht.

UTRECHT
bij **Robert Natan**
Hoogeschool Akademie boekhandelaar.
1838.

Uitgegeven door my
Ondergeteekende
Utrecht 8 Mei 1837
Robert Natan

Bewerkt en geschrev[en]
L. G. Visscher.

INLEIDING.

Onder de romansoorten, die gedurende de middeleeuwen algemeen beoefend werden, bekleedt de fabelkring van koning Arthur eene voorname plaats; maar de talrijke voortbrengselen, waarin de heldenmoed en Christendeugd der Britannische ridders bezongen zijn, vonden sedert de herleving der classische letteren weinig bijval meer in ons vaderland, zoodat de handschriften dier belangrijke dichtstukken grootendeels verloren gingen, en slechts enkele tot op onzen tijd bewaard bleven. Tot deze weinigen behoort *Ferguut*, bij deskundigen uit boekenlijsten en aanhalingen onder den naam van *Ferguut en Galiene* bekend, doch tot dus verre onuitgegeven.

Oorspronkelijk is deze roman, door den Normannischen dichter Guillaume, in het Fransch gedicht, en wel onder den titel van: *li Roman des avantures de Fregus*, *alias li roman du chevalier au bel escu*, waarvan de koninklijke boekerij te Parijs een handschrift bezit, ongeveer 7656 regels groot, zijnde de 44 laatste bladen van eenen bundel onder n°. 7595 bekend.

Guillaume de Normandie bloeide in het laatst der XII. en in het begin der XIII. eeuw. Hij voltooide *li Bestiaire divins* ten jare 1208. In 1226 had hij reeds hooge jaren, en begon toen over zijnen levensloop en zondige gebreken eens ernstig na te denken; althans in een werk, getiteld: *le Besant de Dieu*, leest men, hoe hij vrouw en kinderen, met de vruchten van zijnen poëtischen arbeid, gevoed, maar echter nog niets gedaan had voor God, aan wien hij, van zijne verkregene gave, en dit noemt hij *le Besant de Dieu*, rekenschap zal moeten geven; want zegt hij:

Guillaume uns clercs, qui fu normans,
qui versefia en romans
fables et contes, soleit, dire,
en fole et en vaine matire,
pecha sovent, Deus li pardont,
mult aima les delits del mont.

Onder de *fables et contes en vaine matire* verstond de dichter, behalve *Ferguut*, ook nog *la male*

honte (1) in de *Fabliaux*, door Meon uitgegeven III. 210; *le pretre et Alison*, aldaar IV. 427, benevens *la fille à la bourgeoise*, alle wereldschgezinde en verdichte voorvallen, waarover hij nu berouw toonde, en daarom lezen wij verder, in den *besant:*

pensa Guillaume qu'il fereit
vers consonans, ou l'on porroit
prendre essample et bone matire,
del monde hair et despire,
et de nostre Seignor servir
tout come l'ome en a leisir.

Hij werpt vervolgens een' blik op den paus, de koningen, de hovelingen, de geestelijken, en vraagt, wat zij met den van God verkregen *besant* gedaan hebben; die penning toch bestond in hooge waardigheid, in schatten, in wetenschap, in het evangelie: dat alles verkregen zij, en dat alles, wel verre van ten nutte te zijn aangewend, vond hij in hooge mate misbruikt, misbruikt door den paus, misbruikt door den koning van Frankrijk, misbruikt door alle standen der maatschappij; meer bepaaldelijk nog keurt hij de kruistogten tegen de Albigensers, die toen nog voortduurden, af, vooral in Fransche ridders, weinig

---

(1) Bij PAQUOT, XIII. 161, en bij DE REIFFENBERG, Archives III. 161, verkeerdelijk aan Hugo de Cambray toegeschreven.

regtzinniger, zegt de dichter, dan de ongelukkigen, tegen wie zij het zwaard hadden opgevat.

Que dira Deus a ces Franceis,
qui preisiez chevalier ont,
qui par devant croiser se font
sovent contre ces Albigeis?
Il i a plusors de ces Franceis,
qui autrement a blasmer sont
come sont cil sur qui ils vont.

Verder bewerende, dat de meeste beroerten en oorlogen het gevolg waren van Romes begeerlijkheid en wraakzucht, verklaart hij zich tegen alle geloofsvervolging, en wil ook dan, als eenig landstreek schuldig mogt wezen, het voorbeeld van den Zaligmaker gevolgd en met zachtheid gehandeld hebben. *Quant*, zegt hij:

Quant Franceis vont sor Tolosains
qu'il tiennent a publicains,
et la legacie romaine
les i conduit et les i maine,
n'est mie bien, ce m'est avis;
bons et mals sont en toz païs;
et por ceo velt Deus qu'on atende,
car mult li plaist que home amende....
Saint iglise ne deit faillir
a qui a li velt revenir.

Quant Pierres, qui si prodom fu
enquist del Salveor Jesu,
saveir ou non s'il pardorroit
siet fiez a qui demanderoit
penitence a son trepas;
Deus respondi esnicle pas:
Jeo ne dit pas, dist il siet feiz
messe tu reconois et veiz
qu'il seit dolent de son mesfait,
pardone li setante et siet;
setante et siet feiz li pardone
se il de merci t'aresone.
Por ceo deust mult Rome atendre
a si greve venjance prendre,
que nus avom veu sovent
com ele a fait commendement;
et por ceo semble que la nef
n'a mie biau tems ni suef.
Jeo vei les cohortes lever
de totes pars parmi la mer....
jeo vei pestilences et faims,
de tuz mals est li monde pleins;
jeo vei mult grant dolor,
jeo vei confusion et plor
entre les fiz de sainte iglise,
jeo vei qu'il ont guerre emprise
entre els par merveilles oltrage.

In het kort de *besan de Dieu* is een zeer ernstig en hoog verdienstelijk dichtstuk, een boek vol wijsheid en gevoel, voor de kennis der middeleeuwen niet minder belangrijk dan de romans, die de schrijver in vroeger leeftijd aan het licht bragt, en waarvan *Ferguut* alleen tot den fabelkring der ronde tafel behoort.

Ook in de Fransche letterkunde is de roman *Ferguut* weinig bekend; want zelfs bij Dela Rue vindt men niet meer dan eene inhoudsopgave, zonder dat deze door eene enkele proeve belegd is. Wij vernemen intusschen, dat de Heer Francisque Michel, door het Fransch gouvernement met onderscheidene nasporingen van literarischen aard belast, zich onder anderen ook bezig houdt met eene uitgave van het hier boven omschreven hs. der *aventures du chevalier Fregus.* In afwachting daarvan heeft de *école royale des chartres* ons evenwel de volgende aanvang- en slotregels medegedeeld, zijnde naar het hs. der koninklijke bibliotheek, letterlijk afgeschreven:

Cou fu a feste Saint Jehan,
ki trois Caradigan
ot court tenue comme rois,
molt ist chevaliers courtois
de teus ke bien nommer saroie
se mentente metre i voloie;
car si com jai oi conter

et la verite rechiter,
Mesires Gawains i estoit,
et ses compains, que moult amoit,
il ot a non Mesire Ywains,
onques a nul jour ne fu vains,
et Lanselot et Percheval,
ki tant pena pour le graal;
Eres i fu, et Saigremors
si fu Kes, ki ot kaviaus sors,
et maint autre que jou ne sai
nommer, ne pas apris ne l'ai.
Mais es grans sales sejournoient
apres mangier, et devisoient
de lor fais, de lor aventures,
ki avenues erent dures
a pluisours dians par maintes fois.
Mesires Gawains par les dois
tenoit I sien chier compagnon,
qui Mesires Ywain a non;
celui amoit de tele amour
conques uns hom ne vit guinour;
ains Acilles ne Patroclus
a nul tans ne s'amerent plus,
que cil compaignon s'entramoient;
au doi les ales se seoient,
si parloient d'unes et d'autres,
asis estoient lonc des autres.
Endementiers kensi parloient

ne ca nule riens nentendoient
fors kil disoient lor voloir;
li rois se laisse entrens caoir
si qu'il ne s'endonnent garde.
Mesires Gaweins se regarde,
sisant emprès tous esmaies
et li dist, Sire bien vignies,
sees sil vous vient entalent.
Nenil car jou vous vois querant,
faites vos chevous enseler,
car jou veul orendroit errer;
li sejourners plus ne mi plest;
si veul chacier et la forest
Glorionde, kest lés Carduel,
1 blanc cerf ja que jou veul
chacier et prendre se jou puis;
• *se a plainne laude le truis,*
puis ert se il n'est mont tornans;
je veul que fais soit mes comans
or tost biaus nies delivrement.
Sire, tout auren talent,
fait Mesires Gawain au roi,
car contre vous aler ne doi.

Het slot luidt aldus:

Li tans fu biaus a la jornee,
a faire sa mie espousee
a grant joie a grant delit;

cele vile fremist et bruit
sont timbres, cors, et buisines,
durement fument ces cuisines;
chou nierent par nueces de gile,
car par les rues de la vile
ne pooit on son pre tourner,
faire ot fait i nies aler
querre les pucieles ans Deus,
qui l'atendoient Amalreus,
qui laissier nes i voloit pas;
celes vinrent plus que le pas,
qui la nouviele orent oie.
Molt fu la vile raemplie,
car tout ces dou tornoi i furent
tant en iot que ia ne durent
en la vile trouver osteus,
cele feste fu sollempueus.
Comme de Saint Jehan Baptistle,
luite est evangile et epistle,
et li serviches fu fines,
et si fu Fregus couronnes,
et Galiene la senee
a mont en la sale pavee,
les mieches sont grans et plenieres,
onques nul hom ne vit plus chieres;
ne u tant eust de chiers mes
pour ces tables sont si espes,
que devant II *plus en metoient,*

qui VI autre ne manger doient;
x jors tos plains voire plus
durerent les mieches dou plus,
au tressi bonnes en la fin
con le premerain jour matin.
Au departir fu grans beffrois,
Mesire Gawain li cortois
acole, baise, com plus pooit
son compaignon, que chier avoit,
et se li amoneste et prie,
qu'il ne laist chevalerie
por sa femme, chou n'est pas drois;
de pluisors gabes enserois
faire bien li afiche et jure,
ja nora parler d'aventure,
qu'il ni voist s'il a santé.
A c'est mot se sont deseuré
li rois a tout sa compaignie,
or s'en va faire et s'amie;
s'est a Rocebourch retornes.
Sires et rois est apieles,
et elle est clamee roine,
cil l'aime com sa mie fine
et elle lui com ami fin.

Guilaumes li clers trait a fin
de sa matere et de sa trueve,

car en nule terre ne truove
nul homme, ki tant ait vescu
dou chevalier au biel escu;
plus en avant conter ne sache,
ichi niet la bonne et l'estache,
et chi est la fins dou roumans,
soit pais et salus as escoutans.

Chi define li roman des aventures
Fregus.

Wat nu de Nederlandsche overzetting, of liever navolging betreft, daarvan bevinden zich, behalve twee handschriften in onze verzameling, nog twee fraaije codices in de bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, als 1° op perkament, en 2° een afschrift door Steenwinkel vervaardigd. Eene andere kopij bezit het Koninklijk Nederl. Instituut. Uit geen dier exemplaren blijkt de ouderdom van het stuk; doch de taal en het letterschrift der perkamenten hhss. zijn ontwijfelbaar uit het laatst der XIII. of het begin der XIV. eeuw. Bij kleine onzekerheden als deze, hellen de geleerden, in hunne toeëigening aan eenig tijdperk, meestal tot het oudste over, en geven daardoor aan de latere jaren onzer middeleeuwsche letterkunde een voorkomen van schraalheid

en armoede, welke zij met geene mogelijkheid kunnen bezeten hebben. Wij volgen daarom eenen anderen weg, en stellen de overzetting van *Ferguut* liever een weinig te laat dan te vroeg.

Wie de vertaler zij, is ons niet gebleken. Wij vonden alleen, in de voorrede tot den *Theutonista*, eene aanhaling uit den *Ferguut*, voorafgegaan van de woorden: *Diderec van Assenede*, even als of men dien schrijver ook als berijmer van dezen roman te houden hadde. Bij verdere aanhaling van denzelfden roman, wordt Diederics naam niet meer genoemd, zoodat de eerste aanwijzing waarschijnlijk wel eene vergissing zal wezen, althans in geen der handschriften is eenige grond, om, zelfs maar bij veronderstelling, aan dezen of genen der bekende dichters te denken. Alleen aan het slot van den Leidschen codex leest men een achtregelig, door ons overgenomen toevoegsel van den afschrijver, en, ook deze, die het werk, hier en daar, verbeterd heeft, houdt insgelijks zijnen naam verborgen; zoo lang wij derhalve niet beter onderrigt zijn, komt het ons raadzaam voor geene gissingen te maken, en alzoo Ferguut te moeten houden voor eene namelooze vertaling uit de XIV. eeuw (1).

---

(1) De REIFFENBERG, in de *Introduction* op de *Cronique de Mouskes* p. 255, geeft *Ferguut* op als een werk van ASSENEDE, en ondersteunt dit met het getuigenis van vele schrijvers, die Assenede slechts noemen, ook met dat van WILLEMS *Verh.* I. 171, bij wien hij echter beter onderrigt had kunnen aantreffen. De rijmregels, die

Zal men nu naauwkeurig de romansoort bepalen waaronder Ferguut kan gerangschikt worden, dan is hij te brengen tot de eerste onderdeeling van dezen fabelkring, als bevattende de levensverhalen van die ridders, welke tot het hof van koning Arthur behooren, of met de instelling der ronde tafel in aanraking kwamen, zonder echter naar de St. Graal gezocht te hebben. Eene tweede soort bevat de lotgevallen van hen, die de St. Graal, een kostbaar vaatwerk, door Christus bij het laatste avondmaal gebezigd, gingen opsporen. Eene derde soort bestaat uit de vervolgen op de beide eersten, in de bedrijven van Merlijn den tooveraar, den ondergang der ronde tafel, alsmede in de gedichten, die den dood van koning Arthur ten onderwerp hebben. Eene vierde klasse eindelijk omvat eenige kleine vertelsels, waarin of het geheel of eenig onderdeel van dezen cyclus bezongen wordt, en welke kleine romans, door de Franschen toen *Fabliaux* genoemd, in alle landen van Europa werden nagevolgd. Zelfs de Grieken namen den fabelkring van koning Arthur, langs dien weg, in hunne letterkunde op. Zie het hierachter onder de bijlagen medegedeelde verhaal (1).

Naar ons eerste plan, hadden wij hier over de lite-

---

hij vervolgens bijbrengt, en zijne stelling schijnen te ondersteunen, bewijzen niets, als zijnde uit *Floris en Blanchefleur*, geenszins uit *Ferguut* ontleend.

(1) Zijnde door ons overgenomen uit de *Denkmale des Mittelalters herausgeg. durch* F. H. VON DER HAGEN, Berlin 1824. 1 Heft.

tuur van alle romans, tot de zoo even genoemde hoofdsoorten behoorende, willen handelen, en dus ook over die, welke in het Nederlandsch geschreven en vertaald zijn, zoo als over *Walewein*, een stuk in den trant van *Ferguut*; over *Lanceloot*, eene zamentrekking van drie andere romans, door *Wouter Map* geschreven; en voorts over het nu onlangs door Dr. *L. Tross* ontdekte handschrift van *Jacob de Coster van Maerlant*, en getiteld: *van Merlyne.* Bij de bewerking evenwel bleek die omvang te groot te wezen voor eene inleiding tot een enkel stuk, hetgeen ons deed besluiten alhier af te breken, met oogmerk tevens om onze verdere aanteekeningen en bouwstoffen tot een afzonderlijk werk, *over den fabelkring van koning Arthur en de ridders van de ronde tafel*, zamen te vatten, zullende deze verhandeling nog in dit jaar het licht zien, en uiterlijk op 1°. Julij aanstaande ter perse worden gelegd.

Nog een enkel woord evenwel over de ronde tafel, als eene soort van historisch spel, weleer aan het Engelsche hof in zwang zijnde. Reeds in de XII. en XIII. eeuw kende men er luisterrijkste feesten en maaltijden, waarin vorsten, ridders, en vrouwen de grondslagen legden dier uiterlijke beschaving en gemanierdheid, welke thans als een wezenlijk deel der opvoeding kan beschouwd worden. Die *hovesheit*, zoo als de dichters ze noemden, heerschte toen nog weinig in de steden, maar was algemeen onder den adel, welke

tevens eenen hoogen prijs stelde op vertooningen van allerlei aard, inzonderheid op zoodanige, waarbij aan de wapenfeiten en deugden hunner voorouders kon worden herinnerd, hetzij dan door afbeeldingen hetzij door andere zinnelijke voorstellingen, welke de roem der vaderen van geslachte tot geslachte deden overgaan. Aldus gedacht men in Frankrijk en de Nederlanden de helden, onder Karel den grooten vermaard geworden, en vertoonden zich in hunnen wapendos op ieder ridderspel en tournoi. In Engeland daarentegen zocht men het hof van koning Arthur na te bootsen, en verplaatsten zich gaarne in het karakter van Lanceloot, Ywain, Percheval, en anderen, die, naar inhoud der ridderromans, eenmaal tot de ronde tafel behoord hadden. Een dier feesten, bij het huwelijk van Eduard I. en Eleonora van Castilie gegeven, vindt men, naar eene ongenoemde latijnsche bron, bij *van Velthem*, in den *Spieghel Historiael* II. Cap. 16 en vervolg. berijmd, en werd daaruit onder onze *Bijlagen* opgenomen. Doch wat meer is, Eduard III, die in 1344 het kasteel Windsor, waarvan de stichting aan koning Arthur werd toegeschreven, deed herstellen, stelde tevens een' jaarlijkschen maaltijd in, daar ter plaatse aan eene ronde tafel te houden, en waartoe aanstonds 26 ridders benoemd werden (1).

---

(1) Froissart I. 179, spreekt van 40 ridders bij deze gelegenheid benoemd, maar hij bedriegt zich in het getal, en verwart ook de

Er is dus eene oudere en eene nieuwe instelling van de ronde tafel, die vele, anders zeer bekwame schrijvers, wel eens met elkander verwarren, en hiertegen kan het welligt nuttig wezen, den geeerden lezer te waarschuwen.

---

vernieuwde instelling der ronde tafel met de orde van den kouseband, die eerst eenige jaren later tot stand kwam. De 26 door ons bedoelde ridders waren: 1. De Koning; 2. Eduard, Prins van Walles; 3. Hendrik, Gr. van Lancastre; 4. Thomas, Gr. van Warwick; 5. Piers van Grailly; 6. Ralph, Lord Stafford; 7. Wiliam, Gr. van Salisbury; 8. Roger, Gr. van Marck; 9. Johan, Gr. van l'Isle; 10. Barthelemy, Lord Bughersh; 11. Johan, Lord Beauchamp; 12. John, Lord Mohun van Dunster; 13. Hugo, Lord Courtenay; 14. Thomas, Lord Holland; 15. Joh., Lord Grey van Codnore; 16. Sir Richard, Fitz Simon; 17. Sir Miles Stapleton; 18. Sir Thomas Wale; 19. Sir Hugo Wrottesby; 20. Sir Nele Loring; 21. Sir John Chandos; 22. Lord James Audley; 23. Sir Otho Holland; 24. Sir Henri Edme van Braband; 25. Sir Sanchio d'Aubrecicourt; 26. Sir Walter Paveley.

Ferguut.

Die coninc Artuer hadde hof
gehouden, daer hi groten lof,
eens sinxen daghes hadde ontfaen
ter borch, die hiet Caradigaen.
Daer waren ridders hovesch ende goet
ende van ridderscepe vroet,
die ic wel soude connen nomen,
Waendic dat mi soude vromen.
Bedi als ic hebbe horen saghen
ende d'avonturen ondervraghen,
daer was mijnhere Gawein
ende sijn geselle mijnheer Ywein,
Perchevale ende Lancheloet,
heer Keye ende Sagremoet,
ende menech ander hoghe man,
die ic genomen niet en can.
Na etene, worpen si ten spele
scaec ende worptaflen in die sele;
selc telde andren sine avonture,
die heme worden was te sure.
mijnheer Gawein nam bider hant
sinen geselle, die hi noit vant,
mijnheer Yweine, bloede no loes,
sint dat hine eerstwerf coes.
Twee gesellen noit eer
ne minden mallycandren meer;

elc coes andren van hen beiden, [1]
hem ii coste nieman versceiden.
Si saten neder ende spraken,
beide gader van menighe saken,
die hem beiden sach gescien.

Die coninc is comen binnen dien,
ende viel neder tusscen hem tween.
Mallic spranc op sinen been
ende seiden: wel moetti comen sijn,
Here! wildi sitten i littelkijn
hier bi ons, so sit hier neder.
Neen ic, seit hi, ic sie 't weder
scone ende claer, in wille niet daghen,
bedi ic wille varen jaghen
in 't foreest van Goriende
den witten hert, die noit en kende
dat grote geloep van minen honde.
Hi saelt weten ane dien stonde;
can ic en te velde belopen,
ic wane wel, hi sael 't becopen.
Ic wille ghi minen wille doet.

Gawein sprac: het dunct mi goet,
Here, dat ghi hebt geseit.
Alse ghi wilt, wi sijn bereit.
Die cnapen sprongen op der vaert;
elc sadelde sijns heren paert,
ende torsten hare somers sciere
ende worper op hare fortsiere.
Dat harnasch was ghereet snellijc,
die coninc spranc op haestelijc.
Hi was i scoene man ende groet;
nooit was coninc sijn ghenoet,

[1] Ieder van hun koos den ander.

noch die bet sceen i edel man.
Selve hi eenen horen nam,
ende maecte heme uter stat wel houde;
want hi wilde sijn te woude.
Heme volchden alle die baroene,
die daer menech was ende coene.
Mijnheer Gawein, die wel geraect
was, ende van hoefsheden volmaect,
hi voer neven der coninginne fine,
die eenen mantel van hermine
hadde omme hare dor dat sonnescijn.
Die lijste die was sabellijn,
die al omme den mantel hinc;
noit man sach so rikelijc dinc,
hens nieman, die 't volprisen mochte
ieghen die scepsterigge, die 't wrochte.
Dus quam se ridende an 't foreest.
Die coninc was die alre meest,
meinde den hert, ende sach op ende tale.
Doe riep hi mijnheer Perchevale
ende sine jaghers, dat si quamen.
Mettien si den hert vernamen
buten bossche op i fonteine,
die coninc riep mijnheer Yweine,
ende men ontcoppelde die honde,
elc sette horen te monde.
Si voeren sere daerwaert,
die hert spranc op ende wert vervaert
ende vloe neven eenre riviere,
doe liet die coninc en verlosiere.

—

Die honden maecten groet geluut,
doe hadden die jaghers haer deduut;
si jagheden wel iii grote milen,
ende scoter naer met haren pylen,

doe spranc hi in een water diep,
dat daer neven den woude liep,
ende barch hem in i lanc cruut.
Die honden maakten groet geluut.
Die ridders bliesen, die re na quamen.
Alsi den hert in 't cruut vernamen,
reden sire naer metter vaert.
Die hert spranc op, ende wert vervaert,
ten bosschewaert hi hem ontstal,
ende liep in een groet dal.
Die jaghers worden 's alle gram.
Elc doe enen hont nam
ende sijn naer den hert gedoken.
Die bracken hebben echt verroken,
ende maecten een groet gedalsch.
Die jaghers waren herde gemalsch.
Mallyc blies met sinen horne,
het was herde goet te horne
van dien honde dat geloep;
maer die hert hem alle ontsloep,
ende verre die honden hi leet.
Doe swoer die coninc enen eet,
dat hi ne sal laten die iacht,
dore bosch, dore haghe, dach no nacht,
tes hi gevaen sal hebben den hert,
wien soet te pinen wert.

—

Doe waren die ridders alle blide,
ende hi riep ane ene side
altegader sine man.
Enen groten cop hi nam
in sinen hant van roden gouden
ende seiden, dat hi ne hebben souden,
die den witten hert mochte vaen.

Doe ghinc elc met sporen slaen
naer den hert, so hi best mochte.
Die hert vloe sere, want hi dochte
die vrese sere van der doet;
d'een blies d'ander scoet;
hi liep al gapende in dat wout;
heme volchde menech ridder stout;
die honden daden hem groten pant;
hi liep neder doe al te hant,
in enen broec hi ghinc doer dorste,
van hitte was hi bina te borste.

—

Doe quam Perchevale een vaert
ridende op i hoghe paert,
dat hi den roden ridder nam.
Den hert jaghende hi vernam.
Sinen spiet heft hi verdreghen,
ende waende wel hebben gesleghen,
maer hi ne wilde noch sterven niet.
In een dal hi sere vliet,
ne waer mijnheer Percheval
volchde heme al over al.
Die hert voren i deel hem lust
te lopene, hi was gerust;
des was die coninc erre dan
hi was moede, ende sine man
wilden weder te samen gaen;
den hert en consten se niet gevaen.
Die coninc heft se wel gehoert
een luttelkijn reet hi bet voert,
ende seit, dat hi nem' meer bi karitaten
goet doet, die den hert sal laten.

—

Doe reden si meer dan hare telt
na den hert, die voer hem helt,
ende sere liep dan si costen gehoghen.
Si hilden heme over bedroghen
alle die ghene diere waren;
die hert was hem allen ontvaren
wel na groeter milen twee.
Ic wane sine hadden nemmer mee
gevaen, si hadden verloren.
Die coninc hadde geweest versworen;
maer dore mijnheer Perchevale,
die hem volghet berch ende dale,
die hert ontliep hem uten woude,
wilde Perchevale of en woude; [1]
in 't woudt van Gladone hi hem dede
ende Perchevale algader mede.
Hi liep op den foreeste sciere
drie grote milen so deden hi viere,
ende maecte hem in een vreemt lant,
daer men Gode niet en kant;
dat lant heet Indegale.
Een brac liep met Perchevale,
die 't spoer van den hert hilt.
Doe sach Perchevale, waer hi hilt,
in 't ende van ene holre strate.
Doe riep Perchevale utermate
lude, ende vertroeste sinen hont,
die tonge hinc hem uter mont,
hi was herde moede ende slanc,
nochtan verlichte hi hem ende spranc,
ende tanden den hert in sijn vlees.
Perchevale hads sinen eesch,
ende riep: en laettendi niet ontgaen,

[1] of Perceval wilde of niet wilde, het hert ontliep hem.

ic com di bescudden saen.
Doe spranc in een marasch te hande
die hert, ende die hont metten tande
dwanckene, ende maecten moede;
't hoeft was hem al roet van bloede,
het ghinc den hert al uten spele,
hi doet ende ontdede sijn kele;
nu mach hi drinken, dorst hem sere,
maer hem liep des waters mere
dan heme lief was in sine kele.
Hi spranc ute, hi hads te vele
ende waende wel sinen wech gaen;
maer die bracken grepenen saen.
Doe spranc hi weder wel sciere
herde diep in die riviere,
ende voer in gront ende verdranc.
Doe quam hi boven eer iet lanc,
die bracke dede hem groten pant,
hi swam na, ende tracken an 't lant.

—

Doe quam Perchevale toegesleghen,
ende vint den hert an 't lant gedreven.
Hem wonderde, dat hi was doet;
van sinen orsse dat hi scoet,
ende blies iii werf, ende dede verstaen,
dat hi den hert hadde gevaen.
Hi wiste meer ane dat geblas
dan enech ridder diere was.
Die coninc kende sinen horen.
Hi riep, ende noepende d'ors met sporen,
die hert es gevaen ic hoer 't wale.
Nu toe ende helpe wi Perchevale.
Hi heft den witten hert versleghen
Perchevale als ene coene deghen.

Doe reden si vort ende saghenen staen
te voet, ende hadde den hert ondaen.
Met sine sleppen droghede hi sinen hont.
Doe quam die coninc, daer hi stont,
ende groetene alse sinen vrient.
Hi seide: ghi hebt mi wel gedient.
Perchevale groetene weder,
ende seide: Here, beet neder
ende rust u, wi moeten hier bliven,
wie soude ons nu henen driven;
mi duncke dat wel bi der nacht si.

Ghi segt waer, dat duncke mi,
sprac die coninc, hi beette saen.
Doe ghinc men pawelioenen slaen.
Die mane scheen scone ende claer.
Al den nacht bleven si daer,
ende aten dat daer was, spisen genoech,
ende alles dies si hadden gevoech.
Achter etene si slapen ghingen.
Doe dede die coninc den coppe bringen,
ende gaffene mijnheer Perchevale,
ende seide: vrient, ic ans u wale,
ghi hebt den witten hert gevaen,
van allen hebdi den prijs ontfaen.
Mijnheer Perchevale wart op,
ende gaf mijnheer Gaweine den cop;
dat was hem allen wel bequame
dat hi ontfinc den groten name.

—

Dien nacht rusten si met gemake,
't eerst dat die dach gerake
was, wart op die goede man,
ende dede sine cleder an.
Alse hi gereet was, wildi dwaen.

Men brochte hem dat water saen
in ii guldine beckine
ende ene dwale purperine;
hi dwoech, ende hiet al op doen
sine tenten ende sine pawelioen.
Doe worp men omme die somers sciere
ende loet pawelioenen ende fortsiere.
Den hert en heft men niet vergeten,
die coninc hi hadt wel geweten,
een knape op enen somere hine leide;
daer en was nemeer ghéen beide;
si saten op alle ter vaert,
ende reden alle te Cardoelwaert.
In eenen dal si gereden quamen,
enen casteel si vernamen.
Daer woende een dorpere van Pelande,
die op die see van Ingelande
op ene roetsche hadde gemaect
sine husinge, ende al omme gestaect
met groten ende met langen bomen,
hine wilde daer hebbe niemans come.
Ene hoghe torne stont ane d'een ende,
hine ontsiet assaut no meswende.
Wel was die dorpere geaisiert,
die den torne gebatalgiert
so wel hadde op die hoghe see.
xxx milen ende mee
so mach hi omtrent hem sien;
dier in es darf nieman ontsien.
Van hem en wil ic niet vertrecken,
al 't lant was sijn hi moest berecken;
men mochte 't lant nieman els gheven,
het was hem van sinen oer bleven.
Die dorpere hiet Somilet.
Een wijf haddi, die vele bet

was geboren dan hare man
doer 's goets wille, sine gewan.
Drie sonen haddi bi sinen wive,
die scone waren van haren live
ende van leden wel geraect;
nature had se volmaect.
Die dorpere hiet se pinen gaen
al den dach, ende vroech op staen;
die twee dedi driven vee
verre van huse op die see;
die derde ghinc in die ploech.
Van calfvellen hi ane droech
ene roc cort toten knie,
ende twee hoselen gebonden an 't die.
Ter pinen was hi wel gewone,
hi scheen qualic eens rijcs mans sone.

—

Die coninc leet bi der castele,
sere besach hi di tornele,
dat hordijs, die hoghe sale
die bequam hem herde wale;
hine voer, met siere waerden telt
quam hi gereden ane i velt,
daer des dorpers sone dreef die ploech.
Die knape versach se niet sere, hi loech,
herde sere was hi vervaert
vlien en wiste hi waerwaert.
Hi waende sine wech wilden voeren,
een let en dorsti niet verroeren,
hi stont ende sweette alse een das
tes die rote leden was.
Achter die ploech die knape lach;
van verren, dat hi comen sach
enen somere met gemake,

die was gehort ane enen stake.
Een knape dreefne met eenre roeden,
dat heme die lanken ghingen bloeden;
hine consten niet vort gedriven,
bedi moesti achter bliven.
Alse dit des dorpers sone vernam,
sine ploech liet hi, ende quam
ten knapewaert, so hi seerst mochte,
sine grote colve dat hi brochte;
sijn hant in 's knapen toghel hi sleet.
Vrient, seit hi, dat di Godt al leet
moete verden, segt mi wie si sijn
die heren, die hier leden sijn.

Het es die coninc ende sine vrient,
die hem dicke hebben gedient;
si hebben heme verwonnen 't lant
so dat hi keyser es te hant.

Nu sech mi noch lieve caren,
die daer naest den coninc varen
wie sijn si, bestaen si hem iet?
Ja si vrient en twifels niet,
het sijn die van der tafelronde,
meneghe avonture heb si vonden,
het sijn die ghene van 's conincs rade
lude, stille, vroe ende spade.

—

Het mach wel sijn bi mire trouwe
ic wane den coninc dan noch schouwe.
Ic hebbe horen tellen soe vele
van heme dogheden, in meneghe spele,
ende van de ridders, die hi heeft
het 's wel bestaet dat hi leeft;

te hovewaert willic mi maken,
ic hope ic salre wel geraken,
soudicen soeken op den Rijn,
ic sal van siere meysnieden sijn,
ende van sinen nausten rade
ic sal van hem iaghen die quade.

—

Ghi hebt recht, sprac die seriant,
te hove werdi saen bekant.

—

Hi nam orlof ende keerde saen
te sire ploech quam hi gegaen.
Sine perden hi ontspien,
ten castele liep hi mettien;
so vele liep hi dat hem 't sweet
pisselingen over die oghen leet.
Hi liep so sere in dat gras,
welna hi te borsten was;
utermaten sere hi ran
mettien hi ten castele quam an.
Sinen vader hi daer vint,
hine groeten niet een twint;
sijn ploechyser hi brochte,
ter aerden warp hi 't, hine rochte.
nemeer te gane metter ploech.

—

Sijn vader saghene sere, hi loech,
hi seide: wat hefstu vernomen,
waerbi bestu so tilec comen?
Du hebst tilec werc gelaten
qualec hefstu verdient dijn haten.

—

Here, sprac die knape, bi Godt
mi dunct ghi hout met mi u spot;
gheeft mi wapenen, laet mi varen
te hove, ic wil 's niet ontbaren.

—

Die dorpre horet, ende wert erre daer af,
hi begreep enen groten staf,
ic wane hi hadde hem te broken 't hoeft;
maer sijn moeder quam des geloeft,
ende greep den dorpere in haer arme
si seide: lieve here Wacharme!
ghi doet quaet te minen trouwen,
dat ghi uwen sone wilt blouwen.

—

Die dorpre versprac sinen sone:
ia, seit hi, quaet hoere sone
wildi wesen ridders genoet
gaet ende hoet u queckenoet.
Oft ghi metter ploech niet wilt gaen;
so draghet mes met berien saen.

—

Here, sprac die vrouwe, ghi hebt onrecht,
ghine saghet noit bi mi liggen knecht;
ghi scelt mi hoere ende quade schite,
van hoerdomme willic wesen quite;
hens man gheen die 't mi op tien,
wilde ic en sout hem doen lien,
dat loghene ware ende sceren;
stappans stede wildics mi weren.
Oec segh ic u van uwen sone,
al heb dine ter pinen gewone,
ne wondere u niet, dat hi gedachte

ten wapenen heft; in mijn geslachte
es noch menech riddere goet.
Here, mi dunct, dat ghi wel doet
latene te hove varen;
want ghi moghes wel ontbaren,
hier bliven ii sire broederkinen,
hi es d'outste, gheeft hem wapinen,
latene varen dienen te hove,
hi mach noch wel de groten love
comen, ende prijs ontfaen,
hi es i scone man ende wel gedaan.

—

Die dorpre sijn wijf wel verstoet,
ende peinsde wel in sinen moet,
dat hi hare hadde messeit.
Het was hem utermaten leit,
ende riep: vrouwe, vergeeft mi nu,
dat ic messeide ieghen u.

Here, ic vergeef 't u gherne
al dat ghi seit nemic in scherne.

—

Vrouwe, seit hi, dat lone u Godt,
ic seide als een die was sot,
al uwen wille willic doen

—

Hi sach vore hem staen i garsoen,
hi hiet heme, dat hi vollec brochte
sine wapenen, die in d'aghedochte
hadden geleghen menech jaer.
Die garsoen liep vollec daer;
die wapenen brachte hi algader,

si behagheden wel 's knapen vader.
Die halsberch was roet als i bloet
van roestecheden, maer herde goet
ende vaste haddi die maelgie.
In al 't lant van Cornuaelgie
en soude men niet vinden enen smet,
die eenen soude maken bet.
Die helm was van finen stale
getempt ende vergult wale.
Alse die knape die wapenen sach,
en sach hi nie so bliden dach.
Hi wilde wel hebben orlof
van sire moeder, ende hi in 't hof
ware gewapent op sijn paert,
hi waende onthouden sijn ter vaert.

—

Die dorpre en wilde nemeer beiden.
In die sale dede hi spreiden
een utermaten swarte cleet;
die wapenen warp hire up gereet;
een witte bronie daer mede was,
die knape dede se an, ende na das
ii cousen ende den halsberch groet
wel dapperliken hine ane scoet;
den helm so letste hi wel schiere.
Een swert gordi, ende i ors diere
brochte men voer den jongelinc.
Ic wane grave no coninc
noit beter met oghen saghen
om enen ridder gewapent te draghen
ofte twee als 't was te doene,
het was dapper ende coene
daer ieghen hem cume i voghel hilde
te vlieghene daer 't lopen wilde.

Die knape gaf enen lach
daer hi den wrene comen sach.
Hi grepene in 't gereide, hi spranc,
den steghereep wistijs cleinen danc;
ene gorgie nam hi in sine hant,
men wiste van sporen niet in 't lant,
die gorgie was te Inde geknocht.
Een ouden scilt heft men hem brocht
ende een spere, die in den roec
gehangen hadde vii iaer, ende oec
doe vraghedi omme sijn gavelot,
ghi moghet wel weten hi was sot,
men brocht hem vollec, hi hiet langen,
ane sijn aertsoen heft hi 't gehangen;
om sijn bijl hiet hi oec lopen,
men halet heme, ende hi ghinc knopen
ane d'aertsoen van sinen gereide.
Doene was daer enghene beide;
hi was gereet, hi wilde varen.
Die moeder dreef groet mesbaren,
si helsdene ende custene sere;
die knape bevalse onsen here.
Hi nam orlof an sinen vader,
hi weende ende die meysnieden algader.
Sijn moeder soe misliet haer sere,
ende seide: sine saghen nemermere,
sone, datse seide, wee die vrouwe.
Om haren sone had si rouwe;
maer haer sone peinsde al el.
Wat si weenden, hi hads spel,
harde saen was hi te dale
alle trappen van der sale.
't Ors maectem dapperlijc daer of,
den casteel ruemdi ende dat hof,
ende voer danen hi was comen.

Mettien so heft hi vernomen
die trache, daer si waren leden.
So vele heft hi na hem gereden,
dat hi van der weghe miste meest,
ende reet in een groet foreest.
Hine wiste welc hi varen soude,
den wech verloes hi buten woude;
hi sach al omme, ende hem bedochte
welcken wech hi riden mochte.
Hi sach waer quamen verlaisiert
viere dieven, die helmen gelachiert.
Si riepen: ribaut, pautenier,
die leede duvel droech u hier,
ghi selt ons laten den goeden wrene
ende al u wapenen groet ende clene,
ende daer toe selen wi nemen u lijf:
wat daedi hier onsalech keytijf?

—

Alse die knape die dieven versiet,
hine duchte se alle niet een riet,
een twint was hi niet vervaert;
die een quam sere te hemwaert,
ende riep: heer ioncman! beet neder,
ghi moet ons laten paert ende cleder,
in wille niet ghi 't voert mere.

—

Die knape sprac: lieve here!
te Cardoelwaert waer varic d'best,
wiset mi; want ic hebbe den wech gemest,
welc ic best te hove gerake,
herde gherne ic den coninc sprake.
Ic wille mi met hem accoustieren,
ende varen met hem in rivieren;

ic wille, dat hi houde den raet mijn.

—

Dat moet in duvels name sijn,
sprac die dief, heer drieten sone
u vorders sijns qualic gewone
te varne in 's conincs sout.
Si connen vele bet sciden hout,
ende ploeghen driven, ende laden mes.
Sijt wel seker ende ghewes,
ic sal u stappans doet slaen,
ghi waert bet in u ploech gegaen.

—

Die knape vererret, ende wert gram;
met beiden handen dat hi nam
sinen schacht, ende sloeghen op 't hoeft.
Hi wart harde sere verdoeft,
ende viel, ende gaf enen quac,
sinen die scinkel hi brac.
Alse d'ander iii dit versaghen,
en wilde si 't langer niet verdraghen.
Die knape en conste hem niet wachten bat,
si quamen toe, ende stakenen na dat
op den rugge met haren speren;
maer en mochte heme al niet deren.
Hi versat cume van haren steken,
dies dochtem allen haer hoeft te breken.
Alse dus gesteken was die knape,
was hi sere t' ongemake,
ende gegreep sijn gaveloet;
sere swanc hijt, ende scoet
den enen dief dore den lichame;
den ander twee waes 't onbequame,
si vloen sere, si saghen wel,

dat die knape hadden leelic spel;
daer en was gheen achter sien.
Die knape es omme gekeert mettien
ten andren ii, die daer laghen;
want hi ne conste vlien no jaghen.
Hi sloech hem af die hoefden beide,
ende hinc se ane sijn gereide;
herde sere reet hi emmer toe
tes hi quam in sinen wech doe.

—

Sine dachvaerde hilt hi wale,
ende reet so lange berge ende dale,
dat hi quam te Cardoel in Galen.
Achter etene in der salen
speelde Artuer, die coninc,
ende met hem menech jongelinc,
die pinen gehadt hadde vele.
Die knapen quam toten in die sele
gereden, daer hi den coninc sach;
hi groetene, ende bat hem goeden dach.
Die ridders loeghen, ende maecten spot,
omme dat so verre reet die sot.
Die coninc groetene hovescheliken
weder ende vriendeliken,
ende seide: vrient, Godt moet di horen,
uut wat lande bestu geboren?
waer wiltu, sech mi dine mesquame
ende dinen gerechten name?
Here, sprac die knape, ic hete Ferguut;
om uwen wille quam ic uut,
vader ende moeder maectic erre,
dat ic u volchde dus verre;
here, nu weetti mine gesciente,
onthout mi op grote verdiente;

ic wille u gheven goeden raet,
die u niet en sal sijn quaet.
Mijnheer Keye mocht niet geswighen,
hine wilde niet achter laten bliven
sine gewoente no sine tale.
Hi sprac: knape ghi scijnt wale,
soe ic best ane u versien can,
eens 's conincs taleman;
die u hier sende moet wel varen,
bedi wi sijn sonder raet te waren.
Hets waer dat men geschreven siet:
dien Godt wille helpen, en gebrect niet.
Behout u Godt, onse here, u leven,
wel goeden raet seldi ons gheven.

—

Hoe wel gelijcti enen ridder vroet,
ende ten wapenen scijndi goet.
Ic saoh noit in enegher stat
enen ridder gemaect bat;
van allen leden sidi volmaect
ende van vroescepen geraect.
Die helm staet u so scone,
ic wane ghi sijt eens conincs sone;
in sach noit prince, die bet hilt
den schacht, noch die bet droech den scilt.
Deus hoe wel sit u dat swert.
Die riddere heft hem harde onwert
die ieghen u comt, waer 't i gigant,
ghi sloeghet hem 't hoeft af al te hant.
Die sot seide waer, hier vormale,
dat hier soude comen in die sale
een ridder, die varen soude
ter swerter roken, in den woude,
daer Merlijn woende menech iaer,

die ridder hi soude winnen daer
dat hoeftlaken ende dien horen,
die meneghen man doen hebben toren;
si hangen an den hals ere liebaerdinne,
noit man cont se gewinnen.
Hi soude driewerf blasen den horen,
daer sou't die swerte ridder horen;
daer soude hi hem wych moeten gheven.
Behout u Godt x jaer u leven,
ghi selt sien, waer die roke staet.
Here, onthoutene, het's mijn raet,
updat hi wille morgen vroe
heme maken ter roken toe.
Heer knape, ghi sult den horen halen,
ende bringene ons doet ofte in qualen
den fellen ridder swart alse een cleet,
die meneghen gedaen heft leet;
ghi seles ontfaen groten lof,
ende sult welcomen sijn in elc hof.

Mijnheer Gawein was na verwoet,
hi siet wel dat hi niet en vroet;
ende die knape sprac: heer Keye,
sem mi die goede meye.
Het es waer ende het es dicke geseit,
die mont sprect, dat in 't herte leit.
Ghi hebt in 't herte nidechede,
ghi wart te borsten op die stede,
ghine hadt den knape gereden op
al te naghingel es u scop
van spraken gelijcti enen putier.

—

Heer Keye ontstac als i vier
nochtan dorste hijs toghen niet;

want hi mijnheer Gaweine ontsiet.
Keye seide: ic en seit oec ghene sake,
maer dat ic speelde metten knape.

—

Die knape verstont herde wale,
Keyes sceren ende sine tale;
herde gram was die iongheline.
Hi swoer, ne ware die coninc,
heer meester metten gevlochten hare,
ghi sout uwes lijfs sijn in vare,
ic soude uwes scops wel sijn gewroken.

—

Mettien heft die coninc gesproken:
Neen, vrient, het waer quaet gedaen.
Wildine hier vore ons allen slaen.
Maect ons hier af een gestille
hi sael tu betren t' uwen wille.
Segt mi, dat u Godt verde van lede:
waer naemdi die hoefden bede,
die ghi achter u hebt geknocht?

—

Here ic loest, ic bens bedocht,
viere dieven quamen naesten ane mi
in een foreerst, niet verne hier bi,
ende wilden hebben mijn paert.
Si waenden mi hebben vervaert.
Si staken mi met haren speren,
ende doen begonstic mi weren.
Here dese ii sloech ic te doet,
ende d'andere ontfloen dore die noet.
Dus ben ic hier comen vore u:
suldi mi onthouden nu?

ic wille u raetsman sijn t' waren,
ende morgen vroe so willic varen
halen den wimpele ende dien horen.

—

Vrient, seide die coninc, du waers verloren,
ende du en waers die ierste niet;
hen was noit man, die danen sciet,
noch die den ridder conste ontgaen,
up dat en willic di niet ontfaen. [1]

—

Here, sprac die cnape, wete Godt
u riddere hout met mi sijn spot,
so hulpe mi Godt uut alre noet,
ic sal re varen ende bliven doet.

—

Ja vrient, ic sal di onthouden,
onse here moete di behouden.

—

Harde blide was die knape,
dat menne onthilt ende te gemake;
orlof hi den coninc bat,
hi wilde herbergen varen in die stat.

—

Die coninc gaf ne hem blideliken;
want hi waende sekerliken,
dat hi geherbercht ware,
ende seide: vrient, alse du wils vare.

—

[1] Op zulk eene gewaagde belofte kan ik u niet aannemen.

Die knape keerde uten hove sciere,
hine hadde ghene dode chiere,
hi reet blide achter die port,
up ende neder weder ende vort.
Daer en sprac nieman ieghen hem,
no en seide comt herbergen,
no hi en bat nieman sijn huus,
ende voer stille alse een muus
achter straten, sijn spere up heven.
Doe viel een herde groet reghen,
ende maectene nat al toter huut;
hi voer emmer alse i bruut.
Van watre hi algader seep,
t'achterste hi sinen schacht gegreep
ende stacken onder enen ouden boem.
Die reghen nam sijns goeden goem;
van vake heldi 't hoeft mettien.
Ene joncfrouwe heften versien;
met vake sach sine bevaen,
ende es vollec tote hem gegaen,
ende groetene ende vraghede: watti sochte,
waer omme hi daer den reghen vlochte?

—

Joncfrouwe, hadde mi ieman geleent
sijn huus, in ware dus niet bereent.
Herbercht mi, joncfrouwe scone,
te meer dat u Godt lone.
Al lachende sprac die joncfrouwe:
Here, sprac soe, bi mire trouwe
te herbergene mi niet en besteet,
dore uwen wille eis't mi leet;
dit huus es 's conincs camerlinc,
het es mijn vader, ic ben sijn kint.
Up ene vorwerde blijft hier te mere,

ic ans u wel willet mijn here.
Hi sal van hove comen saen,
eis't heme leet ghi sult wech gaen;
want waer't minen vader leet
in mochten u houden niet, Godt weet.

—

Joncfrouwe, ic bidde nemmer t'waren,
ic sal gherne henen varen;
eis't hem leet, alse hi comt,
in wille niet dat hijs u v'ont.
Ferguut beette neder saen,
ende quam in dat huus gegaen,
daer men heme dede ere groet.
Die joncfrouwe in die camere scoet,
enen mantel si halen ghinc,
dien si omme den knape hinc,
alse hi uut hadde sine wapenen al.
Twee knapen daden in den stal
sijn ors, ende daden hem af 't gereide.
Doe versaghen si die hoveden beide,
die ane d'aertsoen gehangen waren.
Sere begonsten si hem vervaren,
tote Fergute sijn si comen,
ende vragheden, waer hi hadde genomen
die hoveden, die hingen an 't gereide.
Ferguut hem algader seide,
hoe hi den dieven 't leven nam,
ende hoe hi in den woude quam.
Die ioncfrou ende die knapen bede
seide: dat hi stoutheit dede.

—

Ferguut was wel te gemake,
heme en lette ghene sake,

hi sat bi enen groten viere,
ende hadde omme heme den mantel diere.
Si hadden onder hen ii groet spel,
hi bequam der joncfrouwe wel;
haer dochte, dat si nie hadde bekant
scoenre ridder in enech lant,
haddire hem gehouden naer. [1]
Ene witte broec ru alse i haer
haddi ane, ende ii quade scoen,
die heme sijn vader hiet ane doen;
ni sint dat hi van huus sciet
en waren si verporret niet.
Dus hebben si onder hen ii geseten,
tote gereet was dat eten.
Van ere fonteine hiet men bringen
water dien ii jongelingen.
Si dwoegen, ende gingen sitten
neder op een pellen witten.
Voer heme stont i tafle gerecht,
daer op een nap, die sere lecht;
want in den cop stont menech steen,
die bi den nachte claerre scheen.
Men brochte heme wijn ende clareit
ende die gerechten wel bereit,
dier es heme so menech comen,
dat ic se u niet en wille nomen.
Ten etene saten si so vele
tes die camerlinc in die sele
es comen, die van hove quam.
Sine dochter hi vernam
etende mettien ionchere;
het wonderde heme herde sere,
want sine was gewone niet.

[1] Had hij zich slecht naar ridders manieren weten te gedragen.

'T ierst dattem die ioncfrouwe siet,
in hare ansichte wart si roet,
vollec si ieghen hem op stoet;
ende Ferguut heftene versien
ende wart oec op mettien.
Die hoghe man ende die vroede
hiet se beide sitten met goede.
Si gingen beide sitten weder,
die câmerlinc viel met hen neder;
hi was een harde hovesch man,
den knape hi vraghen began:
of hi die herberge wan met krachte?

—

Here, neen, ic en hads gedachte;
ic dede noit man no wive quaet
noch dus gedane over daet. [1]
Op ene vorwerde quam ic hare,
waert dat u bequame ware
alse ghi quaemt, so mochtic bliven
men soude mi niet verdriven;
maer es dat sake, dat u es leet,
ic rume u herberge gereet,
dus hiet mi bliven dese joncfrouwe.

—

Vrient, sprac die here, op mijn trouwe,
mine herberge ontseggic u niet.
Ic wille, men doe, dat ghi gebiet;
ic weets hare danc in minen sinne,
dat si u herberchde hier inne;
ic wille dat si u eere, daer si mach.

[1] Op de vraag, of hij met kracht van wapenen in het kasteel was gedrongen, antw. Ferguut: Neen, ik deed nooit kwaad aan man of vrouw, en ook nu pleegde ik geene daad van geweld.

Waerdi die knape, die ic sach
heden voer den coninc?

—

Ja ic, here, sprak die iongelinc,
een ridder hilt daer met mi sijn sceren;
moet ic leven, het sal hem deren,
ende segt, dat ic 't hem ontbiede,
dat hijs sal hebben sine miede,
ende dat se hem dorpers sone sal gheven,
dat hi ne bescopte moet hi leven.

—

Dus sprac die knape te sinen waert.
Die taflen dede men op ter vaert.
Si waren blide ende loeghen.
Men brochte hem water, ende si dwoeghen,
doe brochte men hen den goeden wijn,
ende elc dranc i littelkijn.
Daerna so brochte men hem dat cruut;
die ioncfrou naem's ende Ferguut/
die here nam oec, ende mettien
gingen si sitten onder hen drien,
ende spraken omme menegherhande sake.
Die camerlinc vraechde den knape,
hoe hi ten hove was geraect,
Ofte hi noch ridder ware gemaect?

—

Die knape swoer: semmi toghen mijn,
Here ic wane wel ridder sijn;
mi wapende die dorpre man,
als ic te hove dienen quam.
sijn ors gaf mi Somilet
en es gheen beter tote market;

hi gaf mi helm, swaert ende schilt,
in wane noit coninc betren hilt.
Here dus quam ic hier gevaren,
ic wane ridder sijn te waren;
hen es ridder in 's conincs sale
ware wi gewapent enen wale,
ende ic ware op grauwele,
in gaver niet omme i camele
hadde ic mijn strael ende mijn gysarme.

—

Die goede man greepen in sinen arme,
hi hoerde wel, dat hi dom van sinne
was, ende sprac: lieve minne!
wildi horen na minen raet,
hi ne sal u niet sijn quaet,
ende ghine comt nemmer in die stat
u en sael's wesen te bat.

—

Ferguut sprac te camerlinc
ende seide: wildi eneghe dinc
te miwaert, die ic doen mach,
dat willic doen nacht ende dach;
of ghi iet wilt, segt uwen wille,
ic sal u horen ende swighen stille.

—

Ghi hebt recht, het sal u vromen
daer sal u alle doghet af comen
morgen seldi sijn ridder nuwe,
men sal u nemen die cledren ruwe
ende gheven u andre, die beter sijn
ende scoenre ten trouwen mijn;
dan selen wi voren den coninc gaen;

in uwen hals sal hi u slaen,
ende gorden u 't swaert met sinen handen;
dan suldi ridder sijn te handen,
dus es die sede in dit lant.
Ic sal u selve metter hant
spannen u sporen ane uwen voet
morgen vore meneghen ridder goet.
Sijt goedertieren ende wijs
Godt meerne uwen prijs.

—

Harde serich was Ferguut,
dat men hem sine cleder uut
doen soude, die hi van huse brochte,
droeve was hijs in sijn gedochte;
Ferguut sprac te sinen waert
Trouwen mi waer's liever ontbaert
dan ghijt mi heden doet geloven,
dat men mi sal mine cleder roven.
Het sal mi seker leet sijn,
neemt men die cleder mijn,
die mi mijn vader ane dede,
ic waenre speelt die duvel mede.
Mi maecte ridder als ic hier quam
Somilet, die dorpre man.
Heer waert hoert mi al lettelkijn
nu salic tweewaerf ridder sijn.

—

Ghine selt niet te minen trouwen,
nieman en mach riddre touwen,
hine sine ridder dat sech ic u;
ende ghi hebt mi geloeft nu,
dat ghi doen soude, dat ic wilde.
Ic ben die u vort an hilde

over gerecht loghenere;
ende doedi niet dat ic beghere,
trocti achter van deser dinc.

—

Neen ic, here, sprac die iongelinc,
in maech 't laten, het 's te spade,
ic wille volgen uwen rade.

—

Die here riep te heme ii knapen,
dat si heme lichten, hi wilde gaen slapen.
Doe stonden si op, ende quamen
in i camere, daer si vernamen
geschreven menegherhande dier.

—

Doe sprac die waert: Ferguut, blijft hier,
ende slapet met gemake.

—

Hi leerde hem menegherhande sake
binnen der nacht dien ionchere,
die hem quamen te groter ere.
Daer lach een bedde pellorijn
ende twee linlaken sidijn,
daer men op leide dien knape;
wel saen waert hi in slape.

—

Die camerlinc wilde slapen gaen.
Sire dochter riep hi saen,
ende hiet, dat si hem cleder sochte,
ende si se dien knape brochte
morgen, alse hi opsteet.

Here seit soe, si sijn gereet.

—

Si ghingen alle slapen doe
al den nacht, tote 's morgens vroe.

—

Die camerlinc stont op betide,
ende hiet halen dat gesmide,
ende dede sadelen hare ii paerde.

—

Die ioncfrouwe liep in hare waerde
in ene camere tenen fortsiere,
ende traker ute die cleder diere.
Si liep, daer die knape lach, bat af, [1]
ende wecten, si hem die cleder gaf.

—

Hi nam se, ende heft se ane gedaen,
gecleet ende gescoit was hi saen,
vollec hi buter cameren ghinc,
wel behaghe's den camerlinc.
Men brochte heme vollec haer rossiden;
want si te hove wilden riden.
Ferguut en voerde te hovewaert
van sinen harnasche meer dan i paert,
ne gheen ander hi en rochte [2]
dan d'ors, dat hi van lande brochte.
An der ioncfrou nam hi orlof.
Si maecten hen beide in dat hof.

—

[1] Zij liep naar beneden.

[2] Alleen dat paard, hetwelk hij van het land had medegebragt, werd door Ferguut bereden.

Die coninc was van messe comen;
een scaecbert haddi genomen,
ende souden scaec hebben gaen spelen.
Alse quamen in der selen,
so beten si neder wel saen,
ende ghingen vore den coninc staen.
Die ridders besaghen sere
Ferguut, dien ionchere,
ende seiden, dat si noit en saghen
scoenre man sinen daghen.
Ferguut groette den coninc,
een mantel hem ane den hals hinc,
wel vollec hine afdede,
sijn waert leerde hem die hoveschede;
doe bleef hi in den roc van sindale
al bloet, hi stont hem harde wale,
voer den coninc stont hi vervaert.
Die here quam gegaen sijn waert,
die heme in sijn ore seiden,
dat hi viele op sijn knien beiden,
ende bade den coninc, of hi woude,
dat hine ridder maken soude.
Die knape wel sinen waert verstoet,
ende viel neder op 's conincs voet,
ende bat herde oetmoedelike
Arture den coninc rike;
hi was van verre te hem gesant,
dat hine ridder make te hant.

—

Die coninc heft den knape versien,
ende hieten opstaen mettien.

—

Die knape seide: lieve here!

van u en scedic nemmer mere,
ghi en gheeft mi ridders abijt.

—

Ic gheeft u, segt mi, wi ghi sijt,
lieve knape, ic wil't weten.

—

Ja, Here! hebdijs nu vergeten,
ic ben die knape, wete ghye,
daer met scopte mijnheer Keye;
also betre mi Godt mine saken,
ic waen 't heme noch te sure maken.

—

Vrient, sprac die coninc, laet gewerden,
dat willic tusschen u beverden,
heft hi ieghen u iet misseit,
hi wilt u betren, het's hem leit.

—

Doe quam mijnheer Gawein gelopen,
ende heft ten coninc gesproken;
want hi den knape wel verstoet.
Here, seit hi, en es niet goet,
dat mijnheer Keye die ridder vremde
versprect, hem sal 's berouwen in d'ende;
also dede hi, mijnheer Perchevale
veriaghede hi met sire tale;
maer ghi moetet hem nu vergeven.
Doet desen knape wapenen gheven,
ghine moghet er hem niet ontseggen,
wat latine vore u voeten leggen.
Mijnheer Gawein seide: here coninc!
ic bade gherne den iongelinc,

dat hi mi t'ene geselle ontfinge,
gherne namic sine wandelinge.

—

Die coninc sprac: het's mi bequame.

—

Ferguut antwoerde: uwen name
en weet ic niet; maer goedertieren
sidi, ende van goeder manieren.
Ic en ontsegge niet u bede,
ic wille u dienen t'alre stede;
maer ic name eer die wapine,
gherne waer ic in die wostine.
Ic ghere den horen ende die wimpele,
die houdet die liebaert simpele;
den swarten ridder sal ic wych gheven,
ochte hi sal mi nemen 't leven.
Magh ic verwinnen die battaelgie,
hier com ic weder sonder faelgie,
dan willic mi tote u betrouwen,
betren dan ghi en waen ic niet scouwen.

—

Alse mijnheer Gawein heft verstaen,
dat Ferguut niet en wille achtergaen,
hine sal proeven die avonture,
die meneghe ridder es worden t'sure;
in sijn herte eis't hem leet.
Ende al den andren Godt weet;
si spraken alle ute ere mont,
ende vloecten Keyen terstont.

—

Ferguut en acht niet om haer seer; [1]
maer den coninc haesti te meer,
dat hi hem ridders wapenen gave.

—

Die coninc sach wel, dat dore have
noch dore bede, hi niet en dade.
Hi dede heme bringen ridders gewade.
Halsberch, cousen, helm van stale
dede Ferguut ane, het stont hem wale.
Mijnheer Gawein brochte hem sijn pert,
Ferguut besaghet, die 't sere beghert.
Perchevale brocht hem i swaert,
dat heme gegheven hadde sijn waert.
Perchevale was dorpre niet,
hi gaeft den coninc, en hiet,
dat hijt den knape gorden soude.
Die coninc gordet hem wel houde.
Die camerlinc maecte hem vore,
ende spien hem sinen rechteren spore.
Mijnheer Lanceloet, die ridder goet,
spien hem den luchtren ane den voet.
Men sach in 's conincs hof nemmer mere
enen vremden ridder doen meer ere.
Het was recht, ic vermete mi das,
dat hi die beste ridder was,
die noit quam in 's conincs hof.
Hi ontfinc prijs ende lof,
die stoute ridder Ferguut.
Enen willic er nemen uut, [2]
mijnheer Gawein, die noit en vant
sijn genoet in enech lant;

[1] Ferguut sloeg weinig acht op hen, te weten, op hetgene de ridders zeiden.

[2] De dichter, eerst gezegd hebbende, dat Ferguut de beste ridder was, wil van die stelling er evenwel een' hebben uitgezonderd.

hine mochte niewer sijn verwonnen,
bedi willic hem 's prijs onnen.

—

Ferguut was herde wel gereet,
een groet ors brocht men hem geleet,
dat snel was alse een voghellijn;
maer hi hadde liever dat sijn.
Een schiltknape herde wise
brochte heme geleet sijn ors van prise,
bi den breidele hijt gegreep.
Doe hilt hem 't steghereep
mijnheer Ywein, i ridder coene,
hi waerp hem vollec in d'artsoene.
Enen vasten scilt enen dieren
haelde men hem van quartieren,
ane sine hals dat hine hinc.
Een ridder heme doe halen ghinc
enen scacht, starc ende groet,
in sijn hant dat hine scoet.

—

Ferguut was utermaten blide,
wel behaghedem sijn gesmide
ende dat ors, daer hi op sat,
hine was noit te gemake bat.
In sinen steghereep hi hem hief,
waes't den orsse leet ofte lief,
het moeste knielen op den vloer.
Godt, sprac die coninc, ende swoer,
moet scenden Keye, datti liep oppe
desen ridder met sinen scoppe;
bedi hi heften mi verdreven,
waer 't dore hem, hi ware met mi bleven. [1]

[1] Daardoor heeft hij hem van mij verjaagd, want was 't niet om hem (te weten om Keye), zoo ware Ferguut bij den koning gebleven.

Die sot sat daer bi der viere,
ende riep ten coninc lude sciere,
ende meslaet u niet here;
want een ridder noit eere
saghedi eere meer geschien.
In corten stonden suldi sien
den ridder van der swarter roken,
sine scilt anen sinen hals te broken,
ende bringen u 't hoeftcleet ende den horen,
ende vallen u ten voeten voren.

—

Alse Keye dien sot versteet,
welna hi van torne spleet,
ende hadde men't niet vertelt in quaden,
hi hadde den sot in 't vier gebraden.
Vore de coninc es hi gegaen
ende loech, of hijt niet hadde verstaen.

—

Ferguut ten coninc orlof nam
ende ane alle sine man;
te minen heer Gawein es hi comen,
ende heft orlof ane hem genomen.
Mijnheer Gawein in goeder trouwen
bevalne sere onser vrouwen.
Ferguut voer volleken daer of,
ende ruemde 's conincs hof.
Ferguut reet met groter vaert,
van fierheden scheen hi liebaert,
al den dach toter vespertijt;
sere vernoyde hem die tijt.
Een water dat hi liden soude,
doe sach hi neven enen woude
enen casteel, vast ende groet,

een groet water daer omme scoet.
Hi quam gereden aen dien casteel,
die schone was, men hieten Ydeel.
Ene lange brugge hi voer hem vant,
ende enen ridder, die op sine hant
hilt enen edelen valcke diere,
ende meide hem op die riviere.
Met hem ghinc i ioncfrou scone:
hen was so scone onder den trone;
volmaect hadse die nature;
noit man sach sulke figure;
hen sal ulieden niet vernoyen, [1]
die niet willen horen, lopen met coyen.
Ic wille u seggen die waerheit
van der ioncfrouwe scoenheit.
Die ioncfrouwe hiet Galiene;
die voere al 't lant dore van Aliene,
hine vonde ghene, so wel gereit;
in hare was alle hovescheit;
si mochte te rechte sijn keyserinne.
Het ware wel recht, dat haer die minne
een deel in dat herte quame,
ende si te minnen vername.
Waer ic Venus, die gheeft die minne,
ic ware al geheel in haren sinne,
sine mochte niet sijn bet dan in hare.
Si heeft grauwe oghen ende clare,
brune wintbrauwen geoghet reine
niet te groet te maten cleine;
't forhoeft upheven ende slecht;
haer aensichte lanc ende recht,

[1] Het zal (te weten de beschrijving van hare schoonheid) ul. niet vervelen; die het ook niet zoude willen hooren, was waardig, dat hij koeijen dreef.

wit alse i snee te poente roet,
een mochter hem in besien ter noet,[1]
die lippen roet, den mont nauwe,
vele soeter dan enech dauwe;
haer tanden clene wit nagestaen;
haer adem roec als galigaen.
Over die scouderen was si smal,
ende wel gescepen over al,
haer armen lanc, cleine witte hande.
Scoenre wijf noit man bekande,
hens nieman die se volprisen mochte;
want nature al haer gedochte
dede ane hare, doe si was geboren,
daer si hondert ane verloren.
Galiene ghinc met haren oem,
si nam sijns goeden goem.
Ferguut hi groete sere
die ioncfrouwe ende dien here,
ende bat herbergen dien nacht.

—

Die goede man was wel bedacht,
ende seidde: vrient! willecome moetti sijn,
ghi selt wel te gemake sijn.
Men sal u wel doen u gevoech,
u paert sal orscorens hebben gnoech.

—

Ferguut den here wel verstoet,
doe beitte hi, ende maecte hem te voet.
Galiene vollec gegreep
ende hilt heme sinen steghereep.
Ferguut waes't leet in sijn gedochte;

[1] Zoo helder, dat men zich in haar gelaat bijna spiegelen kon.

want nature noit en wrochte
scoenre wijf dan Galienen.
Sijn waert wijsdem, datti altenen
vrouwe ende ioncfrouwe ere dade,
ende hi volchde sinen rade.

—

Die ioncfrouwe nam hi bi der hant,
ende si heme weder; doe quam i seriant,
ende dede heme sinen wapenen uut.
In een bliaut, bleef Ferguut
al bloet staende, van sindale.
Hi was gescepen herde wale,
die ioncfrou wel sere besach
dien ridder, dien si wale mach,
wel bequam hare sijn gelaet.

—

Die minne versiet wel, ende verstaet,
dat tijt ware, dat si in haer quame,
ende si te minnen vername.
Si sette i scicht in haren boghe,
ende scoet der ioncfrouwe dore doghe
in 't herte, so diep hem conste verdriven
noit meester, het moeste met haer bliven.
In wil niet, dat's mi yeman veronste,
dat ic seide, dat minne conste
scichten scieten ofte quarele.
Al ware een man in iii castele
dore wapent met ysere ofte met stale,
si dore scoten met haren strale.
Die minne es so getrahijnt,
hare scichten sijn so gefenijnt,
wien si scietet, wijf of man,
dat hijs genesen niet en can.

Dit scicht die scone binnen heeft,
si sal 't draghen den dach dat si leeft.

—

Galiene sere versucht,
si decket sere; want si vrucht,
dat 's haer oem mach werden in inne,
dat si ten ridderwaert draghet minne.

—

Enen bontel mantel ter vaert
brocht men hem, ende dede op sijn paert,
men hevet gewreven ende geconreit
die crebbe vol evenen vore hem geleit.
D'ors ghinc eten sere ende vast.
Nu peinsde die waert omme sinen gast,
ende Ferguut doet dat hi gheert,
want sine orse niet en deert.

—

In die sale sijn si gegaen.
Galiene was gevaen
met minnen, die sere ontsiet
haren oem, maer hine merkes niet.
Enen pellen ghinc men daer spreden,
daer si opsaten onder hen beden,
Ferguut ende die ioncfrouwe,
diene minde met goeder trouwe.
Sine dorste hem gewaghen niet,
want si die onnere ontsiet.
Die riddere hare noit wort en seide,
dus satense ende sweghen beide,
dat men i grote mile
mochte hebben gegaen die wile,
si en dorste no hi en conste mede

daer omme die tale bleef tier stede.

—

Men hiet se dwaen ende gaen eten,
si dwoeghen ende sijn geseten;
men brochte hem spisen gnoech
ende van wine haer gevoech;
si aten ende men hiet opdoen.
Doe quam gelopen een garsoen,
ende dede op dat ammelaken.
Van wilde dieren ende van draken
so was die tafle gehouwen;
ic wane men in der Dunouwen
tafle en vonde so wel gewrocht,
die se makede was wel bedocht.
Men deet se op ende die scraghen.

—

Die waert ghinc Ferguut vraghen,
wane hi quame, wat hi sochte.
Ferguut seit heme, die niet en rochte
te lieghene, hoe hi te hove quam,
ende hoe hi sine wapenen nam,
ende hoe hem heer Keye liep oppe,
in die sale met sinen scoppe;
daerna teldi hem te waren,
hoe hi ter roken wilde varen,
den wimpel halen ende den horen.
Comt mi di swarte ridder te voren,
ic segt u wel al sonder faelgie,
ic sal hem leveren battaelgie;
magh icken verwinnen ende matten,
ic sal sijn hoeft diere scatten.

—

Die goede man wel verstoet,
dat Ferguut hadde stouten moet;
het was heme utermaten leet,
dat hi die aventure aue geet,
ende seide: lieve iongelinc,
niet lief en hadde u die coninc,
die u sende in dese avonture,
die meneghen man es worden te sure.
Nieman en mach danen comen,
die ridder heft meneghen 't lijf genomen,
so sal hi u, ghi selter sterven,
hi sal i hoeft meer moeten kerven;
ic rade u wel, dat ghijs ontbaert,
ende ghi ter roken niet en vaert.
Laet se den duvel volen gaen,
ghi hebt ene sotheit onderstaen.
Die swarte ridder es so fel,
hi nemt u 't hoeft, dat wetic wel,
si hebben hier gesocht den horen,
diere haer leven omme verloren,
hens ridder in die werelt gheen,
die name heeft ieghen hem ii sleen.

—

Ferguut verstont wel sinen waert,
hi was blide ende onvervaert,
ende sprac: lieve here, en segt nemmeer,
ic en weter ghenen andren keer;
groet wint gheef ic niet clenen reghene,
die hem vervaert berghe hem in d'evene;
ic sal der liebardinne simple
den horen nemen ende den wimpele.
Lieve heer waert, en raet mi niet,
dat ic minen scilt, die ghi siet,
aldus geheel te hove draghe,

men maecte van mi i saghe.
Mijnheer Key hilt met mi sijn spot,
hi hadde recht, also help mi Godt,
mijn lijf omme den horen verdwijnt.

—

Alse die waert hoert, dat hi hem pijnt
om niet, dat hi den ridder bat,
hi sprac: vrient! ic en seit niet, opdat
dat u soude wesen quaet.
Nu doet, dat u in 't herte staet,
ghi sijt in avonturen groet,
Godt moet u bringen uter noet.

—

Alsi dus saten ende spraken,
so ghinc men die bedden maken.
Een knape quam, ende hiet opstaen
die heren, ende slapen gaen.

—

Ferguut stont op, die sere vaect,
vollec hi hem te bedde maect.

—

Doe ghingen si alle gader slapen.

—

Die ioncfrouwe lach in vroe waken,
die te Fergute hadde haer gepeins.
Si keerde hare hier ende gheins,
sine wiste wat si seggen mochte,
si verstoet dicke ende versochte:
o wi Fergute wel soete amijs,
dat ic nu doghe, hoe lettel wettijs;

amijs, wat seggic, sottinne,
ic en saghen noit dan heden hier inne.
Arger ben ic dan een dief,
dat ic den ghenen wille hebben lief,
die ic noit en sach meer dan heden,
noch en sprac in enegher steden.
Morgen so sal hi orlof
betiden nemen, ende rumen 't hof,
dan sal hi nemmer van mi weten,
saen sal hi mijns vergeten.
In weet hoes hem gedinken mochte,
dade hi altenen in sijn gedochte,
daer hi quame alle ioncfrouwen,
het ware heme quaet te minen trouwen.
Hi vaert tilec wech metten daghe,
hoe sal hi geweten mine claghe!
Hoe wel dat ickem minnen mach,
hi sal mi gheven den doetslach.
Wisti, dat ic in selken vare,
in allen stonden dore hem ware,
hine dade nemmer die dorperheide,
dat hi mi sine minne ontseide.
Seggic't hem niet, hi ne weet nommer,
wi seggic't hem, ic segge mi commer.
Waer soudic nemen die gedachte?
ic soude onneren mijn geslachte,
ic laghe mi liever in die doetkiste
dan hijt van minen monde wiste.
Wat doe ic dan? Ic sal wech vlien.
Om enen andren sal ic spien;
in willen sien in al mijn leven.
Mijn vader wille mi emmer gheven
eenen hoghen prince, enen coninc,
vele scoenre dan desen iongelinc.
Ai scoenre, wat hebbic geseit,

so sconen ware mi ongereit,
want niewer sijn ghenoet es.
Wiste hi doch, hoe 't met mi es.
ende icken lachterde so sere,
hine minde mi nemmermere,
want hine mint mi groet no clene.
Ghisteren so sat hi bi mi allene,
hine sprac te miwaert noit een twint,
dat haddi, haddi mi gemint.
Ic wane hijs niet toghen en can,
wat soudic minnen selken man?
Morgen vroe, als 't sal geraken,
sal hi hem betiden wech maken,
hier en blijft niet sine scoenheit,
so sal hi mi sijn ongereit.
Sine scoenheit, wat bestaet si mi,
waer omme spreke ic, ende twi,
sal ic se heme nemen ende sine cracht?
Neen ic, bi der goeder nacht,
mi ware leet sine mesquame,
ic gave heme eer dan ic hem name.

—

Dus leit die ioncfrouwe in pinen,
si versucht sere, ende waent verdwinen
die minne, dat spel haer leert.
Menechfout si hare op 't bedde keert;
dus ghelt die minne achter lande
den ridder haer sout menegherhande;
die ioncfrouwe heft sijs oec gegheven,
sine werdes quite in al haer leven,
het was hare utermaten leet,
datter Ferguut niet af en weet.
Si hadde sochter die pine gehouden,
hadde die ridder geweest vergouden;

bedi hadsijs te meerreu pant.
In haren rade, dat si vant,
dat si van den bedde wille opstaen,
ende tote Fergute gaen,
die tote hare niet een twint
en peinst, no weet dat sine mint.
Si stac ane haer hemde sidijn,
en i pelse hermerijn.
Stillekinen es si gegaen
toter cameren, ende heft se ondaen;
al met gemake ghinc si vort,
haer ware leet hadde men 't gehort;
toten bedde datsi quam,
Ferguut si slapende vernam.
Si stont al pensende i lanc stic.
Wacharme, seit si, wat sal ic
ten ridder seggen, alse hi ontwaect?
welnaer hadsi hem weder gemaect
te bedde, daer si lach te voren;
maer die minne riet hare in d'oren,
dat sine wecte liseliken
den ridder, ende seide hem haesteliken,
algader hoe 't met haer stoet ende ware.
Galiene was in vare,
dat sijt den ridder soude gewaghen.
Die minne ghinc se weder jaghen,
ende riet hare, dat si haren noet
den ridder ontdecte, ende hoe 't haer stoet.
Hen es dorper ne gheen so fine
hem en soude ontfarmen haer pine,
die si doghede die ioncfrouwe;
si wranc haer handen met groten rouwe,
ende si versuchte ende waende sere,
want het dochte hare grote onere.
Op sine herte tintelde hare hant.

Ferguut ontwakede al te hant,
ende vant knielen Galienen
vore heme, ende sere wenen.

—

Ferguut gegreep se herde saen,
ende seide: ioncfrou! ghi sijt gevaen,
segt mi, wat soekedi hier nu?

—

Galiene sprac: ic come hier t'u
lief, u minne heft mi gevaen;
ghine troest mi, si sal mi verslaen;
u minne doet mi groten toren,
al mine herte hebbic verloren,
die hier tote u quam gevaren,
waer es so lief, wijst se mi caren,
gheeft mi mijn herte, so doedi wel.

—

Ferguut sprac: houdi u spel,
ioncfrou! in sach u herte nie,
sine quam hier niet, in segt bedie;
hadic se, ic en gave se u niet,
ic en sach se nie, ioncfrouwe! vliet.

—

Ay, heer ridder! en seghes nemmeer,
ghi hebt mijn herte, ghi doet mi seer,
ghi hebt qualic omme gesien,
dat ghi mi wech hetet vlien;
si es t'uwen dienste lude ende stille,
ghi moghet met mi doen uwen wille.
Ic en werde nemmer blide
sonder u in eneghen tide.
Om u ben ic in groter noet,
ghi hebt mijn leven ende mijn doet.

—

Al lachende, so sprac Ferguut:
ioncfrou! om ander dinc ben ic uut
dan omme dusdane saken comen;
ene battaelgie hebbic genomen,
die ic emmer voldoen moet.
Ioncfrou! gevalt se mi goet,
tote u sal ic weder keren,
dan suldi mi te minnen leren;
mine minne sal u sijn gereet
ende al dat ic mach doen, Godt weet.
Maer ic bidde, dat ghi mi versten gheft
tes mi die ridder gesproken heft,
die men heet van der roken swert
hoe sere dat mi te pinen wert;
want in weet ghene keiserinne,
dier ic orlovede mine minne,
vore dat ic hebbe verwonnen
den ridder, wils mi Godt onnen.

—

Alse dit die ioncfrouwe versiet,
haesteliken si danen sciet,
op hare bedden es si saen gegaen.
Si was met groten sere bevaen,
si scaemde hare utermaten sere,
dat si op minne ten ionchere
ghinc, die se haer ontseit heft.
Hare rouwet sere, dat si left,
si hilt hare selve over quaet,
dat si noit dede di overdaet.
Ene wile seit soe, si souden haer herten,
so soude si comen uter smerten;
Ene anderwaerf in haren sinne
seit soe, dat hem noit wijf om minne
in hare geslachte 't leven nam,
sine souts niet doen al was si gram.

So seit soe, morgen vroe als't daghet
so willic oec varen ter iaghet
te minen vader sonder orlof,
ic wille der minnen comen of.

—

Binnen dien dat dus gemict
die ioncfrou, quam die dach gestrict
in die sale, het was claer daer uut.
Haesteliken wart op Ferguut,
hi wilde sine wapenen ane doen.
Doe broch se voer hem een garsoen.
Hi was gewapent gereet.
Men brochte sijn ors voer hem geleet,
hi spranc vollec in dat gesmide,
sijn ors was utermaten blide.
Te sinen waert nam hi orlof,
ende seide: hi wilde rumen 't hof;
ende daerna ane die ioncfrouwe,
die stont bevaen met groten rouwe.
Doe ruemdi die ieghenode;
't ors liep wech, ende deet niet node.

—

Sijn waert wijsdem dien pat
ter rokenwaert; sere hi hem bat,
oft hi van den wyghe heft die ere,
dat hi te heme weder kere.

—

Ferguut sprac: here! u gebot
sal ic doen, wille mi helpen Godt,
hebbic dien horen ende 't hoeftcleet,

—

ic sal tote u comen gereet.
Doe sciet Ferguut van sinen waert,
ende reet vaste ter rokenwaert.
Ane d'ende van enen groten woude
gemoetti lieden, hi vraghedem houde
omme den wech ter swerter roken.
Si hebben haestelec gesproken:
here! ghi sijt op den wech wel,
ghi selt vinden den ridder fel;
wildi die avonture anegaen,
ic wane hi u te doet sal slaen.

—

Ferguut was te hem selven wale,
ende reet berge ende dale
so verre, dat hi die roke sach.
Hen was niet hoghe op dien dach.
Die roke was herde slecht,
si stont in die wolken gerecht,
hens dier ter werelt so licht,
dat soude op climmen die roke slicht,
hen ware dat hadde vlederiken.
Die roke was swert ende eiseliken;
want wileneer een gigant,
hi hieu hare ane den enen cant
een padelkijn tote in den top,
daer en mach gheen paert op,
een man mochter opgaen te voet.
Dies droefde Ferguut in sinen moet,
hine weet wat doen met sinen wrene,
hine canne gebinden ane die stene;
't hors dede hem groten toren,
laet hijt staen, het es verloren.
Te woudewaert reet hi mettien,
enen olivier heft hi versien,

hier in die werelt en es so scone;
daer ware die ridders ane gewone,
alse die avonture sochten,
dat sire hare orssen ane knochten.
Ferguut ghinc er 't sine ane knopen,
eer hi woude danen lopen;
sinen scilt ende sinen scacht
laet hire, hi es wel bedacht.
Haesteliken clemt hi daer naer,
ter roken op, 't swaert al baer,
sijn ors duchti meer sonder faelgie
te verliesen dan die battaelgie;
hi clam op met groter pinen,
ende droech al an sine wapinen,
die hem harde sere weghet;
dicwile dat hi sneft ende treghet,
so dat hi achterwaert gleet,
ne maer ane die bramen wreet,
sloech hi sijn hant, diere vele sijn,
die hangen op dat padelkijn.
Met groter pinen clam hi boven,
dicken viel hi over die ellenboghen.
Sere moede was die ionchere,
hine hadde i let niet en swoer hem sere.
Een lettelkijn so sat hi neder
ende sach dicken vort ende weder,
hi sach Ingelant ende Cornuaelgie,
algader hout hijt over faelgie,
dat men heme heft te hove geseit,
omme dat hi daer niet en vant gereit,
den liebaert in midden den woch,
maer hi sal ne soeken noch.
Eer hine vint i stickelkijn,
hi was in een capelkijn
van maerbelstenen al gehouwen;

men mochte ghene diere scouwen,
die porte was van yvore
gewrocht, herde wel ter core;
die inganc was vergult roet,
daer voren stont i dorper groet;
die dorper was van metale
gemaect, ende hi hilt van stale
enen hamer in sine hant.
En es so stout ridder in 't lant,
soudi dien man ane sien,
ic wane dat hi soude vlien;
hi scheen leven, ende wilde slaen
den ghenen, die re in wilde gaen;
maer hine mach hem niet verporren,
hi was gemaect dat nieman dorren
soude comen der capellen voren,
noch halen dien wimpel ende dien horen;
het deden maken een gigant,
die daer wilen woende in 't lant.

—

In die capelle es die liebaert
in allen stonden onvervaert,
want hi ne heft gheen lijf,
no huut, no haer, maer hi es stijf
gehouwen van witten yvoren;
hi heft dat hoeftcleet ende dien horen
vaste ane sinen hals gehangen.
So vele heft hi al omme gegangen,
dat hi ter capellen quam an,
ende sach dien eiseliken man.
Ferguut een stic stille staet,
ende peinst datti sal nemen raet,
ende vraghen dien man, of hi iet weet
dien horen ende dat hoeftcleet.

Toten dorpere es hi comen,
ende seide: vrient! hefstu iet vernomen
dien liebaart, die hout den horen,
in can's niet vinden, hi doet mi toren.
Die dorpre staet stille ende rust,
te spreken hem niet wel en lust.
Het wonderde Ferguut sere,
dat hi niet en sprac dien here.

—

Anderwerf sal hijs hem vraghen:
vrient, seit hi, dat di Godt moet daghen,
wijst mi den horen ende 't hoeftcleet,
in can's vinden, dats mi leet.
Die dorpre echt niet en sprac.
Ferguut niet wel en lac,
ende hi wert gram, ende seide: heer, dief!
ghine scijnt mi niet hebben lief,
want ghi ne wilt ieghen mi niet spreken.
Enen steen heft hi gegrepen,
ende seide: heer, dief! seidi verdoeft,
ic sal u werpen in u hoeft.
Maer hi ne dorste hem niet comen naer,
want hi ontsach den hamer swaer,
die hi in sine hant hilt.
Ferguut en hadde ghenen scilt,
daer hi den slach mochte ontfaen,
ofne die dorpre wilde slaen,
bedi ontriet hi hem nochtan,
so warp hi den groten man
so sere, dat hi heme sinen arm brac.
Die hamer gaf enen crac,
daer hi neder viel op d'aerde.
Ferguut liep toe met sinen swaerde
met beiden handen hine slaet,

maer die dorpre al stille staet.
Doe scaemdi hem, ende trac achter,
het dochtem herde groet lachter,
dat hi den man, die niet en left,
so meneghen slach gegheven heft.
Hine wilde omme gheen dinc
dat het wiste die coninc,
mach hi, hi salt 't helen wel.
Doe tart hi vort in die capel,
ende sach den liebaert, waer hi stoet,
die ane sinen hals den horen goet
hilt ende dat hoeftcleet.
Dit en was Ferguut niet leet,
hine was noit eer so blide,
als hi was op dien tide.
Ten liebaerde hi sere ran,
horen ende hoeftcleet hi hem nam,
uter capellen hi vollec ghinc,
want hi ne sochte el ghene dinc,
iii waerf so blies hi den horen,
v milen verre mocht menne horen,
men kende in 't lant den horen wale.
Si spraken alle i tale,
ende seiden: wie es die keytijf,
die verliesen wilt sijn lijf,
ende op die roke es comen;
hi hadde dien horen bet genomen,
ende gegaen sire straten,
want hi mach daer sijn leven laten;
haddi gekent den horen wel
ende den swarten ridder fel,
die meneghen ridder heft geleert
sijn spel, hine waer niet gekeert.

—

Alle dreghen si Ferguut sere,
si ontrieden den swerten here,
die hine soude te doet slaen,
en consten noit man weder staen.
Des en was Ferguut niet vervaert,
hi waende wel te hovewaert
sijn gevaren sonder gevecht,
ende ghinc neder die roke recht.
Den olivier heft hi saen vonden,
daer sijn ors ane was gebonden.
hi spranc er op, ende hads ghere,
ende nam den scilt ende sijn spere,
ende riep: waer es die ridder bleven,
die mi nemen soude mijn leven,
hi come hier, al waerne vive,
in vlie heme niet bi minen live.
Binnen dien dat hi dese wordt
gesproken heft, heft hi verhordt
sulc i gedrusch in dat wout,
al ware al 't wilt ionc ende out
van den foreeste in i sele,
en mochtte gerusschen niet so vele.
Onder dien boem hilt Ferguut:
Groet so hordi dat geluut,
hi peinsde dat ware jacht.
Doe so heft hijs heme bedacht,
ende hilt onder den olivier,
doe sach hi blakende alse i vier
den ridder, het scheen i viant,
hine hadde niets wits dan den tant,
het was al swert, dat hi hadde ane,
wel geleec hi Baerbelane.
Sijn ors was swert alse aterment,
hi quam sere dan vliecht die went,
ende sach Ferguut onder den olivier,

ende riep: heer, dief! vule pautenier!
wie bestu, die draechs minen horen,
dat hoeft hevestu verloren!
Bestu ridder uut Almaengie
ofte van den hove van Bertaengie!
Heft die coninc di hier gesant,
het's iammer, dat hi hout lant,
twine ware hi selve hier comen,
ende hadde den horen genomen?
Hi sent hier emmer sine keytive,
die hi wille roven van den live,
alse hi se nemmer en wille houden,
hare miede hebbic hem saen vergouden.
Waer omme quam hier niet Gawein,
Lanceloet, Herec, ofte Ywein,
ofte Sagremoet, die sere es vernaemt,
ende Perchevale, die goet wesen waent,
ofte Artuer selve, die galgenere
bringe xx ridders met hem here,
ofte al sijn heer eer hijt laet?
Hi es quaet dat hi mi so ontraet;
dore heme willic doen so vele,
ic wille hem morgen in die sele
senden, bi enen quaden knecht,
u hoeft op enen stoc gerecht;
dat salic doen omme sinen lachter,
ghi waert bat bleven achter.

—

Ferguut horde den ridder swart
harde tornech dat hi wart;
want het hem herde sere dert
dat hi den coninc so onwert
heft, ende algader sijn here.
Hine prijst hem niet wert i pere

ensi dat hi wreket 's conincs lachter.
Hi hiet den ridder trecken achter,
sinen scilt hi hem brachiert,
ten ridderwaert hi verlaisiert.

—

Die swerte liet te hemwaert lopen;
d'een van hem ii maghet wel becopen,
elc deder toe sine macht.
Ferguut brinct gerecht den schacht,
ende stac den ridder in die borst vore,
scilt ende halsberch stac hem dore,
dat 't yser hem bi der siden leet
ne waer het hem niet en sneet.
Die swerte Ferguut weder stac,
sinen scilt hi heme an twee brac,
ende sinen halsberch heft hi doersneden;
al dorentore so es leden
die scacht i vademe, na minen waen,
maer hine heft heme niet sere gedaen.

—

Doe sprac die ridder te Ferguute:
ridder! wat sochti hier ute,
men sal u hoeft te hove draghen,
ghine moghet niet ontstaen mire slaghen;
uwe balsberch en hevet ghene were,
ic stekene dore met minen spere
ene vademe bi uwer blotene siden;
die lemle en wilde u niet sniden,
si was hovesch bi mire trouwe.

—

Ferguut horet, en hadde rouwe,
ende seide: ridder verstaet wel,

met uwer tale, ghine doet mi el,
ende moghedi mi verwinnen niet,
wat windi daer ane, of ghi siet
dore minen halsberch i gat,
ic wanic u gerakede bat;
ghi gevoelt mijn yser cout,
die duvel hi was u wel hout,
dat het u niet en hadde doet.

—

Elc doe van hem besiden scoet,
hare scachten si vernamen,
sere si weder te gader quamen,
si saten vaste in haer gereide;
si waren goede ridders beide,
dat si daer ute niet en vielen;
haer orssen moesten op d'erde knielen.

—

Ferguut stac den riddere wel,
scilt no halsberch meer dan i vel
sone halp den ridder niet;
want dore den lichame sinen spiet
hi wel na i elle stac.
Die scacht binnen den ridder brac.

—

Die swerte en scheen twint ververt
ende sat als i, die 't niet en dert,
dat die scacht binnen hem hilt;
ende hi stac Ferguut op den scilt
soe sere, dat hine cloef te hant
den groten scacht tote in die hant,
ende in twee es hi te broken.

—

Ferguut versiet ende heft gesproken:
Ridder! ghi hadt wel te doene
latens, u bloet es al groene;
een nieuwe meester dat u liet
en dinct mi die adere niet;
die adere en loept niet so vlugge,
ghi bloet achter uwen rugge.
Ic wane hi u liet te sinen spele,
houdet op en lates niet te vele.
Heer ridder hout wel minen spere
in uwen lichame, het doet u dere;
u felheit sal u te na gaen,
ic sal u 't hoeft afslaen.

—

Het was den ridder herde leit,
dat Ferguut so vele seit,
ende wart op fier alse i liebaert;
dapperliken trac hi 't swaert,
ende es tote Ferguut comen.

—

Ferguut heftene vernomen,
ende trac 't swaert sonder faelgie.
Heden meer wert die baattelgie
tusschen hem ii sterc ende groet;
hen waren noit ridders haer genoet,
het schenen beide ii liebaerden,
ende elc sloech andren metten swaerden
van haren helmen grote stucken,
dat si op hare artsoenen bucken.
Noit smet bet slach hilt,
dan si ii op i anebilt.
Van haren slaghen waren si milde,
in stucken liggen hare scilde;

sine waren nemmermeer versceiden
in hare leven tusschen hem beiden,
elc hadde andren doet gesleghen;
maer die ridder heft verdreghen
sijn swaert, ende sloech in tween,
op sine herte wies een steen.
Hi suchte sere, hi ne weet wat doen,
hi wilde wel sijn te Lioen,
hi siet wel, hi ne mach niet ontflien;
om genade moet hi spien,
ofte hi souden slaen te doet;
hi beette neder dore die noet,
ende knielde, ende weende sere,
ende bat genade den ionchere.

—

Ferguut sach den ridder te voet,
hi pensde in sinen moet:
dodestu desen groten man,
du salt er lettel winnen an;
sterft hi, dat es scade,
ende hi bidt di genade.
Hets beter, dat hi noch leve,
ende hem i vangenesse gheve
de coninc, ende hi heme gheve den horen,
die hem dicke gedaen heft toren,
ende segge, dat icken daer sende;
sloech icken doet, ic dade sende.
Hi nicte neder al te hant,
ende gegrepen bi der hant,
ende deden op staen.
Hi seide: wildi u gevaen
gheven den coninc Arture,
ende heme vertellen u avonture,
draghen hem den wimpel ende den horen,

so moghedi wel verstoren
u lijf, ende quite gaen,
en dedijs niet ic sal u slaen.

—

Ridder! ghi moghet mi slaen te waren,
hebt mijns genade in darren varen,
want in hebber vrient no maghen.
Die coninc hevet grote claghen
dicwilen van mi gehort,
ic hebbe hem gewrocht grote mort.
Haddi mi in sire behout
hine gave mi omme gheen gout;
hi soude mi doen raetbraken.
Ic hebbe liever die doet van u te smaken
dan daer te varne, hijs op mi gram;
ic hebbe heme doet meneghen man
met minen swaerde, dat hier leit
te broken, dodet mi gereit,
also wel soudic daer sterven,
ghine sulter nemmer twint bederven,
ende sijt een twint niet vervaert.

Vaert coenliken te hovewaert,
segt, dat ic u daer hebbe gesent,
metten coninc ben ic bekent,
draghet hem den horen ende 't hoeftcleet,
hine sal u niet wesen wreet,
hi sal u vergheven sine gramheit,
dat wetic wel, het's dicken geseit,
een lettel versten es wert vele,
vaert te heme in sine sele,
ende groeten mi alse minen here
ende alle die ridders wel sere,
sonder Keyen, die hilt sijn sceren
met mi, levic, het sal hem deren.

—

Alse die swerte ridder verhoert,
dat Ferguut te hove was voert,
peinsdi hi soude varen woch,
bedi hi wilde leven noch.
Here, seit hi, dat ghi wilt ic loeft,
in wille niet verliesen mijn hoeft.
Gheft mi den horen ende 't hoeftcleet,
ic vare daer hoe dat mi vergeet,
ende gheve mi op alse verwonnen
in sine vangenesse, Godt moet mi onnen,
dat ic mijn lijf behouden moet.

—

Enen eet hijs Ferguut doet,
dat hi sal houden sijn gelof,
ende varen gewapent in dat hof,
op sijn ors, als hi es ter stede.

—

Ferguut hi gaf heme alle bede
den horen ende 't hoeftcleet van siden,
doe hieten Ferguut danen riden,
ende bat den ridder, so hi eerst mochte
genesen, dat hi den coninc sochte. [1]

Ferguut reet in i woeste lant,
ghene ander avonture hi vant.
Doe seidi, dat hi keren soude;
te sinen waert hi varen woude,
hi hads hem gebeden so vele
als hi van hem sciet in die sele.
Ten castele es hi 's avons comen,
ende heft den goeden man vernomen,

[1] Hij verzocht den ridder, om zich van zijne wonden te laten genezen, voor dat hij den koning ging opzoeken.

onder die porte hine vant,
ene valke haddi op sinen hant.
Te heme quam ridende Ferguut.
In die sale hordi groet geluut,
daer weenden ridders ende vrouwen
om Galiene der ioncfrouwen;
ende die goeden man hads toren,
dat hi sine nichte hadde verloren.
Ferguut sach wel an sinen waert,
dat hem eneghe sake daert,
ende seide: heer, waert! met Jhesu Christe
moetti sijn, hoe gherne ic wiste
waer omme ghi dus droeve staet,
segdijt mi niet, dat es mi quaet.

—

Lieve vrient, sprac die waert,
ene sake mi in 't herte daert.
Ic vruchte si mi nemmermeer comt uut,
al mijn bliscap ende mijn deduut
es wech, die ic hadde te voren:
mine nichte hebbic verloren.
Die wile dat ic u geleedde,
Galiene hare doe gereedde
ende sciet sonder orlof van mi;
in weet waeromme no twi.
Om hare ben ic sere vervaert,
want si allene vaert.
Waendic se vinden in Ingelant,
in Lombardien of in Scotlant,
ic dader na varen,
sonder enech langer sparen;
ic daet se eer soeken xii maent.
In hads mi nemmermeer bewaent,
dat si van mi soude sijn gevlouwen.

Ic waende men niet in der Dunouwen,
no in al die werelt groet
hadde gevonden haer genoet,
van hovescheden no van sinne.
In can gewerden niet in inne,
oft ic hare iet hadde mesdaen,
waeromme es si van mi gegaen.
Heer, ridder! blijft heden met mi,
mi dinke het bi der nacht si,
ende laten wi dese sprake.
Ghi dinct mi al t' ongemake,
uwe wapenen weghen te sere;
het's tijt te herbergen heden mere.
Ghi saecht den ridder Wetecree,
u halsberch es al ontwee.
Mi dinke ghi hebt gehadt toren,
uwen scilt hebdi wel half verloren,
ic bids u, here! en helet mi niet,
segt mi, hoe ghi van hem sciet.

—

Ferguut peinsde om die ioncfrouwe,
te sire herten haddi rouwen,
ende sprac: heer, waert! dat u Godt lone,
waer es Galiene die scone,
die nieman en mach volprisen!

—

Ic en canre u niet gewisen,
heden morgen si henen sciet,
waerwaert si es dan wetic niet,
bedi ben icker af in vare;
maer segt mi van ure niemare.

—

Ay, lieve heer waert! sprac Ferguut,
om wat saken es si uut?
hebdi hare iet messeit?
Dat si wech es, dat's mi leit.

—

Aldus hebben si beide gestaen,
dat men ii milen hadde gegaen.

—

Ferguut en hoert niet sinen waert,
Galiene hem sere daert.
Die een vraghet den andren om battaelgie,
minne dwinct andren sonder faelgie.
Die waert vraghet omme den ridder wreet.
Ferguut wat doen en weet,
om dat hi heft sijn lief verloren.
Die minne doet heme grote toren,
die minne leert heme van haren spele.
Om Galiene peinst hi vele.
Die minne heftene so verwonnen,
hine sal se niet verdriven connen.
Wel starc so sijn der minnen crachte,
dat si dus eens mans gedachte,
in corten stonden so ondergaen.
Die minne heft Ferguut gevaen,
si sal 't heme wriven an sijn cleet,
dat hi der ioncfrouwe was wreet,
ende hi haer sine minne ontseide,
die haer hant op sine herte leide,
ende wilde volgen sinen rade.
Nu rouwet hem, maer het's te spade,
want hi sal doghen groot torment,
eer hi se emmer weder vent.
Hine weet waer si es, no in wat lande;

wiste hijt, hi volchde haer te hande,
dan liet hi om enghene noet,
al waendi re bliven doet.
So dwinct hem der minnen cracht,
hine weet welc es so dach, so nacht,
ofte avont, of der dagherake.
Sijn waert versietene t'ongemake,
ende vraghet vollec den ionchere
waeromme dat hi droevet so sere.

—

Lieve heer, waert! en es gheen wonder,
in waens nemmer wesen sonder,
grote onnere sal mi bedaghen,
het 's recht, in darfs niet claghen.
Te rechte staet mi droeve te sine,
ic wildic hadde meerre pine.
Die dorper seit wat hi es vroet,
die werpet onder sinen voet
dat hi mach houden in sijn hande,
het 's recht dat hine af hebbe scande.
Het 's mi harde qualic comen,
dat ic wel mochte hebben genomen
in minen hant, dat liet ic liden;
nu en gecrigh ic 't nimmer in minen tiden,
in hebber nimmer hope an.
Bi trouwen hi seit waer die man,
ende heft sulc al dat hi ghert
ende bejaghet dat hem dert.
Wacharme hoe wel hebbic vonden
dese pine, bi minen sonden
hebbic bi quader avonturen.
Bi Gode en quam noit bi naturen
iet els in mi dan dorperhede,
noch so houdic wel dien sede.

Nature trect meer dan c stiere.
Waeromme doe ic mi so fiere?
Ic wille sijn der minne smet.
Trouwen mijn vader Somilet,
also lange alse hi leide sijn leven,
ende wildi des werkes pleghen,
ende die sone wil's hem onder doen.
Ic mach wel heten daes caproen,
dat ic metten ghenen wille gaen,
die ter minnen dienste staen.
Nu ben ic qualic in den woch,
waeromme soudic minnen noch?
In weet bi mire trouwen.
Ic ben wel waerdich scoenre vrouwen;
alse scone waer sal si vonden sijn
alse Galiene mijn minnekijn?
die ic bi mire scout verloes.
Twine verwoedic, ic ben sinneloes,
waaromme blivic in minen sinne,
ende ic ontseide haer mine minne;
het's recht dat ic's hebbe lachter,
waendic se vinden, mi waer's te sachter,
in enech lant onder den trone,
ic voere stappans na die scone;
ic vindse, ic soecse eer emmermee
alwaer soe in midden in die see,
ofte in een wout onder vele draken,
ic souder mi, mocht ic, toe geraken,
die scoenste soeken die mach leven.
Nochtan moete mi Godt doen sneven,
ende mi gheven groet ongeval;
in soecse eer mijn leven al,
dach ende nacht, berch ende dale,
ic en sal eer horen hare tale.
Nemmermeer gecrigic spel,

no en hore avonturen fel
vermonden, in enech lant;
in vaer se proeven al de hant,
om lof te hebben ende omme prijs,
also helpe mi Sente Denijs.
Ic wilde stappans i ridder quame,
ende hi mi dat leven name,
ende trake mi uten buke dat herte,
so waer ic quite van der smerte.

—

Ferguut hilt als i droeve man,
heme quam sulc dinc an.

—

Grote pinen ende grote avonture,
sal heme dicke werden t'sure;
menech armoede sal hi doghen,
eer hi die ioncvrouwe siet met oghen.
Sine bliscap, die hi hadde gister morgen,
sal hem gewisselt sijn al in sorgen.
Die minne doet hem groten pant:
die scoenheit, die hi in haer vant,
hare wetenthede, haer hovescheit groet,
hebben hem brocht in groter noet.
Hine weet oft nacht es of dach,
hine weet wat hi doen mach.
Venus heften so verdoeft,
op sijn artsoen leidi sijn hoeft,
dat men i mile hadde gegaen.

—

Die goede man begrepen saen
bi den halsberge, ende seide: here!
het dinct mi herde grote onnere,
dat ghi u selven dus verslaet.
Elken ridder qualic staet

te drivene sere omme i wijf,
men houtene over keytijf.
Riddere laet staen u carine,
ende laetter mi omme hebben pine,
ende ongemac ende seer;
varen wi te herbergen heden meer.
Ic lene u die herberge mijn,
om u sal ic te blider sijn,
ende blusschen minen toren
van mire nichten, die ic hebbe verloren.
Het was mine bliscap al te male.

—

Ferguut verstont sinen waert wale,
die hem sal goede herberge lenen;
ende hi wille laten staen sijn wenen,
gheven hem visschen ende venisoen.
Hi sal ne wel te gemake doen;
maer hine wil re bliven niet,
bedi dat hi wale siet,
dat Galiene es verloren,
sine es niet daer si was te voren.

—

Ay Galiene, scone wijf!
Heer waert, ghi hebt mi al mijn lijf
pine gegheven ende seer.
Ic en herberge nemmermeer
in dorpen, in steden, no in poert,
vore die smale dat ic hebbe gehoert.
Werwaert dat si gevaren si
u nichte; omme niet so biddi mi
te blivene, te minen trouwen;
alle die sijn toter Dunouwen,
sine daden mi niet bliven.

Mijn seer mach nieman verdriven,
gheeft mi orlof, ic wille varen.

—

Die waert siet wel hine wil's ontbaren,
no hine maghen niet gehouden.
Vrient, seit hi, Godt moet u behouden,
ghine wilt niet bliven, dat's mi leet.

—

Ferguut vollec danen reet,
scilt ane hals, speer in die hant;
die nacht ghinc hem ane in hant.
Ferguut heft sinen wech genomen,
in i foreest es hi comen
peinsende, ende in groten vare.
Die mane soe scheen herde clare.
Ic wane middernacht was leden,
alse Ferguut quam gereden
in enen mersch, daer 't scone was,
binnen den woude in dat gras.
Ene tente daer gesleghen stoet,
daer binnen lach i ridder goet,
hoverdich stout ende groet,
hine conste noit vinden sijn genoet,
noch man, diere ieghen wilde staen,
al 't lant was heme onderdaen.

—

Ferguut reet ter tentenwert,
als die avonturen ghert.
Vore die tenten hi staende vant,
enen eiseliken seriant,
iiii voeten lanc, 't hoeft haddi groet,
sijn oghen blakeden roet,

geformeert was hi alse i catte,
sijn neselocken wijt ende platte,
die lippen swart, die tanden wit,
tote ane d'oren den mont gesplit.
Verronselt was hem al sijn lijf,
swart alse pec, baeshudich stijf,
hi was ru alse i camore,
den bult haddi achter ende vore.
Enen stoc hilt hi in sijn hant,
hi kende Ferguut te hant,
ende riep: heer, ridder! rijt bet sachter,
ic riede u bet te trecken achter
dan hier te comen, ic segt u wel;
hier slaept i ridder stout ende fel,
ontwaket hi, ghi sijt ontdaen,
hi sal u 't hoeft afslaen;
ghi hadt hier den tol gelaten,
wiste hijt, rijdt uwer straten.

—

Ferguut hoerde wel den naen,
ende liet stappans sijn peinsen staen.
Hi reet ten pawelioenewaert.
Die naen hief sinen stoc ter vaert.
Met beiden handen sloech hi den wreen,
dat hi viel over sine been.
Ferguut wert gram, doe hi dat sach,
dat sijn ors hadde sulken slach.
Mach hi leven hi sal 't copen,
sijn ors ghinc hi met sporen nopen,
ende reet den naen ter neder.
Hi folleerdene lanc ende weder,
ende stacken so ende heft te blouwen,
dat heme mach sijn leven rouwen.
Dat bloet woet hem ten oren uut,

so dat die ridder hoerde 't geluut.
Hi wart op, gram ende verbeten.
Wie es die man, die heft beseten,
daer ic sliep in mijn pawelioen,
ende heft te blouwen minen garsoen?

—

Van haesten en wapende hi hem niet,
hemde ende broec hi ane tiet,
ende enen mantel van sindale
hinc hi ane hem, i swert van stale
so heft hi in sine hant genomen,
en es buter tenten comen,
tote daer sijn naen leit onder voet.
Hi droevede sere in sinen moet,
dat hi Ferguut gewapent siet.
Wart hi vervaert dan wondert mi niet,
ende hadde vrese van der doet;
hens nieman, stonde hi also bloet
vor enen die gewapent ware,
hine soude sijns lives sijn in vare.
Nochtan en scheen hi niet in dien,
of hi den ridder iet hadde ontsien,
die vore heme gewapent staet.
Sine scerden; hi te hemwaert gaet,
ende riep: heer, ridder! het's mesdaen,
dat ghi so handelt minen naen,
ende vore mine oghen also slaet.
Ic segt u wel, het is mi leet, verstaet,
heer, ridder! ic draghe t' uwaert hijt.
Waer ic gewapent als ghi sijt,
die naen soude gewroken sijn,
dat u werden soude in schijn;
ghi sout vertollen t'uwer scande,
ghi moest hier laten u hoeft te pande.

—

Ferguut antwoerde heme al te hant:
heer, ridder! hi es gerechte in 't lant,
oft'ic u iet hebbe mesdaen.
Beklaghes u dat's wel gedaen.
Al 't goet dat mi van u es comen,
wijst ment, het si mi genomen.
Hebdi wapenen in 't pawelioen,
die sal ic u ane laten doen,
wapent u wel na uwen wille.
Ic sal uwes hier beiden al stille,
ende daer na oft u wille si,
so comt vechten ieghen mi.
Ic sal's u leveren uwen niet,
Godt sat hebbe hi die u ontsiet.

—

In die tente lach i maghet fiere,
scone, hovesch ende goedertiere,
dies ridders lief, ende wert in wake
van dier nosen sere t'ongemake.
Al hantharich si op scoet,
dede ane i hemde, ende i sorcoet,
ende enen mantel van sindale
nam si om hare, die stont haer wale.
Uter tenten si sere liep,
die ridder sach se, lude hi riep:
ioncfrouwe! keert vollec weder,
haelt mine wapenen ende mine cleder.
Ic moet vechten bi mine trouwen,
een ridder heft minen naen te blouwen;
't herte binnen sal mi breken,
en can icken niet gewreken.
Die ioncfrouwe was wel geleert,
haesteliken si wederkeert,
ende langede heme sine wapenen te male,

halsberch, cousen, helm van stale.
Hi wapende hem ende gorde 't swaert.
Een groet ors, dat haddi waert,
brochte hem die ioncfrou sonder beide.
Hi warp hem vollec in 't gereide.
Die ioncfrouwe hilt den steghereep,
Enen vasten scilt hi greep,
ane den hals hine volleken warp.
Die ioncfrouwe scoet hem den scacht scarp.
Hi maecte hem ute pawelioene,
alse een liebaert stout ende coene.
Alse die duvel quam hi gevaren.
Lude riep hi: wacht u te waren,
heer, ridder!. die sloech minen naen,
het sal u hier ane u leven gaen!
Ane hem so dwanc hi sinen scilt,
den scacht hi wel te steke hilt.
Sijn ors liep sere dan i wint.
Ferguut ontsachne niet i twint.
Met sporen noepte hi sinen wreen,
die niet vele arger en scheen.
Van groter herten waren die paerden,
die ridders schenen ii liebaerden,
so sere si te gadere quamen.
Die orssen boghen die hamen;
Ferguut stacken metten scachte
op sinen scilt met sulcker crachte,
dat hi vloech uten gereide;
sine stegherepen boghen hem beide,
die helm hem saen op d'aerde lach.

—

Alse Ferguut ter neder sach,
sprac hi: ridder, so helpe mi Godt,
ghi beroemet u alse i sot.

Ghi seit eer, het soude mi rouwen,
dat ic den naen hadde te blouwen.
Haddi u wapenen genomen,
mi dinke het es uwers comen
dan het hier te voren was.
Ghi ligt ende spartelt in dat gras.
Het es waer, dat ic 't hebbe horen saghen,
sulc man waent wel beiaghen
prijs ende lof ende groet ere,
die bejaghet grote onnere.
Dus eis't met u, dinke mi,
die u claghet geonneert si hi.
Wart op, heer, ridder! uten sande.
Hadde u paert gehadt tande,
het hadde u leelicheit gedaen.
Ic wane u leerde Barlebaen
eens iaers te ridene te sinen spele,
die 't u so leerde, Godt gheve hem quele.

—

Die ridder scaemde hem, ende wart op,
dat Ferguut met heme hilt scop.
Uter sceiden trac hi 't swaert,
ende quam te sinen orssewaert.
Haesteliken hi doe op scoet.
Ferguut een twint hem niet verboet;
maer hi hilt vore hem al stille,
tes hi gerust was te sinen wille.
Te gader quamen si daer naer,
elc op anderen swaert al baer.
Elc was van groten slaghen milde,
in stucken laghen hare scilde;
van den slaghen verdoende 't wout,
mallicandren wel vergout
sijn gelof ende sijn payment,

die een wel anders slaghen kent.

—

Die ridders waren beide goede,
dapper, starc, stout van moede,
elc den andren oec ontsach.
Ferguut liet lopen, enen slach
op den helm hi den ridder sloech;
met sinen swaerde hi afdroech
half den helm ende 't beckeneel,
van sinen scilde i groet deel;
en hadde dat swaert niet ute gedreghen,
hi hadden mits in ii gesleghen.
Ferguut versachne, ende heft gesproken:
ridder! ghi hebt u wel gewroken,
dat ic mesvoerde uwen naene.
U lief staet ghinder in die mane,
sidi moenc, of wildi die crune,
ghi dunc mi staende alse Fortune,
die voren es ru ende achter bloet.
Ridder! het dunct mi onrecht groet,
ghi sout met rechte sijn calu voren,
ende ghi hebt uwen croec verloren.

—

Die ridder sprac: het 's sede in 't lant,
geonneert moete sijn u hant
ende 't swaert, dat mi dus sere sneet.
Noit en haddic wych so wreet,
mine dede noit man selken pant.

—

Ferguut antworde al te hant:
van den wolve eis't die maniere,
alse ii mannen, die beide sijn fiere,

enen wych vechten, d'een moet's dan achter
hebben, ende beiaghen lachter.
Maer also en eis't niet hier,
want ghi sijt noch stout ende fier.
Het's recht, dat nieman verwonnen lie,
no bloetheit toghe vore sine amie.

—

Die ridder hevet groten toren;
want hi sinen macht al heft verloren.
Sine wonde bloet si doet hem leet,
hijs sere vervaert, wat doen hine weet.
Waendi vinden genade,
ane Ferguut hi se gherne bade,
nochtan sal hi sien of hi mach
vinden genade ende verdrach.
Tote Ferguut es hi comen,
sijn swaert heft hi genomen,
ende hevet heme opgegheven.
Ridder, genade! laet mi leven;
ic wille u dienen al mijn leven,
sonder enech weder begheven.
Ic wille u dienen ende sijn u man,
ic lie verwonnen, ic en can
nimmer ieghen u gestaen.
Wildi, ghi moghet mi doet slaen.

—

Ferguut nam dat swaert diere,
ende seide den ridder sciere:
wildi u lijf ontdraghen;
morgen alset sal daghen,
maect u ten coninc Arture,
ende telt heme u avonture.
Gheeft hem u op alse gevaen,
ende voert met u den naen,
ende uwe amie die ioncfrouwe,

Die ridder sprac: op mine trouwe,
't ierst het daghet, ic u gelove,
dat ic varen sal te hove,
ende mijn lief ende mijn garsoen,
ic wille u boetscap doen.

—

Ferguut sprac en lates niet.

—

Doe reet hi danen; die wych sciet,
ende die ridder hilt al stille,
sere t' ongemake te sinen onwille.

—

Die dach quam, die nacht leet.
Ferguut volleken danen reet.
In gepense heften Venus bracht.
Hine vergat niet sinen scacht,
daer hi met stac den ridder coene.
Hi reet den dach dore toter noene
in 't foreest dwers ende lancs,
dat hi en ontbeet, aet no drancs.
Hem en lustes oec groet no clene,
so sere dwinctene Galiene.
Hi weet oec, waer hi vaert,
waer dat wille gaet sijn paert.
Ten togle hi nie ware en nam,
ende es comen op euen dam,
neven i water sterc ende groet,
daer menech man es bleven doet.

—

Op dien dam so hadde gesticht,
een scakere enen torne slicht,

neven den watere an die wostine;
warent serianten, of pelgrime,
ridders, die avonturen sochten,
hi nam hem al dat si brochten;
wie daer leet, of wie hem werde,
sloech hi 't hoeft af metten swerde.
Vele quaets haddi gedaen in 't lant,
overal was hi bekant.
Daer en dorste nieman gaen no riden,
maer Ferguut moeter nu liden,
ende van den dieve hi niet en weet.
Die strate hi so lange reet,
enen casteel hi vore hem sach,
daer over ene brugge lach,
die ghinc tote over die riviere.
Ferguut, die quam daer sciere,
die altoes peinst om i sake,
hi waent wel liden met gemake,
also hi waent en sal 't gaen niet;
want die dief heften bespiet,
die altoes hadde in sijn gedochte,
hoe hi die lieden roven mochte.

—

Uten castele hi verlaisiert,
met luder stemme hi craihiert:
heer ridder, ghi dunct mi al dol;
want hier ghelt men den tol,
alse men in den lande wille varen.
Ghi wilten ontfoeren t'waren;
maer en sal also niet sijn,
so helpe mi Sente Martijn.
Ghi sulten mi ontfoeren cume,
ic sal u leren die costume:
eer ghi heden van mi sceet,

ic wille dat ghi neder beet,
ende u ors over den tol mi gheft.

—

Alse Fergunt dit gehort heft,
sprac hi: vrient! wildi minen wreen
over uwen tol, eis't u leen?
Van uwen rechte ic niet en weet;
nemdi mijn ors, het's mi leet,
ende mach ic mi niet berechten,
eer ic 't verliese, ic sal eer vechten;
verlor ic 't en ware mi niet goet,
want ic mach qualic te voet.

—

Elc den andren sere naect;
maer Fergunt heften 't ierst geraect.
Met so groten cracht hine slac,
dat hi heme sinen arm brac,
daer hi den scilt mede droech.
Die dief versaecht niet sere, hi loech,
alse hi sinen arm sach verkeert,
hine hadde niet sulke steken geleert.
Die dief sach wel sonder waen,
moesti noch sulken slach ontfaen
alse hi nu sloech, ic bleve doet,
of gevaen, of in groter noet:
dier slaghen en begeert hi mere,
ten castelewaert vloe hi sere.

—

Fergunt reet naer den dief;
heme en sal niet wesen lief,
ontgaet hi hem binnen den stene.
Hi riep: ridder! minen wrene

bringic u, beidt i luttelkijn,
mijns tol willic quite sijn,
u recht en willic u niet ontdraghen,
want ghi sout over mi claghen
dief, ende valsch soudi mi scelden,
wildic u niet uwen tol ghelden.
Ic ghevene u gherne, beidt doch
een luttel, ic ware gherne woch;
want ic hebbe noch vele te gane.
Die dief was niet gereet t'ontfane
van den tolle dat payment,
hi wilde wel sijn te Ghent;
ende hi daer niet comen en ware,
hi was sijns lijfs in groeten vare.
Den casteel hi voer hem siet,
maer hine comt er binnen niet;
hem sal berouwen, eer hire in vaert,
dat hi wilde hebben Fergutes paert.

—

Ferguut so sere na hem rijdt,
dat hem achter an twee snijdt
aertsoen ende ors met sinen swaerde.
Die dief viel neder op die aerde.
Ferguut haesteliken versach,
dat hi neder t'aerden lach
averecht op sinen scilt.
Mettien hi sijn sceren hilt,
ende riep lude, te sinen scoppe:
ridder, willic u helpen oppe.
Ic sie u 't hoeft ter aerden helden,
suldi minen tol quite scelden.

—

Die dief riep ontfarmeliken:

hebt mijns genade, om Gode den rike,
alse minen here ic u sal
gherne dienen mijn leven al.

—

Ferguut sprac: ic sla u af 't hoeft,
ensi dat ghi mi geloeft
ende sekert in mine hant,
dat ghi nemmermeer in dit lant
roven en sult mannen no wive:
aldus moghedi bliven te live,
ende ghi u gevangen gheft,
den coninc Artuer, die mi heft
van naesten wapenen gegheven,
wildi dit doen, so moghedi leven.

—

Die dief sprac: dat hi sijn gelof
soude doen, ende varen in 't hof.

—

Ferguut sprac: in bidde nemmeer,
daer en leet man noit eer,
hine was gerovet van den goede
of van den live; nu en hebs hoede,
si moghen varen sekerliken
alle die willen in dat rike.
Ferguut vollec danen voer;
want sine herte hem sere swoer,
dat hi sijn lief hadde verloren,
hi hads pine ende groten toren.
In een foreest es hi gesleghen,
daer luttel lieden te varen pleghen,
si ontsaghen 't alle gemene,
die van den lande groet ende clene.

Men plach daer vele quaets te doene.

—

Ferguut voer toter nedernoene
in dat foreest dwers ende lancs,
want sijn ors ghinc sijns dancs
waer dat wilde in allen steden.
Dus heeft Ferguut den dach gereden,
ende den nacht toter dagherake.
met pinen ende met ongemake.
Hine vant avonturen en ghene;
dicke riepi: Galiene!
in can u vinden, dat's mi swaer.
Die honger ghinc hem herde naer,
hine hadde geëten in iii daghen.
Die scaerpe dornen ende haghen
daden heme sijn ansicht bloeden.
Sijn ors begonste sere moeden,
het ne was niet wel te sinen wille,
in een plein bleef staende stille.
Aldus hilt doen Ferguut,
so dat hi hoerde een groet geluut,
ende sach roec ende claerheit van viere.
Ferguut maecte hem daerwaert sciere.

—

Alse hi daer gereden quam,
haesteliken hi vernam
ene tafle wel bereit,
daerop wijn ende clareit,
ende spisen van menegher manieren,
also men 't wel conste visieren.
Ter taflen xv ridders saten,
haer ierste gerechte dat si aten,
ende Ferguut hi beter neder saen.
Hi sprac wordt no en hiesch dwaen,

maer ghinc sitten daer 't hem scoenst dochte.
Van al dat men ter taflen brochte,
daer af nam hi sijn gevoech,
ende settet vor hem. D'een ridder loech
totten andren vele sere,
ende si spraken: wie's dese here?
ens niet die hoefsce van den lande;
het ware recht, dat hijs hadde scande,
ende dat hi sijn gelach betale;
want hi heft geëten altemale
van onser spisen d'beste deel.
Doen wi hem ghelden elc morseel,
ende hangen wine bi der kele,
het's meer dan tijt, hi et te vele.

—

Ende Ferguut horde wel dat gedreech,
hi at al stille ende dranc, ende sweech,
ende liet hem seggen dat si wouden,
tote hi sat was. Doe hiet hi vouden
dat amelaken, ende doen woch.
Neen, sprac die meester, het nes noch
gheen tijt wech te verne;
mi dunct, ghi waent t'uwen scerne
geëten hebben onse spise.
Also helpe mi Godt van paradise,
het sal u costen uwen craghe,
betaelt vollec u gelaghe,
hier moet bliven u ors, u gereide,
ontwapent u al sonder beide,
ende gheeft ons al toter huut.

—

Haesteliken sprac Ferguut:
ghi heren houde met mi u sceren,
dus gedaenre tale waent ontberen;

want in hebbe silver no gout,
wat holpe dat ghi vele scout,
mine wapenen ghevic u niet.

—

Alse dit die meester here siet,
trac hi enen brant uten viere,
ende sloech Ferguut sciere
in d'ansichte met dien brande.

—

Ferguut sprac: Godt gheve u scande,
dat ghi mi dus hebt gesmeten,
ende ic met u hebbe geëten.
Ferguut begrepen bi den hare,
ende scoeten in 't vier, ende seide: vare,
die duvel, hi moet di geleiden:
waer omme wilstu mi ontcleiden.

—

Doe scoten d'ander xiv oppe,
ende gaven heme slaghen ende cloppe
met groten stocken van faseelen.

—

Ferguut trac 't swaert, ende ghinc hem deelen,
ende sloegher v te vii slaghen.
Den andren ghincs qualic behaghen,
ende wapenden hem, so si ierst mochten,
want si Ferguut's slaghen dochten.
Si waren te gereken saen,
ende ghingen op Ferguut slaen
ende steken ende houwen.
Noit man en sach, bi mire trouwe,
ene ridder so vele gedoghen;
van den slaghen moeste hi boghen,
ende vallen over die knien.

—

Ferguut wart op mettien,

ende dwanc ane hem sinen scilt.
Dat swaert hi vaste in die hant hilt;
hi verhief't met groter cracht,
ende sloech den enen, daer hi ieghen vacht,
boven op den helm van stale,
ende doresloech hem altemale,
coifie, halsberch, ende beckeneel,
ende van den hovede 't beste deel,
ende cloefden toten tanden toe.
Harde lude riep Ferguut doe:
dieven! ghi blijft hier altemale,
waric op 't ors, dat wetic wale;
also suldi bi minen trouwen.
Ghi wanet mi hebben te blouwen,
ende genomen mine gewade,
dat sal u vergaen te quade,
ghi sult altegader bliven.
Doe ghinc hise weder driven:
d'een hi sloech, d'ander hi stac,
die derde scoet, die vierde trac.
Si sloeghen hem sinen scilt in stucken',
ende sine wapenen, hi moeste bucken;
want hi was gewont sere,
so dat hine waende nemmermere
van den daghe sijn ontgaen.
Doe ghinc hi houwen ende slaen,
met beiden handen in den tas,
so dat ghinder nieman en was
hine ontsach Ferguut slaghe.
Si worden verbloet ende traghe,
ende sere te meskieve.
Ferguut vermeesterde die dieve,
ende sloech heme af voeten ende hande;
some liet sire haer hoeft te pande,
Ferguut en dorsten si niet genaken.

—

Die dieven waenden hem wech maken,
maer Ferguut was daer te snel,
ende liep na die ridders fel,
ende achter ghincse ane i berch,
ende sloech hem scilt ende halsberch;
toten xiii nam hire haer leven,
d'ander ii hebben hem opgegheven,
ende roepen op Ferguut genade.

—

Neen, sprac hi, het's te spade,
ic sal u 't hoeft afslaen,
ensi dat ghi u gheeft gevaen
den coninc van Bertaenge, Arture,
ende hem vertelt u avonture.
Segt, dat u daer sent Ferguut,
groetse mi al overluut
die ridders, die te hove behoren.
Sonder Keyen als te voren,
maghic leven; het sal hem deren,
dat hi met mi hilt sijn sceren;
sine quade tale sal hem comen,
meer te scaden dan te vromen.

—

Die ridders antworden Ferguut saen:
here! wi willen dit anegaen,
ende gheven ons gevangen
Arture, den coninc; hi mach ons hangen
ofte braden, ofte verdrinken.

—

Ferguut sprac: dan waent niet dinken,
hine doet u nemmer el dan ere.

—

Doe sciedsi van den ionchere,
ende makeden dapperlec och.

—

Ferguut keerde weder sinen woch,
tes hi weder te sinen orse quam.
Haestelec hijt bi den breidel nam,
ende warp hem in 't gereide.
Hi reet vollec wech sonder beide,
peinsende omme Galiene minne,
ende wart stappans uten sinne.
Dat was grote jammerhede;
ic waenre speelt die duvel mede:
dattie minne es van so grote crachte,
dat si eens mans gedachte,
in so corter stont onder doet,
wel gokelt si onder den hoet,
bedi en can's nieman gehoeden.
Die ghenen, die meest wanen vroeden,
doet si dolen alre meest;
si sent in hem haren gheest,
ende doetse anebeden haren Godt.
Van den vroeden maecse sot;
ende van den sotten vroet;
enen doetse quaet, i andren goet.
Over al es hare gewelt,
si loept sere dan dien telt,
hare en mach nieman ontriden,
wien si wille, doet si gliden.
Dus voer Ferguut al omtrent,
die minne doet hem groet torment,
hine weet welc et es dach of nacht.
ende heft verloren al sine cracht,
sine vroetschap, ende sine virtuut.

Aldus dolende, reet Ferguut
al moederenen in dat wout,
die minne pijnten menech fout.

—

Nu swighet, ende waent mi horen
d'avonturen van hier te voren,
hoedane wijs die ridder swart,
also saen als hi genesen wart
van sinen wonde, ende hem dochte,
dat hi te hove varen mochte.
Sine wapenen hiesch hi altemale.
Men brochse vore hem in die sale;
gewapent was hi gereet,
sijn ors brocht men hem geleet.
Hi warp hem in die artsoene;
sonder knapen ende garsoene,
makedi hem te hovewaert,
dapperliken ende onvervaert.
Alle sine dachvarden willic helen,
want ic en weetse binnen velen.
Ne waer te Cardoel es hi comen,
daer hi den coninc heft vernomen,
die sijn hof hilt met groten love.
Hi maect hem vollec te hove.

—

Daer hadde men dat eten leden,
voer den coninc es hi gereden,
helm op 't hoeft, scilt an den hals;
hine maecte gheen groet gedalsch,
maer hi viel op 's conincs voet,
hi sprac: Artuer, coninc goet,
doet mi horen overluut!
een ridder, die heet Ferguut,
heft mi met wapenen verwonnen.

Onder die scijnte van der sonnen,
so wanic wel, dat niemans leven
sijn gelijc es, no die men gheven
met rechte mach lof ende prijs
vore hem, Godt van paradijs
moetten bescermen van ongevalle.
Here! hi groet u ridders alle
sonder den drossate Keye,
die rade ic wel, bi Sente Meye,
beide bi daghe ende bi nachte,
dat hi hem van Ferguut wachte.
Dien dreecht hi utermaten sere;
want hi seide hem groet onnere,
vore alle die ridders van den lande,
eer hi Ferguut wel kande.
Here, heer coninc! siet hier den horen,
die meneghen man gedaen heft toren,
ende dat hoeftcleet van siden,
sent hi u noit t'eneghen tiden.
Sone conste noit man op mi gewinnen,
Ic wille dat alle u ridders kinnen.
Menech man hevet becocht,
die d'avonture hebben anesocht,
dien hebbic alle 't lijf genomen.
Here! nu ben ic tote u comen,
ende levere mi in u prisoen;
met mi moghedi uwen wille doen,
ghi moghet mi hangen of radebraken,
ende bitterliken doet doen smaken.

—

Doe antworde hem die coninc saen:
ridder, waent vollec opstaen,
ende doet u wapenen uut.
Omdat u hier sende Ferguut,

vergevic u minen evelen moet.
Die vangenesse suldi hebben goet;
ic levere u der coninginnen,
mine vrouwen, si wille u kinnen,
ic hope si sal u doen groet ere.
Dies dankesi alle den coninc sere.

—

Over ene corte wile saen,
so quam die ridder, ende die naen,
ende met hem sine ioncfrouwe,
die in hare harte hadde rouwe,
om dat haer lief verwonnen was.
Si beetten neder in dat gras,
ende ghingen vore den coninc sciere,
die ridder ende die maghet fiere,
ende die eiselike naen.
Die ridder sprac: here! waent verstaen,
laat mi u mine tale vertrecken,
hine sal u niet die waerheit decken,
ic hebbe gehouden i trepaes
des es lange stont, als i dwaes;
daer en gheen man liden mochte,
ic en nam hem dat hi brochte,
dit heeft geduert menech jaer.
Here! ander daghes, dat was waer;
daer ic lach in mijn pawilioen
bi minen lieve, mijn garsoen
stont vore die dore, het was nacht,
hine was niet wel bedacht;
daer quam i ridder gevaren,
mijn naen verspraken t'waren,
ende sloech sijn ors, met enen stake.
Die ridder nam's stappans wrake,
ende foleerde minen naen;

dies wapendic mi herde saen,
ende waende minen naen wreken.
Eer ic wiste wordt, was ic gesteken
ute aertsoene op die aerde;
ic vacht so lange metten swaerde,
dat ic leen moeste gelove.
Hi heft mi hier gesent te hove,
ende mine ioncfrouwe ende minen naen.
Het's die beste ridder na minen waen,
die oit enech ors bescreet;
mine dede noit man so leet.
Ferguut es die name sijn.
Here! alle die ridders, die hier sijn,
hiet hi mi harde sere groeten,
sonder Keye, hi moet het boete,
dat hi hem seide leelichede.
Heer, coninc! siet mi hier ter stede,
daer ic u gheve mi op gevaen,
ende mine ioncfrou ende minen naen;
ghi moghet met ons uwen wille doen.

—

Artuer sprac: bi Sente Symoen,
ghi sult wel te gemake sijn,
nu gaet u rusten i luttelkijn,
die vangenesse en suldi niet hebben quaet,
ic vergheve u alle misdaet.

—

Daer na over ene mile,
over ene lange wile,
so quam van den torne die here,
die meneghen man hadden gedaen onnere.
Hi viel neder op 's conincs voete,
ende seide: heer! ic gheve u boete,
ic hebbe herde vele quaets gedaen;
meneghen man hebbic helpen slaen,

dat mi liever ontboren ware.
Here! mi heft gesent hare
een ridder dapper ende starke;
ic wane niet dat in Denemarke,
enech ridder, so goet si binnen velen.
Ferguut heet hi, in wil's niet helen,
hi hiet mi groeten algemene,
sonder Keyen allene;
hi heft geseit, dat hem mescoemt,
ic wanet hem nemmer in d'ende vroemt.
In u vangenesse ghevic mi nu,
hebt mijns genade, ic bids u,
of't u wille es, laet mi leven.

—

Vrient, sprac die coninc, al vergeven;
gaet, ende doet u te gemake,
ic scelde u quite van der sake.

—

Die ii ridders van den woude
sijn comen tote Cardoel houde,
daer si den coninc blide vonden.
Si groetten beide an dien stonden,
ende spraken beide ut ere mont:
heer, coninc! herde lange stont,
heb wi geweest met quaden lieden
in een foreest, daer wi verrieden
alle die ghene, die wi saghen.
Bi ons wi te roven plaghen,
beide ridders ende knapen,
ende moencken ende papen,
ende al dat wi geraken mochten.
Wi hadden vele haghedochten,
daer wi onse diefte in borgen;
wine souden moghen tote morgen,
onse quaetheit niet getellen.

Wi waren tote xv gesellen,
die altoes te gader waren.
Here! 't achterste quam gevaren,
een ridder al moederene;
wi wilden hebben groet ende clene,
ors, halsberch, ende acottoen.
Die ridder sprac: hine wiste wat doen,
haddi sine wapenen verloren,
hine gaver ons niet; wi hadden's toren,
ende sloeghen op heme dapperliken,
hi werde hem ghenendeliken.
Dicke was hi in groten noet,
tote xiii sloech hire doet.
Wine mochten ons niet langer houden;
hi liet ons leven, op dat wi souden
ons gheven in u genade,
ende vort te levene bi rade,
laten onse quaetheit te male.
Here, coninc! dat verstaet wale,
dat hi die beste es die leeft,
die ons hier gesent heeft
in u gevangenesse, eis't u bequame.
Ferguut es sijn name,
hi hiet ons ridders ende vrouwen,
alle groeten met goeder trouwen;
maer Keyen hiet hi van hem scuwen,
die soude hi herde gaerne bluwen;
hi heft geseit sijn ongevoech.

—

Keye horde toe, niet sere hi loech,
hi seide: hine gaver niet omme ii peren,
maer het mach hem noch wel deren.

—

Doe riep die coninc enen seriant,
dat hi die ridders al te hant
leedde in ene kemenade
ter coninginnen, ende si hen dade
al die eere, die si mochte;
want ander vangenesse hi en rochte.

—

Doe stont op mijnheer Gawein
ende sijn geselle, mijnheer Ywein,
Perchevale, ende Sagrimort,
Lancelot, ende sijn neve Bohort,
ende daer toe ander ridders vele,
die daer waren in die sele.
Si spraken alle i tale:
wel lieve here! het sate wale,
dat ghi sendet in allen lande,
of men dien ridder ieweren kande,
dat men te hove dade comen,
Keye heeften ons genomen
ende met sinen scoppe verjaghet.

—

Die coninc sprac: besiet wie draghet
beide lettren ende brieve,
ic wilne sien ende doen hem lieve;
want hi heves verdient wel.
Ghinder waren boden snel,
ende maecten hem wech dapperlike.
Si doreronnen menech rike,
maer sine horden van Ferguut niet;
dies hebben si menech verdriet,
ende hebben hem weder te hove gemaect,
ende seiden: si hadden gesaect
meneghen bosch, menech heet.

—

Die coninc sprac: dat es mi leet,

dat men van hem niet en hort.

—

Nu willic u tellen vort,
hoe dat Ferguut die keytijf
in dat forcest torment sijn lijf,
om Galienen die ioncfrouwen.
Hine waent niet, dat men mocht scouwen,
armeren man in enech steden
dan Ferguut es van allen leden.
Die minne dede hem grote pine,
hine at el niet dan rachine,
die hi uter erden groef;
niet wel en haddi sijn behoef.
Sijn ors wert magher ende slanc,
ende wart van den live cranc,
niet wel en hadt sinen wille;
dickewilen stont al stille.
Ferguut hilter hem up altenen,
hi sloech't sere metten benen,
het bloedde sere van den sporen,
al sinen sin haddi verloren
om Galienen, dat's waer.

—

Dus so doelde hi ii jaer,
dat hi en quam uten woude.
't Achterst, als't wesen soude,
so sach hi i fonteine springen.
Van bliscapen began hi singen,
dat water began hem wel behaghen,
hine hadde gedronken in xii daghen:
wat wonder was't, al dorste hem sere?
Doe ghinc hi drinken die ionchere.
Om die fonteine stont caneele,
harde diere was die graveele,
die in die fonteine lach;

ic wane noit man en sach
binnen der helt geene so diere,
no so rikelec, no so fiere,
si was gemineert omtrent.
Herde rikelec was't paviment,
daer ute sprongen die aderkinen;
daer laghen torpasen ende robinen,
fine mirauden, ende sophire,
ende meneghеrhande stenen diere,
die in heme hebben grote cracht.
Het was ghinder dach ende nacht
in allen steden even claer.
Oec seghic u al over waer
wat crachte die fonteine hadde inne;
al ware ieman uten sinne,
ende hi van dier fonteinen name,
hi verlore al sine mesquame,
ende hadde weder sine gedochte;
van wat evele hi dat brochte,
waer't in hovede, waer't in bene,
hi worde gans claer ende rene
ende quite van alre pine,
dronke hi van dien fonteinekine.
Ferguut wart al genesen,
hi sprac: here Godt! wat mach dit wesen,
dese fonteine so doet wonder;
ic hebbe tote nu geweest sere onder,
ende geleeft met ongemake,
nu ben ic quite van alre sake.
Hi dede sijn ors ter selver stont
drinken, ende het wart gesont,
ende in hoghen ende blide.
Het ne was niet spade maer betide,
die sonne was op, het was claer dach,
ene capelle hi voer hem sach;

al gewrocht van maerbelstene.
Daer vore sat i nane clene,
ende hi riep tote Fergute:
ridder! wat soekes du hier ute?
Wies wiltu di onderwinden?
Waenstu hier Galienen vinden?
Dune best niet vroet, maer du best sot,
also moste mi helpen Godt.
Du mocht's ewelec hier wenen,
eer du hier vondes Galienen;
want sine es niet in dit foreest.

—

Ferguut sprac: die heilge gheest!
hi moet di hoeden, lieve nane!
Waer kennestu die welgedane,
die du nomes so properlike?

—

Ferguut trouwen, in andren rike,
eer ghi oit geboren waert.
Ic rade wel, dat ghi wech vaert,
ende soecse daer si es.
Sijt oec seker ende gewes,
ghi moet eer hebben den witten scilt,
het ne was noit man die betren hilt.
Die scilt es van witten yvore,
geplaneert, wel ter core,
van dieren stenen vol geset;
ic wille wel, dat ghijt wet,
die scilt heft selke cracht
dat het ter donkre middernacht
iii milen omtrent verlichtet 't lant.
Sijns gelike men noit en vant,
so wiene omme den hals draghet,
lettel no vele hi hem verwaghet,
diene draghet, mach niet verwonnen wesen;

ware hi doetwont, hi worde genesen;
so wi den witten scilt draghet,
ute sinen gereide dat hi draghet
wat ridder dat heme comt te voren.
Die scilt heft meneghen man gedaen toren,
het en conste noit gewinnen man.
Nu verstaet, wat hi doen can:
men mach die stat verhongren niet
daer hi in es, hare es wel gesciet,
noch sone mach niet sijn gewonnen;
het nes man, die soude connen
die doghet volprisen van dien scilde.
Den nodeghen so maect hi milde,
ende den bloden maect hi stout.
Die den scilt draghet hine wert niet out,
hi es in den point van xl jaren
t'alre stont; oec seggic te waren,
hine mach sijn licht verliesen niet.
Die den scilt heft, hem es wel gesciet,
hi es 's avons ende betide
t'allen stonden vroe ende blide;
hi es geëert over al,
ende met vrouwen liefgetal.
Ic en souden u niet volprisen moghen,
varet wel, ende sijt in hoghen.
van den scilde latic u staen.

—

In die capelle stont die naen,
ende loec die dore, ende scoet slot vort.

—

Ferguut sprac: lieve naen! nu hort,
segt mi, waer ic den scilt mach vinden;
want ic wille mi gheninden,
ic salne gherne soeken gaen.
Sprect ieghen mi wel, lieve naen!

ontdoe die dore, ende laet mi in.
Het en diet Ferguut meer no min;
want die naen en antwort niet.
Alse Ferguut dit versiet,
was hi sere t'ongemake.
Over den naen bat hi wrake,
om dat hi spreken niet en wilde,
noch waerheit seggen van den scilde,
waerwaert dat hine vinden mochte:
dies droevedi sere in sijn gedochte.

—

Van der capellen keerdi houde,
ende maket hem vollec in den woude.
Hi reet toter hogher vespertijt.
Hi riep: naen! vermalendijt
moetti wesen t'allen stonden.
Waeromme en hebdi niet ontbonden
waer die scilt es, of in wat staden?
Die rike Godt moet mi beraden,
ende moet mi te weghe sinden
daer ic den witten scilt mach vinden.
Het's mijn solaes ende mijn delijt,
ic salne soeken al minen tijt,
beide bi nachte ende bi daghe,
in steden, in bossche, ende in haghe.
So bringe mi Godt uter noet,
ic en hebbe den scilt, ic blive doet.
Den scilt heft hi so lange gesocht,
datten d'avonture heft brocht
up enen arm van der see.
Bi Gode, seit hi, nu en wettic mee,
waer dat ic vinden mach den scilt.
Doen sach hi een scip, dat stille hilt,
daer x rovers in waren.
Ferguut sprac: wel moetti varen,

ic bid's u, set mi an't lant.
Wi selen't doen, sprac i seriant,
tert hare in 't scip, ende laet ons seilen.
Die dieven waenden wel deilen
ane dat ors, dat Ferguut brochte,
ende Ferguut tart in, so hi ierst mochte,
ende trac sijn ors in metten bande.
Si staken 't scip van den lande,
ende seilden wech met grote crachte.

—

Ferguut en peinsde no en dachte,
dat si iet meenden el dan goet.
Si seiden althant: ridder! nu doet
u wapenen uut, ghi moetse ons gheven,
ofte wi selen u nemen u leven,
wi selen u worpen over bort.

—

Ferguut sprac: ghi, heren! hort:
also helpe mi Sente Alene,
ic en hebbe groet no clene
ander goet dan ghi hier siet,
mine wapenen ghevic u niet;
ic en hebbe ander cleder ane,
also gereet ware mi die mane
alse i penninc, so help mi Godt.

—

Wat seggestu, bestu i sot,
wat saghen eis't dattu ons cals,
geonneert moete sijn dijn hals.
Stappans so heft hi verdreghen
enen rieme, ende daer met gesleghen
den ridder enen groten slach.

—

Ferguut sprac: wel quaden dach,

moete di gheven onse here,
waerbi slaestu mi so sere?
Also hulpe mi Godt uut mire noet,
du selest copen in blive doet.
Ferguut grepen biden coppe,
ende gaf hem enen slach daeroppe,
dat heme verkeerden beide sijn oghen.
Die dief en was niet wel in hoghen,
hi viel neder in onmacht.
Doe sprongen si op met alre cracht,
beide met riemen ende met staven;
grote slaghen si Ferguut gaven,
dat hi moeste knielen op d'aerde.
Doe sloech Ferguut die hant ten swaerde,
ende ghinc houwen ende schinken.
Die dieven en consten hem niet ontwinken,
hi sloech hen af voeten ende handen,
som cloefdise toten tanden;
hi sloegher doet tote sessen.
Ferguut sprac: in sal niet messen,
ghine ontsprinct mi heden mee,
ghine verdrinket in die see!
Doe waren d'ander iiii vervaert,
ende quamen te Ferguutwaert,
ende staken op hem met piken.
Dat began Ferguut qualec liken;
want sijn halsberch hadde verloren
meneghe maelgie, des haddi toren,
ende hi sach sijns selfs bloet,
dat hem ten maelgien dore woet.
Hi was sere getravengiert,
sinen scilt hien brachiert,
hi hilt dat swaert in sijn hant.
Den eersten, dien hi vore hem vant,
hevet hi dat lijf gerovet,

want hi sloech hem af sijn hovet.

—

Doe began den andren wanhaghen.
Ferguut ghincse slaen ende jaghen,
ende sloechse alle doet tot enen,
die selve begonste sere wenen,
ende bat genade omme onser vrouwen.

—

Ferguut sprac: te minen trouwen,
dief! ic sal u nemen 't leven,
het ne si, dattu di wilt gheven,
in 's conincs vangenesse van Lonnen.

—

Die dief sprac: ia ic, Godt mi onnen,
dat ic er saen geraken moete.

—

Nu segt heme, dat icken groete,
ende alle die ridders, die met hem varen,
sonder Keyen, segt hem te waren,
hebbicken lief dat's van verren,
goede vrienschap sal lange merren.
Nu kere den roederen te hant,
ende laet ons seilen an dat lant;
want uten watre waric gherne.

—

Die dief sprac: mine staet's t' ontberne,
ic doe gherne al dat ghi mi heet.
Stappans was dat scip gereet,
hi dedt seilen an den aert.

—

Ferguut maecte hem uut ter vaert,
ende hi warp hem in 't gereide,
ende makede hem wech sonder beide.

Hi reet alomme i half jaer,
in 't herte was 't hem herde swaer,
hine horde van den scilde niet.
Op ene heide dat hi siet
van verren hoeden scapelkine,
hi maecte hem toten herdekine,
ende sprac: Godt moet u benedien,
berecht mi dore die ere van Marien,
van al dies ic u sal vraghen.
Horedi noit eer gewaghen,
van den witten scilde iewerinc?

—

Ia ic, seit hi, in ware dinc,
ic hebben lx waerf gesien.

—

Ferguut viel over sine knien,
ende dankes onsen Here;
want hine waende nemmermere
hebben vonden in al sijn leven.
Doe sprac hi: wistic di wat gheven,
ic gaf't di te minen trouwen;
ay, vrient! mochtine mi doen scouwen,
dat soudic di bidden gherne.

—

Die knecht sprac: segt dijt in scerne,
wat mescomt u, sidi verwoet?
Nuttet ghincbere het's u goet,
of sedeware of ghingebraes,
want gi dinket mi al dwaes,
ofte ghi hout met mi u spel.
Kennedi den witten scilt wel,
ghi sout eer erseilen in die see;
vaert herbergen heden mee,
ende rust u, dat's mijn raet.

Ferguut sprac: du doest quaet,
lieve vrient! doet mi verstaen,
wat weghe men daerwaert sal ghaen?
Ic hebben gesocht over lanc,
wijst mi den wech, ic weet's u danc,
ic en magher niet leven sonder.

—

Die knecht sprac: here! die sonne es onder,
ghine mochter niet bi daghe comen,
wat dat u mochte vromen.
Die scilt es henen milen vive,
ic rade u noch, bi minen live,
weder te keerne danen ghi comt;
ic duchtet u nemmer en vromt.
Wildi bestaen die avonture,
die meneghen man er worden t'sure?
Ghi moghes wel hebben toren,
die meneghe hefter sijn lijf verloren,
het en conste noit man gewinnen.
Wildi den wech, ic doene u kinnen,
maer het's mi van herten leet;
vaert desen pat wel gereet,
sone moghedi uten weghe niet liden.

—

Ferguut ghinc volleken riden,
ende reet al toter dagheraken.
Doe began hi den torne naken,
daer die witten scilt in was.
Hi sloech met sporen in 't gras,
blide was hi ende onvervaert,
ende sloech ten castelewaert.
Een water omme den casteel scoet,
daer sach hi ene resinne groet,
die altoes sat op die brugge,

herde crom was haer die rugge;
si was wel xviii voeten lanc,
ende si sat neder op i banc,
wachte den scilt ende dat gesaten.
Si was leelec utermaten,
haer lijf was swart alse i cauwen,
haer hingen oec die oghebrauwen
enen halven voet over die oghen.
In soude u niet geseggen moghen,
die sceppenesse van der vrouwen,
men mochte geene leeleker scouwen.
Si hadde ii oren alse i bracke,
die hare hingen in den nacke.
Uten monde wiesen hare tanden
alse i beer, nieman en kande,
vreeseliker wijf en gheene.
Si wachte den scilt al in ene,
ende hadden gewacht menech jaer,
daer ne quam noit eer man vorewaer,
soene roefden van den live.
Si hilt i seisene stive,
voer haer liggende op haer knien.
Alse Ferguut heft versien,
rechte si hare op, ende wert gram.
Met beiden handen dat si nam.
verborgenliken dat seisenkijn;
ic en wane niet ten trouwen mijn,
datse i paert wel mochte vertrecken.
Pantasale moeste hare recken,
dat si die brugge dede waghen.
Ferguut begonste qualic behaghen,
ende riep lude: vrouwe scone!
dat u Godt onse here lone,
halet mi den scilt, dien ic ghere.

Die vrouwe sprac: here galgenere,
ic salne u gheven, Wetecree,
ghine ontsprinct mi heden mee;
ende ghine sult mi niet ontducken,
al u lijf sal ic slaen in stucken;
die duvel dede u hier geraken,
ic sal u 's lijfs onblide maken.

—

Ferguut liet lopen met sire crachten,
ende stac dier vrouwen met sinen scachte.
Wat dat hi geleesten mochte,
het sceen ofte sijs niet en rochte,
ende sine achtes niet i caf;
maer si hief doe haren staf,
ende waende Ferguut hebben gesleghen
mids ontwee, ende heft gedreghen
een groet stic uten pilare.
Die seisene brac, Ferguut hadde vare;
hadsi niet geraect den steen,
si hadde Ferguut gesleghen ontween.

—

Die ridder was sere vervaert,
dapperliken trac hi 't swaert,
ende sloech die vrouwen op 't hovet,
ende wanese wel hebben geclovet;
het en derde hare lettel no vele.
Si ontdede hare kele,
in die scouderen sine beet
dore sine wapenen, al was't hem leet.
Averecht viel hi ter neder,
varingen spranc hi op weder.
Met beiden handen hise sloech;
metten swaerde hi hare afdroech
van den buke die rechterhant,

dat si nederviel in 't sant.
Ferguut wert doe herde blide,
ende gaf hare enen slach met nide,
dat hi se geraecte wel ter core,
ende sloechse toten tanden dore,
daer bleef Pantasale doet.
Ferguut van sinen orsse doe scoet,
ende warp hem op d'aerde sciere.
Hi sach vore hem dien torne diere,
daer in hinc die witte scilt.
Dat vreseleke serpent, dat ne hilt,
lach vore den torne ende sliep.
Ferguut toten scilde liep,
hi namen ende helsden sere,
ende dankes onsen Here,
dat hi den scilt heft vercreghen.
Ane sinen hals heft hine verdreghen.

—

Hi sach vore hem liggen 't serpent,
dat vaste sliep, hi ghinc omtrent,
ende besaghet harde menderlike.
Hi seide: Godt van hemelrike!
wanen mach comen dusdaen dier?
Ferguut was herde fier,
ende nam stappans sijn swaert,
ende stac 't serpent op den staert.
Dat serpent vollec op scoet
verbolgeliken, het was groet,
het was wel ix voeten lanc.
Ferguut den scacht an hem dwanc,
hi ontsach 't serpent te waren.
Vreseliken ghinc't gebaren;
groet vier het uter kelen scoet,
het hadde den ridder saen gehadt doet,
ende al te polvere verberrent,

het was wel sere vererrent,
en hadt gedaen des scilts cracht.
So lange hi ieghen 't serpent vacht,
dat van vechtene Ferguut wert moede,
al sijn lijf droep hem van bloede.
Hi wart onmachtich in al sine lede;
hi ware bleven doet ter stede,
maer die scilt dedene verbouden,
ende dede heme sijn herte wel houden,
ende sine cracht al weder comen.
Dat serpent heftene genomen
metten tanden in dat vel,
dat en dochte Ferguut gheen spel,
bedi het scordem altemale,
halsberch, ende porpoint van sindale,
ende wonden in die scouderen sere;
hine gecreech noit eere,
op gheene wile so grote noet.
Hi gaf hem meneghen slach groet
op dat hovet ende in die bene,
het en derde heme groet no clene;
hine conste sijn huut niet ontginnen.
Doe sach hijt in die kele binnen,
daer't blasende quam te hemwaert.
Die ridder nam hant ende swaert,
ende slaet heme binnen der storten,
hi stac 't in 't herte het moeste storten,
ende viel doet op die erde.
Doe stac hijt metten voeten onwerde,
ende dede sijn swaert in sinen scoe.
Uten torne keerde hi doe
toten sinen orsse met gemake,
het was gebonden ane i stake,
bi den togle hijt gegreep,
ende sette voet in steghereep,

ende ruemde die ieghenode.
't Ors ghinc lopen, ende deet niet node;
dapperliken maecte hi hem wech,
in een foreest leedt die wech,
daer hi vele in moeste t'saken,
hine conster niet wel uut geraken,
xii daghen moeste hire in merren.
't Achterst so sach hi van verren
enen herden vasten casteel.
Hi sprac: Godt moet's hebben deel,
dat ic te weghe ben geraket.
Alsi den castele naket,
so vant hi enen rese staende.
Hi groetene, want Ferguut waende
wel sijn gevaren sire straten.
Die rese wart utermaten
verbolgen, alse hi den scilt sach.
Hi sprac: wel quaden dach,
gheve di Sente Marien sone,
trouwen dune best niet gewone
den scilt te draghene, hine es niet dijn.
Ic sie wel dattie vrouwe mijn
versleghen es, ende mijn serpent.
Ay Deus! hoe sere waren si verblent,
dattu heme names dat lijf.
Pantasale scone wijf
Nu sidi doet, dat's ware dinc,
also hulpe mi die hogheste coninc,
dat ic ben sere t'ongemake,
en hopedic's niet te hebben wrake,
ic soude bersten mids ontwee;
maer ic siene Wetecree,
die mi dit leet heft gedaen,
hine sal mi niet moghen ontgaen,
ic wilne mids ontwee spliten,

dorpenliken moet men't mi verwiten,
ofte ic ontsie dusgedaen i wicht.
Ic hebber t'enen slaghen slicht
dusgedane xii doet.
Die rese was herde groet,
xxii voeten was hi lanc.
Ic segge oec wel, hine was niet cranc;
hi hadde wel tusschen den oghen
enen halven voet; ic ne soude u moghen
sijn sceppenesse niet bescriven,
bedi latic't achter bliven.
Eene wouteyke hi droech,
daer hi grote slaghen met sloech;
ii paerden souden hem wel recken,
souden si dat boemkijn vertrecken,
dat die rese hilt in sine handen;
het was gebonden met yserinen banden.
Hi tart vort sine scerde
ten ridderwaert, pais no verde
en wildi houden, hi was so gram.
Den boem hi volleken nam,
ende hieffen op met groten cracht.
Ferguut behoeft dat hi hem wacht
van des resen hameidekine,
want geraec't sine, ten trouwen mine,
ic wane dat sine sal quetsen,
si salne doet in d'erde metsen.

—

Die ridder ontsach den groten here,
hi quam metten orse sere
wat dat hi geriden mochte.
Mettien scachte, die hi brochte
stac hine op dat kanebeen,
luttel no vele het ne scheen

datter die rese iet op micte;
met grote scerden hi te hem scricte,
ende brochte den scacht gedreghen.
Ferguut wachter hem ieghen,
die boem hem biden hoefde leet,
ors ende gereide hi smeet
in ii stecken, dat het viel op 't gras.
Ferguut sere vervaert was,
want het dochte hem quaet spel;
maer het quam Ferguut wel,
dat des reseneyke voer
wel viii voeten in den moer,
dat hine niet mochte bringen uut.
Dapperliken spranc op Ferguut,
ende dancte Gode van allen goede.
Hi liep den rese op met stouten moede,
ende sloeghem metten swaerde in 't hovet;
hi waenden wel hebben geclovet,
maer die rese en mickes niet.
Ferguut sprac: wat's mi gesciet,
dit's die duvel, hens gheen man!
Wat maghic doen, want ic en kan
sijn hoeft ontginnen met minen swerde.
Die rese wranc doe wel herde
den boem, die vast in d'erde stac daer.
Ferguut hadde groten vaer,
hi ontsach des resen hameide,
hi ware doet al sonder beide,
dat wiste hi wel, haddi se eer gecreghen.
Met beiden handen heft hi herdreghen
dat swaert, ende sloech hem af den arem.
Op die erde viel hi al warem.
Die rese erspranc, ende wert vervaert,
ende makede hem te Ferguutwaert;
want hi hevet groten toren,

dat hi sinen arem heft verloren.
Toten ridder es hi comen,
ende heften biden halse genomen;
onder sinen arem hine sloech,
dapperliken hine wech droech
ten watrewaert, so hi ierst mochte,
want hi micte in sijn gedochte,
dat hi den ridder soude verdrinken,
want hine conste hem niet ontwinken.
Hi moesten draghen al was't hem swaer.

—

Alse Ferguut quam den watre naer,
wilde die rese daer in stoten,
maer Ferguut is heme ontbroken,
alsoet avonturen woude.
Hi riep op Gode menech foude,
dat hi sijn lijf moeste ontdraghen.
Die rese ghinken weder iaghen,
ende hadden harde gherne gelout;
maer Ferguut hem niet en betrout,
hine liet den rese hem niet nacomen,
want haddine anderwaerf genomen
die pelse mochte wel sijn bleven.
Ferguut heft echt het swaert verheven,
die luchter hant hi hem afsmeet.
Ferguut lieper toe gereet,
sloech hem 't hoeft af metter swaerde,
die buuc viel neder op die aerde.
Ic en wane niet datten souden draghen,
iiii sterke paerden op enen waghen.

—

Lokefeer aldus doet bleef.

—

Ferguut luttel rouwe dreef,
ten castele ghinc hi vollike,
daer vant hi i sale rike,
ii ioncfrouwen daer in saten,
die bliden waren utermaten,
dat die rese dus bleef doet.
Doe sach hi in der eenre scoet
liggen den sone Sagiants.
Ferguut vraghede al te hants:
wies es dat kint, dat daer leit?

—

Si antworden hem gereit:
het es dies groets resen,
dien ghi doet hebt.

—

Het mach wel wesen,
sprac Ferguut, bi mire trouwen,
het gelijct hem wel, bi onser vrouwe.
Maer Ferguut greep't doe bi den voeten,
ende scoet van der bruggen onsoeten
in een water, dat daer liep.
Dat kint verdranc, het waser diep.
Toten ioncfrouwen keerdi weder,
die sale liep hi op ende neder,
vraghede of daer iemen els in ware.

—

Die ioncfrouwen spraken sonder vare:
here ghi moghet u wel ontcleden,
ghine vint hier nieman dan ons beden.
Wie hebben hier ii jaer
geweest al overwaer,
noit en saghen wi hier wijf no man,

sonder allene den tyran,
dien ghi versloeghet lanc ere.
Nu dancken wi Gode onsen here,
dat hi ons hevet vertroest,
ende u, dat ghi ons hebt verloest;
want wi waren sere t'ongemaken.

—

Ferguut sprac: bi wat saken
hebdi hier gesijn so lange:
was't bi uwen wille of bi bedwange?

—

Die ioncfrouwen spraken bede:
in trouwen here, bi groten lede,
also wi u seggen moghen.
Wi quamen in dit foreest in hoghen,
lude singende ende blide,
en was niet spade het was betide,
met ii ridders van maech ons.
Wi hadden se lief ende si ons,
al dat wi hadden was gemene,
het hadde geduert van kinde clene,
sonder eneghe dorperheden;
verstaet wel dan was niet mede,
si waren hovesch ende anisiert.
Heer ridder, wi hadden gevisiert,
te varne ter tafelronden,
daer wi waenden hebben vonden
vrouwen ende ridders van meneghen landen.
Lasen wi voeren t'onsen scanden;
onsen telt quamen wi gereden;
die rese quam na ons gescreden,
die groet ende starc was utermaten.
Hi voerleide ons die straten,

bede onse lieven hi versloech,
in desen casteel hi ons droech,
ende dede ons voestren sine sone,
aldus so si wi hier gewone.
Alles rouwen moet men vergeten,
ontwapent u ridder, ende laet ons eten,
wi selen u gheven genoech.

—

Die ridder was blide ende loech,
ende ontwapende hem sonder beide.
Die ene ioncfrouwe die tafle leide,
d'andere brochte becken ende dwale,
ende hieten dwaen, ende sate niet wale.
Lieve ioncfrouwe, sprac die ionchere,
gaefdi mi water, het ware onnere.
Hi nam't selve ende es geseten,
daer was wel gereet dat eten;
men brochte hem van venisoene,
hi at sere, hi hads te doene.
Die ioncfrouwen bi hem saten,
blideliken dat si aten,
alles dies si visieren mochten.
Ferguut began versochten,
als't geëeten was, omme sinen wrene.
Doe sprac der ioncfrouwe ene:
Here! ghi dunct mi t'ongemake,
wildi ons seggen die sake,
daer wi u af berechten moghen.

—

Hi sprac: ioncfrouwe! bi minen oghen,
om mijn ors eis't dat ic droeve;
want ic's nu sere behoeve,
te voet maghic niet wel gaen.

—

Die ioncfrouwe sprac: here, laet staen,
sijt te gemake ende blide,
ic sal u wisen i rosside,
sijns gelike ghi noit en saghet,
maer het es een luttel verdaghet,
ghine selet niet vermeesteren connen;
binnen Parijs of binnen Lonnen,
en es er gheen van sire maniere,
so fel, so edel, no so diere,
het es geheten Pennevare.
Ic segge u dat al over ware,
het soude u draghen vii daghen,
gewapent dore bosch ende dore haghen,
eer dat moede soude wesen.
Dat ors was des groets resen,
hine hadt gegheven omme gheen ghelt;
het gaet u sere sinen telt
dan enech ander ors mach rinnen;
maer en wilde noit man kinnen
dan den rese, sinen here;
nochtan dat ors doet mere,
het soude u over i riviere,
ii ridders gewapent draghen sciere;
dat ors en laet hem niet beslaen,
het soude u emmermeer oec gaen,
berch ende dal eer dat snave;
die voeten hevet goet ende gave
also hart, of si van stale waren.
Noch seggic u van Pennevaren,
's avons eis't also blide,
als't es daer men't rijt betide;
het was gevoedt in Romenie,
het sende ene ioncfrouwe vrie,
den hertoghe van Denemerke;
op heme so wan't die rese sterke

daer hi heme dede scade groet.
Hi sloech hem meneghen man te doet,
vore i stat, heet Baviere,
die herde rike es ende fiere.

—

Ferguut was wel te gemake,
alse hi hoerde der ioncfrouwe sprake,
ende van den orse die doghet seggen.
Hine wil't niet in versten leggen,
ende hi sprac: lieve ioncfrouwe scone!
wiset mi d'ors, dat u Godt lone,
want ic sou't herde gherne sien.

—

Die ioncfrouwe nam Ferguut mettien,
ende leiddene in ene sisterne;
daer vant hi hangende i lanterne,
daer een karbonkelsteen in lach;
in allen steden schenet daer dach,
dat dede die cracht van den stene.

—

Ferguut versach den wrene,
met ii ketenen vaste gebonden;
van sinen selvere in corten stonde,
so tart hi ten orsewaert.
't Ierst dattem versach dat paert,
het rechte heme over die voete,
ende sloech sine tanden so onsoete
na den ridder, hadten geraect,
het haddem luttekijn gemaect;
het sloech in dat paviment
metten voeten al omtrent,
dat vallen moesten die quarele.

Ferguut sprac: bi Sente Danele,
dit nes gheen paert, het's Baerbelaen.
Hine dorste heme niet naerre gaen,
hi deinsde, ende sach i hameide,
die hi begreep. Wel lude hi seide:
ic sal di meestren te minen wille.
Met ere hameiden liep hi stille,
ende sloech't met beiden handen in 't hovet.
't Ors viel neder ende wart verdovet,
ende lach stille, alse i bruut.
Ay Deus, hoe lude sprac Ferguut,
u sal men temmen d'ongemate.
Dat ors was saen ane die bate,
het spranc op, ende sach op Fergute.
Ic wane hijt hadde in ene mute
doen crupen, hadt geweest sijn wille;
het kendene saen, het stont al stille,
hi streket achter ende vore,
hem behaghes wel ter core.
Hi sach daer hangen i dier gereide
van finen yvore, op d'ors hijt leide,
enen breidel vant hi van goude,
ic en wane niet dat ieman soude,
alsulc i copen omme c pont.
Dat ors ontdede dien mont,
alset dien breidel horde clingen,
in sijn latijn begonste het singen,
metten voeten ghinc't baleren.
Ferguut ghinc't achemeren,
hi breidele't, ende trac't in die sale.
Dat gesmide stont hem wale,
dat artsoen hi begreep,
ende spranc op sonder steghereep.
Hi voer hem meyen in dat gras;
hoe blide Pennevare was,

alset quam op dat gerume,
het gevoelde Fergute cume,
die heme sat op sinen rugge.
Pennevare was herde vlugge,
het ghinc springen ende lopen.
Ferguut en dorst niet nopen,
no slaen metten sporen.
Pennevare lichte heme voren,
xxx voeten vloech het verre,
doe liet hijt lopen ende waert erre.
Dat ors liep sere dan i hase,
het deerde Ferguut in die blase.
Pennevare scheen dat vloech,
daer't hem over die erde boech.
Ferguut wart herde blide,
alse hi so goet vant dat rosside;
te sire herbergen keerdi saen,
ende liet 't ors t' sire crebben gaen.

—

Doe quamen hem die ioncfrouwe voren,
ende wilde heme afdoen die sporen,
die hi hadde ane sine voete.
Hi scamet's hem ende seide: soete,
wart op, en ware gheen gevoech;
hi deetse selve af, ende loech,
ende dwoech sine handen in i beckijn.
Dus was hi ghinder i stickelkijn
viere maent, wel te gemake
metten ioncfrouwen, al hare sprake,
ende dat si daden sat hen wel.
Si hadden bliscap ende spel.
Die ridder hi begonste hem vraghen:
ioncfrouwen! dat u Godt moet daghen,
wetti ieweren eneghe niemaren,

daer ic soude moghen varen,
om te beiaghen lof ende prijs?

—

Here! so help mi Sente Denijs,
sprac d'eene ioncfrouwe, ic en weet ghene;
maer hier op vii milen clene,
so es ene stat beleit,
also men't ons heft geseit;
het heftse beleit i coninc
om ene wonderlike dinc.
In die stat es i ioncfrouwe,
si es van al den lande vrouwe,
die de coninc soude nemen gherne;
sine willen niet, haer staet's t'ontberne,
soe ne wille den coninc hebben niet.
Des doghet die coninc groet verdriet,
ende vermet hem, hi salse halen
met crachte, ende doense qualen.
Al hare lant doet hi te brande,
hi doet hare lachter ende scande,
hi heft hare doet meneghen seriant,
sider dat hi quam in 't lant.
Dusdane wijs es die vrouwe beleit,
ende doghet pine ende arbeit.

—

Mi dinke, sprac doe die ionchere,
die coninc doet hem selven onnere,
hine es niet hovesch in sijn gedachte,
dat hise hebben wille met crachte,
daer 't hare leet es, eis't onspoet,
met crachte en dade si nemmer goet.
Ioncfrouwe! horedi noit nomen
die coninginne?

—

Ia ic here, somen,
si es vrouwe van den Rikenstene,
geheten es soe Galiene,
si es hovesch ende wel geraect,
van allen leden es si volmaect.

—

Alse Ferguut dit verhort,
dat Galiene es in hare port
beseten, die hi soeken vaert,
dapperliken haeldi sijn paert,
ende wapende hem altoten voeten.
Die ene ioncfronwe begonsten groeten,
ende vraghede hem, of hi iet woude,
of waerwaert dat hi varen soude?
Hi sprac: ioncfrouwe! ic sal mi maken
ten Rikenstene, maghicken geraken,
ic soude gherne den coninc scouwen,
die lelijcheden doet den vrouwen.
Wijst mi den wech ten Rikenstene.

—

Ic doe't gherne, sprac die ene,
al desen pat so seldi varen,
die rike Godt moet u bewaren.
Wi selen in desen casteel bliven,
als't u wille es, moghedi ons verdriven.
want ghi sijt onse gerechte here,
Godt behoude u in u ere!

—

Die ridder metten witten scilde,
nemmer hi daer letten wilde.
Op Pennevaren es hi geseten,
die milen haddi saen gemeten,

die ten Rikenstene laghen.
Ferguut beghon's wel behaghen,
alse hi sach die pawelioene,
die daer waren, selc blaeu, selc groene,
menech van menegher manieren;
hi sach dakeren die banieren
metten winden, ende menech ponioen,
menech halsberch, ende accottoen,
meneghe targie, meneghe corie.

—

Doe hilt al stille die vrie,
hi sach doe oec meneghen seriant,
cousen gebonden, glavie in die hant,
meneghen ridder coene ende stout;
die glavien waren alse i wout,
hare helmen gelachiert,
ende in scaren gebattalgiert.
Si trocken allen ter statwaert,
daer sach hi menech scone paert,
wel verdect met coverturen.
Die van binnen waren ten muren,
ende trocken vort here Baerbelane,
daer ne was nieman dat ic wane,
hine hadde van der pelsen vrese,
alsi nakede dien rese.
Daer waert een pongijs herde groet,
daer menech seriant in bleef doet.

—

In beden siden hadden si scade.
Die van der stat worden te rade,
ende wilden wederkeren achter,
ofte si souden meerren lachter
beiaghen, wilden si lange bliven.
Die van buten ghingense driven,

ende bodelen ende steken;
si wilden hare scade wreken,
si dadense te meskieve sere,

—

Alse dat sach Ferguut, die ionchere,
dwanc hi ane hem den witten scilt,
den scacht hi vaste in sijn hant hilt,
ende sloech in den tas met sporen;
so wat so hem quam te voren,
het moeste rumen die artsoene,
al en was't hem niet lief te doene.
So waer hi wilde, moeste hi varen,
want hi sat op Pennevaren,
die de porsse dede rumen;
alle die orsen moesten tumen,
die hem quamen in 't gemoet.
Pennevare was al te goet;
also was Ferguut diere op sat.
Hi voer aldore tote andre stat,
ende dede die van binnen wederkeren.
Die ridder sprac: wel lieve heren,
volget mi ende wrect u scade.
Si spraken alle: here! uwen rade
willen wi volgen met alre machte.
Die daer hadde gesien die scachte
dore die bodelingen waden,
in wane niet hine hadde ontraden.
Dien ridder metten witten scilde,
hi was sire slaghen harde milde,
hi sloech meneghen swaren slach
op die van buten op dien dagh;
meneghen man nam hi sijn leven.
Die coninc ware beter achterbleven
dan dat hi den stat versochte.

Die witte ridder hine rochte,
van niemene gheen rentsoen,
het moeste al sinen einde doen,
wie dat heme quam te voren.
Die van buten si verloren,
Ferguut clovetse tote in d'artsoene.
Die van binnen waren coene,
si daden achter die van buten,
tote in hare tenten moesten si hem sluten.
Doe keerden weder die van binnen,
die daer hadden willen winnen
orsen, wapenen of diere gereiden;
daer liepen die orsen achter heiden,
sonder breidel, sonder here,
danc hebbe Ferguut die ionchere.

—

Ferguut geleidde die van binnen,
tote an die stat, sine costen kinnen,
noch sine wisten wanen hi quam.
Alse die witte ridder vernam,
dat si alle waren in die stat,
so keerdi weder sinen pat,
in 't foreest toten ioncfrouwen.
Hi dede meneghen achterscouwen,
binnen der stat si hadden's wonder
waer dat hi voer. Die sonne was onder;
saen haddi den wech gereden,
dat foreest so es hi leden,
ende es comen in die sale.

—

Die ioncfrouwen ontfingen wale,
si waren in hoghen ende blide,
ende ghingen opdoen dat rosside,

wreven't, ende gaven het coren.
Die coverture hadt verloren,
die heme lach op die crupiere.
Si daden hem ten ridder sciere,
ende holpen ontwapenen; hi was moede;
wat wonder was't, al met bloede
so was sijn ansichte bevaen;
si salfdene, ende ghingen dwaen,
leidene bi enen viere warme.
Hoe vriendeliken in haer arme
tastensi Ferguuts wonden.
Si dancten Gode an dien stonden,
dat hi gheen arch en hadde van den doet;
si dadene eten, hi hads noet,
ende leidene over i stic slapen,
ende dade hem i bedde maken.

—

Galiene hadde enen seriant,
die herde vele ridders kant,
si riepene ende vraghede hem houde,
of hi hare berechten soude
van den ridder, dien si sach draghen
den witten scilt. Si saghen jaghen,
hi stac den coninc van den wrene,
ic wane hi dede meer allene
dan alle die ghenen, die daer waren.
Die rike Godt moetene bewaren,
hi heft ons groet sorcoers gedaen;
want ic hadde gesijn gevaen,
ende mine stat ware opgenomen,
ware hi ons niet te hulpen comen;
seldi mi seggen hoe hi heet.

—

Die knape sprac: vrouwe in weet,
hine es niet van desen lande,
maer vromer ridder ic noit en cande,
no die meer pinen mochte gedoghen;
en sachne heden man met oghen,
hine hadde emmer den helm op 't hovet;
van den live heft hi gerovet
meneghen ridder, meneghen seriant;
gebenedijt so si sijn hant,
die hare so sere doet ontsien.
Ic sach meneghen man voer hem vlien,
waer hi quam. hi deet al sceiden.
Onse Here moetene geleiden.

—

Die ioncfrouwe sprac: mi wondert sere,
uut wat lande hi es, die ionchere,
ende waeromme hi niet en quam naer,
het was nacht, mi heves vaer.

—

'T ierst dat die ridder was genesen,
wapende hi hem, hi wilde wesen
in 't here, daer hi naesten was.
Voer Rikenstene hi reet dat gras,
Pennevare in corter wilen
hadde gescreden die vii milen.
Het was althant ten Rikenstene,
die van der stat groet ende clene.
'T ierst dat si Ferguut vernamen,
ter poerten quamen si t'samen;
si groetene alle mont gemene,
ende seiden: binnen Rikenstene
soude men doen uwen gebode.

—

Ferguut antworde: heren! van Gode
moettijs hebben groten danc,
nu vollec op, wi beiden te lanc.

—

Si wapenen heu in 't here daer buten.
Ic horde die bosinen tuten,
die banieren sijn ontploken.
Die van der stat hebben gesproken:
here! wi sijn gereet algader,
wi selen u volgen alse onsen vader.
Ferguut nam ene baniere
van binnen, ende sloech met sporen sciere,
in 's conincs here wat hi mochte.
Die ierste ridder, die hem brochte
den scilt, hi was uit Cornuaelgie.
Onlange duerde die battaelgie,
die witte ridder staken onsoeten,
so dat den orse alle die voeten
begaven, ende het viel te hope.
Pennevare van sinen lope,
en faelgierde luttel no groet,
tote viven stac hire doet,
eer hi noit toghel op hilt,
wel was dat ors in sijn gewilt,
alse was Ferguut diere opsat.

—

Doe spraken alle die van der stat:
dese witte scilt doet wonder,
wi waren doet, waren wi daer sonder;
nu toe, helpen wi hem crachteliken.
Doe sloeghen si in armen ende riken,
daer wart een battaelgie fel,
daer en was nieman, hine hadt sijn vel
verwaermt, eer hijs uutginc;

also dede selve die coninc,
hi voerde sinen scilt in sticken.
Die witte ridder dedene micken,
met enen slaghe, tote op 't gereide;
daer en was ghene langer beide.
Die coninc moeste vlien doer noet,
Ferguut die hadden doet;
sijn vlien conste hem niet besluten.
Doe versaghene die van buten
meer dan v hondert t'enen, iane
ende scieden hem uter bane,
daer si in vochten doe,
ende reden Fergute toe,
selc met speren, selc met swerde,
en halp niet dat hi hem werde.
Daer gaven si in dat gelach
den riddere meneghen slach,
ende veldene op die erde;
elc met piken of met swerde
gingen houwen ende steken.
Si souden hem wel gherne wreken,
hi hadde hen scaden vele gedaen,
mocht si souden gherne slaen.
Si ontsaghene altemale,
mocht sine doden, si wiste wale,
die anderen souden luttel duren;
si soudense houden binnen muren,
sine mochten hem niet verweren,
was't wonder dat si hem gheren.
Si welfden alle op hem ter vaert,
elc noepte met sporen sijn paert;
hi was in vresen van der doet,
bedi hi hadde die porse groet;
hi moeste vallen op die knien,
hine conste die swaerden niet doersien,

die hem quamen op dat hoeft.
Sijn vaste helm was hem gecloeft,
dat hi hinc ane weder side.
Ferguut wart op, ende was onblide,
ende hi enbrachierde sinen scilt,
dat swaert hi vaste in sijn hant hilt;
al omtrent hem ghinc hi houwen.
Die noit eer ridder mochte scouwen,
mochte daer enen hebben vonden;
hem bloeden sere sine wonden,
hi hadde verloren die ventaelgie;
nochtan seggic u sonder faelgie,
wie dat hem quam binnen slaghe
hi moester bliven over sine gelaghe.
Bedi sloech sine alle van verren;
die van der stat moghen merren
te lange, eer si hem te helpen comen,
blijft hire, het sal hem luttel vromen.
Si daden luden enen horen;
om den ridder hebben si toren,
dat sine niewerinc en saghen.
Doe saghen si van verren jaghen
Pennevare sijn rosside;
doe reden si daerwaert met nide;
ii serianten hadden't gevaen,
die van der stat lieten naer slaen,
ende bescudden Pennevaren:
Here Godt, hoe serech dat si waren
om den ridder, het was wel recht.
Mettien quam gelopen i knecht,
ende riep: ghi heren, ghi doet wonder,
die witte ridder hi gaet t'onder;
ic sachne lanc eer te voet,
sere te meskieve, ghi quaet doet,
dat ghi hier hout met al ure crachte

in die porse; daer ghi ghene scachte
ende die glavien siet gerecht,
daer es die ridder, sere hi vecht.

—

Alse dat horden die van binnen,
some spraken si: nu sal men kinnen
die ghenen dech sal sijn ende stout;
nu toe, en sparen wi ionc no out,
varen wi bescudden den goeden man.
Doe reden si alle gader an,
ende scorden die porse met crachte;
daer waren glavien ende scachte,
scilden ende helmen gefrotsiert.
So verre hebben gepongiert
die van binnen, dat sine saghen,
den witten ridder al omme hem jaghen,
ridders, knapen uut meneghen landen,
al dorecloeft tote in die tanden.

—

Alse **Ferguut** die van binnen vernam,
ende dat heme die helpe quam,
ende si heme brochten sijn rosside,
so wart hi utermaten blide;
want hi wanet wel hebben verloren.
Hi sat op ende sloech met sporen,
die starke porse dedi dunnen
waer so hi quam. In soude cunnen,
sine doghet vertellen niewer naer,
al pijndic's mi, ic hadt te swaer.
Die van binnen waren harde blide,
dat si den ridder hadden uten stride.
Si hadden wel hare ere gedaen,
ten Rikenstene keerden si saen;

ne waer hi keerde houde
t'sinen castele in den woude,
daer hi die ioncfrouwe vant.
Si ontwapendene altehant,
si weenden utermaten sere,
alsi vonden den ionchere,
dore sleghen in so menegher stat.
Si salfdene ende maecten hem i bat,
si waren vroet van ersatrien,
worper in rosen ende acolien,
ende ander cruut, dat si daer vonden,
omme te sachtene sine wonden.
In corter stont hadden sine genesen,
nu latic van den ridder wesen.

—

In't here die coninc Galarent
dede houden sijn parlement,
ende sprac: ghi, heren! wat te rade?
wi hebben gehadt grote scade.
Ic doghe in 't herte grote toren;
mijns volcs hebbic vele verloren.
Gherne wrake ic mi, wistic hoe.
Die grote heren spraken daertoe:
here waent u here battalgieren,
ende laet ons die stat asselieren,
t'allen siden met alre crachte;
wi selen u liveren met machte
Galienen der coninginnen,
ende verslaen die van binnen,
so wat so wi gereken moghen.
Galarant hi wart in hoghen,
dat heme sijn volc so wel geliet.
Stappans dat parlement sciet,
men dede roepen dat assaut,

daer en bleef knecht no ribaut,
sine trocken vore Rikenstene.
Saen verhoret Galiene,
dattie van buten op haer quamen,
si dede wapenen al te samen,
alle die in die stat waren,
ende hietse vore die porte varen;
bat hem, dat si behilden haer ere,
want si duchte den coninc sere.
Die van der stat in corte wilen,
some met gysarmen, some met bilen,
some met piken, some met pestelen,
si tracken alle ten cartelen.
Des conincs here met grote scaren
quamen vore die stat gevaren.
Die van binnen scoten gedichte,
uutwaert pilen ende scichte.
Dat assaut wort daer stuer.
Die van buten tote ane den muer
sijn gedrongen al met crachte,
dat was dien van der stat onsachte;
si saghen houwen ende steken,
ende hare porten met crachte breken,
ende ledren rechten an haere muren;
si worden al te na geburen,
der ere partien mocht's wel messchien;
die van der stat wouden, indien
dat si die stat op souden gheven,
behouden goet ende leven.
Des wart Galiene geware,
si was in herden groten vare;
si riep in 't here enen seriant,
ende vraghede: waer es Galarant,
u here? doeten tote mi comen.
Die coninc hadse saen genomen,

in enen torre daer si lach,
soe was claer alse die dach.

—

Hi groetense ende vraghede houde,
of soene te manne nemen soude,
of dat hise winnen moeste met crachte?

—

Des en hebt ghene gedachte,
sprac Galiene nu ten stonden,
enen andren raet hebbic vonden,
heer coninc! dorsti u geninden
met eneghen ridder, die ghi cont vinden,
van den meesten prise in 't lant,
here coninc! so sekeric u te hant
te bringene enen campioen,
die u beiden sal onder doen;
waer't so, dat hi u mochte verwinnen,
heer coninc! ic wille u wel doen kinnen,
so moesti varen ure straten,
altoe so moesti mi doen baten
van alder scade, die ghi mi doet.
Maer, coninc! gevallet u so goet,
dat ghi minen riddere verwont,
ic wille u ter selver stont
mi op gheven ende mine stat.
Here coninc! merct wel, dat
ghi moest u here achter doen trecken,
ende wi souden ons berecken;
minen kempe soudic bejaghen,
so dat ic binnen xl daghen,
u te rechte moeste staen.

—

Galarant sprac: ic loes't saen,
doe ic 't niet, so moet ic riesen,

altehant so willic kiesen
minen neve Macedone,
hi es mire suster sone,
met hem willic sterven ende leven,
ic hope hine sal mi niet begheven.

—

Dese wych sal sijn vor Rikenstene,
also seker ic 't, sprac Galiene.

—

So doe ic oec, sprac die coninc.

—

Daer en was gheen ander dinc,
hi dede sijn volc achtervaren;
alle die ghene, die met hem waren,
waren blide ende te gemake,
ende Macedone van der sake,
dat hi met sinen oem soude vechten;
want hi waende hem wel verrechten
ieghen elke man, waer dat ware.
Hi was een riddere openbare,
overdadich ende stout,
van iaren en was hi niet out,
hine hadde niet xxxii jaer.

—

Galiene hevet nu wel swaer,
si dede soeken over al in 't lant;
daer en was ridder no seriant,
die vechten dorste voer die coninginne,
dies was si droeve in haren sinne,
sine mochte drinken no eten.
Here Godt, sprac si, dit moetti weten;

eer ic werde 's conincs wijf,
ic sal mi selven eer nemen 't lijf.
Galiene hadde ene ioncfrouwe,
die omme hare hadde groten rouwe,
om dat si dreef so groet mesbaer.
Si sprac: vrouwe! het gaet mi naer,
dat ghi dus verslaet u lijf;
ic wille u raden sonden blijf,
daer u goedt af sal gescien.
Ic hebbe dicwilen gesien.
Artuer dien coninc, ende sine maisnieden,
hi hout altoes vrome lieden,
daer es mijn here Gawein,
ende metten witten handen Ywein,
Perchevale, ende Sagremort,
Lanceloet, ende sijn neve Bohort,
Agravein, ende Garec,
Mercagis, ende Erec,
Mijnhere Keyen, ende Leyvale,
ende Laquis van Portegale,
ende Walewein, i ridder van prise,
ende menech ander ridder wise,
die te nomene waren te lanc,
daer soudic varen, wistijs mi danc,
bidden Arture, den coninc rike,
ende Genoeveren oetmoedelike,
der coninginnen, dat si bade
ridderen, die ons soccoers dade,
ende die u holpe uter noet;
want u doghen is te groet,
dat es mi van herten leet,
dat u so campeliken steet.

—

Doe sprac Galiene ter ioncfrouwen:

Lunette, du hebs mi met trouwen
in allen stonden oit gedient.
Ter noet prijst elc sinen vrient.
Op enen muel werpt i gereide,
ende vaert te hove sonder beide;
bidt Arture, dat hem mijns ontfarme.
Si dwanc Lunette in haer arme,
ende bat hare dat si hulpe sochte,
ende si haer haeste, dat si mochte.
Die xl daghen beghonnen naken,
Lunette ghinc hare wech maken.
Tote Ghincestre es si comen,
daer si den coninc heft vernomen.
Si beette, ende ghinc op in die sale,
daer men se ontfinc herde wale,
die coninc selve festerese sere.

—

Lunette sprac: lieve here!
dat u Godt lone, waent mi verhoghen,
es hier ridder die soude moghen
varen met mi tote Rikenstene,
daer es mijn ioncfrou Galiene
beseten van enen coninc,
Here! omme gheen ander dinc
dan hise gherne name te wive.
Galiene swert bi haren live,
wat si doet, soene nemes niet.
Here so es er met gesciet,
si moet soeken campioen,
die den coninc moet onder doen,
ende enen sire suster sone,
die men hetet Macedone,
die goedt ridder es van sire hant.

—

Die coninc Arture sprac te hant:
ioncfrouwe! ghi dunct mi t'ongemake,
dat's mi leet, van derre sake
en salic u connen berechten.
Hier's nieman, die voor u dar vechten,
no die d'avonture bestonden.
Die ridders van der tafel ronden,
alle die beste, die met mi waren
sijn enen ridder soeken gevaren,
die si gherne te hove brochten.
Quame ieman weder, die wi mochten
verbidden, ic wil't gherne doen,
dat hi hier worde u campioen.

—

Dus bleef Lunette metten coninc
so lange, dattie tijt wech ghinc.
Die xl daghen beghonsten naken,
here, sprac Lunette, ic moet mi maken
te mire ioncfrouwe sonder beide.
Wat holp 't, dat ic vele seide,
met mi gheen ridder wederkeert.
Mire vrouwen hebbic onteert,
hare lant wert hare al genomen,
ic behiet hare, ic soude comen,
ende ridderen bringen wel te tide,
die hare soude helpen uten stride,
nu sie ic wel waerwaert het gheet,

—

Die coninc sprac: dat es mi leet,
also moeti sijn met Jesu Christe,
in goeden sticken ic ne wiste,
dat mijn hof dus was versceden.
Die rike Godt moet u geleden,

ende betren uwen aerbeit.

—

Lunette wenet ende screit,
ende si dreef alte groet mesbaer,
si sloech haer handen, si trac haer haer,
om die doet si menechwaerf riep.
Tote haren mule dat si liep,
met ere scorgien ghinc soe se driven,
sine wilde te hove niet langer bliven.
Si maecte haer wech met grote iacht,
ende heft gereden dach ende nacht.
Om hare ioncfrouwen si sere vreest.
Dus es si comen in 't foreest,
daer die witte ridder was.
Hi ghinc hem meyen in dat gras,
alse d'avonture soude gescien.
Lunette heft hi saen versien,
die utermaten serich quam.
In sinen armen hise nam,
ende dwancse ane heme vriendelicken.
Hi seide: ioncfrouwe! omme Gode den riken,
waeromme hebdi dit mesbaer?
Betet af, ende comet naer,
men sal u te gemake doen,
ghine hebt knape no garsoen,
het's nacht, waer wildi temeer.

—

Ridder, seit soe, ghi doet mi seer,
al lustes u, ic en hebbe gheen spel,
laet mi varen, so doedi wel;
want ic ben sere t'ongemaken.

—

Ferguut sprac: omme wat saken?
sidi van ieman te blouwen,
dat ware mi leet, bi mire trouwen?
of heft u ieman messeit,
waeromme ghi so sere screit?

—

Ay, lieve vrient! wat's mi gesciet,
al seidic't u, en holpe mi niet,
ic mochter mijn seer met vernuwen.
Haren muel so ghinc si bluwen,
dat heme mach rouwen dat hi leeft.

—

Ferguut begrepen heeft
haren breidel in sijn hande.
Hi sprac: ioncfrouwe! Godt gheve mi scande,
in sal weten wat u mescomt,
eer ghi heden van mi comt,
ofte ghi selt hier houden stille,
tote morgen vroe, eis't u wille,
so ontdect mi u mesquame.

—

Lunette sprac: here! uwen name
en wetic niet, no wi ghi sijt,
laet mi varen, het's meer dan tijt.
In den hemel sie ic die sterren,
ghi doet mi hier te lange merren,
die sonne es gegaen onder.

—

Ferguut sprac: ghi segt wonder,
ghine comt van mi heden mere,
ghine ondect mi van uwen sere,

waeromme ghi u dus verslaet.

—

Lunette sprac: ridder, dat verstaet,
dat emmer sijn moet, dat moet sijn.
Here! ic ben met ere ioncfrouwe fijn,
die in hare herte heft groete rouwe,
dat jammer es, bi mire trouwe,
also ic u mach tellen.
Een coninc heft se doen quellen,
sine wille niet volgen sinen rade,
hi heft haer gedaen grote scade.
Wilde sine ontfaen over here,
en nemen te manne, hi dade haer ere,
dat heft hi hare dicke doen bieden,
met hem ende met andren lieden;
maer mijn ioncfrouwe en wil's niet horen.
Bedi heft soe scade ende toren,
ende heft haere meneghen man genomen.
Altoe eis't nu op hare comen,
hi heftse beseten in i harer stade.
In 't ende wart mine ioncfrouwe te rade,
bi haers selfs moet core;
si dede den coninc haer comen vore,
ende seide: si soude ridders bringen,
die daertoe souden den coninc dwingen;
name wat ridder so hi mochte
vinden in sijn lant, ende brochte.
Hare riddere, soudse beide onder doen,
dien coninc ende sinen campioen.
Gevielt oec, dat hijs niet en dade,
den coninc soudsoe hare stade
ende al haer lant op moeten gheven;
haer selve mach hi nemen 't leven,
waer 't sijn wille, ende gedroeghet sijn raet.

Geviel't oec den conine quaet,
so dat hi verwonnen ware,
hine vochte nemmermeer op hare,
noch en dade scade in haer lant;
hi dade sijn here keren te hant.
Here! ic en can niewers riddren vinden,
die heme des camps wille onderwinden,
no d'avonture dar onder staen.
Mijn ioncfrouwe sal mi doet doen slaen,
die xl daghen si sijn comen,
op morgen es die camp genomen,
voer die poerte van Rikenstene.
Ay, lieve ioncfrouwe Galiene!
wat sal morgen uwes gescien,
ghine selt weten waerwaert vlien;
al u lant seldi verliesen,
wel hebdi gesproken den riesen.
Ghi selt varen uten sinne,
eer ghi den coninc geloeft u minne.
Dus gedaen dinc hordic noit lesen,
volmaket Godt! hoe mach dit wesen.
Mi heves wonder, so helpe mi Godt,
dat si minnet enen sot,
dien si noit maer enerwaerf sach.
Mi wondert hoe dit wesen mach,
dat sijs niet mach comen ave;
hare en genoeghet hertoghe no grave,
no coninc, dat si worde sijn wijf,
sonder i arem keytijf,
een blode knecht ut vremden lande,
waer so hi es, Godt gheve hem scande,
sinen toename en wetic niet.
Ridder, nu wetti mijn verdriet,
laet mi gaen, ic ware gherne woch.

—

Die ridder sprac: ioncfrouwe! noch
biddic u, dat ghi comt naer,
segt uwer ioncfrouwe over waer,
dat se hare lief bescudden mach.

—

Lunette riep: o wie, o wach!
dese ridder hout met mi sijn sceren;
lieve vrient waent des ontberen,
van alle spelen is goet die mate,
laet mi varen mire strate.

—

Lunette begonste sere wenen.
Doe beval hise Sente Allenen,
ende keerde weder ende lietse gaen.

—

Lunette ghinc haren muel slaen,
ende lieten lopen dat hi mochte;
tote Rikenstene hise brochte,
een luttel voer der dagherake.
Galiene lach noch in wake,
die in't herte sere was gram.
Lunette tote hare quam;
si viel neder op haer knien,
ende seide: ioncfrouwe! waent u versien,
wat ghi morgen moghet doen;
ic en can vinden campioen,
ende ghenen, die over u willen vechten.
Over mi so doet rechten,
doet mi branden in enen viere.

—

Galiene antworde sciere;
so helpe mi Godt, hoe dat gaet,
Lunette, ic en doe u gheen quaet;
want ic ben seker, ende wel weet,
dat u mijn vernoy es leet.
Ic wilde dat ic ware doet;
want mine pine es te groet.
Ic en weet wat mi es gesciet,
in can mine herte bedwingen niet.
Ic peinse altoes omme ene dinc,
en es grave no coninc
negheen, die op die werelt leeft,
daer mijn herte iet omme gheeft,
dat's mi utermaten leet.
Die ghene die mi in 't herte steet,
ic en cannen niet verdriven,
hi moeter emmer in bliven.
Mi selven heves wonder groet;
want ic wane dat hi es doet.
Al levedi, hine soude mi niet kinnen,
nochtan so moeticken minnen,
Lunette! dat's mi i swaer slach.
Godt hi gheve hem goeden dach,
ende gheve hem, dat sijn herte gheert.
Ic minne, die mi heft onweert.
Al mijns goets ben ic in sorgen,
mijn lijf salic mi nemen morgen,
eer ic emmer doe 's conincs raet.

—

Lunette sprac: ghi segt quaet,
lieve vrouwe! des en doet niet;
een ridder mi u seggen hiet,
niet verre henen in den woude,
datu u lief bescudden soude,

ende ghi niet waert t'ongemake.

—

Galiene sprac: dese sprake
Lunette, dit mocht niet ware sijn,
die ghene die heft die herte mijn,
hine acht op mi luttel no vele.
Die ridder seit te sinen spele,
om dat hem leet was u seer.
Laet ons opstaen heden meer,
ende seggen wi onse orisoen.
Onse here si onse campioen,
hi moet ons betren onse quale,
oft sijn wille es, hi maghet doen wale.

—

Alse Galarant was opgestaen,
hiet hi omme sinen neve gaen,
ende dede sine wapenen bringen.
Van bliscepen begonste hi singen,
dat comen was die termijn,
dat Galiene sijn wijf soude sijn.

—

Macedone quam te sinen oem.

—

Die coninc nam sijns neven goem;
hi dede hem an i acottoen,
daer boven hiet hi hem andoen
enen halsberch sabellijn,
ende daernaer i curiekijn
van enen velle van serpente.
Ic en wane niet, dat te Bonivente
negheen so goet was te negheen tiden.

Daer op dedi den roc van siden,
daer sine wapene in was gewrocht;
enen helm van stale heft men hem brocht,
die hem die coninc op 't hoeft bant.
Doe wapende hem Galarant,
achemerde hem hoverdelicke.
In wane niet, dat in enech rike
noit enech scoenre ridder bleef,
noch die min baraets dreef.

—

Dus voeren si beide voer Rikenstene.
Die coninc sprac: vrouwe Galiene!
comt voert met uwen campioene,
wi sijn hier; het's wel na noene,
u ridder soude sijn te crite,
wet, kost icen scelde u hede maer quite;
ic sal hebben borch ende lant,
en u selven, sprac Galarant.
Het ware beter gheven te beghinnen,
dan ic u nu met crachte winnen.
Doet vollec die poerte ontsluten;
want wi houden te lange daer buten;
ende comt selve te genaden.

—

Galiene sprac: ic sal's mi beraden,
hens noch gheene vespertijt,
noch mach mijn ridder comen in't crijt,
ende houden mi in mine ere.
Galiene weende herde sere,
sine wiste wat si doen mochte.
Ane hare lieden si raet sochte,
si sprac: ghi, heren! in weet wat doen,
in hebbe ghenen campioen:

wat maghic doen, gheeft mi raet.

—

Si spraken: vrouwe! na dat staet,
wi moeten u den coninc gheven,
ofte hi dade ons nemen 't leven.
Wi moetene over here ontfaen,
ende in sinen dienste staen.
Wi geloefden't bi onser trouwe,
so dadi selve, lieve vrouwe.

—

Ghi, heren! sprac die coninginne,
nadien dat hi moet comen hier inne,
ende ghi heme manscap doen wilt,
laet hem noch draghen sinen scilt
een luttelkijn, en es niet te spade.

—

Si seiden: vrouwe! uwen rade
willen wi volgen met alre machte.

—

Galiene wart herde onsachte,
in hare camere dat si liep,
ende sloet die deure, ende riep:
wat's mi gesciet keytive,
ic sal mi doden met i knive,
eer ic emmer doe 's conincs wille.

—

Dit horde hi, al swijcht hi stille.
Die witte ridder in 't foreest
wapent hem vollec; want hi vreest,
dat hi comen mach te spade.

Wel so saten hem sine gewade,
een luttelkijn heft hi ontbeten,
op Pennevare es hi geseten,
die grote spronge spranc op 't gras,
vore Rikenstene hi sniemen was.

—

Het was hoghe op dien dach,
wel saen hi den coninc sach,
die sine baniere hilt ontploken
vore die poerte, ende heft gesproken:
ontslut die poerte, ontdoet, ontdoet,
ende gheft mi op have ende goet,
ofte ic hange u bider kele,
wat laetti mi roepen so vele.

—

Ferguut heft wel verhoert
's conincs tale, ende trac voert,
ende seide: here! ghi doet quaet,
waer bi doedi dese overdaet,
ofte u die vrouwe niet wilt minnen,
moet di se emmer met crachte winnen;
een deelkijn sidi hare te fel,
laetse met goede, so doedi wel,
ende keert weder in u lant.

—

Doe antworde Galarant,
die wel fellicken op hem siet:
Ridder! wat eis't, mescomt u iet?
vaer vollec henen ure verde,
ofte ic dorsteke u met minen swerde.

—

Doe quam voert heer Macedone,
ende sprac: wat eis't, heer driten sone!
waer af wildi u onderdoen?
Of ghi wilt sijn hare campioen,
so comt voert, ende laet ons vechten.
Ferguut sprac: ic sal't berechten;
ic hope te stilne u baraet,
eer ghi heden van mi gaet.
Laet ons vechten onsen niet,
Godt sat hebbe hi die u twint ontsiet.

—

Harde blide wart Galiene,
ende alle die van der stat ghemene,
alsi den ridder hoerden spreken,
dat hi wilde haren lachter wreken.
Si baden Gode van hemelrike,
over dien ridder hoveschelike,
ende onser vrouwen Sente Marien,
dat sine moeste benedien,
dat hi die ere moeste beiaghen.
Galiene began sere vraghen,
wie es die ridder ofne ieman kent?
Mallic so sach al omtrent,
ende seiden: wi ne saghene nie;
maer ane sine wapenen dinket ons die,
die ons naesten in hulpen stont,
sijn name en es ons niet wel cont.

—

Ferguut trac doe bet achter,
Macedone die seide hem lachter,
dat soude hi wreken, wiste hi hoe.
Alle iii so porreden si doe,
wat hare orsen lopen mochten.

die banieren, die si brochten,
braken si an twee tote in die hant.
Macedone ende Galerant,
hebben den ridder so gesteken,
dat ute sinen halsberch moeste breken
viii hondert maelgien ofte meer.
Ferguut versat, het dedem seer;
maer hi es in't gereide bleven.
Welna hadsi hem genomen 't leven,
si verspraken sere den iongelinc.
Macedone ende die coninc,
si riepen dicke: galgenere,
die lede duvel bracht u here,
dus gedaen spel sidi ongewone.

—

Ferguut reet op Macedone
sere tornich ende gram;
metten scachte hine nam
uten sinen gereide, hine stac
so, dat hem die herte brac.
Macedone viel op die aerde.

—

Die coninc vinc te sinen swaerde.
Alse hi sinen neve sach doet,
in't herte haddi rouwe groet.
Alsi Macedone doet saghen,
Galarant begonste claghen,
ende sprac: so helpe mi Sente Thomaes,
neve ghi waert mijn solaes,
ghi waert mijn scilt ende mijn spere,
nu sidi doet al sonder were,
en maghic u niet gewreken,
mine herte sal mi an twee breken.

Tote Ferguut es die coninc comen,
ende heften bi den halse genomen,
met crachte velde hine in't gereide,
ende sloeghene sere, sonder beide,
in die limieren van den helme.
Ferguut hi wert in dwelme,
ende t'ongemake van den slaghen.
Galarant ghinckem iaghen,
hine lieten rusten luttel no vele,
het ghinc Ferguut uten spele.

—

Sinen scilt hi ontbrachiert,
ten conincwaert hi verlachiert,
die witte ridder alse i deghen.
Den coninc waendi hebben dorsleghen,
maer die slach droech udewaert,
ende geraecte 's conincs paert,
ende sloech heme af dat hoeft;
den coninc haddi dore cloeft,
daer ware bleven sijn beste let,
hadde hine geraect i luttel bet.
Die coninc viel ter erden neder,
dapperliken spranc hi op weder,
ende dwanc dat swaert in sijn hant.
Een vrome coninc was Galarant,
overdadich ende fier.
Hi sprac: ridder! ghi blives hier,
noch en ben ic niet verwonnen,
ghine selt mi niet ontspringen connen,
dat wanic wel, bi Sente Danele.
Hi, die was van fellen spele,
dore sloech hem helm ende beckeneel,
ende van den hoefde een groet morseel.
Ferguut was te meskieve,

hine sprac: ghine hebt mi niet lieve,
heer coninc! ghine wilt mi niet queken,
ic sal u ghelden, maghic u gereken.
Ferguut hadde stouten moet,
hi beette stouteliken te voet,
ende liet Pennevare gaen.
Op den coninc ghinc hi slaen
met beiden handen, watti mochte.
Elc galt andren, dat hi cochte.
Galarant sloech ende Ferguut weder,
so lange dat die sonne ghinc neder,
van den avonde en was't niet verre.
Doe wert Ferguut herde erre,
dat hem die dach so ontginc,
ende scoet op den coninc,
warpen onder hem op die aerde,
wilden dorsteken metten swaerde,
dat ware iammer ende scade.
Doe bat Galarant genade,
ende seide: ridder! op groet oetmoet,
laet mi leven, oft u dunct goet.
Ic lie verwonnen, ic ben moede,
ic werde u man van minen goede,
ende sal u te dienste staen.
Here coninc wildi dan gaen
ter coninginnen van Rikenstene,
ic wane si hiet Galiene.
Doet haer manscap van uwen goede,
so moghedi leven sonder hoede,
ende sijt voert van haren rade,
ende bewert hare scade.
Heer coninc ic segge u oec te waren,
boven al desen moeti varen
in 's conincs vangenesse van Lonnen,
segt hem, dat u heft verwonnen

i ridder, ende draghet den witten scilt,
daer heer Keyen sijn spot met hilt.
Groetse mi alle die ghi daer siet,
maar Keyen die en groet ic niet;
segt heme, dat hi hem wachte van mi,
heer coninc, here, aldus wildi
latic u leven, ende anders niet.

—

Galarant sprac: ridder, so siet
ic sal varen te mire vrouwen,
worden hare man, bi mire trouwen,
ende voertvaren tote Arture,
ende tellen hem mine avonture,
also ghi mi hebt bevolen;
uwe boetscap en sal niet sijn verholen,
also ghi mi gewapent siet.

—

Die ridder doe van hem sciet,
ende bevalne Sente Allenen:
ende seide: groet mi Galienen,
het's avont, ic moet wech varen.
Hi spranc stappans op Pennevaren,
ende liet lopen alre meest,
ten castelewaert in't foreest.
Hi reet sere dien manpat;
alse dat saghen die van der stat,
waren si sere t'ongemake.
Si spraken alle ene sprake:
ay Deus wie sach dit oit gescien,
dat dese ridder dus van ons wilt vlien,
die ons dit sorcoers heft gedaen;
wi waren allen geweest gevaen,
of men hadde ons genomen 't leven,

ware hi i luttel achterbleven.
Die rike Godt moetene geleiden.
Die coninc en wilde hem niet ontcleiden;
also gewapent alse hi was,
dapperliken ghinc hi in dat gras,
tes hi quam ten Rikenstene.
Ieghen hem quam Galiene,
ende alle die lieden van der poert.

—

Galarant sprac: ghi, heren! hoert.
Ioncfrouw! ic come u te genaden,
dat ic u hebbe gedaen te scaden;
dies willic u in boeten staen;
oec moetti mi te manne ontfaen,
van u moet ic houden mijn goet;
vergeeft mi uwen evelen moet;
des biddic u omme Gode den riken.

—

Galiene sprac oetmoedeliken:
heer coninc! ic wil't gherne doen,
wel moet varen mijn campioen;
hi heft mi brocht ut mire sorgen,
ic waende wel noch heden morgen
verloren hebben al mijn lant.

—

Ioncfrouwe! hoert, sprac Galarant,
die ridder hiet mi, dat ic u groette
van sinenthalven, ende ic u boete
altegader mine mesdaet.
Dus biddic, dat ghi mi ontfaet,
bedi ic ware te hove gherne.

—

Galiene sprac: mi en staet's t'ontberne,
ic ontfa u nu terstont.
Si custene ane sinen mont.
Die coninc nam orlof ane here,
sciere keerde weder sijn here,
hi deet opbreken al te hant,
ende keren weder in sijn lant.
Hi dede genesen sine wonden,
ten Rikenstene haddijt quaet vonden.

—

Nu swighet alle, hier seldi horen,
een luttelkijn van hier te voren.
Die rovere van der hogher see,
die sine leden hadde gehadt an twee,
het was tijt, hine wilde nemmer miden,
te hovewaert so ghinc hi riden,
sochte den coninc, tot hine vant,
tote Senefort in Ingelant.
Daer waren vrouwen, ridderen vele,
hi beette, ende ghinc in die sele,
ende ghinc vore den coninc staen.
Hi seide: here! ic gheve mi gevaen,
in u vangenesse legt mi.
Here ic sal u seggen twi,
wi waren tote x gesellen,
vele quaets mocht men van ons tellen,
ende waren rovers op die see,
wel xvii iaer ofte mee.
Vele quaets hadden wi gedaen,
in d'ende moeste wijs afstaen,
wi souden enen ridder oversetten,
in die see wilden wi niet letten;
maer wilden hem nemen sine gewade,
waer het verginc ons te quade:

tote ix sloech hire doet.
Ic bat genade dore die noet,
hi hiet mi, dat ic tote u quame.
Ferguut es sijn gerechte name.
Alle u ridders hiet hi mi groeten,
sonder Keyen, hi moet het boeten,
hi heft geseit dat hem es leet.
Heer coninc, here, ic ben gereet,
te doene, wat ghi visiert.

—

Vrient! ic wille ghi u aisiert,
dore 's ridders wille; want u si vergeven,
ende voert waent vroedelijc leven.

—

Die rike coninc Galarant,
hine wilde ridder no seriant,
hi nam sine wapenen ende sijn paert,
ende voer allene te hovewaert.
Te Lonnen hi den coninc vant,
noit en beette Galarant;
tote vore Arture es hi gereden.
Hi seide: here! in hovescheden
moetti verstaen, dat ic hier doe,
dat ic dus come ic segge u hoe.
Here! ic hadde lief i ioncfrouwe.
Sine wilde mijns niet, ic hads rouwe,
ic voer op hare ende hare lant.
Here, ic hete Galarant,
ende ben coninc van Amarie.
In d'ende seide die maghet vrie:
si soude soeken campioen,
die mi soude onderdoen,
ende enen mire susters sone,

die geheten was Macedone.
Hare ridder, heft ons beden verwonnen,
mijn neve is doet, ic en soude connen
die waerheit cort niet ertrecken.
Here, hoert na mi, ic en wil't niet decken,
ic geloefde heme al moeder ene,
doe ic sciet van Rikenstene
te comene in u prisoen,
met mi moghedi uwen wille doen;
ghi moghet mi hangen ofte blenden,
ofte in uwen kerker senden,
u gebot willic doen gereet.
Anders ic sinen name niet en weet,
die mi hier gesent heeft.
Ic waen't die beste es die leeft,
die ridder metten witten scilde.
Van sinen slaghen es hi milde,
hi hiet mi groeten altemale
die ridders van uwer sale,
sonder Keyen den drossate,
van hem moet hi hebben bate,
dat hi sijn sceren met hem hilt.
Here besiet wat ghi doen wilt,
ic ben gereet t'uwen gebode.

—

Artuer antworde: here, bi lode
ic vergheve u minen moet,
mire vrouwen ghi die bate doet.
Hi riep ridders ende seriante,
dat si aisierden Galarante,
ende leidene ter coninginnen
Genoeveren, si wilden kinnen;
si hadde vele van hem horen saghen,
bedi moeste hi met hare daghen.

—

Nu keric weder te Galienen,
die heft gelaten staen haer wenen,
soe siet wel dat het niet en wout,
hen es gheen dinc hen vercout.
Fergunt mach wel so lange merren,
dat sijn rapen selen berren,
wijfs herte en es niet van stale.

—

Galiene riep in hare sale
haer ridders, si was blide ende in hoghen.
Si sprac: ghi, heren! ic en sal niet moghen
mijn lant niet houden sonder voghet;
beraet mi, of ghi iewers moghet
in eneghen landen ridder vinden,
daer ic mi dorste toegheninden,
dat ickene te manne name,
die ghi 't mi riet wert mi bequame.
Al haddi niet al sijn gevoech
van goede, ic hebs genoech,
ic maectem here van minen lande.
Die nemt doere goet, Godt gheve hem scande,
dat sine herte niet en mach,
hi moet dicke hebben quaden dach.

—

Doe antworden si alle sciere:
ioncfrouw! die hadde den ridder fiere,
die u sorcoersde in u noet.
Al en ware sijn goet niet groet,
hi es sterc ende onvervaert,
sulc een ridder es elker vrouwen waert.
Maer wi en weten wanen hi quam,
wie't es, of waer hi ende nam.

—

Galiene sprac, ende loech:
ic wildicken hadde, waer't u genoech.
Ghi heren nu waent u gerecken,
ic wille morgen te hove trecken,
bidden Arture op so grote doghet,
dat hi mi gheve sulken voghet,
die orbore si in mijn lant.

—

Doe spraken die ridders al te hant:
ghi sijt listech ende vroet,
ioncfrouwe, dit dunct ons allen goet,
dat ghi vaert spreken den coninc.

—

Sanderdaghes alse die sonne opghinc,
ghinc Galiene hare gereden.
Hare ridders liepen hen vercleden
met dieren pelres van rossien,
wel cc van ere partien.
Si saten op, ende voeren daerwaert.
Dus hebbensi bestaen die vaert:
te Cantorbie sijn si comen,
daer hebben si den coninc vernomen;
daer daden ridders ende vrouwen
alle grote ere dier ioncfrouwen;
die coninc selve was herde blide,
want hine hadde in meneghen tide
so scone i ioncfrouwe niet gesien.
Die andre vrouwen moesten vlien,
Genoevere hads selve groet verdriet,
want ieghen hare en was si niet.
Alle dieghene diese saghen,
begonsten mallicanderen vraghen:

wie es dese vrouwe, wie es haer name?
Hen sach noit man wijf so bequame,
wel ware hi here dien soe mochte,
ende dien si dade in hare gedochte.
Hi mocht's i jaer te langer leven,
dien si antworden wilde gheven:
dus spraken si alle mont gemene.

—

Vore den coninc ghinc Galiene;
die van der sale sweghen stille.
Si sprac: here! waer't u wille,
gaefdi mi man, ic wist's u danc;
want wi vrouwen, wi sijn cranc,
wine moghen striden no vechten,
noch ons lant berechten;
bedi biddic, of ghijt doen moghet,
dat ghi mi gheeft sulken voghet,
die orbore es te minen rike.

—

Artuer antworde vriendelike:
so hulpe mi Godt ute mire noet,
ioncfrouwe! ware Genoevere doet,
ic name u te minen trouwen,
mochtic u hebben; in can gescouwen
riddere ghenen, die u betaemt,
no dien ghi te manne naemt;
maer ic hebbe vonden enen raet,
docht u goet, en ware niet quaet,
ic soude senden al te hande,
knechten, yrauden in allen lande,
ende doen enen tornoy craihieren,
daer mine ridders souden tornieren,
ieghen alle die van buten.

Minen scat wil ic ontsluten,
gheven elken sinen kies,
ic wille hen ghelden hun verlies,
den ridders van mire meysnieden.
Ioncfrouwe, voert willic doen gebieden,
in allen maertsen overal,
die't daer best doet, dat hi hebben sal
die overdeghe coninginne,
die meneghen roeft van den sinne,
ende vrouwe es van Rikenstene,
geheten es si Galiene.
Ic sal oec roepen doen ter uren:
dese tornoy sal i maent geduren,
buten Cardoel op dat sant.
Ioncfrouw! die ridder sal sijn becant,
die desen tornoy sal winnen,
met rechte sal men moghen minnen.

—

Galiene sprac: wel lieve here,
ghi doet mi vrienscap ende groet ere,
dat ghi wilt doen dat's mi lieve.

—

Die coninc dede maken brieve,
ende deetse in allen landen draghen,
alle die ere wilden bejaghen,
dat si tien tornoye quamen.
Te Cardoelwaert trac't al te samen
dat ridderscap groet ende clene.
Wel blide mach sijn Galiene,
dat al die werelt omme haer pijnt;
die ghene die omme hare verdwijnt,
ende vore alle vrouwen mint,
en wiste van dien tornoye twint.

In sijn wout was hi spelen gaen,
ende hi sach comen enen naen,
op i herde scone ors gereden.
Hi was lelic van allen leden,
enen scilt anen sinen hals hi droech.
Ferguut groettene, ende loech,
ende sprac: naen! waer's die tornoy?
Die naen sweech, het haddem boy
ende leet over, hi was gram.
Die ridder bi den toghel nam
dat ors, ende hilt al stille,
ende sprac: naen! oft es u wille,
segt, waer suldi henen varen?
Die naen sprac: houdi u scaren,
met enen hertoghe ben ic garsoen,
lietti mi varen, ic en hads wat doen,
dat ghi met mi hout u spel.
Waer dat ic vare, dat wetti wel;
want en es batseleer engheen,
hine si daer, die waert es ii sleen,
so soudi oec, waerdi niet sot.

—

Ferguut sprac: so helpe mi Godt,
lieve naen! ic en hebs niet vernomen.

—

Die naen sprac: te Cardoel es comen
ene behaghele coninginne,
die te nieman wil draghen minne,
hine hadde van dien tornoy dien lof.
Die coninc Artuer, hi hout hof,
ende doet craihieren overal:
wie daer den prijs hebben sal,
die coninginne sal men hem gheven.

Alle die ghenen, die nu leven,
en saghen scoenre wijf noit ghene.
Die vrouw hetet Galiene,
mocht ic se sien, ic ware genesen.
Daer sal die werelt wesen,
Artuers meysniede sal tornieren
ieghen alle die banieren,
die van buten comen moghen.
Wel mach die ridder sijn in hoghen,
die cussen sal haer mondekijn.
Heer ridder! of ghi daer wilt sijn,
ghi moet u haesten, wi varen voren.
Die naen sloech wech met sporen.

—

Ferguut hi keerde in sine kemenade,
ende hiet heme bringen sine gewade,
ende wapende hem al toten voeten.
Hi sprac: nu sal ic Keyen gemoeten.
Op Pennevare ghinc hi riden,
sine wapenen waren wit, van siden,
dus voer hi wech al moeder ene.
Hoe dicke riep hi: Galiene!
sal ic u nu moeten verliesen?
wel haddic gesproken den riesen,
dat ic naesten niet en voer tote u,
ten Rikenstene, dat's mi leet nu;
het's dicke geseit, dat's ware sprake:
»blode man quam noit te hogher sake."

—

Die coninc Artuer heft vernomen,
dat die ridders alle sijn comen;
sinen standaert so dede hi draghen
te velde, daer was menech waghen

van vrouwen, ende menech scafaut.
Lude riep daer menech yraut:
ridders! het's tijt, lacies! lacies!
Die vrouwen waren blide dies;
want si die ridders gherne saghen.
Die op dat hogheste scafaut laghen,
dat was Genoevere, ende Galiene,
Artuer die coninc, ende Philomene,
des conincs wijf van Avalons,
die oude grave van Mascons;
daer was van Candie Aglentine,
ende ute Grieken Alemandine;
daer was Sibelie van Rome,
ende 's graven wijf van Vendome;
daer was Lidone uut Almanie,
Ysaude des conincs wijf van Spanie,
Fausette die scone van Tudele;
oec was er die male pucele,
ende Lunette van Brabais,
dese waren blide ende hadden pais.
Overal mocht si slaen haer oghen.
Hine hilt heme niet over bedroghen,
die Galiene mochte sien,
Mijnheer Keyen es comen mettien,
ende alle die van der tafel ronden
hadden helm op 't hoeft gebonden.

—

Mijnheer Keye was herde fiere.
Tote Arture reet hi sciere,
hi sprac: here! wien so het coste,
ic moet hebben die ierste ioste,
ende ioesteren vore dese vrouwen;
si selen't al moghen scouwen.
Ic sie ghinder enen walopperen,

sijn ors willic presenteren
der coninginnen van Rikenstene.
Die vrouwen spraken mont gemene:
heer, coninc! het dunct ons goet,
dat mijnheer Keye die ioeste doet;
want hi hefse 't ierst gebeden.
Mijnheer Keye was wel gereden,
hi wiste wel die costume.
Hi hurte voert tote op 't gerume,
ende greep in die hant den scacht.
Die van buten ane ene gracht,
biden harnassche al stille hilden;
want si die ridders kinnen wilden,
die die ioeste souden doen.
Alsi versaghen den lyoen,
kennet si mijnheer Keyen wel,
hi was goet ridder, ende snel,
ghenendech, ende van stouten moede.

—

Ferguut was al moede
stappans ten tornoye comen;
't ierst dat hi Keyen horde nomen,
dat heme die ioeste was gegheven,
so vervroudem sijn leven.
Hi sach wel Keyen ende waer hi hilt;
dapperliken nam hi den scilt,
ende noepte Pennevare.
Van allen den ghenen, die daer waren,
sone wiste nieman, wie hi was.
Mijnheer Keye quam dore dat gras
sere met sporen te hemwaert,
bliden, in hoghen, ende onvervaert.
Mijnheer Keye den ridder stac,
op sinen scilt sijn scacht brac.

Fergunt stac Keyen weder,
droech hem 't hoeft ter erden neder
in ene beke, die daer liep,
daer hi in lach, ende lude oec riep:
helpt mi alle, oft ic verdrinke,
want ic hebbe al te grote minke,
mijn die schinkel es te broken.

—

Fergunt es nu wel gewroken,
dat Keye met heme 'sceren hilt.
Men leidde Keyen op enen scilt,
ende droechene weder in die stat,
hi seep van watre ende was nat.

—

Die tornoy slouch ende wert geraect,
die ridders waren sere mesmaect
in beden siden ende gefrotsiert.
Wel heft Lanceloet getorniert,
mijnheer Gawein, ende Sagramort,
Perchevale, Erec, ende Bohort,
Lyonel, ende Mercagis,
ende here Ywein, ende Laquis,
dese daden't alle wel van binnen.
Van buten willic u doen kinnen,
diere prijs hadden, wie si waren.
Daer was die here van den Baren,
die hertoghe van Denemarke,
ende ute Poytau i ridder starke.
Wel deet daer die coninc van Spaengie,
ende die coninc van Almaengie,
ende die coninc van Romenie,
ende menech ridder van herten vrie;
van Angou ende ute Proventse,

was er daer vele, ende van Valentse,
die hier te noemene waren swaer.
Maer dietre best dede vorwaer,
dat was die voerde den witten scilt.
Hi dede daer al dat hi wilt,
meneghen ridder warp hi ave,
daer en was coninc no grave,
hine moeste hem sekeren in die hant.
Die witte ridder was saen becant,
si prijsden alle diene saghen.
Die vrouwen, die op 't scafout laghen,
mercten Fergute sere;
si vragheden: wie es die ionchere?
selken ridder mach men wel minnen,
hi lijdt alle dien van binnen.

—

Artuer sprac selve: bi Sente Denijs,
den witten ridder ghevic den prijs,
laet vollec u tornieren staen,
wi willen te herbergen gaen,
het es nacht, die dach es woch,
morghen sal men tornieren noch.

—

Artuer sciet ende sine meysnieden,
ende daer na die andre lieden.
Si trocken allen in die poert,
elc te herbergen weder ende voert.
Artuer, die coninc, hi geboet,
datter nieman bleven luttel no groet.
Die ridders voeren allen te hove;
men ontfincse met groten love,
sonder die aerme Ferguut,
hi bleef al moeder ene daer uut.

Harde sere was hi te blouwen,
onder i haghe was hi gevlouwen,
Gode claghedi sinen noet,
hine at no dranc el niet dan broet.
Hoe dicke riep hi: Galiene!
wat wondere eis't, dat ic wene;
bi mire scult hebbic u verloren,
het's wel recht, dat ic hebbe toren,
want ghi boet mi uwe minne,
het's wonder, blivic in den sinne.

—

Alse men te hove hadde geëten,
sprac Artuer: ic wille weten,
staet op, ghi vrouwen! laet ons festeren
den ridder, dien Keyen dede canceleren,
ende alle mine ridders heft verwonnen.
Het 's recht, dat wi hem 's prijs onnen.
Si sochtene van ringe te ringe;
daer waren graven ende coninge,
ende menech ridder uut vremden lande;
daer en was nieman, diene cande,
so waer hi voer, ofte hoe hi hiet.
Artuer ghinc slapen, dat hof sciet.
's Morgens als die sonne op ghinc,
stont op Artuer die coninc,
ghinc messe horen in die kerke.
Daer waren papen ende clerke,
daden den dienst te Gods love.
Die coninc Artuer voer te hove,
ontbeet i luttel, voer te velde;
daer volchdem menech ridder melde,
scilt omne den hals, cousen gebonden.
Die ridders van der tafel ronden
seiden, dat sijs hen mochten scamen,

dat heme die van buten namen
dier ioncfrouwen Galienen.
Elc sprac: mochtic sien den ghenen,
die't hier gisteren dede so wel,
ic soude verwarmen hem sijn vel.

—

Daer tamboreerde menech yraut.
Genoevere trac op haer scafaut,
ende Galiene ende d'andre vrouwen,
dien tornoy mochsi wel scouwen.
Een goet ridder was Perchevael,
hi vant dat precioese grael,
dat noit eer man en mocht vinden,
hi wille datne die vrouwen kinden.
Mijnheer Perchevale die coene
sprac: het's wel na nedernoene,
lieve here, waer't u bequame,
ic dade d'ierste ioeste in Gods name.
Perchevale iaet, sprac die coninc.
Hi horte stappans in den rinc.
luttel hem sine wapenen verwaghen;
't ierst dattene die van buten saghen,
spraken si: dese en es niet bois,
dit es Perchevale die Walois,
die meneghen provetse heft gedaen.
Ende Ferguut versaghen saen,
Perchevals scilt heft hi vercoren,
mallic sloech op andren met sporen,
ende brochten gerecht die scachte.
Perchevale stac Ferguut met crachte,
dorstac hem corie ende halsberch.
Die witte ridder, alse i dwerch,
bleef vaste sittende op sijn paert.
Perchevale stac hi ter vaert,

ende geraecten in die limiere,
droech hem dat hoeft t'erden sciere,
dat heme die been opwaert vloghen.
Die van binnen over bedroghen
hilden hem, ende sloeghen toe;
daer wart tornoy ende pongijs doe;
want die van binnen voeren ane,
ende Ferguut leidde den trane.
Hi was emmer in den tas,
meneghen veldi op dat gras,
die verloes paert ende gereide.
Die vrouwen spraken sonder beide:
dese witte ridder doet groet wonder,
hi doet al die van binnen t'onder;
hi verwinnet altemale,
al ware hi yseren of van stale,
nochtan mochti moede sijn.
Artuer sprac: ten trouwen mijn,
noit en sagh ic ridder met minen oghen,
die meer pinen mochte doghen,
no die dapperliker vacht.
Die tornoy duerde tote in die nacht.
Doe trac elc te sire herbergen.
Die witte ridder voer hem bergen
neven i foreest in 't gras,
Als 't geheten te hove was,
so sprac men vele in die sale,
om Keyen ende omme Perchevale,
ende ghingen den witten ridder prisen.

—

Die coninc sprac: wie sal mi wisen
den ridder, die't al verwonnen heeft,
het es die vroemste i die leeft.

—

Die ridders spraken alle gemene:
here! wine weten, groet no clene,
wie hi es, of waer hi vaert.

—

Die coninc swoer bi Sente Alaert,
sal hi Galiene gewinnen,
wi selen noch bet moeten kinnen.

—

Artuer ghinc in sine kemenade,
die ridders scieden, het was spade.
Des derdes daghes ioesteerde Bort,
ende op den iiii Sagramort,
op den v mijnheer Laquis,
op den vi Mercagis,
dien vii stac hi van den paerde
heer Ecke, dien ridder metten baerde,
den viii dach mijnheer Yweine,
op den ix Agraveine,
op den tiensten Gosengote,
op den xi Lancelote,
dese verloren ors ende gesmide;
op die werelt doe te tide
was't die bloeme van Kerstinhede.

—

Die coninc hads oec scande mede,
dat i ridder alle verwan
sine beste ridders, hi en can
geweten, wie die ridder si.
Dies xii daghes so dede hi
weder den tornoy craihieren.
Sine ridders wilden noch tornieren,
die verwonnen es willen emmermeer.

Mijnheer Gawein hadde groot seer,
hi scaemde hem utermaten sere,
dat sine gesellen alle onneren
ende luttel prijs hadden beiaghet.
Artuer die coninc hi versaghet,
dat mijnheer Gawein was onblide,
sijn neve, hi trakem ane i side,
ende vraghede hem, wat hem mesquame?

—

Hi sprac: oem! mi en es niet bequame,
dat ghi hier so lange sijt,
trec wi te velde, het es tijt,
doet vore u draghen u baniere,
men soude met rechte nu tornieren.

—

Doe ghinc hem Artuer berecken,
ende dede stappans te velde trecken.
Daer mocht men hebben sien baleren
vedelen ende flaioteren,
vore die vrouwen menechfout.
Daer was oec menech ridder stout,
scilt omme den hals, helm gebonden;
t'enen tornoye noit ten stonden
wanic, dat so vele ridders waren.
Mijnheer Gawein es gevaren
tote Genoeveren die coninginnen;
hi sprac: vrouwe! Godt moet verwinnen,
dese ioeste dadic al te gherne,
biddes minen oem, mine staet's t'ontberne,
ic moet se sekerliken doen.

—

Artuer, die here van Carlioen,

sprac: Gawein, neve, swijcht stille,
in ghevere u niet, hens niet mijn wille,
dat ghi dese ioeste doet,
mi ware liever half mijn goet
genomen, dan enech ridder quame,
die u velde van uwen name;
en hadde noit man van uwen plumen,
moesti nu 't gereide rumen,
dat ware mi leet te minen trouwen.

—

Gawein antworde: oem, te blouwen
sijn algader mine gesellen,
ende t'ongemake, ic moette quellen,
oftic nemmer blive in die ere.
Alle die vrouwen baden sere
mijnheer Gawein, dat hijs ontberde,
des Gawein hads grote onwerde,
dat si den ridder so ontrieden.
Hi hurte stappans uut dien lieden,
ende bleef houdende al moeder ene.
Die van buten, groet ende clene,
verkenden stappans die baniere
sir Gaweins, die spraken sciere:
hier comt Gawein, die beste die leeft,
die meneghe avonture ontstaen heeft;
sinen genoet men noit en vant.
Die witte ridder kendene te hant
alse hi sinen scilt versach,
dus hilt Gawein stille al den dach.

—

Nieman en dorste ieghen hem comen.
Den witten ridder heft hi vernomen,
ende deden vraghen, waeromme hi hilde,

of hi nemmer tornieren wilde,
hi quame voert, hi daedt te lanc.

—

Ferguut sprac: mine lieghe mijn wanc,
ic en wane niet ieghen hem ioesteren,
mijn ors willic hem presenteren,
en wilt hi mi verlaten niet,
van diere ioesten dit versiet.
Mijnheer Gawein dies wonder heft,
om wat saken hi hem gheft
sijn ors, eer hi die ioeste doet.
mijnheer Gawein was herde vroet,
ende stappede tote Ferguut te handen.
Hi sprac: ridder, mocht ic u gelanden,
ieghen u ioesteerdic gherne,
ic wane ghi dadet t'uwen scerne,
dat ghi mi u ors presenteret,
al mine gesellen gefolleret,
so hebdi utermaten sere.

—

Ferguut antworde: lieve here!
ic en wille vechten no striden,
no ieghen u sone willic riden,
maer t'uwen dienste willic staen.
Den helm so heft hi afgedaen.
doe kendene mijnheer Gawein wel.
Hi dreef bliscap ende spel,
ende vuerde Ferguut toten coninc.
Hi sprac: oem! dit's die iongelinc,
die Keyen sinen die scinkel brac,
omdat hine in u hof versprac,
wel heft hire hem over gewroken.

—

Artuer, die coninc, heft gesproken:
ridder! wel moetti comen sijn.
Daer en was vrouwe no maghedijn,
sine festerdene alle sere.
Die coninc selve dede hem groet ere,
hi hiet opwinden die banieren,
ende seide: men soude nemmer tornieren.

—

Doe trac elc te sinen lande,
die witte ridder onbekande
hadde verwonnen al dat daer was.
Doe rumeden si heiden ende gras,
elc trac weder danen hi quam.
Artuer, die coninc, sijn volc nam,
ende keerde weder in sijn port,
die men hiet Occenefort.

—

Daer hilt hof die coninc milde.
Ferguut metten witten scilde
was altoes bi siere side.
Die coninc was vroe ende blide,
hi dede voert comen Galienen,
Fausetten, ende Philomenen,
Ysauden, ende Aglentinnen,
ende Genoevere der coninginnen,
ridders, ende vrouwen, die daer waren.
Artuer sprac: in wil's ontbaren,
lieve minne Galiene!
ghi sijt vrouwe van Rikenstene;
ic sal u desen ridder gheven,
die al mine ridders heft doen sneven,
ende al den tornoy verwonnen.
In beden siden ic souden u onnen,

dat ghine naemt, war't u bequame.
Ferguut es sijn rechte name,
die altoes voert den witten scilt,
die de resinne ende't serpent hilt,
meneghe provetse heft hi gedaen.

—

Ridders ende vrouwen spraken saen:
here, het dunct ons allen goet,
dat men dese brulocht doet.

—

Wel sere versuchte Galiene,
si sach wel, dat was die ghene,
diese rovede van den sinne,
ende ontseide haer sine minne.
Galiene hadde die scaemte groet,
si wert valu, bleec ende roet,
alsi den ridder sach in d'oghen.
Galiene sprac: ic moet gedoghen,
heer coninc! mi es lief u wille.

—

Ghinder wert stappans i gestille,
een bisscop quam ende gincse trouwen,
Ferguut ende dier ioncfrouwen.
Elc en haette andren niet sere.
Tere brulocht noit ere
ende saghedi feeste, no mere spel
dan daer was, dat wanic wel.
mijnheer Gawein, sijn goede vrient,
ter brulocht heft hi wel gedient,
ende alle die besten van den hove.
Met feesten ende met groten love,
hiltse die coninc xl daghe,
doer Ferguuts wille; al't gelaghe,
ende al den cost so dede hi comen.

—

Galiene heft orlof genomen
ane Genoevere der coninginnen,
ende ane Arture, met groter minnen.
Genoevere ende haer meysnieden algader,
bevalense den hemelscen vader.
Doe sprac tote Arture Ferguut:
here, ic moet volgen mire bruut,
ic ben u riddere t'alre stont,
Godt si met u, blijft gesont,
in wille niet dat ghi mi spaert.

—

Artuer sprac: ridder, nu vaert,
wi moeten alle in d'ende scheiden,
onse here Godt moet u geleiden.

—

Mijnheer Gawein ende Gosengoet,
Perchevale, ende Lanceloet,
si voeren met tote Rikenstene.
Daer festerese Galiene.
Ferguut spien daer sine crone,
ende hadde Galiene die scone
met groter bliscap al sijn leven,

—

Die rike Godt hi moete gheven,
oft sijn wille es, dat wi begheren,
ende moet ons van vernoye weren.
Ende alle die't hebben horen lesen,
moeten met Gode vercoren wesen;
ende hemelricke verlene hi mede
hem, die dit screef, ende scrieven dede. Amen.

—

Here! hier hebdi van Fergute,
van beghinne ten ende al ute,
gecorrigheert van miere hant,
overal so waer ic't vant,
in rijm, in vers, in woerdt messcreven.
Godt van hemele moet u gheven
lanc lijf, gesonde, ende ere;
t'uwen gebode blijf ic voert mere.

BIJLAGEN.

BIJLAGE A.

Hoe die Tavelronde began/ ende van den Heren van der Tavelronde.

(*Uit den Spieghel historiael van Lodewijk van Velthem.*)

Die coninc es utvercoren voren,
ende die ter tavelronde behoren,
trocken al met gewelde,
ende alle dese heren quamen te velde.
Dus daer dat spel dade op geleit,
alse hier vore es afgeseit,
so vercoes daer elc den sinen.
Haer vromicheit sal daer nu scinen.
Daer was Lanter, ende Walewein,
ende Perchevael, ende Eggrawein,
ende Bohort, ende Gariet,
ende Lyoneel, ende Mordret,

ende een Keye was daer gemaect.
Dese ende andere (Wat holpt ontsaect?)
die daertoe waren gecoren,
waren verre oest geboren,
ende die meeste van den rike.
Dit was een mergens tidelike
dat dit was begonnen;
recht in 't opgaen van der sonnen
began die tafelronde aldaer;
het was scone weder ende claer,
ende daer waren vrouwen ende joncfrouwen,
die dat spel souden anescouwen.
Daer was oec geboden in al Ingelant:
die daer comen wilde op 't sant
te brulocht ende tesen spele,
dat hire comen mochte wele,
sonder toren ende verdriet;
al waren enighe dinc gesciet
hier vormaels, dat soude men laten staen,
tote dat die feeste waer gedaen.
Om dit so quam daer menich man
dat grote spel te siene an;
het 's een wonder te verstaene,
wat daer volcs was comen ane.
Nu sijn die dingen toecomen,
so dat elc daer heeft genomen
spere in hant, ende reden daer
starke joesten openbaer.
Die heren van der tavelronden
hilden hem te dien stonden
te gader (dat verstaet nu wel),
al waest, dat den enen mesvel,
die ander wraect der op die stat;
om dit maecten si daer mat
menighen man, in corter stont.
Key wardt daer een luttel gewont,
ende dat wardt daer al willens gedaen,
want wel si xx, sonder waen,

jongelieden hadden hem beraden,
dat sy Keyen souden scaden
ende scanden doen, ende al te spele,
omdat mer seggen soude vele
van outs, ende borde maken.
Hier scinen noch wel Key's saken,
dit werdt ghinder so toebrocht,
dat Keye wel na hadt becocht;
want eer hi hem verwinnen liet,
omdat men Keye daer hiet,
wardt hem gesleghen een wondekijn,
ende hem waren oec die daremgerden sijn
ontwee gesneeden ende van sinen gereiden.
Doen werdt hi daer, al sonder beiden,
van sinen orsse so gesteken,
dat hem dochte die hals breken.
Om dit werdt ghinder gerochte groet,
het roepen: »der here Keye heeft noet!
hi leit ende tumelt op dat sant!"
Mi donct, hier werdt wel becant
van sinen daden, die hi pleghet,
dit werdt ghinder dicken geseghet.
Daer was om gedreven feeste,
daer laghen omme al die meeste.
Doen si geware worden, das
dat hi niet sere gequets en was,
die coninc, ende die coninginne
waren's blide in haren sinne,
dat dit also was gevallen.
Die coninc geboet doen hem allen,
dat genocch were! Laet ons eten
varen te hove! dit spel vermeten
es recht na Arturs wesen comen.
Nu laet ons dit vort begomen
dies geliken dat hi plach.
Elc doet 't sine oft hi mach.
Dus geloefden se noch alle daer,
dit te volbringen openbaer.

Van den etene / ende van den ghenen / die daer boetschap bringen.

Dus sijn die heren te hove gevaren,
daer men ghenen cost sal sparen
van dat men drinken mach ende eten.
Die coninc es tere tafel geseten,
endie heren van der tafelronde
deden die coninc, ter selver stonden,
in sittenen sitten, oec daer mede
gelijc dat coninc Artur dede
alse hi feeste hilt, dat wi gelesen
dicken hebben. Gelijc oec desen,
so dede Edewardt nu, Godt weet.
Die ridders sitten daer gereet,
menich minsce volgede daer naer,
om die feeste te siene daer;
ende al die wilden mochten mede
eten ende drinken daer ter stede;
maer daer was menich, die niet en at,
om die feeste te siene bat.
Dus als die ridderen waren geseten,
ende men vortbrachte 't eten,
ende 't eerste gerechte was gedaen,
dede die coninc ane enen venster staen
met ere roede een der cnapen,
om een gestille daer doen maken.
Doe sweech al dat ghinder was,
die coninc sprac doen na das:
»Bi mire cronen, swer ic dit wordt!
Eer hier heden gerocht comt vordt,
so moet ic niemare hebben vernomen!"
Godt gheve, dat se ons moete vromen,
spraken die heren, die daer saten.
Niet lange daerna quam utermaten
sere gereden, een wonderlijc cnecht
ende met bloede bespringet echt

al versch, ende reet ter taflen alsoe,
ende sprac den irstwerf toe:
»Versaect coninc, ende oec blode,
ende die hier sitten bi u! Hoe node
souden si comen, daer men soude striden?
Ic sie wel, coninc! nu ten tiden,
dat si sitten al versaect.
Siet! hoe die ghene sit ende traect,
onverwect met sinen hode.
Ic wane, hi vechten soude wel node
enen camp teghen hem tween.
Here coninc! Ghi sijt hier al in een
met uwer feest, ende u lant
es den Waloysen bat becant
dan 't u es! Comt! Waer toe eest goet,
dat ghi coninc heten doet?
Ic moet u seggen nu terstont,
siet hoe ic ben gewont,
ende bebloet om uwe sake!
en doedi hieraf ghene wrake,
ic segge, dat ghi gheen coninc sijt!
ende die hier saten nu ter tijdt
aan uwer siden, eten ende drinken,
Godt! hi moet se alle scrinken,
of si mi niet helpen wreken
over die Waloysen!" Na dit spreken,
antwerde die conincs bode: »Godt weet,
datti mesdaen es, dat 's mi leet!
ende bi mire crone, besweer ic di toe,
dat ic dat sal wreken soe,
dat men 's nimmermere sal gewaghen,
oft ic bliver selve verslaghen!"
Doe spraken die van der tavelronde
alle gader ute enen monde:
»Here Coninc! Wi willen mede varen
met alle onser macht, ende hulpe 't weren,
ende die u hier toe oec gebrecht,
wi willen, dat men hem d'oghen uutstect."

Dus hadt die coninc daer een belof
van den ghenen, die hem of
daer vore dicken ware gegaen.
Die coninc heefse nu bevaen,
ende noch sal bestriken meer,
eer die maeltijt doet sinen keer.

Van den selven meer.

Doen gesproken waren dese wordt,
bracht men d'ander gerechte vordt
met groter feeste (want overwaer,
om dese boetscap was lettel daer
gesorghet); maer daer was gedient,
gelijc dat een man doet sinen vrient.
Doen derde rechte werdt gedreghen,
heeft die coninc echt gesleghen
met ere roede an die want,
ende sprac daerna al te hant:
»Noch soude gherne niemare hore,
wilse ons ieman bringen vore,
eer wi mere vorwerdt aten?"
Ghene ridders, die ghinder saten,
toefden 't alle daer ter steden.
Niet lange daerna so quam gereden
enen cnape op enen somere terstonden,
dien handen ende voeten waren gebonden,
ende den breidel in sinen arm.
Dese maecte groet gecarm,
ende quam aldus in dien sale,
vore die tafle, daer altemale
die van der tavelronde sijn geseten,
»Deus! Hoe gherne soudic weten
(sprac die ghene), wat heren dit waren,
die hier sitten in deser scaren,
ende berechten een der dinc!"
Ende began daer op ten coninc,

ende seide vort tote Lancelote:
»Ja! — seit hi —, sint dat dese genote,
so willic Lancelote claghen dan
mijn verdriet; ende els gheen man,
hi sal mi wreken wet ic wale.
Nu maec 's den coninc nember tale;
want hi ne can hem selven berechten:
wat soudi dan over mi vechten?''
Doen sprac die ghene Lancelote an:
»Lancelote van Lac! edel man!
ic groete u vor den besten een
die sonne nie besceen;
ende oec vor alle die hier sijn,
so groet u die herte mijn!
Lancelote, here! verstaet dit wordt,
ghi moet hier selve comen vordt,
ende mi van deser noet ontbinden;
van al mijn 's herten toegesinden,
so ne heeft niemant macht gemene
dit te doene dan ghi allene,
an u staet mijn toeverlaet.''
Mettien Lanceloet op staet,
ende ontbant den ghenen daer.
Als hi ontbonden was daernaer
gaf hi Lanceloet, metter spoedt,
eene lettere, daer in gescreven stoet:
»Die desen cnape heeft ontbonden,
hem ontbiet ten selven stonden
die coninc van Irlandt, dat hi es
een valsch ridder, des sijt gewes,
ende een verrader, ende een quaet;
ende daer hi oec wreken dese daet,
die dien gedaen es, dien hi ontbant,
ende comme op die side van Ingelandt,
op die side te Galeswaert,
daer vindt hi den coninc onvervaert
van Irlandt met sinen lieden op 't lant,
t' ontbeidene 't gheens die ne ontbant.

Wie hie oec es onder die sonne,
van wat geslachte, van wat conne,"
hoe vrome, hoe starc, hoe rike hi es,
hi vint mi daer, sijt seker des!
Doen dese letter was gelesen,
werdt Lancelote hier af in vresen,
ende versaect. Doe sprac Walewein:
»Lancelote! wi selen comen in 't plein,
met u te wederstane dese dinc;
ons sel oec helpen die coninc
met siere macht te deser verdt.
Die coninc sprac:" sijt onververdt,
dat ic hier ieman sal gebreken.
Ic sal elken hulpen wreken,
sinen ween, ende sinen scande.
Gelijc dat Artur in allen lande
voer, om die van der tafelronde,
al diergelijc wil ic terstonde
met elken riddere oec nu varen;
van alle sticken, die si selen baren
in dit spel, al sonder vresen,
daer willic een geselle af wesen.
Oec willic, dat ghi dat oec mi
geloeft, ende doet alse ridderen vri."
Dit geloefden se alle daer.
Doe sprac die coninc ten bode daernaer:
»Vrient! welc tijt dat Lancelote heeft vernomen,
dat die coninc van Irlandt es comen
ter stat, daer du af segges teken,
Lancelote sal di comen wreken."
Die bode bedancten sere van desen.
Dit late wi nu aldus wesen,
ende scriven van der feesten vordt,
die ghi genoech niet hebt gehordt.

Van den derden bode / die wonderlijc gemaect was.

Nu was ghinder bliscap groet,

onder alle die genoet.
Men brachte die gerechten vordt
also alse ter feesten hordt.
Twee gerechten bracht men daer,
d'ene vore ende d'andere naer.
Eer die coninc spreken wille,
doe riep hi sere:" Hout al stille!
Ic wil eer niemare hebben gehort,
eer men enich gerechte brinct vort!"
Si loefden 't alle, die saten daer.
Niet lanc was dit geseit, daernaer
en quam ene lelike creature,
die nie was na wives figure
gemaect: want die nese van hare
was eens voets lanc openbare,
ende meer dan ere palme breet;
die oren waren haer, Godt weet,
gelijc van een esel die oren;
vlechten hadt si achter ende voren,
sodat si toten gordele gingen;
si scenen so grof, daer si hingen
als peertsvlechten of grover vele;
enen crop hadse onder die kele
als een gans ey es groet;
den hals lanc ende herte roet,
den mont wijt ende ongescepen;
in d'ene side haddi begrepen,
die kinnebacken toten oren toe;
hi ghinc op, in weet hoe,
ende stont slem, opwerdt wide ontdaen;
die tande, die men daerin sach staen,
waren som swert, ende som wit;
ende vinger lanc, dat qualijc sit,
ragheden herunt twee tanden groet.
Op een perdekijn, dat was roet,
quam si gereden, dat magher was,
ende dat houte oec, sijt seker das,
achter ende vore herde sere.

Dese joncfer, met enen corten kere
es comen vor die tafel gereden,
daer men se ansach te selsenheden,
want wonderlike vorme vort an,
so ne hadde gesien gheen man.
De joncfer, die men in Perchevael vint,
en geleec deere niet een twint,
so selsen so was dese gescepen.
Nu hort wat se heeft begrepen,
te seggene onder die genote:
»Wetti (segt si) wien ic groette
vor alle die sijn in die sale,
dat es den here Perchevale!
Hem so groet ic vor u allen;
ic weet alle dingen, die gevallen,
ende alle u meningen, sonder waen,
soudic u hier wel doen verstaen;
ende wie dat elc es geheten,
na der tavelronden vermeten,
Lanceloet, Perchevael, Walewein,
Mordret, Keye, ende Eggrawein,
ende Gariet, ende d'ander mede,
die hier sitten in die stede;
dit 's mi al cont op dese ure.
Nu hort hier vort mine avonture,
die ic u allen bringe voren
die ter tavelronde behoren.
Perchevale sprek ic irste ane,
ende doe hem hier nu te verstane,
dat hi te Licestere vare saen,
daer mach hi prijs ende lof ontfaen
vor dien casteel, ic segge twi,
want hi wilt dingen, die hem bi
sijn geseten ende asselgieren.
Seldi in enigher manieren
prijs bejagen? dat sal daer wesen.
Ende trecti achter oec van desen,
ic sal u lachteren in allen hove,

war ic comen van uwen hove.
Walewein! Ic groete u mede!
ende segh u: dat te Cornualge in stede,
onpays es, dat moetti keren,
tusscen die gemeente entie heren;
om die lieden, die er liggen gevaen,
die den coninc hebben mesdaen;
want uut daden se die heren gaerne,
entie gemeente staet te werne,
ende Ridsart die coninc heeft daer gesint
om die gevangen, si u bekint.
Here Waleweiu! Nu vart daer saen,
ende helpt der gemeente dit wederstaen,
ende doedijs niet, so seggic t' waren,
dat ghi re niet en dorret varen
van bloetheden, dat si u cont!
Walewein, die doe opstont,
ende seide: bi trouwen, dit sal ic wreken,
oft mi sal mijn scilt gebreken,
ende mijn goede swerdt, Godt weet!
Perchevael stont op occ gereet,
ende seidė: Licestre soudi winnen,
optie ghenen van daer binnen;
oft hi souder sterven voren.
Doe mocht men in die sale horen
groet geruchte, ende groet geclanc;
het stont al op eer yet lanc,
om dit wonder dat daer was.
Die joncfer maecte haer na das
uter sale, dat si u cont,
diewile dat gevecht stont;
ende es hem dus van daer ontgaen,
dat niemen en weet, sonder waen.

Van den joncfer noch/ ende hoe dat hof striet.

Alse dese joncfer was uter sale,
const si daer die pade wale;

si was ontslopen saen,
ende heeft die paruren afgedaen,
daer si mede ontlicsent was.
Dese joncfer, daer ic af las,
was een van des conincs cnapen;
entie coninc hadt dese wapen,
ende dit ansicht, ende dit hoeft,
heymeliken doen maken, des geloeft,
sodat na een joncfer sceen.
Ende alle dese worden overeen,
die dese boden brochten vort,
hadden si van den coninc gehort,
ende gevest oec herde wale.
Doen 't geruchte in den sale
leden was, vraechden men daer nare:
waer die lelike joncfer ware?
Daer liep so menich soeken gaen,
maer si was hem allen ontgaen.
Om dit werdt noch geruchte groet.
Men wilde daer seggen nu al bloet:
dattie quade geest hadt gewesen!
Die coninc, die wel wiste van desen,
ontgaeft hem allen, ende seide daer:
Ic segh u heren! dit overwaer,
dese aventure, die ghi saecht hier,
die quam bi onser feesten fier,
dat wet ic wel ende bens wijs.
Wilden wi noch staen in den prijs
der heren van der tavelronden,
ons soude comen te enighen stonden
boetscap, die nu blivet achter.
Wilden wi wreken elkes lachter,
ende men dat gevreist in 't lant,
ons soude comen genoech te hant
selsenhede van dien van desen.
Doe seidense alle: Het mach wel wesen!
Dus brachten daer die coninc toe:
dat si moesten, sine weten hoe,

hem hulpe doen van allen saken,
die hem in sijn lant gebraken,
ende som oec ieghen haer's selfs maghe.
Die coninc ne was hier toe niet traghe
dit te vervorderne, dat verstaet.
Ghi heren! (seiti) gheeft mi raet;
ghi wet wel, ic heb geloeft diere
jeghen Gales te vechten sciere;
help mi diergeliken hier nu,
alse ghi wilt dat ic helpe u.
Hulpti mi: ic segt u bloet,
ic ga u of in ghere noet,
van al dat ghi hebt geloeft,
daer willic vore setten mijn hoeft,
indien dat ghi getrouwe wilt wesen.
Si antwerden hem: van allen desen
daer ghi ende wi beroepen af sijn,
set ons af daer een termijn,
wi wilden dan sijn gereet
met u te volbringen onsen eet,
met al onser macht, dat verstaet;
ende die ons hier toe afgaet
dien sel wi houden over viant.
Des gaven si haer trouwe te hant,
ende hi geloefden daer met,
bi siere kerstenliker wet,
dat hi se van der uren sal
houden over sine gesellen al.
Dit geloefden se weder daer.
Doen werdt die dach geset daernaer,
binnen veertien nachten in termine
te Cornuaelge vor die stat te sine,
ende van daer te Galeswardt,
ende Irlandt mede in die vardt;
ende dat si warneert comen,
dat si moghen beghomen
eer si weder omme keren.
Dit geloefden daer alle die heren.

Dus es dat hof gesceden,
ende elc voer t' huswerdt, hem gereden,
dat hem gebrac daer sonderlingen.
Nu hort een lettel van andren dingen.

BIJLAGE *B*.

POËMA GRAECUM

DE

REBUS GESTIS REGIS ARTURI, TRISTANI, LANSELOTI, GALBANI, PALAMEDIS ALIORUMQUE EQUITUM TABULAE ROTUNDAE.

E CODICE VATICANO.

Νέοι, παιδίσκαι, σὺν αὐτοῖς / μητέρες εὐτεκνοῦσαι, p. 203.
Καὶ ῥῆγες ὑποκείμενοι / ῥηγὶ τῷ Βρετανίας,
Ἑώρων ἐκπληττόμενοι / τὸ θάρσος τοῦ πρεσβύτου,
Τὸ κάλλος δ' ἐπεθαύμαζον / τῆς ἐπελθούσης κόρης.
Ὁ Παλαμήδης σὺν βοῇ / βαρβαρικῇ καὶ σθένει
Ὠθεῖ τὸν ἵππον κατ' αὐτοῦ / βάλλει τῷ δορατίῳ.
Ἀτρέμας δ' ὁ πρεσβύτατος / ἵστατο ῥωμαλέος,
Ὥςπερ τις λίθος ἀκλινής / σκοπὸς τοῖς βαλλομένοις·
Ἐν τῇ χειρὶ συνέτριψε / τὸ δόρυ Παλαμήδης,
Κἀξ ἐφεστρίδος κατὰ γῆς / ἐκπετασθεὶς ἐῤῥίφθη,
Ὥςπερ τις λίθος ἀφεθείς / ἐκ πετροβόλου σκεύους,
Πρὸς πέτραν δὲ παραβαλών / αὖθις παλινδρομεῖται,
Τὸ πλῆττον ἀσθενέστερον / φανὲν τοῦ πληττομένου.
Καὶ μετ' αἰσχύνης ἀπελθών / ῥιπτεῖ τὴν πανοπλίαν,
Πρηνὴς τῇ κλίνῃ κείμενος / μὴ φέρων τὸ πρακτέον,
Διττῶς καὶ γὰρ ἐτάραττον / οἱ λογισμοὶ τὸν ἄνδρα,
Χάριν τῆς πτώσεως αὐτοῦ / καὶ πόθου τοῦ τῆς κόρης,
Μή που καί τις ἐκ τῶν ἄλλων / ταύτην λαβεῖν ἰσχύσῃ.
Καὶ θροῦς ἐγγίνεται πολύς / καὶ θόρυβος τοῖς πᾶσιν·
Καὶ γὰρ οἱ πάντες ἴσασι / τὸ σθένος Παλαμήδους.
Καὶ τὸ στεῤῥὸν ἐθαύμαζον / ἱππότου τοῦ πρεσβύτου.

2. *ῥῦγες:* semper *υ* pro *η* in hoc verbo. 2. *τῶ:* jota subscriptum semper fere deficit. 3. *ὁρῶντες.* 5. *Παλαμίδης:* sic semper. 5. *βαρβαρικὴν.* 6. *ὁθεῖ.* 7. fort. *δὲ ὁ πρεσβύτης.* Cf. 53. *ῥωμαλαῖος:* semper *αῖ* pro *έ*

Adolescentes, virgines, cum iisque matres puerperae,
Regesque, qui parebant regi Britanniae,
Spectabant admirantes audaciam senis,
Simulque venustatem admirabantur virginis, quae advenerat.
Palamedes vero cum clamore barbaro et robore
Adversus illum incitat equum, misitque lanceam;
At senex quiete adstitit, fretus viribus,
Immoti instar lapidis, quae meta est jaculantibus.
Manuque contrita est hasta Palamedi,
Atque ex ephippio humi dejectus jacuit,
Sicuti lapis, emissus manu funditoris,
Illisus saxo retrorsum resilit,
Ut missile debilius appareret, quam cui immitteretur.
Tum cum pudore abiit, projectisque armis
Pronus lecto incubuit, graviter ferens eventura.
Etenim bifariam mens viri erat perturbata,
Tum propter casum suum, tum amore virginis,
Ne forte quis caeterorum eam victor caperet.
Multus inde existit rumor et clamor in omnibus.
Omnes enim robur noverant Palamedis.
Itaque vires admirabantur equitis aetate provecti.

hujusmodi in verbis. 8. *βυλομένοις*. 10. *ἐρυφθη*: semper. 11. *τι λῖθος*. 12. *παραβαλλῶν*. 14. *ἐσχύνης*.´ 15. *Πρινῆς*. 18. *αὐτῶν* pro *ἄλλων*. *ἰσχύσει*. 19. *πολλύς*, *καὶ θώρυβος*. 21. *στερὸν*.

'Επεὶ δ' αἰσχύνης ἐμπλέος / ἀπῆλθε Παλαμήδης,
'Αδελφιδοῦς ὁ τοῦ ῥηγός / ἀνδρεῖος Γαουλβᾶνος,
Γονυπετῶν ἐφθέγξατο / ῥηγὶ τῷ θείῳ τάδε·
Προςήκει μέν, ὦ δέσποτα / μὴ προπετῶς ἐκτρέχειν
Πρὸς ἅμιλλαν ἢ συμπλοκὴν / δίχα τῇ σῇ προστάξει.
Ἀλλ' ἀναχάζειν μ' οὐκ ἐᾷ / τὸ Παλαμήδους φίλτρον·
Οἶδας καὶ γάρ, ὡς φιλικῶς / διέκειτο πρὸ χρόνων.
Τὴν δ' ἧτταν ἀνασώσασθαι / πειρῶμαι τοῦ φιλοῦντος.
'Ο ῥὴξ δ' αὐτῷ ἐνδίδωσι / τοῖς ὅπλοις ἁμιλλᾶσθαι.
Μετ' εὐθυμίας δ' ἐξελθὼν / φθάνει τοῦ δωματίου.
'Εκτείνας δὲ τὴν δεξιὰν / χαῖρέ, φησιν, ἱππότα,
'Ο τῇ αἰσχύνῃ ἀληθῶς / ἐμπλήσας Παλαμήδη.
'Εγὼ τὴν ἧτταν ἔρχομαι / ζητῆσαι τοῦ φιλοῦντος.
'Εκ γὰρ μακροῦ τυγχάνει μοι / φίλος ὁ Παλαμήδης.
'Ο δὲ πρεσβύτης εἴρηκεν / χαῖρε μοι, Γαουλβᾶνε,
'Ο τοῦ ῥηγὸς ἀδελφιδοῦς / 'Αρτούζου Βρετανίας.
'Αλλ' ἄπιθι, μακρύνθηθι / μή μου προςψαύσῃς ὅλως.
'Ομολογῶ τὰς χάριτας / μητέρι σου Μοργαίνῃ
Καὶ πάππῳ σου τῷ θαυμαστῷ / ῥηγὶ τῷ Βρετανίας,
Τὴν κλῆσιν ἐπιφέροντι / Οὐτερωπαντραγόρου.
Εἰ δ' ἴσως πλήττει σου ψυχὴν / ἡ πτῶσις τοῦ φιλοῦντος,
Γνῶθι σαφῶς ὡς σὺν αὐτῷ / τοῦ πάθους κοινωνήσεις.
Καὶ ταῦτ' εἰπόντος ἵσταται / μακρόθεν Γαουλβᾶνος,
Καὶ βάλλει τὸ δοράτιον / τοῖς στέρνοις τοῦ πρεσβύτου,
Καὶ Παλαμήδει κοινωνεῖ / τῇ πτώσει καὶ τῷ πάθει.
'Ο Γαλαῖωτος ὁ κλεινός / Τιτάνων ὁ δεσπότης,
'Ιδὼν τὸν ἀδελφόπαιδα / ῥηγὸς ὡς Παλαμήδην,
'Εξ ἐφεστρίδος κατὰ γῆς / σφοδρῶς ἐκπετασθέντα,
Αἰτεῖ ῥῆγα πρὸς ἅμιλλαν / γενέσθαι τοῦ πρεσβύτου.
'Ο δὲ κἀυτῷ ἐνδίδωσιν / τοῖς ὅπλοις ἁμιλλᾶσθαι.
Καὶ προςκαλέσας τοὺς αὐτοῦ / παῖδας καὶ ταγματάρχας, p. 204.

22. *δὲ' 'σχύνης:* *αι* supra scriptum est. 25. *προπετῶν.* 26. *ἅμιλαν:* semper *λ* pro *λλ* in hoc verbo. 27. *ἀναγκάζει.* 28. *διάκρινε πρὸ.* 31. *τῶ δοματίω.* 33. *τὴν αἰσχύνην — παλαμύδην:* fort. *ἐμπλήξας Παλαμήδει.* Cf. 204. 35. *τυγάνειμι, φῖλσς.* 38. *ἄπειθι:* semper. *μακρὺν θητι — ψαύσεις.* 40.

Sed pudore plenus quum abiisset Palamedes,
Regis ex sorore nepos, manu fortis Galbanus,
Inflexis genibus sic allocutus est regem:
Haud decet, domine, temere procedere
In certamen aut pugnam, injussu tuo.
Attamen retro cedere me vetat amicitia Palamedis:
Ipse enim non ignoras, quam ille mihi jam dudum amicus sit.
Itaque amici conor reparare cladem.
Rex vero ei indulget, ut armis contenderet.
Bono igitur animo e domo festinavit progredi.
Porrecta tum dextera, salve, inquit, eques,
Qui vere affecisti pudore Palamedem.
Equidem ultum veni cladem amici:
Jam enim pridem amicus mihi est Palamedes.
Tum senex, ait, Galbane,
Regis illius nepos Arturi Britanniae.
Sed abeas, abscedas longe, omnino ne me tangas:
Grates enim confiteor me habere matri tuae Morganae,
Atque avo tuo admirabili regi Britanniae,
Qui nomen gerebat Uteropandragorae.
Si forte tuum ferit animum casus amici,
Scias velim, tibi cum illo casum fore communem.
Quibus dictis, eminus constitit Galbanus
Misitque hastam in pectus senis:
At eundem, quem Palamedes, perpessus est casum.
Tum Galeotus illustris Titanum imperator,
Nepotem quum vidisset regis, in modum Palamedis,
Ex ephippio humi vehementer prostratum,
Petit a rege, certamen ut iniret cum sene.
Ille vero huic quoque concessit, ut armis contenderet.
Advocatis igitur pueris et militum ducibus,

παπποσῶ: υ supra scriptum est. 42. ἡττώσεις. 43. τὸ πᾶθος. 46. παλαμύδη. 47. κλινὸς: semper ι pro ει in hoc verbo, excepto 220, ubi κληνὸν. 50. ῥυγί. 51. κἄντὸν.

Πλουσίως ἐφοπλίζεται / κατὰ τοῦ πρεσβυτέρου.
Βλέπει δ' αὐτὸν ὁ γηραιὸς / ἐκεῖνος ὁ γεννάδας,
Ἐπιγελᾷ τὸ πρόςωπον / μέμφεται τὸ χρυσίον,
Καταμωκᾶται μάλιστα / τούτου τὴν ἀφροσύνην.
Ὁ δὲ γεννάδας καρτερὸς / ἱππότης Γαλαιῶτος
Ἐζήτει τοῦ καταμαθεῖν / τὴν κλῆσιν τοῦ πρεσβύτου.
Ὁ δέ φησιν, οὐκ ἀρεστὸν / τοῦτο γ' ἐμοὶ τυγχάνει·
Οὐδὲ γὰρ εἷς ἐπάξιος / τὴν κλῆσίν μου γνωρίσαι.
Ὅτι μὲν εἷς ἀφ' ὑψηλοῦ / καὶ ῥηγικοῦ τοῦ γένους,
Τοῖς πᾶσιν δῆλον γίνεται / τοῖς οὖσι Βρετανίας,
Ἀλλὰ πρὸς γνώμην τὴν ἐμὴν / παιδάριον ἄχρειον.
Οὐκοῦν μακρύνθηθι καὶ σύ / κατὰ τὸν ἴσον τρόπον,
Καὶ δεῦρο βάλλε κατ' ἐμοῦ / τὸ δόρυ ῥωμαλέως,
Ὡς ἀδελφόπαις τοῦ ῥηγὸς / στεῤῥὸς ὁ Γαουλβᾶνος,
Καὶ πρότερος ὑπὲρ αὐτὸν / γεννάδας Παλαμήδης.
Ὁ δὲ πεισθεὶς δοράτιον / βάλλει κατὰ τῶν στέρνων,
Κἀξ ἐφεστρίδος κατὰ γῆς / ἐῤῥίφθη σὺν τοῖς πρώην.
Καὶ δεῖ μὴ λέγειν τὰ πολλά / κἀπαριθμεῖν τοὺς ἄνδρας,
Τοὺς βάλλοντας τὰ δόρατα / τοῖς στέρνοις τοῦ πρεσβύτου,
Οἱ πάντες ἐξεῤῥίφθησαν / πρὸς γῆν ἐξ ἐφεστρίδων,
Πλὴν τοῦ Τριστάνου τοῦ στεῤῥοῦ / κλεινοῦ τε Λανσελώτου.
Αὐτοὶ καὶ γὰρ οὐκ ἔβαλον / τὰ δόρατα τοῖς στέρνοις.
Ἐτίμησε τούτους στεῤῥὸς / ἱππότης ὁ πρεσβύτης.
Ἐπεὶ δὲ πάντες ἔβαλον / τὰ δόρατα τοῖς στέρνοις,
Κἀξ ἐφεστρίδων κατὰ γῆς / ἐῤῥιπτοῦντο καθάπαξ.
Ὥςπερ τις ναῦς τοῖς κύμασιν / σφοδρῶς χειμαζομένη
Καὶ τῇ φορᾷ τοῦ πνεύματος / προςκρούσασα τοῖς λίθοις,
Καὶ συντριβεῖσα καθ' αὐτὴν / τῆς πλήξεως τῇ βίᾳ,
Οὕτως καὶ πάντες ἔπιπτον / ὅσ' ἀνδρεῖοι φανέντες.
Ὁ γὰρ στεῤῥὸς καὶ καρτερὸς / ἱππότης ὁ πρεσβύτης
Ὡ κίων ἵστατο στεῤῥὸς / καταγελῶν τοὺς νέους.
Αὐτῷ δ' οὐκ καθ' ἡδονὴν / ῥηγὶ τῷ Βρετανίας,

53. fort. *κατά γε τοῦ πρεσβύτου*. Cf. 7. 54. *γηρεὸς. γενάδας*: semper *ν* pro *νν* in hoc verbo. 55. *Ὀπογελᾶ*. 60. *ἧς* pro *εἷς*. 64. *θητι*. 65. *δευρ βάλλε*. 70. *μὴ* videtur *μει* vel *μεν*; obscure. 70. *καὶ παριθμεῖν*. 73. *κλι-*

Eximiis induitur armis scilicet adversus senem.
At eum fortis ille conspicatus senex
Ridet adspectum, contemnit istud aurum,
Ludibrio habens viri illius imprudentiam.
  Tum generosus ille et robustus eques Galeotus
Nomen postulavit ut profiteretur senex.
At ille, istud quidem mihi, inquit, non placet:
Non enim dignus es, qui nomen meum cognoscas.
Ortum enim te esse ex elata regiaque stirpe,
Omnibus id patet, qui incolunt Britanniam,
Sed meam ad sapientiam inutilis es pupillus.
Nempe tu quoque eminus consiste pariter
Et huc in me hastam mitte cum impetu,
Sicuti nepos regis validus Galbanus,
Ac prior illo generosus Palamedes.
  Tum ille obsecutus hastam mittit in pectus senis,
Simulque ex ephippio humi prostratus est cum caeteris.
Nec opus est multa dicere et recensere viros,
Qui hastis conjectis in pectus senis
Omnes ex ephippiis humi sunt dejecti,
Praeter Tristanum validum, illustremque Lanselotum.
Hi enim hastas illius non immiserunt pectori.
Ideoque eos laudavit validus eques et senex.
Sed omnes, quum hastas immisissent pectori,
Ex ephippiis humi cuncti dejiciebantur,
Quemadmodum navis quaedam, fluctibus vehementer agitata,
Ventorumque impetu illisa scopulis
Frangitur omnino impulsus violentia,
Sic omnes quoque cadebant, qui virtute viderentur excellere.
Ille enim forti et valida eques senectute,
Tanquam columna adstitit immota, ridens juvenes.
Quae tamen res ipsi admodum displicuit regi Britanniae,

νοῦ τοῦ. 74. *ἔλαβον* pro *ἔβαλον.* 76. *ἔλαβον βαλεῖν τὰ.* 77. *Καὶ ἐξ. ἐρίπτοντο.* 79. *φρουρᾶ.* 80. *σὺντριβῆσα.* 81. *ὡσ ἀνδρανεῖς.* 83. *κύων.* 84. *'Αὐτο δ'.*

Οὐδ' αὖ τοῖς οὖσι σὺν αὐτῷ / καὶ προὔχουσι τῷ κράτει.
Ἐλπίδες δ' ἐπεσάλευον / ἐν μόνου τοῦ Τριστάνου
Καὶ Λανσελώτου τοῦ στεῤῥοῦ / τοῖς ὅπλοις καὶ τῇ ῥώμῃ.
Καὶ ποτνιῶνται τοῦ λαβεῖν / τὴν ἅμιλλαν πρεσβύτου.
Ἡ ξυνωρὶς δὲ παρευθὺς / τὸ κελευσθὲν τελοῦσα,
Τὰς πανοπλίας αἱροῦσα / παρίστανται σταδίῳ.
Καὶ Λανσελῶτος ὁ κλεινὸς / ᾔτησεν τῷ Τριστάνῳ,
Ἀναλαβέσθαι πρότερον / τὴν ἅμιλλαν πρεσβύτου.
Δέδοικε γὰρ ὡς ἀληθῶς / τὴν ῥώμην τοῦ Τριστάνου,
Μή πως αὐτὸς ἀναδειχθῇ / βελτίων τοῦ πρεσβύτου,
Κᾀυτὴν νικήσας ἀληθῶς / λήψηται. τῆς τραπέζης
Οἱ δαιτυμόνες καὶ στεῤῥοὶ / τοῖς ὅπλοις κηρύχθησαν.
Ὁ δὲ Τριστᾶνος ἐν αὐτοῖς / ἀρτιφαὴς ὑπῆρχεν.
Δωρεῖτ' αὐτῷ τὴν αἴτησιν / Τριστᾶνος Λανσελώτῳ,
Ἀλλὰ καθάπαξ τὴν ψυχὴν / ἠνίασε τὸ δρᾶμα.
Ἐπεὶ κᾀυτὸς ὡς ἀληθῶς / δέδοικε Λανσελῶτον,
Μή που νικήσας τὸν στεῤῥὸν / ἐκεῖνον τὸν ἱππότην,
Ἕξει καὶ γέρας παρ' αὐτοῦ / τὴν ἐπελθοῦσαν κόρην,
Αὐτὸς δ' ἀγέραστος λειφθεὶς / λειφθήσεται ἁμίλλης.
Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν ἀποφυγεῖν / τὴν αἴτησιν Τριστάνῳ, **p. 205.**
Ὁ Λανσελῶτος ἔρχεται / χαῖρέ, φησιν, ἱππότα.
Ὁ πρέσβυς ὁ πανθαύμαστος / ὁ βρυχητίας λέων,
Ἀντίχαριν δὴ δεδωκὼς / πυνθάνεται τὴν κλῆσιν.
Ἐγώ, φησιν, ὡς ἀληθῶς / ἐκ Λίμνης Λανσελῶτος.
Ὁ δὲ πρεσβύτης εἴρηκεν / χαῖρε τῶν νέων κλέος,
Ἀλλ' οὔπω δὴ γεγένησαι / τῷ πρεσβυτέρῳ ἴσος.
Ὅμως κᾀγὼ παρέξω σοι / γέρας ὑπὲρ τοὺς ἄλλους,
Καὶ λαβῶ τὸ δοράτιον / βαλῶ κατὰ τῶν στέρνων.
Καὶ μακρυνθέντες βάλλονται / τοῖς δόρασιν ἀλλήλους.
Συντρίβεται δοράτιον / χειρὶ τοῦ Λανσελώτου.
Ὁ δὲ πρεσβύτης κατὰ γῆς / πετάσας Λανσελῶτον,

85. ***Ουτ' αὐτοὺς ὄντας — προὔχοντας τοῦ κράτους.*** **86.** ***Ελπίδας. μόνω τῶ Τριστάνω.*** **87.** ***Λανσελώτω τῶ στερρῶ.*** **94.** ***ἀναδιχθῇ, βελτίον.*** **95.** ***Καὶ τὴν νικώσαν — ληψεται.*** **f.** ***τὴν παιδίσκην.*** **96.** ***Οἱ δὲ τιμῶνες — κηγυχ-***

Caeterisque ejus comitibus robore eximiis.
Omnium igitur spes agitabatur in Tristani unius
Et Lanseloti validi armis et viribus.
Itaque suadent, ut certamen inirent cum sene.
Sodales igitur illi, confestim jussum perpetrantes,
Armaturis sumptis descendunt in arenam.
Lanselotus tamen illustris rogavit Tristanum,
Prior ut reciperet certamen cum sene.
Verens scilicet insigne robur Tristani,
Ne forte ille superior discederet sene,
Simulque victor ipsam acciperet. tabulae
Itaque convivae ac caeteri manu fortes a praecone sunt appellati.
In iis igitur quanquam primus comparuit Tristanus,
Concessit tamen, quae petierat, Lanseloto.
At repente rei poenituit animum ejus;
Etenim ipse quoque pertimuit Lanselotum,
Ne forte superior factus valido illo equite,
Etiam acciperet ab illo praemium, virginem adductam.
Ipsi contra cum praemio etiam certamen eriperetur.
Sed quum jam non liceret petitum detrectare Tristano,
Lanselotus quidem procedit, salvere jubens equitem.
At senex ille admirabilis, cum clamore leonino,
Salute rursus dicta, nomen illius sciscitatur.
Equidem, ait ille, vere sum Lanselotus de Lacu.
Respondit senex: salve, juventutis decus,
Attamen nondum aequiparasti senem.
Caeterum equidem tribuam tibi honorem prae caeteris,
Sumamque hastam, quam mittam in pectus tuum.
Tum locis sumptis eminus hastas miserunt in se invicem.
Sed confringitur hasta manibus Lanseloti;
Senex vero prostratum humi Lanselotum

θέντες. Cf. 187. 223. 99. *δράμ..* 103. *ληφθεὶσ, λειφθήσεισ τῆς ἁμιλης.* 104. *ἀποφυγήν.* 106. *βρυχιτίαις.* 107. *δὲ* pro *δή.* 110. *δὲ — πρεσβυτέρων ἴσως.* 111. *παρέξο.* 112. *βάλλον.* 113. *ἀλλήλοις.*

Παλιντροπήσας ἵσταται / τῷ χώρῳ τῷ προτέρῳ.
Ὕστατος πάντων ἔρχεται / Τριστᾶνος ὁ γενναῖος,
Καὶ χαῖρε προςφθεγξάμενος / ἀντίχαιρε λαμβάνει.
Καὶ χαίρει μὲν ἔτ' ἀληθῶς / κρυφίως τῇ καρδίᾳ,
Ὡς ὕστατος γενόμενος / ἕξει τὸ γέρας μόνος,
Ὅταν καὶ κρείττων κηρυχθῇ / στεῤῥοῦ τοῦ Λανσελώτου.
Τοῦτον δ' ἰδὼν ὁ γηραιός / ἱππότης ὁ γεννάδας,
Τὴν κλῆσιν ἐπυνθάνετο / καὶ γένος καὶ πατρίδα.
Οὐ γὰρ ἐοίκει κατ' αὐτοὺς / εἶναι τῆς Βρετανίας.
Υἱός, φησιν, ὁ τοῦ ῥηγός / ὑπάρχω Λιονόης,
Ἀδελφιδοῦς δὲ τοῦ ῥηγός / τοῦ Μάρκου Κορναλίας.
Τριστᾶνος δὲ καλούμενος / ὑπάρχω παρὰ πᾶσιν.
Ταῦτα δ' ἀκούσας ἔχαιρεν / ἱππότης ὁ πρεσβύτης,
Καὶ τῷδε γέρας δίδωσι / τοῦ βάλλειν δορατίῳ.
Καὶ μακρυνθέντες βάλλονται / τοῖς δόρασι κατάμφω.
Καὶ πάντα γέγονεν αὐτῷ / τοῦ Λανσελώτου τρόπῳ.
Ὡς ὁ Τριστᾶνος κατὰ γῆς / ῥίφθη σὺν Λανσελώτῳ,
Ὁ ῥὴξ ὠχροῦται πρόςωπον / καὶ βρύχει τοὺς ὀδόντας,
Ἀνακαχλάζει τῷ θυμῷ / σφοδρῶς ἐξαγριοῦται.
Καλέσας δὲ τοὺς παρ' αὐτῷ / τὴν πανοπλίαν αἱρεῖ.
Ἡ δὲ Ντζενέβρα δέδοικεν / μή τι καὶ χεῖρον ἔλθῃ.
Γονυπετοῦσα φθέγγεται / μὴ τοῦτο τελεσθῆναι.
Ὁ δὲ κλεινὸς καὶ θαυμαστός / ὁ ῥὴξ τῆς Βρετανίας
Ἄπιθι. φάσκεν πρὸς αὐτήν / μηκέτι φθεγγομένη,
Γυναικωνῖτιν εὐπρεπῶς / κοσμῆσαι καὶ παιδίσκας.
Ἐγὼ δὲ καθοπλίσομαι / τῶν συνδειπνούντων χάριν.
Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν ἐπιτυχεῖν / τῇ αἰτήσει Ντζενέβρᾳ,
Παῖεν χερσί τὰς παρειάς / τὰς τρίχας ἐξέτιλλε,
Καὶ πάντες οἱ θεράποντες / ἐβόων, ἐθορύβουν.
Ἀλλ' ἦν ῥηγὶ πρὸς παίγνιον / τῶν θεραπόντων θρῆνος,
Καὶ κατελθὼν τοῦ δώματος / παρίσταται σταδίῳ,

116. *παλινδρομήσας. χρόνω: ὥρω* supra scriptum est. 117. *Ἴστατος.* 119. *ἐπἄλληθως.* 120. *ἵστατος.* 121. *ὅτι καί.* 122. *Τούτων.* 124. *ἐοικει: οι* non clare apparet. 127. *καλλούμενος.* 128. hunc vers. jam sequitur v. 132. 133. *ὀχροῦται.* 134. *Ἀνακαλχάζει.* 136. *δὲντζενέβρα.* Cf. 142. 155. 139.

Erexit rursus loco priori.
Ultimus denique omnium accedit Tristanus illustris.
Salvereque se invicem ambo jusserunt.
Etiamque vere se salvum praedicat animo,
Quod ultimus omnium admissus solus habiturus sit praemium,
Quando etiam fortior judicatus fuerit Lanseloto valido.
Hunc conspicatus senex et eques nobilis,
Nomen profiteri jussit et genus et patriam.
Nam speciem non habuit nationis Britanniae.
Filius quidem, inquit, regis sum Leonensis,
Nepos vero Marci regis Cornivalensis,
Tristani nomine ab omnibus appellor.
His auditis laetabatur eques vetustus,
Etiamque huic honorem indulget, ut ipse mitteret hastam.
Tum locis sumptis eminus sibi invicem immittunt hastas.
Atque omnia, quae Lanseloto, eidem acciderunt.
Tristanus quum humi postratus esset cum Lanseloto,
Rex vultu pallescit ac frendet dentibus,
Exclamavitque iratus, vehementerque exacerbatus,
Suis igitur advocatis, jam sumit armaturam.
At Tzenebra nobilis verens, ne quid accideret etiam pejus,
Inflexis genibus supplicat, ne istud perficeret.
At illustris atque admirabilis rex Britanniae,
Abi, inquit illi, absque ullis ultra verbis,
In gynaeconitin, uti decet, curatura filias:
Ego vero armis induar, convivarum gratia.
Itaque preces suas quum vanas vidisset Tzenebra,
Plangere coepit genas manibus, crinesque evellere,
Omnesque domestici clamare et lamentari.
At regi joco erat fletus ministrorum,
Et protinus e cubiculo descendit in arenam;

ἄπειθι φάσκει. 140. *Γυναικονίτην — κοσμοῦσα.* 141. *καθ' ὁπλήσομαι.* 142. *ἐπὶ τυχὴν, αἴτησιν τησιν τζενέβρα.* Cf. 136. 143. *πέει. ἐξοσίτλη.* 144. *ἐβόουν ἐθωρύβουν.*

Οὐκ αὐτῷ χαῖρε προςειπὼν / οὐ δεξιὰν ἐκτείνας,
Ἀλλ' ἔστη βλοσυρόμματος / ὥςπερ λεόντων σκύμνος.
Τοῦτον δ' ἰδὼν ἱστάμενον / ἱππότης ὁ πρεσβύτης
Ἔγνω τὸν ῥῆγα ἀληθῶς / τυγχάνειν τὸν ἐλθόντα.
Κἀξ ἐφεστρίδος κατὰ γῆς / κατῆλθεν ἑκουσίως,
Καὶ πρὸς ἐλθὼν ἠσπάσατο / γονυπετῶν ὡς δοῦλος,
Ἄπιθι, λέγων, δέσποτα / μὴ παρὰ θέμιν δρᾶται.
Τὸ γέρας γὰρ τῶν ἱπποτῶν / ἀδελφιδῆ μ' ὑπάρχει.
Ἡ σὴ δὲ ζηλοῖ σύνευνος / Ντζενέβρα κατὰ θέμιν,
Ὡς εὐκλεῶς, ὡς εὐπρεπῶς / κοσμοῦσά σου τὸ στέγος.
Καὶ μὴ πρὸς ποθὴν ἔλθῃς σύ / κόρης εὐπρεπεστάτης.
Εἰ δὲ καὶ πλήττει σου σφοδρῶς / τῶν ἱπποτῶν ἡ πτῶσις, **p. 200.**
Κἄγωγε φίλος ἀληθῶς / καὶ λάτρις σου τυγχάνω.
Κοὐκ ἀπὸ ξένης πρὸς ὑμᾶς / ἦλθον ἐκ γῆς μακρόθεν.
Οὐδὲ καὶ κρείττων φαίνομαι / τῶν ἱπποτῶν τραπέζης.
Καὶ τοῦτο σοι πρὸς κληϊσμὸν / τυγχάνει τὸ πρακτέον,
Ἔχεις καὶ γὰρ ἰσόῤῥοπον / θεράποντα τοῖς πᾶσιν.
Ταῦτα δ' ἀκοσας ὁ κλεινὸς / Ἀρτοῦζος ὁ γενναῖος
Ἐξ ἐφεστρίδος πρὸς τὴν γῆν / κατῆλθεν ἑκουσίως,
Περιπλακεὶς δ' ἠσπάσατο / γενναίῳ τῷ πρεσβύτῃ;
Καὶ πρὸς τοὺς δόμους ἀγαγεῖν / ἠνάγκαζεν ἐξόχως
Τοῦ συνδειπνῆσαι τῷ ῥηγί / καὶ πᾶσι τοῖς ἱππόταις.
Ὁ δ' ἔφη, μοὶ καθ' ἡδόνήν / ὑπάρχει σου τὸ ῥῆμα·
Ἀλλ' οὔτε κλῆσιν τὴν ἐμήν / οὔτε τὴν ὄψιν ὅλως
Ἔχω τοῦ δοῦναι παρ' ὑμῖν / ἐν τοῖςδε τοῖς πρακτέοις.
Καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἠσπάσατο / τὴν δεξιὰν ἐκτείνας,
Καὶ λύσιν ἔλαβεν ἐλθεῖν / αὖθις πρὸς κατοικίαν.
Ἐν τούτοις δὲ τοῖς δράμασιν / ἥκει παιδίσκη κόρη,
Θυγάτηρ οὖσα γυναικός / ἀφ' ὑψηλοῦ τοῦ γένους,
Καὶ χηρευούσης ἐν μακρῷ / τῷ χρόνῳ ταλαιπώρως,
Προςαπολεσάσας κακῶς / καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν,
Τὰς πόλεις, τὰ πολίχνια / τὰ θρέμματα, τοὺς παῖδας,

147. *Οὐτ' αὐτὸ.* 148. *λεώντων.* 149. *Τοῦτων.* 150. *ῥῦγαν. τυγχάνει.* 151. *γῆν.* 154. *ἀδελφιδοῦς μοῖπάρχει.* 155. *ζητω* pro *ζηλοῖ.* 156. *στέφος.* 157. *κότην ἔλθεις.* *συ* obliteratum est. 159. *λάτρης.* 160. *ἄποξένοις.* 162.

Nec salvere eum jussit, nec dexteram porrexit,
Sed vultu adstitit truculento, quemadmodum leones.
Quem quum praesentem conspexisset eques ille venerabilis,
Procul dubio cognovit regem accessisse.
Atque ex ephippio humi descendit ultro,
Et quum ad illum accessisset, supplicans uti servus eum salutavit,
Abeas, inquiens, domine, ne quid nefas fiat.
Praemium enim equitum neptis mea est.
Tua vero conjux Tzenebra merito isti rei invidet,
Quae tanto cum honore, tam decenter domui tuae praeest,
Ne forte tu amore capiaris virginis pulcerrimae.
Sin autem ferit animum tuum vehementer equitum casus,
Ego quoque vere amicus et servus tuus sum;
Neque ex aliena ad vos procul veni regione,
Nec minor esse appareo equitibus mensae.
Hic quoque casus tibi magno est honori,
Habes enim ministrum, qui etiam aequiparat cunctos.
  Hisce auditis. illustris ille et generosus Arturus
Humi descendit ultro ephippio,
Amplexusque salutavit senem generosum,
Eumque a se duci domum cogebat prae caeteris,
Ubi cum rege accumberet epulis, cum omnibusque equitibus.
Mihi vero, inquit ille, peraccepta quidem est invitatio tua,
At nec nomen meum neque omnino aspectum mei
Licet mihi aperire vobis, ut nunc sunt tempora.
His dictis adjecit, vale, dextera ei porrecta,
Veniamque petiit redeundi domum.
  Haec autem dum fierent, virgo advenit nobilis,
Feminae cujusdam filia, quae ipsa orta nobili genere,
Jam dudum erat vidua, laborans miseriis,
Perditis praeterea misero modo omni re familiari,
Ut urbibus, oppidis, pecoribus, liberis,

κλεϊσμὸν. 164. κλϊνος. 166. ἡσπάζετο. 169. δὲ φησιν παθ': μου suprascriptum est. 171. ἡμῖν. 173. αὖτισ. 174. "ρημασιν: δρά suprascriptum est. 178. πολύχνια, τὰ θρέματα.

Ἐπείπερ ἀπωρφάνιστο/ πατρὸς καὶ κασιγνήτων.
Γείτων καὶ γὰρ ἐτύγχανεν/ αὐταῖς ὁ δυναστεύων,
Τῶν ἱπποτῶν τῶν ἑκατὸν/ ὁ ῥὴξ ὁ κεκλημένος,
Καὶ παρανόμους ἁρπαγὰς/ εἰργάζετο πλειστάκις.
Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν ἀντέχεσθαι/ τῇ ῥώμῃ τοῦ δυνάστου,
Βουλὴν βουλεύεται σοφὴν/ πάνυ συνετωτάτην·
Χἡ κόρη παραγίνεται/ ῥηγὸς ἐν τοῖς μελάθροις·
Ἡ μητὴρ δὲ προσέμενεν/ τῇ φυλακῇ φρουρίου.
Ἐκ δαιτυμόνων τῶν λαμπρῶν/ τραπέζης τῆς στρογγύλης
Ἐπείπερ κατεμάνθανεν/ τὴν ἔλασιν δυνάστου,
Ὁ ῥὴξ αὐτῇ ἀμείβεται/ βιαίως καὶ δυσήχως·
Ὁρᾷς, παιδίσκη, τὴν αἰδῶ/ τὴν ἐπελθοῦσαν ὧδε,
Ὡς πάντες κατησχύνθησαν/ τῇ ῥώμῃ τοῦ πρεσβύτου·
Ἄπιθι τοίνυν πρὸς τὴν σὴν/ μητέρα καὶ τοὺς δόμους.
Ἐν ἄλλοις δέ σοι πρύτανις/ ἐξ ἱπποτῶν γ' ἔνεσται.
Ἡ δ' ἐκ τῶν δόμων ἔρχεται/ δακρυῤῥοοῦσα πάνυ.
Ἰδόντες κατοικτείροντο/ πάντες οἱ προστυχόντες,
Καὶ γνώμην διδοῦσιν αὐτῇ/ πρεσβύτην προσαιτῆσαι
Πρὸς ἀρωγὴν καὶ σύναρσιν/ κάμνυην τοῦ δυνάστου.
Κόρη δὲ πείθεται σοφῶν/ μαθοῦσα βουλευμάτων,
Καὶ ποτνιᾶται κάμπτουσα/ τὸ γόνυ τοῦ πρεσβύτου.
Ὁ δέ φησί, μου κέκμηκεν/ θύγατερ, τὸ σαρκίον·
Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἀρωγὴν/ ᾐτήσω τὸν ἱππότην,
Καὶ τῆς αἰσχύνης αἴτιος/ εὑρέθη σοι καθάπαξ,
Ἐγὼ λοιπὸν πορεύσομαι/ πρὸς ἀρωγήν σου, κόρη,
Ὁ τὴν αἰσχύνην ἀληθῶς/ ἐμπλήξας τοῖς ἀνδράσιν.
Γένου μοι τοίνυν ποδηγὸς/ ἄχρι τοῦ πολιχνίου.
Καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἐξέρχεται/ ῥηγὸς τῶν δωματίων.
Καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔρχονται/ κάτενδον τοῦ φρουρίου.
Καὶ πάντες κατησπάζοντο/ τὴν ἔλευσιν τῆς κόρης,
Τῇ δὲ ἑσπέρᾳ παρ' αὐτοῖς/ ἐκδέχοντο δυνάστας.

179. *'απ' ἠρφάνισται.* **182.** *ἠργάσατο.* **183.** *τὴν ῥώμην.* **185.** *Κ'ἡ.* **187.** *δὲ τυμόνων.* **Cf. 96.** **188.** *κατεμάνθανον.* *ἔλευσιν.* **189.** *ῥὺξ δ' αὐτὴν.* **193.** *πρίτανις. γενέσθαι.* **194.** *δακρυῤοοῦσα.* **195.** *Οἰδόντες.* **196.** *δίδω-*

Postquam orbata erat patre et fratribus.
Vicinus enim forte erat eorum princeps iste
Centum illorum equitum, cui nomen erat regium.
Is autem injustas exercebat plerumque rapinas.
Hujus igitur principis potentiae quum non posset repugnari,
Consilium capit sapiens profecto prudentissimum:
Virgo enim se confert ad arcem regis;
Mater autem remansit castelli in custodiam.
Ex hospitibus vero illustribus mensae rotundae
Quum accepisset incursionem principis
Rex, illi respondet graviter et aspere:
Vides ipsa, virgo, dedecus, quod nobis accidit,
Ut pudore cunctos affecit robur senis.
Itaque redi ad matrem tuam et domum:
Aliis quidem in rebus adjumentum tibi continget ex equitibus;
Illa vero arcem relinquit lacrimis offusa.
Quicunque eam forte viderant, omnes eam commiserabantur,
Consiliumque ei dant, senem ut rogaret
Subsidium et auxilium et defensionem a principe.
Virgo vero obsequitur sapientibus, quae audierat, consiliis
Et supplex amplexata est genu senis.
At ille, corpus, inquit, o filia, meum jam est defatigatum.
Sed, quoniam auxilium rogasti equitem,
Et dedecoris illius auctor abs te inventus est,
Ego in tuum, virgo, veniam auxilium,
Qui istis vere inflixi viris ignominiam.
Sis igitur mihi dux et comes ad arcem tuam.
Quibus dictis jam egreditur ex arce regia.
Et sub vesperam intrant jam castellum.
Omnes autem ibi laetabantur adventu virginis:
Eadem enim vespera aggressum sperabant principum.

σιν αὐτὴν. 197. *ἀρογὴν:* semper *καὶ μίνην.* Cf. 255. 257. 198. sine *δέ.* 200. *θύγατηρ τω.* 201. *ἀιτήσω.* 202. *ἄιτιον.* 203. *πορεύομαι.* 204. *ἐμπλήσας.* 205. *πολυχνίσυ.* 209. *δέ στερέα.*

Ἐπεὶ δὲ γέγονεν ἐντὸς / ἱππότης δωματίων,
Αὐτοῦ τὴν ἀδελφόπαιδα / ταῖς γυναιξὶν ἑνώσας,
Αὐτὸς ταμίας γίνεται / παρακαθίσας κλίνην.
Τὴν κεφαλὴν ἐγύμνωσε / τῆς κόρυθος ὁ πρέσβυς,
Ἀπέθετο τὸν θώρακα / πᾶσαν τὴν πανοπλίαν,
Καὶ πρὸς τὴν παῦλαν ἰδίου / τρέπεται τοῦ σαρκίου.
Καὶ γίνεται φιλότιμον / τὸ δεῖπνον τῷ πρεσβύτῃ.
Εἴδοντες δὲ τὸν γηραιόν / λευκότριχον ἱππότην
Κατεμωκῶντ', ἐμέμφοντο / τὴν σύνεσιν τῆς κόρης,
Ὅπως λαθοῦσα παρ' αὐτοῖς / παρήγαγεν τὸν πρέσβυν
Ἄχρειον καὶ ταλαίπωρον / ἐκ μακροτάτου χρόνου.
Ἤθελον ἂν πρὸς ἀρωγὴν / γενέσθαι Λανσελῶτον,
Ἢ τὸν Τριστᾶνον τὸν κλεινὸν / ἦγε καὶ Παλαμήδη,
Ἢ Γαυλβᾶνον τὸν δεύτερον / ἕνα τῶν δαιτυμόνων
Ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ ῥηγός / στρογγύλης Βρετανίας,
Οὐ μήν γε δ' ἐρειδόμενον / τῷ νάρθηκι πρεσβύτην.
Αὐτὸς δὲ μᾶλλον παρ' ἡμῶν / τὴν ἀρωγὴν αἰτήσει.
Δοθήτω κλίνη τοιγαροῦν / τῷ ταλαιπώρῳ πρέσβει,
Καὶ μετ' εἰρήνης πρὸς αὐτοῦ / τοὺς δόμους πορευέσθω.
Σὺ δ' αὖ γε τρέχε πρὸς αὐτὸν / τὸν ῥῆγα Βρετανίας,
Καὶ ἕν' ἱππότην παρ' αὐτοῦ / λάμβανε κατὰ τάχος;
Ἵν' ὁμῶς γένῃ μεθ' ἡμῶν / πρωΐας ἐπελθούσης,
Πρὸ τοῦ δυνάστας πρὸς ἡμᾶς / πρὸς ἁρπαγὴν ἐλθόντας.
  Κόρη δ' ἀεὶ ἐν χαροπῷ / σταθεῖσα τῷ προσώπῳ
Ἀμείβεται, μὴ μέμφεσθε / τόδ' ἔμου τὸ πρακτέον·
Οὐδὲ γὰρ ἴσχυσα λαβεῖν / ἕνα τῶν τῆς τραπέζης,
Οὐ Λανσελῶτον ὃν φατε / οὔτε γε τὸν Τριστᾶνον.
Οὐ Παλαμήδην τὸν στεῤῥόν, οὔτ' αὖ γε Γαυλβᾶνον.
Αὐτὸς καὶ μόνος πρὸς ἡμᾶς / ἡρεῖτο τοῦ γενέσθαι.
Τὸ δ' αἴτιον τοῦ δράματος / ἐν ἄλλοις ἐκδιδάξω.
Νῦν δὲ πορεύεσθαι λοιπὸν / πρὸς παῦλαν τοῦ σαρκίου:

210. *ἐκτος: ἐν* suprascriptum est. *δοματίων*. 212. *ταμίων. παρακαθήσας κλήνην*. 213. *κόρινθος*. 215. *ἀνὰ* pro *τὴν. ἰδὸν*. 216. *τῶ*. 217. *Ἐιποντες*. 219. fort. *αὐτούς*. 220. *ταλέπορσν*. 222. *κληνὸν*: cf. 47. 223. *καταπλοῦν* pro *Γαυλβᾶνον*: cf. 237. *δαιτυμώνων*: cf. 96. 225. *ἐρυδόμενον*,

Postquam vero intra domum fuit senex,
Sororisque filiam caeteris adjunxisset mulieribus,
Partes ipse agit domini, lecto adposito.
Caputque nudavit casside senex,
Deposuit thoracem ut omnem armaturam,
Atque ad requiem proprii convertitur corporis.
Apparanturque epulae viro honorificae.
Videntes vero equitem senio confectum, canente capillo,
Ridebant atque reprehendebant judicium virginis,
Quae ad se clanculum senem adduxisset
Inutilem ipsumque miserum multo ex tempore.
Volebant contra auxilio venisset Lanzelotus,
Vel Tristanus illustris, vel etiam Palamedes,
Vel Galbanus alter, unus ex hospitibus
Mensae illius rotundae regis Britanniae,
Nec qui fulciretur jam scipione senex:
Ipse enim potius a nobis petet auxilium.
Detur quidem lectus misero isti seni,
Sed die crastino salvus redeat domum:
Tu vero curras denuo ad regem Britanniae,
Unumque ex eo sume celeriter equitem,
Qui nobis adsit cum ortu solis,
Ante quam principes isti huc venerint praedatum.
At virgo semper adstitit cum vultu hilari,
Respondetque: ne reprehendite facinus meum.
Non enim tam potens eram, ut sumerem unum ex hospitibus,
Nec Lanzelotum, quem dicitis, nec Tristanum,
Nec Palamedem manu fortem, nec Galbanum.
Hic autem solus constituit ad nos venire.
Causam vero facti posthac edocebo.
Nunc autem superest, ut eamus cubitum.

τὴν ἄρτι καὶ πρεσβύτην. 226. *ἀρογὸν.* 227. *Δωθήτω. ταλεπόρω πρέσβ.* 229. *'Οὺ δ' αὖ. ῥῦγαν.* 230. *ἕναν ἱππότην.* 231. *ὅπῶς.* 233. *δ' αὖ ἐν. σταθῆσα τῶ πρωσὼπ...* 234. *μέμφεσθαι, τῶ δεμου τῶ.* 235. *τὸν.* 238. *ἤρετο.*

Τοιγὰρ ἐν τάχει παρ' ἡμῖν / ἔσται τῶν ὅπλων χρεία.
Θεὸς δὲ τρέψει τὰ γ' ἡμῶν πρὸς ἄνην κωμῳδίας.
Καὶ πάντες ἐπορεύοντο / τῆς ὥρας ἀπαιτούσης,
Βαρυθυμοῦντες, στένοντες / μεμφόμενοι τὸν πρέσβυν.
Τῇ δ' ἐπιούσῃ καθαρῶς / μὴ λάμψαντος φωσφόρου
Σκοπὸς ἐγγίνεται βοῶν / τὴν ἔλευσιν δυνάστου.
Καὶ πάντες εὐτρεπίζουσιν / ἵππους καὶ πανοπλίας.
Ὀψέ ποτε πρὸς γηραίον / πορεύονται χ'ἱπποται,
Ἐγρηγοροῦσι, φάσκουσι / τὴν ἔλευσιν δυνάστου.
Ὁ δ' ἐκ τῆς κλίνης ἀναστὰς / αἰτεῖ τὴν πανοπλίαν.
Ἤιτει δ' ὁ γέρων παρ' αὐτῶν / βρῶσιν καὶ πόσιν πρώην,
Καὶ τοῦτο μάλ' ἀπαίσιον / ἔδοξε τοῖς ἀνδράσιν,
Ἀλλὰ παιδικὸν γηραιοῦ / νόμιζον καὶ τὸ σθένος.
Εἰπόντες δὲ ταῖς γυναιξὶν / δότε τροφὴν τῷ πρέσβει.
Αὐτοὶ πρὸς ὅπλα γίνονται / κάμυναν τοῦ δυνάστου.
Ἐπεὶ δ' ὁ πρέσβυς βέβρωκεν / πέπωκεν ἀνθοσμίαν,
Λαμπρῶς κατενωπλίσατο / πρὸς ἄμυναν τ' ἐξῆλθεν,
Καὶ μετ' αὐτῶν οὐ γένεται / τῶν ἔνδον πολιχνίου,
Ἀλλ' ἔστη μόνος καθορῶν / τὸ τέλος τῆς ὑσμίνης,
Ἰδόντες δ' ἐμυκτήριζον / ἐγέλων τὸν πρεσβύτην,
Ὡς ἀδρανῆ, ὡς ἀσθενῆ / ὡς κεκμηκότα πάνυ.
Ἐπεὶ δ' ἐντὸς ἐγένοντο / βελῶν οἱ τοῦ δυνάστου,
Τὰς δεξιὰς ἐκτείναντες / ἑλκύσαντες τὰ ξίφη,
Τροποῦνται πάντας ἔνδοθεν / εἰς ἀγυιὰς φρουρίου.
Ἁρπάζουσι βοσκήματα / τέμνουσι παραδείσους,
Λεηλατοῦσι, φθείρουσι / γυμνοῦσιν ἀροτῆρας.
Ὁ πρέσβυς δ' ἦλθεν παρ' αὐτοὺς / χαίρειν φάσκεν ἱππότας
Ἀντίχαιρε δεξάμενος / ἠρώτα τὴν αἰτίαν,
Τοῦ χάριν γέγονεν αὐτοῖς / πολιχνίου ὑσμίνη.
Οἱ δ' ἔνδοθεν ἱστάμενοι / πάντες κατεμωκῶντο

241. *Τῇ.* 242. *τὰς ἡμῶν, πρὸς αἶνον κωμοδίας.* 248. *κ'ἱππόται.* 250. fort. pro *αἰτεῖ* scr. *αἱρεῖ.* 251. *Τεῖ* pro *Ἤιτει. πῶσιν πρόην.* 252. *μᾶλλ' ἀπάίσιον.* 253. *ἀλλ' ἄπαιδὗτοῦ.* 254. *πρέσβι.* 255. *καὶ μίνην:* cf. 197. 256. *πέποκεν.* 257. *καθ' ἀφοπλήσατο, πρὸς ἄμιναν.* 258. *ἔνδων πολυχ-*

Mox enim apud nos opus erit armis.
Deus autem res nostras bene vertet.
Tum omnes se receperunt, hora postulante,
Aegris animis, gementes, vituperantes senem.
Sed mane jam, priusquam luceret Lucifer,
Speculator advenit clamitans adventum principis,
Omnesque statim praeparant equos et armaturam.
Sero demum ad senem accedunt equites,
Excitant e somno, narrant adventum principis.
Ille vero surrexit e lecto, poposcit armaturam.
Sed ante senex eos poscebat cibum atque potum.
Istudque visum est admodum intempestivum viris:
At puerile tamen et imbecillum senis putarunt robur.
Itaque jussis mulieribus cibum praebere seni,
Ipsi ad arma convertuntur ac defensionem principis.
Senex vero cibo refectus ac vino suaveolenti,
Splendida induit arma, ad defensionemque exiit.
Neque cum illis erat castelli defensoribus,
Sed constitit solus, exspectans finem proelii.
Quod quum vidissent, ludebant ridebantque senem,
Tanquam inertem, imbecillum, omnino captum viribus.
At quum jam manus conseruissent, principis milites,
Porrectis dextris strictisque gladiis,
Illos fugant omnes intra vias castelli:
Praedatum eunt pecora, devastant agros,
Aguntque feruntque, trucidant spoliantque agricolas.
Senex vero accessit ad eos, salvere jussit equites;
Redditaque sibi salute, causam sciscitabatur,
Cur bellum ab iis illatum sit oppido.
At qui intus erant, adstantes omnes ludibrio habebant

νίου. 259. ἔτι pro ἔστη. ἠσμίνης. 260. δ' ἐιμυκτήριζον: ιμ obliteratum est. 261. ἀδρανην, ὡς ασθενὴν. 263. ξίφει. 264. ἰσάγουσι. 267. αὐτοῖς, χαῖρεται φάσκιπποται. 268. Ἀντέχαιρε. 269. αὐτοῖς, τοῦ πολυχνίου μίνης. 270. ἐνθόθεν. κατεμωκόντο.

Ἐκ τῶν ἐπάλξεων αὐτῶν / γελῶντες τὸν πρεσβύτην,
Καὶ τὴν αὐτὸν καλέσασαν / δεσποίνης θυγατέρα.
Ὡς δ' ἔγνω γέρων παρ' αὐτῶν / ἀδίκως πεπραγμένα,
Δίδωσιν γνώμην πρὸς αὐτοὺς / βουλεύει τε τὰ λῷστα,
Τοῦ στρέψαι τὰ Βοσκήματα / τοῦ λῦσαι τὴν ὑσμίνην.
Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔπειθεν αὐτοὺς / πειρᾶται τοῦ κατέχειν.
Οἱ δ' ἐμωκῶντο γέροντος / τὴν σύνεσιν καὶ ῥώμην,
Καὶ τὴν ὁδὸν προβαίνουσιν / παλινδρομοῦσ' εἰς δόμους,
Ἐπεὶ δ' οὐκ ἦν που κατασχεῖν / εἰ μὴ τῇ ῥώμῃ μόνῃ,
Ἕλκει τὴν σπάθην παρευθὺς / τὴν δεξιὰν ἐκτείνας,
Συλλήβδην πάντας ἐξωθεῖ / τοῦ μεταιχμίου χώρου,
Καὶ ζωπυρεῖ τοὺς ἔσωθεν / θαρσύνει, παροτρύνει.
Καὶ βάλλουσι δοράτια / τοὺς ἔξωθεν τροποῦνται.
Ἐν δεξιοῖς, ἐν τοῖς λαιοῖς / καὶ κατ' εὐθεῖαν τέμνει,
Ἀσπίδας ῥιπτεῖ κατὰ γῆς / τοὺς θώρακας συντρίβει.
Τέμνει καὶ στεῤῥοχάλκευτα τῶν ἱπποτῶν τὰ κράνη.
Πάντες λείποντες ἔφευγον / τοῦ χώρου τραυματίαι.
Οἱ πλεῖστοι δ' ἔργον γίνονται / μαχαίρας τοῦ πρεσβύτου.
Αὐτὸς δ' ὁ σκύμνος στρέφεται / τῇ μάνδρᾳ πολιχνίου.
Πάντες δ' ἐφύμνουν στέφοντες / λευκόπτερον τὸν κύκνον,
Ἄνδρες, γυναῖκες σὺν αὐτοῖς / παισὶ καὶ τοῖς πρεσβύταις,
Ἀρεϊκόν, καρτερικόν / τὸν ῥύστην τοῦ δυνάστου·
Καὶ τράπεζα πολυτελὴς / ἄνει τὰς εὐφημίας.
Ἡ κόρη καθηρμήνευσεν / τὴν πτῶσιν τῶν ἀνδρείων,
Καὶ πάντα τὰ γενόμενα / ῥηγὶ τῷ Βρετανίας.
Ἐδόκει θαῦμα παρ' αὐτοῖς / καθάπερ ἦν τὸ δέον.
Τῇ δ' ἐπιούσῃ τάχιστα / παλινδρομεῖ πρὸς δόμους,
Πρέσβυς ὁ νέους ἀφειδῶς / συντρίψας ῥωμαλέους.
Ἡ δὲ φρουρίου δέσποινα / σὺν θυγατρὶ καὶ δούλοις,
Γονυπετοῦσα φθέγγεται / πρεσβύτῃ ποτνιᾶται
Γέρας λαβεῖν ἐκ τῶν αὐτῆς / τῶν θησαυρῶν ἀφθόνως.

271. *γελόντων.* **272.** *αὐτοῦ. θυγατέραν;* **274.** *βουλεύεται τά.* **275.** *στρεψαν. ἰσμήνην.* **277.** *δὲ μακόντω:* **apparet litera supra** *ε μ* **scripta, ut videtur,** *ν'.* **278.** *προβαίνωσιν. δρομοῦσαι δόμους.* **279.** *τοῦ* **pro** *που.*

E munimentis suis deridentes senem,
Ac quae eum arcessiverat, dominae filiam.
Senex vero quum ab illis factas cognovisset injurias,
Sententiam iis suam dicit consiliumque optimum,
Pecora ut redderent solverentque obsidionem.
At quum illis non persuaderet, cohibere coepit:
Illi vero senis deridebant consilium ac robur,
Proceduntque via, qua reverterentur domum.
Quum vero illos non posset cohibere, nisi sola vi,
Stringit confestim gladium, dexteraque porrecta,
Ad unum omnes expellit loco pugnae,
Excitatque, qui intus erant, cohortatur, impellit.
Conjiciunt igitur sagittas fugantque eos, qui extra erant:
Ille vero ad dextram laevamque protinus caedit,
Scutaque sternit humi, conteritque thoraces,
Finditque aeneas equitum cassides;
Omnesque loco relicto fugiebant saucii.
Plerique tamen ceciderunt gladio senis.
Tum ipse leonigena revertitur ad gregem castelli.
Omnes vero celebrabant coronantes candentem olorem,
Et viri, et feminae cum liberis senibusque,
Mavortium, manu fortem victorem principis;
Epulaeque magnificae finierunt solemnia.
Virgo postea enarravit interitum virorum,
Ac quaecunque evenerant regi Britanniae.
Visumque est iis miraculum, uti decebat.
  Die vero insequenti celerrime redit domum
Senex, qui robustis non perpercerat juvenibus.
Castelli vero domina cum filia servisque,
Inflexis precans genibus seni supplicat,
Praemium virtutis ut sibi e thesauro suo eligeret splendidum.

281. *συλίβδην. μετεχμίου χώρ....* 286. *στερο.* 287. *τραυματίαν.* 289. *πολυχνίω.* 290. *ἐφήμουν.* 293. *ἀίνοι τῆς* pro *ἄνει τὰς.* 295. *γινόμενα.* 301. *τὸν θησαυρὸν.*

Ὁμολογεῖ τὰς χάριτας/ δεσποίνῃ καὶ τοῖς οὖσι,
Γέρας τ' αἰτεῖται παρασχεῖν/ αὐτῷ τῶν πονημάτων,
Ὅτι τὴν κόρην ἀπελθεῖν/ πρὸς ῥηγικοὺς τοὺς δόμους,
Καὶ δοῦναι τὸ γραμμάτιον/ ῥηγὶ τῷ Βρετανίας.
Καὶ ταῦτ' εἰπὼν ἀπηλλάγη/ ἔχων γέρας ἄξιον.

303 δ' ἀιτεῖ τοῦ pro τ' αἰτεῖται. πονημάτῶ. 304. τι: ὁ subscriptum est. 306. ἀπαλαγὴν, ἔχοντες τὰς ἀξίας.

At ille actis gratiis dominae recusat donum,
Unumque sibi jubet dari praemium laboris,
Ut virgo regium abeat ad domicilium,
Reddatque libellum regi Britanniae.
Quibus dictis discessit, sat habens praemii.

BIJLAGE C.

Personen in den Roman van Ferguut voorkomende.

Ferguut, zoon van een boer, genaamd Somilet. 289.
Galiëne, vrouwe van Rikenstene en minnares van Ferguut.
Koning Arthur.
Genoevere, vrouw des konings, 4330, enz.
Keye, tafelmeester des konings, 14, enz. enz.
Merlijn, een tooveraar aan het hof van Arthur, 635.
Perchevale, 13, een der meest beroemde ridders van de ronde tafel, 5346, *Perchevale die Walois* (le Gallois) genoemd; 5834, heet het:

Hi vant dat precioese grael
dat noit eer man en mochte vinden.

Gawein, 11, een der ridders van de ronde tafel, door schoonheid en goede manieren, onder zijne wapenbroeders, beroemd, die geen gelijk had in eenig land, 1093. Hij wordt, 5424, neef van Arthur genaamd; van elders weten wij, dat Gawein even als:
Garec, Gaurec, 4321;
Agravein, 4321, 5404.

Zonen waren, door Loth, koning aan Orcanie, bij zekere Yguerne verwekt. Uit diezelfde verbindtenis sproten nog Galharet en Mordrec, die in dezen roman niet genoemd worden.

Ridders van de ronde tafel, die in den Roman van Ferguut slechts even genoemd worden, zijn:

Ywein, *metten witten handen*, een ridder *bloede no loes*, 13, 23, 4318.
Lanceloet, 13.
Gosengote of Gosengoet, 5405, 5583.
Bohort, neef van Lancelot, 2994, 4320.
Bort, 5397.
Sagremort of Sagremoet, 14, 5398.
Herec, 1772, denkelijk dezelfde die, 4322, Erec en 5402 *Heer Ecke metten baerde*, genoemd wordt.
Mercagis, 4322, 5400.
Laquis van Portugale, 4324, 5399.
Leyvale, 4323.

Ridders, die niet tot de ronde tafel behooren, en alleen genoemd worden, omdat zij op een tournooi van Koning Arthur gestreden hebben, bl. 166, 168.

De graaf van Mascons.
De heer van den Baren.
De hertog van Denemarken.
Een ridder uit Poytau.
De koning van Spanje.
De koning van Duitschland.
De koning van Romenie.
Voorts vele ridders uit *Angou*, *Provence* en *Valencia*.

Vijanden van Ferguut.

Galarant, koning van Amarie, die Galiëne op het slot Rikenstene komt belegeren, een mededinger van Ferguut, *overdadich vroom* en *fier*, 4244, 4779, 4941.

Macedone, neef van Galarant en zijn voornaamste ridder, 4279.

Lokefeer, een reus, die door Ferguut geveld wordt, 3607.

Baerbelane of Barlebaen, een boze geest, zwart als een duivel en reusachtig van gedaante, 1754, 2372, 3909, 3763. Als zoodanig ook in andere romans vermeld, bij HUIDECOPER op STOKE, III, 38, en GRIMM, D. *Mythol.* S. 562, genoemd.

Vrouwen, alleen vermeld als een paar malen tegenwoordig aan het hof van Koning Arthur, bl. 166, 177.

Philomene, des conincs wijf van Avalons.
Aglentine uit Candia.
Alemandine uit Griekenland.
Sibelie van Rome.
des graven wijf van Vendome.
Lidone uit Duitschland.
Ysaude, des conincs wijf van Spanie.
Fausette, die scone van Tudele.
Lunette van Brabais, die wij vermoeden dezelfde als de kamermaagd van Galiene te zijn, 4338, 5181, en eindelijk:
Male Pucele (mauvaise)
Pantasale, eene reuzin, door Ferguut gedood, 3368, 3411, 3500.

Pennevare, 3707, een paard van den reus Lokefeer, hetwelk Ferguut gegeven wordt.

BIJLAGE *D.*

Plaatselijke namen in den Roman van Ferguut voorkomende.

Aliene, 1172, een rivier-eilandjen *Alney* in het graafschap Glocester.

Bertaengie, 1762, 2741, *Bertaengie*, *Britanie*, volgens den roman, het gebied van koning Arthur.

Dunouwen, 1286, 2006, 2194, *Dunmow* in het graafschap *Essex*, onderscheiden in *klein* en *groot Dunmow.*

Ghincestre, 4349, *Gloucester* aan den linker oever van de *Severn.*

Gladone, 171, een bosch.

Goriende, 41, een woud in de nabijheid van Arthurs hof.

Indegale, 183, een landstreek, zegt de roman, *daer men Gode niet en kent*, lees, nog niet tot het Christendom bekeerd.

Ydeel, 1158, een kasteel, door Galiëne de minnares van Ferguut bewoond.

Cardoel, 274, 587, 2809, de hofplaats van koning Arthur in Wales gelegen, doorgaans *Carduel* genaamd. In *Iwein* (BENECKE en LACHMANN) *Karidol* of *Karidoel.*

In andere romans leest men nog van onderscheidene hofplaatsen als *Carlion* en *Caramalot*, waar de ronde tafel was.

Cantorbie, 5027, *Canterbury*, in het graafschap Kent, aan den Stour.

Caradigaen, 4, het slot van koning Arthur.

Cornuaelge, 450, *Corn Wallis*, *Cornwall*, Fr. *Cornouaille*, Engelsch graafschap, tusschen het kanaal van Bristol, Devonshire en het kanaal.

Lioen, 1886, *Lion*, de stad; ter aangehaalde plaatse alleen genoemd, om eene plaats aan te duiden, die verre af is; alzoo 2552, *hi wilde wel syn te Ghent.*

Lonnen, 3259, *Londen*, rijmwoord.

Occenefort, 5522, *Oxford*, eene middeleeuwsche stad, in het graafschap van dien naam.

Pelande, 271, *moerassig land*, naar het latijn *palus*, zoo ook *de Peel* en *Peelland* in N. Braband, alsmede het *Pelen-poortjen* te Harderwijk, als zijnde op den weg naar een moeras.

Senefort in *Ingelant*, 4898, dezelfde hofplaats van Arthur als: *Occenefort*, hier boven genoemd.

BIJLAGE E.

Zamentrekkingen en aansluitingen.

A.

Altenen, 1218, 1374, 3033, al ter eenen male; *al ter eenre tijd, al geheel, volkomen.*
Alset, 3787, 3797, als het.
Alsoet, 3591, also het.
Altoten, 3869, al tot den.

B.

Begonsten, 3870, begonst hem; *begon hem.*
Begrepen, 2160, 2675, begreep hem; *vatte hem aan.*
Bestu, 594, 1759, 1761, beste du; *zijt gij.*
Bringene, 650, bringe hem; *breng hem.*

C. zie K.

D.

Dadene, 3998, dade hem, *deed hem.*
Daedi, 524, daede ghi; *deedt gij.*
Dan, 2067, 2756, 3656, dat en, *negatie.*
Dankesi, 2860, dankede si, *bedankten zij.*
Darfs, 2078, darf des, durf des (daarover).
Dattem, 3754, datte hem.
Datten, 3178, datte hem.
Datu, 4582, datte du; *dat u.*
Dattu, 3499, datte du; *dat gij.*
Datti, 1121, datte hi.
Dattie, 2769, 3496, datte die.
Doene, 3326, doe hem.
Dedene, 3447, dede hem.
Deder, 1797, dede er.
Dedi, 299, dede hi.
Dedijs, 1914, dede ghi es; *deedt gij het.*
Deet, 1548, 3476, dede het.
Diene, 3117, 5269, die hem.
Dier, 284, die er.
Diere, 161, 1324, die er.
Dietre, 5262, die 't er; *die het daar.*
Dijt, 3298, di't; *gij het.*
Dochtem, 1692, dochte hem.
Dodestu, 1895, dodes du; *doodt gij.*
Doedi, 4682, doede ghi.
Doene, 3326, doe hem.
Dorentore, 1806, door ende dore.
Dorren, 1838, door hem.
Dorsti, 4255, dorste ghi; *durfdet gij.*
Dorsti, 318, dorste hi; *durfde hij.*
Dreefne, 325; *dreef hem.*
Droevedi, 3160, droevede hi; *bedroefde hij.*
Duchti, 1599, duchtte hi; *vreesde hij.*
Dune, 3494, du en; *gij en, negatie.*
Dwanckene, 193, dwankede ne; *dwong hem.*
Dwinctene, 2470, dwincde hem; *dwong hem.*

E.

Ens, 2639, het en es; *hi en is.*
Ensi, 1791, 2576, 2740, het en si; *ten zij.*
Ere, 797, 1063, eenre.

F.

Folleerdene, 2254, folleerde hem; *wierp hem onder den voet.*

G.

Gaffene, 243, *gaf hem.*
Gelijcti, 617, *gelijcte ghi.*
Gemoetti, 1560, gemoette hi; *ontmoette hij.*
Ghevene, 2547, gheve hem.
Ghine, 1672, ghi ne, *negatie.*
Ghinken, 3594, ghink hem.
Ghijs, 1317, ghi es; *gij het.*
Ghijt, 3110, ghij het.
Gordi, 464, gorde hi.
Greepen, 882, greep hem.
Grepenen, 202, grepen hem.
Grepene, 475, grepe hem.
Groetene, 229, groete hem.
Groeten, 374, —— ——

H.

Haddem, 3758, hadde hem.
Hadden, 2400, hadde hem.
Haddine, 3598, hadde hi hem.
Haddire, 789, hadde hi er.
Haddi, 443, 1974, hadde hi.
Haddijt, 4890, hadde hi het.
Hads, 2004, hadde des.
Hadsijs, 1431, had si es; *had zij des* (*daarover*).

Hadten, 3757, hadde 't hem.
Haeldi, 3868, haelde hi.
Haesti, 1066, haeste hi.
Hebdi, 2022, 2037, 2297, hebde ghi; *hebt gij.*
Hebdijs, 1016, hebde ghi es; *hebt gij het.*
Hefstu, 379, 382, hefste du; *hebt gij.*
Heften, 736, 1123, 2463, 2498, hefte hem; *heeft hem.*
Heftene, 1866, 2051, 3450, hefte hem; *heeft hem.*
Heldi, 735, helde hi; *hield hij schuins.*
Helsdene, 493, helde hem; *omhelsde hem.*
Hen, 1164, het en, daar en, *negatie.*
Hens, 73, 406, 702, 2274, het en es; *daar is.*
Hevestu, 1760, heveste du; *hebt gij.*
Horedi, 3286, horede ghi.
Hine, 2428, hi niet.
Hijs, 1925, 2428, hi is; *hij is.*
Hijs, 1956, hi des.
Hieten, 1962, hiet hem; *gelast hem.*
Hieffen, 3531, hief hem.
Hien, 3246, hi en; d. i. *hij hem.*
Hieten, 1158, heet hem; *noemt hem.*
Hieten, 1010, hiet hem; *gebied hem.*
Hine, 311, hi hem; *hij zich.*
Hine, 1002, 1689, hi ne; d. i. *hij hem.*
Hine, 327, 606, 1722, hi en, *negatie;* dus *hij niet.*
Hijs, 667, 850, hi es, hi des; *hij daarom, daarover.*
Hijt, 1079, 1103, 1777, hi 't; *hij het.*
Hoes, 1373, hoe es; *hoe het.*
Holpen, 3989, holpe hem.
Hordi, 1746, 1976, horde hi; *hoorde hij.*
Horedi, 3859, horede ghi; *hoordet gij.*
Houtene, 2166, houte hem, houdt hem.

I.

Jane, 4087, ja en.
Iaet, 5341, ja het.
Icken, 1303, 2362; *ic hem.*

In, 1393, 2076, 2587, ic en, *negatie.*
Ickem, 1379, ic hem.
Icken, 1401, — ——

C. K.

Kennedi, 3304, kennede ghi.
Canne, 1584, can hem.
Cans, 1660, can es; *kan dat.*
Canre, 2030, can haer; *kan haar.*
Kěnnestu, 3098, kennes du; *kent gij.*
Keerdi, 3161, 3814, keerde hi.
Cloefdise, 3232, cloefde hi se.
Costen, 3970, coste hem, *konde hem.*

L.

Laetti, 4678, laette ghi.
Laettendi, 189, laette en di; *laat hij u.*
Latene, 415, 419, late hem; *laat hem.*
Latine, 1036, laette ghi hem; *laat gij hem.*
Leiddene, 3745, leidde hem; *bragt hem.*
Leidene, 3393, leidde hem.
Levedi, 4569, levede hi.
Levic, 1944, leve ic.

M.

Maghicken, 3874, mag ic hem.
Maectem, 505, maecte hem (zich).
Maecten, 193, —— ——
Maectene, 729, —— ——
Makedi, 2805, makede hi; *maakte hij.*
Menne, 712, 1710, men hem.
Metten, 670, 675, mette den.
Metter, 99, 906, mette der, met de.
Mettien, 80, 1010, mette dien; *met een, terstond.*

M i n e, 3270, 5480, *mij niet.*
M i r e, 3217, 4280, 4532, mijnre; *van mijne.*
M o c h t i c, 833, mochte ic.
M o c h t i n e, 3296, mochte ghi hem.
M o e t t i, 35, 1207, 1984, moette ghi.
M o e t t e n e, 4010, moete hem.
M o e t t ij s, 4047, moet di es; *moet gij daarvan.*
M o g h e d i, 1821, moghede ghi; *moogt gij.*

N.

N a e m d i, 684, naemde ghi; *nam gij, naamt gij.*
N a m e n, 3519, nam hem.
N a m i c, 1040, nam ic.
N e m d i, 2518, nemde ghi; *neemt gij.*
N e m i c, 430, neme ic.
N e s, 2652, 3128, en es, *negatie.*

O.

O n t h o u t e n e, 646, onthout hem; *neem hem aan.*
O n t s a g h e n e, 4101, ontsaghen hem; *vreesden hem.*

P.

P ij n t e n, 2792, pijnt hem; *kwelt hem.*

R.

R i e p e n e, 4003, riepe hem; *riep hem.*
R u e m d i, 1547, ruemde hi; *ruimde hij.*
R i e p i, 2610, riep hi; *riep hij.*

S.

S a c h n e, 4145, sach hem; *zag hem.*

Saghedi, 1129, 5561, saghede ghi; *zaagt gij.*
Saghene, 378, sagh hem.
Saghen, 1364, 4006, sagh hem.
Saghenen, 223, saghen hem.
Salfdene, 3992, salfde hem.
Salne, 3149, sal hem.
Saeltu, 682, salt du; *zal het u.*
Scaemdi, 1691, scaemde hi.
Scijndi, 618, scijnde ghi; *schijnt gij.*
Scoeten, 2676, scoet hem; *schiet hem, wierp hem.*
Scordem, 3453, scorde hem; d. i. *scheurde hem.*
Scoter, 92; schotede er.
Segdijt, 1986, segde ghi het; *zegt gij het.*
Selken, 1381, selk een; *zulk een.*
Selet, 3703, selt het; *zult het.*
Seidi, 1967, seide hi.
Seidi; 1675, seide ghi; *zijt gij.*
Selken, 1408, selk een; *zulk een.*
Selter, 1315, selt er; *zult er.*
Seldi, 616, suldi, 696, 1130, sulde ghi; *zult gij.*
Seldi, 4015; selde ghi; *zult gij.*
Seles, 653, sel des; *,zult des.*
Settet, 2636, sette het.
Sidi, 621, 1044, 2405, 3501, side ghi; *zijt gij.*
Sine, 1269, 2195, 3842, si en; *zij en, negatie.*
Sine, 292, si hem.
Sire, 954, 1032, 4367, sijnre; *zijne.*
Sijs, 3384, si es; *zij het, zij dit.*
Sijt, 1455; *zij het.*
Slaestu, 3216, slaeste du; *slaat gij.*
Soekedi, 1471, soekede ghi; *zoekt gij.*
Soene, 1837, 3843, si en, *negatie.*
Soene, 3359, soe hem; *zij hem.*
Sone, 3127, so een; *zulk een.*
Sone, 5498, so en, *negatie.*
Sone, 2841, 3127, soe ne; *zij en, negatie.*
Soudi, 1633, soude hi.
Soudi, 2545, soude ghi; *soudet gij.*

Soudicen, 357, soude ic hem.
Stacken, 733, stack hem.
Stachine, 3541, stac hi hem.
Stekene, 1814, steke hem; *steek hem.*

T.

Teldi, 1297, telde hi; *vertelde hij.*
Te male, 2323; *ten eenen male.*
Tenen, 965; *te eenen, tot eenen.*
Tenen, 3512, ter enen; *in een.*
Tes, 117, 320, 2382, het en es; *tot dat.*
Tien, 5093, te dien; *op dien.*
Tier, 1276, te dier.
Toter, 729, tote der; *tot der.*
Tracken, 208, track hem.
Traker, 966, trak er; *trok er.*
Tu *of* t'u, 1472; *tot u.*
Trocti, 435, trocte ghi; *trokt gij.*
Tere, 5560, te eenre; *op eene.*

U.

Ure, 2034, 4147, uwere.
Uten, 169, 2669, ute den.
Uter, 1348, ute der.

V.

Varne, 3659, varene; *varen.*
Varic, 533, vare ic; *ga ik.*
Veldi, 5366, velde hi.
Versietene, 2072, versiet hem; *bespeurt hem.*
Versaghene, 4086, 5210, versagh hem; *bespeurde hem.*
Versproken, 2884, versprak hem; *beleedigde hem.*
Vervroudem, 5218, vervroude hem; *verheugde hem.*
Vraghedem, 1560, vraghede hem; *vroeg hem.*

W.

Waendi, 2068, waende hi; *dacht hij.*
Waendi, 4768, waende hi; *wilde hij.*
Waendic, 199, waende ic; *dacht ik.*
Waens, 2076, waen des; *dacht des* (daarover).
Waerdi, 844, waerde ghi; *waart gij.*
Wanic, 5563, wane ic; *denk ik.*
Watti, 739, watte hi; *wat hij.*
Wanese, 3396, wanede se; *meende haar.*
Waric, 3269, ware ic.
Warpen, 4803, wierp hem.
Wecten, 968, wecte en; *wecte hem.*
Werdi, 362, werde ghi; *wordt gij.*
Wetic, 2032, wete ic.
Wetti, 3829, weette ghi.
Weetti, 601, —— —
Wettic, 3180, weette ic.
Wettijs, 1362, weette ghi es; *weet gij het.*
Wiene, 3115, wie hem.
Wildi, 255, 2104, wilde hi.
Wildine, 680, wilde ghi hem.
Wildics, 409, wilde ic es.
Willen, 3843, wille hem.
Willic, 405, wille ic.
Wilne, 3006, wil hem.
Wilstu, 2678, wilste du; *wilt gij.*
Wilten, 2506, wilt hem.
Wiltu, 595, wilt du; *wilt gij.*
Windi, 1822, winde ghi, *wint gij.*
Wine, 2645, wi hem.
Wine, 2952, 2967, wi en, *negatie.*
Wijs, 4910, wi es.
Wijsdem, 1549, wijsde hem.
Wistijs, 476, wiste hi es.
Wonden, 3455, wonde hem.

BIJLAGE F.

Glossarium van verouderde woorden.

A.

A b ij t, 1013, *kleed;* het Fransche HABIT.

A c h e m e r d e, 4615, werk. achemeren, *versieren*, het Fr. ACESMER, en waarvan ook het adj. en adv. ACHEMANT, *versierd*, zeer gebruikelijk was.

A c h t e r, 241, 582, *na.*

A c h t e r, *langs*, bijv. *achter straten*, 727; *achter lande*, 1423, in den lande; 'tachterste, *ten laatste*, 732, 3482.

A c h t e r g a e n, 1058; *achter uitgaan, een voornemen opgeven, overwonnen worden*, 2419; ook *achterhalen*, *naloopen*, 2733.

A c h t e r s i e n (geen) 571, *uitkomst.*

A c h t e r s c o u w e n, 3976, *nazien, naoogen, nakijken.*

A c o l i e n, 4188, *Akolei*, bekende bloem, Lat. *aquilegia vulgaris*, Fr. ANCOLIE.

A c o t t o e n, 3896, 4603, *kleed*, Fr. ACCOUTRER, *kleeden;* ACCOUTREMENT, *gewaad;* Eng. *acketon* of *actoen*. Zie *Ywain and Gawin*, 2612.

A c c o u s t i e r e n, 537, *naderen, zich gemeenzaam maken;* Fr. ACOSTER.

A e r t, 3273, *aarde, wal.*

Afdroech, 2296, 3404, w. afdraghen; *afhouden*, *afslaan*, *misslaan*, *het zwaard laten af of uitgleijen*, is 2399, ute gedreghen.

Afstaen, 4910, *opgeven*.

Aghedochte, 436, of haghedochten, 2950; *hol*, *spelonk*; haghedochte is meer gebruikelijk dan aghedochte, de letter *h* is hier niet anders dan eene bloote aspiratie; grondwoorden dezer zamenstelling zijn: *aghe* of *awe*, *water* en *docht* of *tocht*, d. i. leiding Lat. *aquae ductus*. Onder haghedochte, verstond men aanvankelijk alleen de kluizen en bogen der waterleiding, waarin zich soms roovers ophielden, later ook allerlei andere holen en gaten.

Aisiert, 4924, 4974, w. aisieren; Fr. AISER; *iemand verplegen*, *helpen*, *bijstaan*, *op zijn gemak zetten*, *gerust stellen*.

Altoe, 4264, 4474, *nu*, *aanstonds*, *dadelijk*.

Amie, 2424, 2451, *vriendin*; Fr. AMIE.

Amijs, 1361, 1363, *vriend*, *geliefde*, Fr. AMIS; Lat. *amicus*.

Ammelaken, 1283, 2651, *tafellaken*, zoo als nog in Brab. en Vlaanderen, zamengesteld uit ammen, *spijzen*, *voeden*; van daar ook amme, eene *voedster*, eene *min*.

An, 979, *van*; bijv. an *iemand afscheid nemen*. An, is ook *in*; riden an 't foreest, 75, voorts ook *om*, bijv. ane den hals, 992.

Ane gaen in hand, 2204, w. aengaen *of* anegaen, 2752; *terstond aanvangen*, *beginnen*, *ondernemen*.

Ane tiet, 2264, w. aentijghen; *aantrekken*, *aandoen*.

Anebilt, 1876, *aanbeeld*. De Ouden schreven beter dan wij; want *an* en *on* is *op*, bilt *of* belt is de wortel van balten, *slaan*, dus *opslag*.

Anesocht, 2844, w. aansoeken; *verlangen*, *begeeren*.

Anisiert, 3657, *gemanierd*.

Arch, 3997, *gevaar*.

Arger, 2344, *boozer*, *driftiger*. Zoo ook arg in het M. Duitsch, voor bös, boshaft. Zie den *Otnit*. (F. J. MONE), 214.

Artsoene, 1106, 1874, 3793, Fr. ARCON, zijnde de *boog van het zadel*, gevormd door de voor- en achterplaten, waartusschen men zit.

Assaut, 278, *storm*, assaut, roepen, 4211; *bevel geven tot den storm*, Fr. ASSAULT.

Asselieren, 4202, *belegeren*; Lat. *salire*, *springen*, met de preap. *ad*, in het Nederl. zeer juist door *bespringen* te vertolken, Fr. ASSAILLIR.

Aterment, 1755, *inkt*, Lat. *atramentum*.

Averecht, 2565, *verkeerd*, *omver*, *het onderste boven*, van *ave* af, en *rechts*, dus *dat van het rechte afwijkt*.

Ans, 244, 752, w. annen, *of* onnen, 1096; hetwelk later is geworden, gonnen, jonnen, en eindelijk: *gunnen*, zoo ook: onst, gonst, jonst, *gunst*. Veronnen, 1237, is *misgunnen*, maar vooral *ten kwade duiden*.

B.

Bade, 1038, w. bidden; *verzoeken*.

Baer, 1598, 2384; *naakt*, *bloot*.

Baeshudich, 2230, *afschuwelijk*.

Baleren, 3789, *spelen*, *dansen*, *bal houden*; alwaar het gezegd wordt van een paard; elders, 5433, van menschen.

Banier, 3894, *vaandel* of *vlag*. Zie ponioen.

Baraet, 4618, 4699, *bedrog*. Fr. BARAT.

Bat, 1824, *beter*, vergelijk bet.

Bat, 588, 725, w. *bidden*, *wenschen*.

Battaelgie, 1053, 1302, *strijd*, *gevecht*, *slag*.

Bate, 4966, 4972, *vergelding*.

Bate, 3774, *beterschap*.

Baten, 4264, *verbeteren*, *vergoeden*.

Batseleer, 5119, *jong edelman, die nog geen ridder is*. Fr. BACHELIER.

Beckeneel, 2397, 2701, 4785; *hoofdschedel*, *hersenpan*, doch hier overdragtelijk, *stalen* of *ijzeren wapenhoed*, Lat. *carbellaria;* Ital. CERVELLIERIA. Becke, in het Nederl. is *bak*, *vat*, de uitgang *eel* is een

diminutivum naar de Ital. wijze gevormd, zoo ook i *kasteel*, *kanteel*, enz.

Beckine, 257, beckijn, 3821, *bekke*, met den verkleinenden uitgang.

Bedaghen, 2077, *beleven*, *den dag beleven*, *overkomen*.

Beden, 4947, *beiden*.

Bedi, 9, 40, 1683, 3453, 4110, *bij die*, *bij*, *door dit*, *bij aldien*, *dewijl*, *volgens*, *daarom*, *derhalve*, in het Frankisch, bithiu.

Beet neder, 230, 235, w. *neder bijten*, *afzitten*, *van het paard stijgen*. Zie de *Werken van het Genootsch.* Dulces ante o. musae. II. 17.

Begheven, 4282; *verlaten*, *in veiligheid stellen*.

Begreep, 389, 2675, 4440, w. begrijpen; *aangrijpen*, *opnemen*, *vatten*, *tegenhouden*.

Behaghel, 5125, *behagelijk*, *beminnelijk*, adject in *el*, voorheen veel gebruikelijker dan thans.

Behiet, 4392, w. *behieten*, *beloven*.

Behout, 1921, *bedwang*.

Beide, 266, *uitstel*, *oponthoud*, van het werkw. beiden, 3276, *wachten*.

Bekande, 1196, *bekende*, het augm. *be* is hier *ge*, de zin toch is deze: nooit heeft men schooner vrouw gekend dan Galiene. Vergelijk BILDERDIJK *N. Verscheidenheden*, I. 159.

Beleit, 3835, 3851, *beleggen*, *belegeren*; vergel. beseten.

Benedien, 3283, 4710, *benedijen*, *zegenen*.

Bequam, 249, 786, 1041, 1229, w. becomen, *bevallen*, *behagen*, *aanstaan*.

Berecht, 3284, 3693, w. berechten, 2519, 4004, 4373; *berigten*, *onderrigten*, *helpen*, *bedienen*.

Berecken, 4272, 5431, rijmw. anders berechten; *gereed maken*, zoo ook gerecken, 5011.

Berecken, 286, rijmw. anders berechten, de regtsmagt uitoefenen, zoo als graven of andere aanzienlijke heeren op de landen, welke hun in eigendom of leen gegeven waren. Daar deze overheden tevens regenten

waren, verstond men onder *berechten* ook *regeren*, *besturen*, *uitvoeren*, en in dien zin zegt Ferguut, 4698, ic sal 't berechten, en Galiene, 5052, wine moghen — — ons lant berechten.

Bereent, 742, rijmw. anders beregend.

Bescopte, 852, w. bescoppen; *beschimpen*, vergel. scop.

Bescudden, 4155, w. *beschutten*, *beschermen*.

Berien, 401, *berrie*, een werktuig om iets op te dragen. Angels. baere, bere; Eng. *beare*.

Beseten, 2260, 4359, w. besetten; *belegeren*, *aanranden*.

Besluten, 4085, *baten*, *helpen*.

Bestaen, 3321, 5026, *ondernemen*, *wagen*.

Bestaet, 354, w. besteeden. *Het 's wel bestaet dat hi leeft*, even als men nog zegt: *het is er wel aan besteed*, voor *hij is het wel waardig*.

Bestaet, w. bestaen; *aangaan*, van waar ook *nabestaanden*; wat bestaet si mi, 1413, *wat gaat zij mij aan*.

Besteet, 747, w. bestaen; *vermogen*, *doen*, *ondernemen*, *magt hebben*, *iets niet kunnen bestaen*, voor, *iets niet kunnen doen*.

Bestonden, 4375, w. bestaen; *ondernemen*, *doen*.

Bet, 59, 290, 446, *beter*. Zie ook bat.

Betide, 961, *bij tijds*, *vroeg*.

Bevaen, 1546, *bevangen*.

Beverden, 1022, *bevredigen*; vergel. verde.

Bewaent, 2004. Zie wanen.

Bewert, 4818, w. bewerden; *bewaken*, *verzorgen*, *verhoeden*.

Binnendien, 32, 1533, *intusschen*, *terwijl*.

Bliaut, 1224, *een ruim kleed*, Lat. *bliaudus* en *bliandus*, Fr. BLOESE.

Bloetheid, 2424, *bloheid*, *beschaamdheid*, *verlegenheid*.

Blouwen, 395, 2255, *slaan*.

Bluwen, 2980, rijmw. anders blouwen; *slaan*.

Bodelen, 3921, *beulen*, *kwellen*, *mishandelen*.

Bodelingen, 3945, bodeling; *beuling*, *darm*.

Boemkijn, 3524, verkleining van *boom*.

Boeten, 4865, iemand in boeten staen; *boete* van *bet*,

beter is *verbetering*, *geldboete*, verbetering van eenig misdrijf, waarvoor men zich met de wederpartij verzoende; aan den lande daarentegen betaalde men *breuke* voor het verbreken der wet; het eerste was eene schadevergoeding, het laatste eene straf. *Boete* in de beteekenis van *verbeteren*, hebben wij nog in *netten boeten*, *ketel boeten* en *vuurs boeten*, ook in het Fr. BOUTE FEU; dies willic ic u in boeten staen, is alzoo *dus zal ik het u verbeteren*.

Boghen, 2692, *buigen*.

Boy, 5108, het haddem boy; *boos*, *vertoornd*, bois, voor *boos* zijn, leest men 5345.

Bosine, 4050, *bazuin*, Lat. *buccina*, Fr. BUISINE; in *der Nibel-Lied*, 3245, 6077, busine N. Duitsch posaune, en van daar ook het Brabandsche spreekwoord, *iemand een buis geven*, dat is: iemand met *trompetten*, *pijpen* en *buizen* bespotten; aldus eene katten-muzijk, eene soort van *schaminkelen* of *charivari*.

Brachiert, 1793, enbrachierde, 4117, ontbrachiert, 4765, w. brachieren; *aan* en *van den arm doen*. Naar het Fr. BRAS, even als BRASSIERS, *armplaten*.

Bracke, 3351, eene soort van *hond* met stompen neus en hangende bovenlippen, Lat. *braccus*, *bracco*, Fr. BRAQUE, Ital. BRACCO, Eng. *brach*, M. D. bracho, thans brack. De afleiding zoekt men in rack, *hond*; Angels. racce zonder evenwel de toevoegende letter *b* te kunnen verklaren.

Bramen, 1606, *doornen*; zoo hebben wij nog *braambezie*, *braambosch*, de wortel is, *ra*, *spriet*, *punt*; braam, beteekent *be ra ing*, te weten: bezet met stekels. Die brame, in het D. is de *rand*; zijnde verwant met braue; bij ons *braauw*, in *wenkbraauw*, de ringe of verheven rand boven de oogen. *Bram* in de beteekenis van spriet hebben wij verder in *bramsteng*, de hoogste steng op de fokkemast, nog over; het daaraan te hechten zeil noemen wij *bramzeil*; waait het zoo matig, dat men deze topzeilen gebruiken kan, dan heeft men eene *bramzeilskoelte*.

Brant, brande, 2669, 2671, *brandend hout.*

Broederkinen, 417, meerv. van *broeder*, met den verkleinenden uitgang *kyn.*

Broec, 135, eigenlijk breuk *of* broke; *scheur*, *spleet*, en zulks in de beteekenis van gebroke, moerassig waterachtig land, even als voor *bracca.*

Bronie, 459, *broek*, Lat. *bracca*, Fr. BRAIE.

C. K.

Calu, 2409, *kaal.*

Cals, 3209, w. callen, *praten*, *verhalen.*

Camerlinc, 749, *kamerheer*, in Braband nog altijd *kamerling*, Lat. *camerarius*, *camerlingus.* Fr. CHAMBELLAN; Ital. CAMERIERO; Spaansch camero; Eng. *chambretayne.*

Camore, 2231, rijmw. anders camele, zoo als 880, *kameel.*

Camere, 965, camere, *kamer.*

Kanebeen, 3543, *kakebeen.*

Caneele, 3047, Lat. *cinnamomum*; Fr. DE LA CANELLE; naar het Lat. *canna*, *riet*, *pijp*, van daar pleonastisch *pijpkaneel.*

Capel, capelkijn, 1643, 1622, 1707, *kapel*, is eene plaats, waar men, om mis te lezen of eenig ander godsdienstig oogmerk, bijeen kwam, een bedehuis zonder nog eene kerk te wezen. Het woord komt van het Lat. *capella*, *eene geit*, omdat die kleine vergaderplaatsen, in de eerste tijden van het Christendom, slechts uit ruw hout opgeslagen en met geitenvellen gedekt waren.

Campeliken, 4336, *zorgelijk* (*tot vechten gereed*).

Campioen, 4259, 4365, *kampvechter*, Ital. CAMPIONE; Fr. CHAMPION, afgeleid van *kamp*, *kampen.* Het Latijn had *campus*, *campus martius*, voor *strijdplaats.* Zie op kempe.

Karbonkelsteen, 3747, naar het Lat. *carbunculus*, verkleining van *carbo* (*kool vuurs*). Fr. CARBONCLE, Eng. *carbuncle.*

Caren, 341, 1478, ook coren en later kiezen, te weten: *eligere, deligere*, dus *uitverkoren*, *uitverkorene.*

Karitaten, 155, Fr. CHARITÉ, *barmhartigheid.*

Carine, 2167; *droefheid*, oud Saks. is kara, *zorg*, *smart*, Angels. caru, cearu, Engelsch *care*, oud Noordsch *KÖR. KORREN*, voor *droevig klagen*, is ook Nederl. bijv. het korren der tortelduiven; *car*, of, zoo als men verkeerd spelt, *char*, is ook nu nog Duitsch, bijv. Charfreitag, Char woche, d. i. *droevige* (bij ons, *goede*) *vrijdag* — *droevige* (bij ons *heilige* of *lijdens*) *week. Palmzondag* wordt ook in het Eng. *lijdensdag* of *lijdenszondag*, *Carsunday* genaamd. In het Zweedsch is *KAERU SUNNUDAG* de vijfde Zondag van de vaste.

Canceleren, 5304, *tuimelen*, *vallen.* Fr. CHANCELER.

Cartel, 4224, het Fr. CARTEL, *gevecht*, gebogen naamval, ten cartelen.

Cauwe, 3345, *kauw*, *ka*, een vogel, naar zijn geluid aldus genaamd, en om zijne zwarte kleur ter aangehaalde plaatse bijgebragt.

Keytijf, 524, 2166, *rampspoedig*, *ongelukkig*, *slecht*, *ondeugend*, eigenlijk *zwak*, *gering*, van het Fransche CHETIF.

Kemenade, 2987, 5145, *kamer waar gestookt kan worden*, in het Lat. *caminata*, verwant met kemenye, *schoorsteen*, Fr. CHEMINÉE.

Kempe, 4273, *kamp*, *strijd*, van daar *kampen*, *vechten*, *strijden*, Angels. campian, Duitsch kämpfen, Deensch *KÄMPE.*

Kerstinhede, 5409, *Christendom*, altijd zonder lidw. gebruikelijk. Kersten, voor *Christen*, is in *kersmis* nog overgebleven.

Kies, 5071, *keuze.*

Kinnen, 3970, rijmw., anders *kennen.*

Clam, 1611, imp. van *klimmen.*

Clareit, 806, 2627, eene soort van meêdrank, uit honig en water zamengesteld.

Cleet, *zwart als een kleed*, 651, te weten: als *een priester-kleed.*

Knive, 4660, een lang spits en tweesnijdig mes, hetwelk men op zijde droeg; Angels. cnif; Eng. *knife*, oud Noordsch, Zw. en Deensch KNIFR, KNIF, KNIV, Lat. *canivus canipulus;* van daar het Fr. CANIF voor pennemes. Aan knipmes, in den zin van *toebuigend*, moet geheel niet gedacht worden, maar wel aan snijden, Gothisch HNIUPAN, Angels. hnipan, Zweedsch KNIPA, en waarmede ook ons *knippen* verwant is.

Knochten, 1592, werkw. *knoopen*, *binden*, zoo ook nog *verknocht.*

Coifie, 2701, *kuif*, *kuive*, *bedekking;* men verstaat er door den haarbos op het voorhoofd, of wel den opstaanden bovenrand van een' helm.

Colve, 332, *kluppel*, *zware stok met ijzeren punten*, het gewone wapentuig van een' boer, en waarmede hij ook ten strijde toog. Boeren werden daarnaar ook *kolfkerels*, Lat. *colvecerli* genaamd.

Come, 276, *komst*, *aanloop*, *bezoek.*

Conste, 1238, *kon*, consten, 152, kenden, w. *kennen.*

Corie, curie, curiekijn, 3897, 4606; het Lat. *corium*, Fr. CUIR, *leder*, *lederen kolder* of *kleed*; in het Fr. CUIRASSE, oud Nederl. kuris, kurisse. Ook was een kuras van leder, en een *halsberch* of HAUBERT van ijzer.

Coverture, 12, 3907, 3986, *kleed*, *kleeden*, *paardekleeden*, het Fr. COUVERTURE, in *der Nibelungen Lied*, reeds chobertiure genaamd.

Craihiert, 2502, w. craihieren, 5067, 5129, *schreeuwen*, *uitroepen*, *aankondigen*; Fr. CRIER, in het Ned. ook *kraaijen*, hetwelk van den haan gezegd wordt, en waarnaar de *kraai* genoemd is.

Cranc, 5050, *zwak*, *gering.*

Croec, 2410, *staf.*

Crupiere, 3987, *het kruis*, het achterste ruggedeel van het paard; Fr. CROUPE, *achter op zitten*, MONTER EN CROUPE.

Cruut, 859, *kruid*, *specerijen*, welke in de middeleeuwen, op allerlei smakelijke wijzen toebereid, sterk ingebruik waren.

Crune, 2405, *kruin*, *tonsura*, eene geschorene plek op het hoofd, een onderscheidend kenteeken der priesters. Wildi die crune? staat dus figuurlijk voor: *wilt gij geestelijke worden?*

Cume, 471, 561, 2509, Adv. *naauwelijks*, D. kaum.

Chiere, 720, *vleesch*, het menschelijk ligchaam, Fr. CHAIR, alhier voorkomende als vertaling van het gezegde NE PAS AVOIR LA CHAIRE MORTE, *iets met vlugheid doen*, en hetwelk ter aangehaalde plaatse wordt uitgedrukt met: hine hadde ghene dode chiere. Omtrent in diezelfde beteekenis, zeggen de Franschen ook wel IL N'Y VA PAS DE MAIN MORTE, maar zien bij die uitdrukking meer nog op eene krachtige dan wel op eene spoedige uitvoering.

D.

Dachvaerde, 579, *togt*, eigenlijk eene *dagreis*, wijders *vergadering*, *landdag*, omdat men derwaarts henen trok; zoo ook dagvaarden, iemand roepen om zich op eenen bepaalden dag voor den regter te begeven.

Daden hem, 3988, *zich doen*, *zich begeven*, *zich houden*, *zich gedragen*, *zich ophouden*, en van daar: hi daedt te lanc, 5479, voor *hij houdt zich te lang op.*

Daert, 1982, 1988, w. daeren, *deren*, *smart doen.*

Daerwaert, 85, *derwaarts*, dezelfde uitg. waert, om eene beweging naar eene plaats of persoon uit te drukken, plaatse men achter alle zelfst. en pers. voornaamwoorden, bijv. bosschewaert, 101, uwers *of* uwaarts, 2360.

Daes caproen, 2106, daes, *dwaas*, van daar daseryen, *gekheden*. Caproen is *kap*, het Fr. CHAPRON, alzoo *zotskap.*

Daghen, 1666, dat di Godt moet daghen, *Godt moet u behoeden*, *uwe dagen besparen*, *verlengen.*

Daghen, 4978, *voor den regter roepen*, overdragtelijk, *dingen*, *twisten*, maar ook eenvoudig *zamenspreken*, en alzoo ter aangehaalde plaatse.

Dakeren, 3894, *wapperen*, *golven.*

Dan, 2341, *als*. Zonder het onderscheid te maken het welk wij thans tusschen *dan* en *als* in acht nemen.

Danen, 1313, 2202, 3319, *van daar.*

Dar, 4374, w. darren, *durven.*

Darf, 284, w. darven, durven, *behoeven*, van daar ook bedarf voor *nooddruft.*

Darren, 1916, *daarheen.*

Das, 319, eene soort van *jagthond*, om *dassen* mede te vangen.

Dech, 4153, deech, *geschikt*, *bekwaam.*

Decken, 4950, *bedekken*, *verbergen*, zoo ook: si decket, 1250, voor *zij bedekt het.* Onderscheidene werkwoorden, welke thans met de voorvoegsels *be*, *ge*, *ver*, verbonden zijn, misten weleer die nadere bepaling, of men gebruikte ze geheel anders dan wij. Zie de werkwoorden met deze kleine rededeelen aanvangende.

Deduut, 90, 1990, *vermaak*, het Fr. DEDUIT van het werkw. DEDUIRE, *zich verlustigen*, Lat. *deducere.* Merk tevens op, dat uu in het oud Nederlandsch niet *u* is met den klinker *u* of *e* verlengd, maar de tweeklank ui; alzoo uut, 1092. Ferguut, op vele plaatsen geluut, 90, 1990. Cruut, 95, enz.

Deelkijn, 4685, *een weinigjen*, verklein. uitgang kijn.

Deghen, *zwaard*, verwant met dagge, en zoowel gebruikelijk voor het werktuig als voor den krijgsman, die het voert, aldus 222. In de laatste beteekenis merkt BILDERDIJK op, is *degen* niet van dagge, maar van dogen, *deugd*, te weten: *dapperheid*, *degelijk* en *degelijkheid*, *virtus*, *probus* en *probitas*, ook *ter dege*, *probè* en zoo was, vervolgt hij, *van deeg* in mijn' jongen tijd zeer gemeen voor *deugdelijk*, of gelijk men toen zeide *voor goed.* Vergelijk *Schatkamer der talen*, bl. 62, en *der Nibelungen Lied*, 441, 832, 8931.

Derre, 4372, *deze*, aanwijzend voorn. woord.

Delijt, 3171, *vermaak*, Lat. *deliciae.*

Deus, *Godt*, 627. Bij uitroeping vooral gebruikelijk; zie ook Ay Deus, 3498, 4849.

Di, 704, 709, 710, 1666, 1763, 3493, *gij* of *u*, vooral in zamentrekking of aansluiting; zie de opgave hierboven.

Dicke, 338, 659, *dikwijls.* In andere hss. ook dicken, omdat de bijwoorden van die soort, zoo zij geen rijmwoorden zijn, doorgaans op *n* eindigen.

Die, 304, dije of dijbeen, te weten de *dikte of zwelling van het been.*

Diefte, 2951, *diefstal.* In Braband gebruikt men nog *diefte.*

Dier, diere, 1161, 2443, 3048, *duur, kostbaar;* ook diere schatten, 1304, *op hoogen prijs stellen;* verder voor *nuttig*, bijv. 943, alwaar gesproken wordt van leefregels en spreuken, die aan den wand geschreven waren.

Diesmael — vore diesmale, 2190, *voor die maal, voor dat.*

Deilen, 3188, *deelen.* Naar den regel werd de *e* met *e* slechts zeldzaam met *i* verlengd.

Dijn, 3210, bezittel. voorn. uw, hetwelk echter in den onverbogen naamval niet *uw* maar *u* geschreven werd.

Dochte, 127, 2586, werkw. dochten, doghen, *duchten, vreezen.* Zijnde de zacht-korte *o*, zoo als in konst, *kunst*, tot *u* overgegaan.

Doe, 2100, werkw. zich doen, *zich gedragen*, zie: daden hem. Waeromme doe ic mi so fiere, is dus: *waarom houde ik mij zoo fier.*

Doghe, 1362, *dulde*, doghede, 1461, *verdroeg*, werkw. doghen 2063, 2147, *dragen, verdragen, dulden, lijden.* zoo spreken wij nog dagelijks van *iets gedoogen.*

Doghet, 896, meerv. dogheden, 352, *deugd, heil, geluk, voorspoed*, zoo als nog in de gemeenzame spreekwijze: *ergens deugd van hebben.*

Dore, 748, *door, om.*

Dorper, dorpre, 271, 289, 297, 329, 388, 392, 423, *dorpeling, boer, buitenman*, in ridder-romans doorgaans met zekere verachting genoemd. Het Lat. *villanus*, Fr. VILAIN.

Draghet, 1935, werkw. draghen, 3004, 5091, *dragen, brengen.* Wij gebruiken thans alleen *dragen*, wanneer het voorwerp, dat gebragt wordt, eene eenigzins beteekenende

zwaarte heeft; oudtijds maakte men dat onderscheid niet, en zoo vertalen de Brabanders nog altijd het Fransche PORTER door *dragen*, PORTEUR D'UNE LETTRE DE CHANGE, *drager van een' wisselbrief*; PORTEUR DE CONTRAINTE, *Contrainte drager*, verder *brievendrager*, enz.

Draghet, 3120, w. draghen *of* afdraghen, *steeken*, *werpen*, *rukken*, *hakken*, imp. droech.

Dreecht, 2833, w. dreghen, 1723, *dreigen*.

Drieten, **driet**, 541, scheldwoord, zoo veel als *duivel*, *kinkel*, misschien hetzelfde als druut, zeker verwant met driesten, *dreigen* en driestig, *ondernemend*, *woest*, *stout*.

Droech, 5230, w. draghen, *afdraghen*, *afhakken*.

Drossate, 2829, 4966, *tafelmeester*, oud. D. truhsæze, en als zoodanig eenige malen in *der Nibelungen Lied* voorkomende, thans Truchsess; afgeleid van truh, *schotel*, *vat*, zoo als nog blijkbaar in *trog*, alzoo een bediende, die de schotels opzet. Lat. *drossatus*, *drossardus*, een aanzienlijk ambt ten hove, bij ons in later tijd *drost* of *drosaart*; maar toen van eene geheel andere natuur.

Du, 700, ghi of *gij*.

Dusdaen, 3427, dusgedane 3513, *zoodanig*.

Dwaen, 1277, 2632, dwoeghen, 1278, dwaghen, *wasschen*, Goth. *THWAHAN*, komende de Goth. *TH* altijd met de Nederl. *d* overeen, onderscheiden van *wassen*, *crescere*, Goth. *WAHSJAN*.

Dwale, 258, *waschdoek*, *dweil*, van het werkw. dwaghen, ook wel *doek*, in het algemeen. De *kelkdoek* in de R. kerken, en het *lijkkleed*, in Utrecht de *pelle*, (zie op pels) worden elders *dweil* genaamd.

Dwanc, 4777, werkw. dwinghen, *klemmen*.

Dwelme, 4760, even als het werkw. dwelmen, *suffen*, *niet wijs zijn*, geheel verouderd, Mes. Goth. *DWALMAN*. Voor dwelme gebruiken wij thans *bedwelming*, *verbijstering*.

Dwoech, 259, dwoeghen, 799, w. dwaghen, *wasschen*.

E.

Echt, 106, 1669, *goed, naar behooren, wezenlijk, inderdaad.*

Eer iet lanc, 296, *aanstonds.*

Eer, 1047, eere 1128, *vroeger.*

Eere, 1129, *eer, onderscheiding.*

Eesch, eisch, 188, *verlangen, begeerte.*

Einde doen, 3956, *sterven.*

Ellenboghe, 1610, *elboog, elleboog*, el is *arm*, alzoo *de boog van den arm.* Hoogd. elbogen, Angels. elboga, Deensch ALBUE, Eng. *elbow*, IJsl. OLENBOGO.

El, els, 287, 501, 1708, 3195; 5294, *anders.* Eng. *else.*

Emmer, 4021, *immer, steeds.*

En, 45, hem, pers. voorn., in aansluitingen veelvuldig voorkomende, en somtijds door em vervangen.

En *of* ne, 42, eene *negatie*, het zij op zich zelf, het zij bij aansluiting.

Ende, 5008, *einde, oorsprong, begin.*

Ende, gewoon koppelwoord, op iedere bladz. voorkomende, zie daarover de werken van het Genoots. *Dulces ante o. musae*, II, 1.

En ghene, 490, de ontkenning gheen, met de ontkenning en versterkt.

Ere, 4711, *eer*, in de beteekenis van *zege, overwinning.*

Erre, 149, 388, 599, errig, *boos, kwaad, driftig*, vergel. Arg.

Ersatrien, 4187, *geneeskunst*, eigenlijk arsatrien, van ars, *kunst.* Zoo ook arsater, *genees-* of *heelmeester*, thans *arts*, bij KILIAEN, artsc, artset, arste, in den *Teutonista* artzet, artzeder. De Vlamingers schreven meest *ersater* verzachtende de *a* tot *e;* vandaar ook ersatrien, ter aangehaalde plaats. Elders vindt men arsaat voor *geneesmiddel*, wij zouden thans *artsenij* schrijven.

Erselen, 3305, *herselen, herseilen, andermaal zeilen.*

Ersprane, 3575, w. erspringen, *herspringen*, te weten: *een' mislukten sprong verbeteren.*

Ertrekken, 4949, *vertrekken*, *verhalen*, *vertellen.*

Evenen, 1256, Lat. *avena*, Fr. AVOINE, *haver*; hem, (zich) in d'evenen berghen, 1332, is *zich verstoppen, onder den haver kruipen.* In de Groninger passie, reg. 135, verschuilt Bocka Ennes zich onder de bonen:

Bocka Ennes ghinck in die bonen glyden,
Hessel Hoerna heft hem daer belopen, enz.

F.

Faelgie, 1616, 1867, *misslag*, *bedrog*, naar het Fr. FALLIER, komt overal voor met het beroovend bijwoord sonder, zoodat sonder faelgie, steeds de beteekenis heeft van *in waarheid*, *in de daad.*

Faseelen, 2581, stocken van faseelen, *stokken uit bundels*, *uit takkebosschen* bestaande. Lat. *fascis*, *fasciculus*, Fr. FAISSEAU.

Festeren, 5303, *feesten geven*, *onthalen*, het Fransch FESTOYER.

Flaioteren, 5434, *fluiten*, Fr. FLAGEOLER.

Fier, 2100, *hoogmoedig*, het Fransche FIER.

Folleerde, 2254, 2887, gefolleret, 5494, w. folleren, het Fr. FOLER, *uitschelden*, *mishandelen*, *iemand dwaselijk bejegenen.*

Fonteinekine, 3072, dimin. van fontein.

Foreest, 688, *woud*, *bosch*, Fr. FOREST, Ital. FORESTA, verwant met ons oude woord fur, Angels. fir, te weten: *boom*, van daar ook weder *vurenhout*, alsmede den naam van het boschrijk dorpjen *de Vuursche.*

Fortsiere, 54, *kist*, *kast*, *valies*, doch van sterk beslag voorzien.

G.

Ghere, 1049, 3373, ghert, 2220, w. gheren, 4106, *verlangen*, *bedoelen*, ook ghere, 1733, zelfst. naamw. *lust*, *behagen.*

Galgenere, 1775, *galgenaar*, *die de galg verdiend heeft.*

Galigaen, 1129, Duitsch Galangt wurzel, Fr. GALANGE, *maranta galanga*, LIN. In Holland zeide men *galang*, de *Bataafsche Apotheek* heeft *galang marante.*

Galt, 4796, werkw. *gelden.*

Garsoen, 434, 437, 1538, *jongen*, *ridderknaap*, het Fr. GARÇON.

Gaveloet, 483, 565, *wapenspiets*, Fr. GAVELOT.

Geaisiert, 279, w. aisieren, Fr. AISER, *iemand helpen*, *op zijn gemak zetten*, *ondersteunen.*

Gebaren, 3436, *gebaren maken.*

Gebatalgiert, 280, gebattelgiert, 3904, w. battalgieren, 4201, *schikken*, *rangschikken*, *in orde stellen.* Regel 280, alwaar het van een kasteel gezegd wordt, heeft men *stichten*, *bouwen* op het oog gehad.

Gebinden, 1584, w. *binden*, thans zonder voorvoegsel gebruikelijk.

Geblas, 215, rijmw. anders geblaas. Men bedoelt het geluid van den hoorn.

Geconreit, 1255, *geroskamt*, w. conreien, naar het Fransch CONREER, *verzorgen*, *verplegen*, Lat. *Curare.* Zoo ook in de Duitsche uitgave van Iwein, alwaar almede van een paard gezegd wordt:

Daz was die naht ſa wol bewazt/
Daz ez nie bi im wazt
Gekunrieret alſa ſchone/

Gedalsch, 107, klanknabootsend woord, *geblaf van honden*, 2816 wordt hetzelfde woord, doch als rijmw., ook voor *praten*, gebruikt.

Gedichte, 4227, *geducht*, *sterk*, *zwaar*, *veel.*

Gedinken, 1373, *gedunken*, *aanstaan*, *behagen*, *voorkomen.*

Gedochte, 1198, *gedachte*, *vermogen.*

Gedoken, 105, *duiken*, figuurl. *opsporen.*

Gedreech, 2647, *gedreich*, *bedreiging.*

Gedreghen, 3388, w. draghen, in de beteekenis van *slaan.*

Gedroeghet, 4489, w. draghen, *overeendragen*, *oordeelen*, *vonnissen.*

Gefenijnt, 1244, *vergiftigd*, Fr. VENIN.

Gefrotsiert, 4159, 5243, w. frotsieren, *kneuzen*, Fr. FROTTER.

Gegangen, 1650, *gegaan.*

Gegreep, 1213, werk. grijpen, *toegrijpen.*

Geheten, 5382, w. heten, *gebieden*, *bevelen.*

Gehoeden, 2773, thans *verhoeden.*

Gehoghen, 159, *beoogen*, *bezien*, *met oogen volgen*, *nagaan.*

Gehort, 324, w. horden, *omtrekken*, *omgeven*, *omtuinen*, hetwelk met gevlochten takwerk geschiedde, en daarom ook *vlechten*, *binden*, zijnde in de laatste beteekenis ter aangehaalde plaatse gebruikt.

Gehouden, 2199, *bij zich houden.*

Geknocht, 479, 685, w. knochen, *knoopen*, eigenlijk *no en*, Fr. NOUER. Wij hebben nog *knok*, *knoet*, *knoest*, als tot denzelfden wortel behoorende.

Gelach, 4093, *belegering* van *lage*, *ligging*, *zitting*, ook van regtzittingen, van maaltijden en vrolijke bijeenkomsten gebruikelijk; *met elkander in gelag zijn*, is nog in zwang, en beteekent: *met elkander eten en drinken*, voor drank alleen komt het voor 5568. Bij uitbreiding is *gelag* ook *vertering*, *rekening* en *zaak*, aldus 4125, alwaar om het rijm gelaghe gespeld is.

Gelachiert, 518, w. lachieren, Fr. LACHER, *loslaten*, *openzetten*, een gelachieerde helm, *een open helm.*

Gelanden, 5490, *behagen*, *bevallen*, *goedvinden.*

Geleert, 2321, *slim*, *wijs*, *onderwezen*, in dien zin ook nog in Braband gebruikelijk.

Geleesten, 3383, *bedrijven*, *doen.*

Geleet, 1098, *geleid*, werkw. liden, *lijden*, *gaan.* Men bragt een paard, aan den toom geleid.

Geleit, 4209, w. gelaten, *zich gedragen.*

Geloefdc, 4951, w. gelooven, voor *beloven.*

Gelof, 1957, 2389, 2585, *belofte*, *toezegging.*

Gelout, 3995, w. louen *of* louwen, *geeselen*, *slaan.*

Gelove, 2453, w. geloven, *gelofte doen*, *beloven.*

Gemalsch, 108, *malsch*, bijv. naamw. en bijw. *zacht*,

week, figuurl. *bedaard*, Lat. *mollis*, Gr. ἀμαλός, Zweed. MJÄL, Eng. *mellow*, verwant met ons *molm*, *molsem*, *mul*, *malsch* en *malen*.

Gemeten, 3888, w. meten, en aldaar figuurlijk de mijlen meten van den weg, *spoedig voortgaan*, *den weg afleggen*.

Gemiect, 1533, micken, *doelen*, *overwegen*.

Gemineert, 3035, mineren, *uitgraven*, *verwelven*.

Gemoeten, 5148, *ontmoeten*.

Geplaneert, 3108, w. planeren, *gladmaken*, *polijsten*.

Geponjeert, 4160, werkw. pongieren, *vechten*. Zie pongijs.

Geraect, 65, 295, *raken*, *treffen*, figuurl. voor *geschapen*, vooral *schoon geschapen*, *fraai*, ook van het verstand wordt dit 622 gezegd.

Geraecte, 4770, 4774, w. raken, *treffen*.

Gerake, 252, w. geraken, 1490, *dag worden*, *schijnen*, *lichten*. Zoo ook dagheraken, 3331, voor *dageraad*, van dit geraken schijnt *grieken* en vervolgens *krieken* van den dag afgeleid te wezen.

Gerecht, 801, w. gerechten, *aanregten*, *gereedmaken*, *toebereiden*, 1782, in de beteekenis van *oprigten*.

Gerecht, 933, adj. *waar*, *wezenlijk*, *echt*, bijv. een gerecht loghenere, een gerecht dief, een gerecht bedrieger, of een gerechte naem, 596, ook gerecht, voor *naar den eisch*, *naar behooren*.

Gereden op, 663, oprijden, *nazitten*, *iemand lastig vallen*.

Gerecken, 5011. Zie berecken.

Gereet; 1503, 1539, 1556, *terstond*, ook om het rijm gereit, bijv. 1618, 1928.

Gereide, 576, 3275, *zadeltuig*, als collectivum waaronder dan al het benoodigde tot paardrijden verstaan werd, zoo ook gereite, in *der Nibelungen Lied*, 281. van gesmide eenigzins te onderscheiden, zie op dat woord. Verg. de werken van *het Genoots. Dulces a. o. musae* II, 29.

Gereit, 1173, elders geraect; *wel geschapen*, *schoon*.

Gereken, **geraken**, 4207, 4790, *bereiken*, *treffen*, *slagen.*

Gerume, 5204, *ruimte*, *het plein waar men strijdt of spielgelgevecht houdt.*

Gesaect, zie saken.

Gesant, 1007, w. senden, *zenden.*

Gesaten, 3343, rijmwoord voor gezeten, w. zitten.

Gescoit, 970, w. scoyen, *schoenen aan doen*, sche, schede, schoe, is *overtreksel*, zoo ook in *handschoen.* Goth. SKOHS, van daar *sok* voor *kleine kousen.*

Gesciente, 601, *geschiedenis*, *gebeurtenis.*

Gescouwen, 5060, *inzien.*

Gescreden, 3664, w. screiden, *stappen.*

Gesijn, 3643, 4012, *geweest.*

Gesmide, 1114, 1541, *gesmeed zadel*, *zadel van ijzer*, *zadeltuig*, en dus een deel van het gereide, hetwelk verkeerdelijk als eensbeteekenend beschouwd wordt in de *Proeve van Oudh.*, *Taal en Dichtk.* door het Gen. *Dulces ante omnia musae*, II, 29 en verv. Ook in het *Nibelungen Lied*, 281, 5085, wordt gesmide en gereite onderscheiden.

Gesonde, 5603, *gezondheid.* Zoo ook goede voor *goedheid.*

Gestaect, 274, *bezet met staken en palen.*

Gestaen, 2441, *volhouden.*

Gestille, 681, 5556, *bevrediging*, *overeenkomst.*

Gestrict, 1534, werkw. strijken, *nederdalen.*

Geswighen, 605, w. zwighen, *zwijgen*, met het toevoegsel *ge*, hetwelk wij thans weglaten.

Getellen, 2953, *vertellen*, *optellen.*

Getempt, 488, w. temmen, *dwingen*, *smeden.*

Geleedde, 1993, w. geleiden, *uitgeleide doen*, *verzellen.*

Getrahijnt, 1243, getravengiert, 3245, w. travengieren, *verkleeden*, *onkenbaar maken*, *gemaskerd zijn*, Fr. TRAVESTIR.

Gevaen, 2449, *gevangen.*

Gevisiert, 3658, w. visieren, 3687, *bedoelen.*

Gevoech, 1209, 1280, 4995, *begeerte*, *behoefte.*

G e w a g h e n, 1269, 1455, *bekend maken*, *ergens van spreken.*

G e w a n, 292, w. winnen, *verkrijgen.*

G e w e r d e n, 1021, *geworden.*

G e w i l t, 4068, *begeerte*, *lust*, *vergenoegen*, in sijn gewilt sijn, is te vreden wezen, als hebbende zijn' wil verkregen.

G e w r o c h t, 1287, w. wrochten, *maken*, *doen*, *veroorzaken.*

G h e e r t, 1259, w. gheren, *verlangen*, *begeeren.*

G h e l t, 1423, w. ghelden, 5072, *vergelden*, *voldoen*, *betalen*, *kwijten.*

G h e n e n d i c h, 5213, ghenendeleken, 2964, adv. *zonder einde*, zamengetrokken uit g h e e n en e i n d e inzonderheid met betrekking tot *strijden*, alzoo *dapper* of *onvermoeid vechten;* als werkwoord heeft men ook ghenenden 3148, 4255, om het rijm. g e n i n d e n gespeld, en beteekenende *zich wakker verweren.*

G h e n o e t, 58, 1870, *gelijke*, *medebroeder*, o. Duitsch Genoz, zie *der Nibelungen Lied*, 3292, Lat. *par*, Fr. PAIR.

G h i n c b e r e, 3300, ghingebare, ghincber, *gember*, Gr. ζιγγίβερι, Lat. *zingiber*, Fr. GINGEMBRE, ghingebraes, 3301, schijnt hetzelfde woord te wezen, maar om het rijm. naar het oud Fr. GINGENBRATE eenigzins verspeld. Vergel. aanteek. op MAERLANT, *Sp. Hist.* III, 12.

G h i n g e b r a e s, zie ghincbere.

G i g a n t, 629, 1577, 1641, *reus*, in het Grieksch γίγας, Lat. *gigas;* het heeft in den 2. naamv. *gigantis*, van hier *gigant.* Zie ook op w i g a n t.

G y s a r m e, 881, *strijdbijl*, *tweesnijdend wapentuig*, Fr. GUISARME.

G l a v i e, 3900, *speer*, *lans*, van het Lat. en Fr. *gladius*, GLAIVE, *zwaard.*

G n o e c h, 1210, 1279, *genoeg.*

G o e d e (met), 782, *met goedheid*, *vriendelijk.*

G o e d e n d a c h, 4572, *geluk*, *voorspoed.*

G o e m, 734, 1202, goem nemen, *acht slaan*, *zorg dra-*

gen, ook wel gomen, *verzorgen*, *besturen*, *bewaken*, met of zonder het voorvoegsel *be*. Het Angels. heeft gŷman, Goth. GAUMJAN. Gom komt ook voor in de zamenstelling *bruidegom*, Duitsch Bräutigam, oud D. Prutigumo, IJsl. BRUD-GUME, Zweedsch BRUDGUMME, Goth. BRUTHFATHS, welke woorden zich alle door *bruid-verzorger*, *bewaker*, *beschermer* laten verklaren. Guma is echter in het Goth. en Angels. ook *man* en *mensch*, in het oud D. komo, homo, hetwelk met *homo* schijnt verwant te wezen.

Gorden, 1079, Angels. gyrdan, in de rondte omsluiten, gordel, Goth. GAIRDA, de *band* of *riem*, waarmede de omsluiting geschiedt. Voor *rond*, heeft het Persisch **gird**, het Lat. *circus*, en zijn verkleinw. *circulus*, ons *cirkel*, *gier*, *geer*, *gieren* en *geeren* hangen daarmede te zamen.

Gorgic, 479, *bedeksel voor den hals*, ter aangehaalde plaatse het *borstharnas* van een paard. Fr. GORGERETTE, GORGERIS, Eng. *gorget*, ook een *ringkraag*, zoo als de officieren te voren droegen, in de plaats van den ouden halsberg, waaruit dit bedeksel door inkorting ontstaan was.

Grael, 5334, *een kostbare schotel*, in de geschiedenis van de ronde tafel beroemd. Zie Inleiding.

Gram, 103, 1528, 1925, *toornig*, Angels. grama, *te onvreden*, *verdrietig*, *boos*, zijnde gram, van het w. grimmen, even als *zang* van *zingen*.

Grauwele, 879, *graauwtjen*, van een paard sprekende, de uitgang *eel*, *ele*, is het diminitivum, naar Ital. wijze gevormd.

Graveele, 3048, *steentjens*, Fr. GRAVELLE, thans niet meer gebruikelijk dan voor het steengruis in het menschelijk ligchaam.

H.

Halsberch, 441, 1071, 3454, Fr. HAUBERT, een *malienkolder*, of *scobbe* (*gescubt*) *jak*. In andere dialecten vindt men wel *harnas*, hetgeen eigenlijk *tuig* in het

algemeen beteekent, maar geen *halsberch*. BILDERDIJK, *Gesl. lijst*, denkt dat *hals* oudtijds voor het geheele ligchaam genomen werd, en zegt dat *berg* hier de wortel is van *bergen*, *bewaren;* alzoo zou het woord van Nederlandschen oorsprong zijn, hetgeen wij nog zeer betwijfelen. In het oud D. vindt men Halsperg, bijv. in den *Otnit*. 512:

Dich hilffet nit din halsperg und din swert.

Over het onderscheid en gebruik van halsberch en harnas; zie men LE GRAND D'AUSSY, *Fabliaux*, I, 93.

Hameide, 3569, 3765, 3768, *dwarsboom*, dienende tot sluiting, tot afwering, maar ter aangehaalde plaatse als een wapentuig, te weten een *zware stok* of *kluppel*, vermeld. Als verkleining lezen wij hameidekine, 3533.

Hamen, meerv. van haam, 2348, het Lat. *hamus* eigenlijk *haak*, maar ook *omhaking*, *omvatting* en dus *tuig* of *gareel;* van daar ook *hemd*.

Hantharich, 2309, *driftig*.

Harde, herde, 522, 536, 577, bijvoegl. n. w. *zeer*, *sterk*, *grof*. In de beteekenis van *zwaar* en *grof*, spreken wij nog altijd van *hard geld*; in die van *sterk*, *veel*, *zeer veel*, bezigen de Groningers steeds het woordjen *hard*, bijv. *regent*, *sneeuwt het? Ja hard op*, het werkwoord *harden*, (alhier 1523 herten gespeld), is *sterk maken*, bijv. *ijzer harden*, voorts overdragtelijk: *tegen verdriet in zetten*, *uithouden*, *verduren*.

Hare, 2922, 3187, *hier*.

Haten, 382, *haasten*, *spoeden*, ter aangehaalde plaatse als zelfstandig naamw. gebruikt.

Have, 1968, *goed*, tilbare *en* ontilbare have, zoo als in kronijken en regtsboeken veel gelezen wordt, is *roerende en onroerende bezitting*.

Heden, 1868, *nu*, *toen*, *op dezen oogenblik*.

Heden meer, heden mere, 2018, 2170, *heden nog*, *aanstonds*, *dadelijk*.

Heet, 3015, rijmw. anders *heide*.

Helden, 2569, rijmw. anders *hellen*, *overhellen*.

Helen, 1697, w. *verzwijgen*, *verbergen;* van denzelfden

oorsprong is ook een *heler*, *een verberger*, die in geval van diefstal als medepligtig beschouwd wordt.

Helet, 2023, w. helen.

Helt, 3051, *helft*, binnen der helt, is *voor de helft*.

Helt, hilt, 158, 1745, 1749, w. houden, *ophouden*, *staan*, ook voor *gaan* en *volgen*, zoo als nog in *streek houden*, *den goeden weg houden*, aldus 179 en 180, eerst in de laatste en vervolgens in de eerste beteekenis gebruikt:

Een brac liep met Perchevale,
die 't spoor van den hert hilt.
Doe sach Perchevale waer hi hilt.

te weten: *waar het hert zich ophield*, *waar het stond*.

Helsdene, 493, w. helsen, *omhelzen*, te weten: *omhalzen*, *omarmen*, liggende in het Fransche EMBRASSER hetzelfde denkbeeld ten grondslag.

Hem, 184, 648, *zich*, zoo ook 4803, onder hem, *onder zich*, of liever *onder elkander*, want dat werd er bedoeld. De verwisseling van *zich* en *elkander* heeft dagelijks plaats, die van *hem* en *zich* is nog veel gemeenzamer.

Herdekine, 3282, *herdertjen*, dimin. uitgang.

Hermerijn, 1438, adj. *hermelijn*, zie op hermine.

Hermine, 68, zoo ook in het Fransch, een *weseldiertjen uit Armenie* (Harmenie), van waar men deszelfs pelterij uitvoerde, en ook de benaming afkomstig is. Men zeide in het Neder-Saks. harmke, hermelke, ke, of ken, en in het Nederl. harme; *lijn*, hetwelk nu aan het woord toegevoegd wordt, is eigenlijk de uitgang van verkleining. Eng. *hermin*, Ital. HERMELLINO, ARMELLINO, Lat. *hermellinus*, *hermellina*.

Herten, 1523, *sterk maken*, *tegen verdriet inzetten*. Zie harde.

Hi, 688, rijmw. voor *hier*.

Hiesch, 2632, 2797, w. heeten, hieten, *gebieden*, *vorderen*, *eischen*.

Hiet, 962, w. hieten, heeten, *gebieden*.

Hoeftlaken, 637, hoeftcleet, 1133, *sluier*. Zie wimpel.

Hoghen, in hoghen zijn, 3081, 3222, *verheugd zijn*, ook het w. verhoghen, 4355, thans *verheugen;* zijnde de zacht lange *o*, even als in doghet, toghel, (zie die woorden) in *eu* overgegaan.

Hordijs, 309, bekleedsel der schietgaten in een' toren of kasteel, naar het Fransche HOURDIS.

Hoxselen, 304, enkelv. hose of hosel, *waterlaars*, oos, oze, in het Fr. is OISE *water*, Oosdorp, oosdicht, hoos (voor *wolkbreuk*) en hoozen (voor *bewateren*, *bevochtigen*) wijzen dit nog nader aan. Hose wordt ook wel genomen voor het geheele beenkleed, in 't Engelsch voor *kous*, in het Duitsch voor *broek*. De Franschen hebben CHAUSSE, een HAUT DE CHAUSSE en een BAS DE CHAUSSE, zijnde naar dit laatste ons *kaus* of *kous* en tevens hun eigen BAS genoemd.

Houde, 61, 1080, 1560, *spoedig*, *snel*, *haastig*, *schielijk*, *aanstonds*.

Houden, 4867, goed houden, zoo als aldaar gezegd wordt, is *goed in leen houden*, waaruit dan zekere verpligting ten aanzien van den eigenaar of leenheer ontstaat. Zich aan iemand overgevende, of in dienst gaande van een aanzienlijk persoon, droeg men veeltijds zijn eigen landgoed aan zulk iemand op, en kreeg dan die bezitting in vruchtgebruik terug: alzoo koning Galarant, ter aangehaalde plaatse.

Houdende, 5465, hilde, 5477, w. houden, *staan*, Zie op hilt.

Hout, 1826, *getrouw*, *toegenegen*, zoo als in de spreekwijze *iemand houw en getrouw zijn*.

Hout lant, (hi) 1764, zie op houden, *in leen houden*, *bezitten*.

Hovesch, 5, 1817, *beleefd*, *gemanierd*, *hoofsch*, zoo ook hovescheliken, 591.

Hurte, 5204, w. hurten, horten, *stootend voortrijden*, vooral gebruikelijk ten opzigte van het toeschieten en tegen elkander stooten in een tournooi. Zoo leest men in *der Nibelungen Lied*, 151, 152:

Mit der edelen steine gebellet uf daz graz
ab' liehten Schildez sprangen: von heuzten daz geschehen waz.

I.

Jaghen, 1456, *vervolgen*, *nazitten.*

Ieghenode, 1547, 3475. HUIDECOPER op STOKE, III, 434, verklaart dit woord door *tegenland*, *land tegenover een ander*; verkeerd: Ieghen is het Duitsche gegend, ode, een verouderde Duitsche uitgang. — Men leze dus eenvoudig *plaats*. Zie HOEUFFT, *Taalk. Bijdr. tot de Naams. uitg. van eenige meest Ned. plaatsen* bl. 98, 99.

Ieweren, iewers, 3000, 3829, 4990, te weten: ie-(*ergens*) waers; als rijmwoord, ook iewerinc gespeld, 3287.

Inne, in inne worden, 1251, *gewaar worden*, *bemerken*, *innerlijk overtuigd worden*, ook *herinneren*, *te binnen brengen*, bijv. 2010.

Jongeling, 798, werd van beiderlei kunne gezegd. Ouderling, voor oude man of vrouw, stond daar tegenover, even als nu nog in Braband. *Jongeling*, *adolescens*, heeft in het Gothisch *JUNGALAUTHS.*

Ioste, 5192, om het rijm, anders ioeste, *spiegelgevecht*, zoo als 5200, 5209, alsmede het werkw. ioesteren, 5193, het Fr. JOUTER.

Yraut, 5164, 5329, *wapenkoning*, meerv. yrauden, 5066, eene soort van ceremonie-meester, Fr. HERAUT.

Yvore, 1625, *ijvoor*, Fr. IVOIRE, Ital. AVORIO, Lat. *ebur*, in den 6. naamv. *ebore*, en dus, daar *b* en *v* wisselletters zijn, en de *y* regelmatig tot e verzacht, met het Nederl. slechts één woord.

L.

Lac, 1670, werkw. lachen, *lagchen.*

Lachter, 1692, 1783, 2119, *schande*, *oneer.*

Lachterde, 1401, lachteren, *belagchen*, *beschimpen*, *bespotten.*

Lacies, 5165, *wapent u*, van het Fransch werkw. LACIER, ATTACHER, LIER, Lat. *laqueare*, en aldus omdat

men, aanvallende, een deel der wapenrusting moest vast hechten en binden, vergelijk 5188.

L a n c e r e, 3637, *eerlang*, *onlangs.*

L a n g e d e, 2323, w. l a n g e n, *aangeven*, nog in verscheidene provincien gebruikelijk.

L a n k e, 326, *de zijde van het ligchaam*, oud Duitsch Lancha.

L a s e n, 3662, lasy, *helaas.*

L e c h t, 802, rijmw. anders licht, w. lichten, hetwelk ter aangehaalde plaatse van een edel gesteente gezegd wordt.

L e d e, 520, 4736, *smartelijk*, *onaangenaam*, *wat leed doet of pijn veroorzaakt.*

L e e t, 113, 1801, l e d e n, 320, 1806, 2813, w. l y d e n, 1153, 3329, *gaan*, *voorbijgaan*, *trekken*, zelfs van den nacht wordt 2416 gezegd: h i l e e t, voor *hij ging voorbij*. Met afsch. voorzetsel, 5109, l e e t o v e r, *hij trok voorbij*. Met onafsch. voorzetsel, en in overdragtelijken zin, zeggen wij ook *overlijden* voor *heen gaan*, *weg gaan*, *sterven*. Zie ook de werken van het Gen. *Dulces ante omnia musae*, II. 35—42.

L e e n, 2516, *leengoed*, *leenbezitting.*

L e i d e, 3676, w. l e g g e n, *de tafel leggen*, is *de tafel opzetten*, *de stukken in elkander leggen*. *De tafel opdoen* is vervolgens de schragen en planken weder wegnemen.

L e m l e, 1816, ook l e m p e l e; in de XVII. eeuw zeide men l e m, thans *lemmer*, de Franschen hebben LAME.

L e t, 318, *lid.*

L e t s t e, 463, w. l e t s e n, *toebinden*, *toestrikken*, *met banden vastmaken.*

L e t t e n, 4912, *leed doen.*

L e t t e n, 3886, *ophouden*, *verletten.*

L i e, 2423, 2440, 4809, w. liggen, bijv. i c l i e v e r w o n n e n.

L i e b a r d i n n e, 632, vrouwl. van Liebaert, *Leeuw*, of eigenlijk liewert, liewaart van lieuwen, *brullen*, hetwelk met *loeijen*, Ang. hleovan overeenkomt; het oud H. D.

heeft Leeuw, nu Löwe, Eng. *Lion*, IJsl. LEON, Zw. LEON, D. LOVE, Gr. λέων en λῖς, Lat. *leo*, Fr. LION.

Liefgetal, 3140, *lieftallig*, eigenl. *lieftalig*, *zoet van spraak*, *beleefd*, *vleijend.*

Lien, 2893, *leen*, *leenpligtigheid.*

Limieren, 4759, 5357, enkelv. limier, *opening.*

Lijdt, 5274,

Lijf, 676, 1314, 2186, 5603, *leven*, zelfst. naamw.

Liken, 3240, w. geliken, *gelijken*, *behagen*, *bevallen.* Reeds in de Psalmen uit den tijd van Karel den gr. vindt men de w. LICON, LICHAU, LV. 13, in dezelfde beteekenis.

Liseliken, 1151, *zachtkens*, bijw. van lise, *zacht.*

Listech, 5017, *listig*, *schrander*, in een' goeden zin, even als in andere geschriften ook wel *list*, voor dienstbetoon voorkomt.

Littelkijn, 36, luttelkijn, 154, *weinigjen*, Eng. *little;* luzzilheide, in de beteekenis van *geringheid*, *kleinigheid*, vinden wij reeds in de Psalmen uit den tijd van Karel den grooten, LIV, 9, ook in den naam der stad Luxemburg, aanvankelijk slechts een kleine burg, tegen de vijanden opgeworpen; zoo ook in Groningen *luttel* voor *weinig.*

Live, 2580, *leven.*

Loyen, 5210, *Leeuw*, Fr. LION. Zie Liebardinne.

Liveren, 4204, *leveren*, *overhandigen.*

Lode bi, 4970, bylo, uitroeping van verbazing, of smart. Zoo ook in het Lied van de *drie gezellen uit Rozendaal:* Sy gingen bylo by nachte niet. In den *Bijencorf* van VAN MARNIX, leest men *beloy.* Vergelijk GRIMM. *Gramm.* III. 288, 292.

Loec, 3145, w. loecken, *luiken*, *sluiten.*

Loech, 1140, 2528, werkw. lachen, *lagchen.*

Loeft, 1949, *loof het*, w. belooven, met weglating van het voorvoegsel.

Loeghen, 589, 855, w. lachen, thans *lagchen.*

Loet, 262, w. laden, *opladen*, *oppakken*, zoo ook 686, alwaar Ferguut op de vraag, hoe hij aan de twee menschenhoofden kwam, die aan zijn zadel hingen, ten antwoord gaf: here ic loest, te weten: *ic lade ze*

op, of eigenlijk: *ic lade het*, zoo als de dichter zich min duidelijk uitdrukt.

Luchter, 1084, 3601, *linker.*

Luden, 4131, *luiden*, alwaar het van een' horen gezegd wordt, en dus genomen is voor *schallen*, *klinken*.

M.

Mach, 283, 2522, w. moghen, in de beteekenis van *kunnen*, *in staat zijn*, derhalve hi maghet doen wale, 4594, *hij* kan *het wel doen*, *hij is er wel voor berekend.*

Maech, 3631, *maagschap*, *bloedverwant.*

Maelgie, 443, 463, malie, *ijzeren ring*, Lat. *malia*, Ital. MAGLIA, Fr. MAILLE, Spaansch mala, Eng. *mayle.*

Maerbelstenen, 1623, naar het Fransch MARBRE, MARBEL, Eng. *marble;* het Lat. heeft *marmor*, van het Gr. *μάρμαρος*, *μάρμαρον*, en dit weder van *μαρμαίρειν*, *glinsteren.*

Maertsen, 5075, *marsche*, *mersche*, *moeras*, *vochtige streek*, *beemden*, dat is, *bewaterd land.* Alzoo is ook het dorp *Maarssen* naar den toestand des bodems genaamd.

Mallic, mallijc, 34, 109, 4714, *elk*, ook in zamenst. bijv. mallycandren, 26, 5038, dat is *elkander*, voorn. en thans onbuigzaam. In het *Landrecht van Averissel*, A°. 1365, leest men, *unde dar is hie dan schueldich* malck *tho belenen hoer guedt.* In het oud Vriesch heeft men ook mallic, en soms even als in het oud Nederl. manlic gespeld. Men heeft daarom beweerd, dat mallic manlijk of mangelijk, en dit wederom *elk der menschen* of *alle man*, zouden beteekenen. HUIDEC. op STOKE, III, 63. HOEUFFT, *Vr. Spreekw.* 114. BILDERDIJK, *N. Versch.* I. 183, 194. Wij zijn van ander gevoelen, en houden malck, zoo als in *het Overijss. landr.*, voor hetzelfde als elck, hetwelk in de uitspraak, zoo als vele andere woorden (bijv. *volk*, *dorp*) tot mallic of ellic verlengd is. Behalve elck, malc, mallijc, schreven de ouden ook elkerlijc, hetwelk bij VAN MAERLANT meermalen voorkomt.

Man, 2439, *leenman*, *dienaar*, *onderdaan*, *vazal*, vooral 4832, 4866, ook 121, 150, alwaar *man*, figuurl. enkelv. voor meerv. gebruikt is. **Man**, zonder eenig opzigt tot leenbetrekking en dus voor *mensch*, vinden wij, 1652, 1655.

Manschap, 4651, 4815, *leenmanschap*, *leeneed*, *belofte van onderdanigheid.*

Manpad, 4845, *gangpad.*

Marasch, 191, *moeras*, Fr. MARAIS.

Market, 872, *markt*, bijna gelijkluidend met *markteeken*, *grensplaats*, ook *afgesloten*, *omheinde of tot bijzonder gebruik afgezonderde gronden*, bijv. de *Marken* in Overijssel, aldus naar mark, *teeken*, genaamd. Gothisch *MARKA*, Angels. mearc, Eng. *mark*, Lat. *marcha.* Het eerste en hier bedoelde *markt* komt van het Lat. *mercatus*, en dit weder van het w. *mercari*, *handelen.* Ital. MERCATO, Fr. MARCHÈ, Eng. *market*, Deensch *MARKED.*

Matten, 1303, *vermoeijen*, van daar nog *afmatten.*

Mee, 282, 3180, 3306, rijmw. voor meer, zoo ook emmermee, 2123.

Meerre, 910, w. *vermeerderen.*

Meyen, 3795, vermeiden, *verlustigen*, *vermaken*, *wandelen*, aldus naar de vrolijke Meimaand genaamd, en deze naar het Lat. *Majus*, Fr. MAI, Eng. *may.* Hij meide hem, 1162, *hij verlustigde zich.*

Meinde, 77, w. meinen, *meenen*, *bedoelen*, *zoeken.*

Meysniden, 358, 496, *huisgezin*, *gevolg*, naar het Lat. en Fr. *masonagium*, *masonede*, MAISON, D. Meyssenie; zie verder ACKERSDYCK *Onderzoek naar de beduidenis der benoeming van Maisniede lieden. N. Verh. van de M. der Nederl. Lett. te Leiden*, II. 1. 207—217.

Melde, 5320, rijmw., anders *mild*, *milde.*

Menderlike, 3425, minderlike, *minnelijk*, *vriendelijk*, ook zoo Minnenclichem voor liebreich, in den *Otnit.* 265.

Merren, 3266, 4452, 3481, *dralen*, *wachten*, *zich ophouden.*

Mersch, 2211, *moeras*. Zie op Maertsen.

Mes, 400, 545, thans *mest*. Het Goth. heeft MAIHSTUS Angels. meox, mix, Eng. *mixen*, IJsl. MYK, oud D. misit, afgeleid van maihsan, *bevochtigd*, w. meihan, meigan, *nat maken*, Lat. *mejere*, *mingere*, Gr. *μίχειν*, *ὀμιχεῖν*. Zoo dat *mest* eigenlijk *vochtige drekstof* beteekent. Van daar ook *mist*, een natte nevel, in het Gr. *ὀμίχλη*.

Meskieve, 2725, 4787, *ongelukkig*, *misvormd*, *geteisterd*, het Fr. MESCHEF en MESCHIEF.

Mescoemt, 2929, w. miscomen, *mishagen*, van daar ook mesquame, 595, 1417, 3066, voor *ongevalligheid*, *jammer*, *onheil*, *ramp*. Het tegenovergestelde van miscomen is becomen. Zie op bequam.

Meslaet, 1127, werkw. meslaten, *zich verkeerd uitlaten*. BILDERDIJK verklaarde dit ten onregte door *een droevig en wanstaltig gelaat toonen*. Ook ter plaatse, waar hij het woord aantrof, beteekent het *spreken*. *N. Verscheidenheden*.

Messchien, 4237, rijmw.; anders *missen*, *ontberen*.

Messeit, 2037, werkw. miszeggen; *onaangenaam*, *ruw toespreken*.

Messen, 3234, *missen*.

Mesvoerde, 2403, w. mesvaren, *misdoen*, *mishandelen*, *iemand iets kwaads doen wedervaren*.

Meswende, 278, *miswending*, *omkeer van geluk*, alzoo *tegenspoed*, *onheil*.

Met, 5115, *bij*, alzoo met *iemand in dienst zijn*, voor bij *iemand*, enz.

Met goede, 4686, *met goedheid*, *met vrede*, *met rust*; merk tevens op, dat de ouden onze veelvuldig harde uitgangen in *lijk* en *heid* zoo veel mogelijk zochten te verzachten.

Metsen, 3536, *metselen*.

Mettien, 1587, *met den eene*, *terstond*, in Braband zegt men nog mettiene, voor *dadelijk*.

Mickes, 3561, w. micken, *acht geven*, *bespeuren*, *loeren*, *gewaar worden*, zoo ook micte, 3543, alsmede

micte, 3584, alwaar het de beteekenis heeft van *overleggen*, en elders, 4080, die van *nederbuigen*.

Miden, 8495, *vermeiden*, *nalaten*.

Mids, 3505, 3509, mids ontwee, *midden door*.

Minke, 5234, *mangel*, *gebrek*, waarvan het werkw. *verminken*.

Minnekijn, 2114, dimin. *liefjen*.

Miraude, 3075, *emerande*, een edelgesteente van groene kleur.

Misliet, 497, w. mislaten, *zich verkeerd*, vooral *zich onbescheiden uitlaten*.

Mochte, 5374, werkw. moghen, *kunnen*.

Moeden, 2616, *moede worden*.

Moer, 3554, *moeras*, of wel eenvoudig *grond*, *bodem*.

Moenc, 2405, *monnik*, Lat. *monachus*, Gr. *μοναχός*, Angels. munuc, Eng. *monk*, IJsl. MUNKUR, Sp. monge.

Moet, 424, 1894, *gemoed*, *gedachte*, *geest*. Zoo ook evelen moet, 2855, voor *kwaad*, *boos* of *verstoord gemoed*, dus *boosheid*, *ontevredenheid*.

Morseel, 4786, *een stuk*, Fr. MORCEL, MORCEAUX.

Mondekijn, 5141, *mondjen*, dimin.

Muel, 4488, *muilezel*, Lat. *mulus*, en aldus genaamd naar het malen in de molen, waartoe het dier gebruikt werd, dat verder *muil* met *mul*, *los*, *gebroken*, zamenhangt, behoeft geene verdere aanwijzing.

Murte anders muyte, 3776, *kooi*, Lat. *cavea*, Fransch MUE, Ital. MUDA, MUTA.

N.

Na, 655, *omtrent*, *bijna*.

Nacke, 3352, rijmw., leest nek.

Naect, 2523, w. genaken, *naderen*.

Naesten, 2483, 4035, *nabij*, iemand van naesten wapenen geven, is iemand wapenen als een nabestaande als een medgezel, naesten in hulpen staen, 4717, *van nabij ondersteunen*, *met raad maar vooral met daad behulpzaam zijn*.

Nagestaen, 1191, *staande digt op een*, *nabij elkander.*

Naghingel, 664, *nagaande*, adject in *el*, zoo als nu nog *dartel*, *vermetel*, enz.

Nane, 2243, 3086, naen; Lat. *nanus*, *dwerg.*

Ne, 124, *hem*, wel te onderscheiden van de ontkenning ne, en, of ne voor *hem* staat achter de onbepaalde wijs of de verbogene deelen der werkw. en persoonl. voornaamw. en vormt daarmede verscheidene contractien; *hem* is altijd *zich.*

Ne, 674, ontkenn. bijv. ne ware of newaer, 1802, *ware het niet*, *ofschoon*, voorts nemeer, 455, voor *niet meer*, *niet langer;* ne, als ontkenning, vindt men bij de oude schrijvers veelvuldig, vergelijk de *zamentrekkingen en aansluitingen.*

Neder noen, 2602, na der noen. Zie op noen.

Nese locken, 2226, *neusgaten*, want nese is *neus* en log of lok is *gat*, *opening.* De Hollanders en Vlamingers schreven meestal *neus*, zoo als thans. De Groningers en Gelderschen, gaven de voorkeur aan de zacht lange *o*, bij anderen in *eu* overgegaan; zoo spreken de eerste nog altijd van *nostergaten*, de laatste van *nosteren*, een brommend geluid maken met den neus.

Ne waer, 145, 2809, 4179, *doch*, *maar.*

Nie, 4715, *nooit.*

Nicte, 1905, w. nicken, *buigen.*

Niemare, 2034, *nieuwstijding*, *berigt.* Nog zeer gebruikelijk in Braband en Vlaanderen. Cats zou niet anders gesproken hebben.

Niewer, 1095, 4173, niewers, *nergens.*

Nieuwerinc, 4133, *nergens heen.*

No, 116, noch, *neque*, ook *nog*, *adhuc* werd noch gespeld, doch nimmer door het ontkennende no vervangen.

Nochtan, 186, de ouden schreven aldus. Siegenbeek spelt *nogtans;* bilderdyk maakt er *nogthands* van, en wil dat dit woord de beteekenis had van *bovendien*, *ook*, *nog*, *daartoe*, maar nimmer in een' adversativen

zin voorkomt. Het tegendeel blijkt uit de *Taalk. Bed. Haarl.* 1827, van den zoo even genoemden Hoogleeraar.

Nodeghen, 3130, nodeghe, *karige*, *behoeftige*, *een die het zijne zeer benoodigd heeft.*

Noene, 2466, volgens KILIAEN, *nona hora diei naturalis*, *meridies.* Bij de Brabanders is dit woord in dagelijksch gebruik, CATS, ZEVECOTIUS, ASSELYN en andere schrijvers van de XVII. eeuw, bezigen het vele malen, en altijd in de beteekenis van *middag*, en alzoo ook *voornoen* — *nanoen*, voor- en namiddag. Volgens de oudste instelling was de negende ure voor het gebed bestemd, zoodat de monniken op dien tijd, onder het werken, zekere psalmen prevelden. Op de feestdagen deden zij dit in het koor, en dat noemde men dan *ter none* komen. Toen men vervolgens om dien tijd spijsde, werden de *nonen* gehouden, drie ure na het middageten, zoodat het woord *noen*, bij vele schrijvers, zoo als ook in den Ferguut het geval is, de beteekenis heeft van namiddag 3 of 4 ure. Vergelijk hiermede de *Gage des Batailles*, alwaar men leest: ITEM, L'APPELLANT SE DOIT PRESENTER AU CHAMP PREMIER, DE DEVANT L'EURE DE MYDI, ET LE DEMANDEUR, DEVANT L'EURE DE NONE; maar *noen* kan ook voormiddag wezen; want daar op vaste dagen de lezing der *nonen* de Conventuaal-misse moet voorafgaan, en op deze het middagmaal volgde, zoo werden de *nonen* soms vroeger gehouden, en gelijktijdig met de *sexten* afgedaan.

Noepende, 218, w. nopen, 3802, *aanzetten*, *voortdrijven.*

Nommer, 1585, aldus gespeld om op commer te rijmen, anders *nimmer.*

Nosen, 2308, *kwade geschillen*, het Latijn *noxa*, Fr. NOISE.

Nuttet, 3300, w. nutten, *nuttigen*, *gebruiken*, *eten.*

Nuwe, 897, *nieuw.*

O.

Och, ochte, 1052, 2759, *of.*

Oer, 288, *erfgenaam*, van het Fr. HOIR, en daarom ook veeltijds *oir* gespeld, Lat. *heres.*

Oetmoet, 4807, *ootmoed*, oet, ood *of* ode, is *ledig*, en heeft in deze zamenstelling eene beroovende kracht. Alzoo *zonder moed*, hetwelk voor onderdanigheid genomen wordt; *op ootmoet iets vragen*, is *vragen met belofte van diepe erkentenis en nederigheid.* Angels. eadmod, eadmod, Frank. ODMUOT.

Ofne, 1582, *bijaldien*, *of het ware.*

Olivier, 1588, 1731, 1749, 1757, *olijfboom.* Fr. OLIVIER.

Om, omme, 2043, 2045, naer, in den zin van *om iets vragen*, zoo als men nog zegt; **omme** is ook *over*, bijv. **omme iets spreken**, 863, *over iets spreken.* **Omme** voor *weder*, bijv. **omme gekeert**, 572, verder is **omme** *voor*, bijv. **omme niet**, 2193, *voor niet*, *vergeefs.*

Ondergaan, 2055, *ondermijnen*, *bederven*, *verwoesten*, zoo ook **onderkruipen**, *door kruipen iemand van onder op aantasten*, **onderhuren**, *met voorbijgang van een' gesloten huur*, *een' nieuwen sluiten*, *dus handelen van onder op*, *van voor af aan*, even zoo in **onderwijzen**, dat is, *van onder op (van de beginselen af) wijzen* of *aantoonen wat en hoe men leeren moet.*

Onnen, 1512, 3260, *gunnen.* Zie op ans.

Onbequame, 568, *onaangenaam*, *onbevallig.*

Ongemate, 3773, *onmatigheid.*

Ongereit, 1398, 1412, om het rijm, anders **ongerede**, *ongeval.*

Ongevoech, 2981, *ongeval*, *ontevredenheid.*

Onspoet, 3857, *tegenspoed.*

Ontbaert, 916, w. **ontbaren**, 387, 415, 416, 1317, 2198, *ontberen*, *nalaten*, *missen*, **ontboren**, 2921, *nagelaten.*

Ontbeten, 4667, w. ontbijten, *van het paard afzitten.*

Ontbiede, 849, w. ontbieden, *gelasten*, *doen weten.*

Ontbonden, 3166, w. ontbinden, *verklaren*, *ophelderen*, *zeggen.*

Ontbrachiert. Zie brachiert.

Ontbroken, 3590, w. ontbreken, *loskomen*, *ontworstelen.*

Ontdaen, 2239, *verhavend*, *afgemaakt*, *dood.*

Ontdede, 196, 1440, 3398, 3786, w. *ontdoen*, *openen.*

Ontdraghen, 2543, 2445, 3593, *behouden*, *redden*, *ontnemen.*

Ontfoeren, 2506, 2502, *ontloopen*, *ontgaan*, *ontduiken.*

Ontginnen, 3461, 3565, *openen*, *kloven*, *ophouden*, alzoo *den grond ontginnen*, en tevens *iemand den kop of het vel ontginnen*, dus *kwetsen.*

Onthout, 602, **onthilt**, 712, w. **onthouden**, 709, *onderhouden*, *aannemen*, *in dienst nemen*, *toelaten.*

Ontploken, 4673, w. ontpluiken, *ontrollen*, pluiken is *plicare*, *claudere.*

Ontraet, 1778, werkw. ontraden, 3946, *afraden*, *afkeuren*, *misprijzen.*

Ontsach, 2393, 2599, 3435, **ontsiet**, 278, **ontsien** 2278, werkw. ontzien, *vreezen.*

Ontseit, 1519, **ontseide**, 1384, 5550, w. **ontzeggen**, 1035, *weigeren.*

Ontspien, 365, w. ontspannen, vergel. spien.

Ontstaen, 1812, 5470, *ontkomen*, *ontgaan*, *ondervinden.*

Ontstal, 101, w. onstallen, *van stal*, *van plaats veranderen*, *zich verwijderen.*

Ontvaren, 162, *ontgaan.*

Ontwinken, 3230, 3586, *ontwijken.*

Onververt, 1644, *onbevreesd.*

Onwert, 628, 1788, *onvriendelijk*, *onheusch*, **onwerde**, 4512, *verachting*, zoodat **onwerde hebben** is *geene waarde hechten*, *iets verwaarloozen.*

Op, 173, 280, 1162, *aan*, *bij*, *langs*, bijv. *op het water*, *op de zee*, *op het woud*, **op** is ook *voor*, bijv. **op 's conincs voet vallen**, 1004.

Opdoen, 1281, thans de spijzen op tafel brengen, voorheen, *de tafel wegnemen.*

Opdoen. 3984, *afdoen*, *losmaken*, *ontspannen.*

Opgenomen, 4013, werkw. opnemen, *innemen*, *bemeesteren.*

Op tien, 406, *aantijgen.*

Oppe — datti liep oppe, 1121, w. oploopen, *aanvallen*, *beleedigen.*

Orbore. 5015, 5055, *nuttig*, *dienstig.*

Orisoen, 4591, *gebed*, Fr. ORAISON.

Orlof, *vergunning.* Zie orlovede.

Orlovede, 1510, w. orloven, *vergunnen.* Zoo ook orlof, zelfst. 713, 1141, 1144. In den *Otnit.* urlop, 262, *vergunning*, *toestemming om iets te doen of te laten.* Bij de middeleeuwsche schrijvers vooral voorkomende als *vergunning om te vertrekken*, thans vraagt men *verlof*, dat is: *toestemming om eenigen tijd uit te gaan*, of wel *toestemming om iemand tegen te spreken.* Als vergunning om niet werkzaam te zijn, kende men het woord nog in de XVII. en XVIII. eeuw. Onze hoogere en lagere scholen hadden toen oorlof of *speeltijd*, en Prof. BODECHEER BENNINGS, de *rijmelarij* uitgevende, welke hij in de vacantie gemaakt had, noemde dat werk *de Leydsche Oorlofsdagen.*

Ors, 769, 978, *paard*, bij omzetting *ros*, zoo als in vele woorden meer, bijv. vorst en vrost (van *vriezen*). Orscoren, 1210, *haver.* Zoo zeggen wij ook in het gemeene leven, *van den os* (bedoelende van den *ors*) *op den ezel springen.*

Over, werd bij de ouden zeer verschillend gebruikt, zie de aanteekeningen van STEENWINKEL, op dat woord, achter MAERLANT, *Sp. Hist.* II. 4, voorkomende. In Ferguut vinden wij over voor *op*, 3755, voor *voor* en *voorbij*, 160, 5109, 4526, 2547 en onmiddellijk daarna in de tegenwoordige beteekenis, 4548.

Overdadich, 4295, 4779, *verkwistend*, *onmatig*, BILDERDIJK, *Versch.* IV. 145, maar ook in een' goeden zin, te weten: *rijk aan verdienstelijke daden*, gebruikelijk; aldus ter aangehaalde plaatsen.

Overdaet, 4682. *meer dan eene gewone daad*, *meer dan gewone last*, *of kwelling*, *geweld in den hoogsten graad gepleegd*, en daarom ook, 1522, voor *zelfsmoord.*

Overdeghe, 5077, *hovaardige*, in een' goeden zin ge-

bruikelijk, zoo zeide ook HEINSIUS, in een gedicht op zijne eigene bruiloft:

dat een hoochmoedigh hert is boven sottieheden
is boven ydelheyt en volcht alleen de reden.

Het is misschien opmerkelijk, dat het woord *pride*, bij de Engelschen, insgelijks zijne beteekenis ten goede verloren heeft, terwijl het Duitsche Stolz voortdurend in beiderlei opzigt gebruikt wordt.

Onderdoen, 4695, *onderwinden*, *ondernemen*.

P.

Padelkijn, 1579, 1608, *klein gangpad*.

Payment, 2551, *voldoening*, van het Fr. W. PAYER.

Pais, 5182, *vrede*, Lat. *pax*, Fr. PAIS.

Pant doen, 133, 207, *vervolgen*, *overlast doen*, **pant hebben**, 1431, is *last hebben*, *bezwaard zijn*. BILDERDIJK, *Gesl. lijst*, noemt **pant**, *roof*, en bevestigt dit met de volgende aanhaling uit *den derden Eduard:*

De schepen daden grooten pant
beide in Vlaenderen ende Zeelant.

Naar ons oordeel is **pant** een eigendom met regterlijke vormen, *panden* genaamd, in beslag genomen. Dit *panden* nam men voor *berooven*; maar ook voor *vervolgen*, *overlast aan doen*, en in dien zin vinden wij het in den Roman Ferguut, gebruikt. Zie nog, 2151, 2415.

Parlement, 4194, *raadsvergadering*, *regtszaal*, van het Ital. PARLAMENTO, Fr. PARLEMENT, Eng. *parliament*, en dit weder van het Ital. PARLARE, Fr. PARLER, *spreken*.

Paviment, 3054, 3759, *vloer*, *plaveisel*, Lat. *pavimentum*, Fr. PAVEMENT.

Pautenier, 519, 1758, poltenaar, *hoereerder*, Fr. PUTENIER, PUTAINIER, Lat. *puttierus*, *puttanierus*. Zoo ook **putier**, 665.

Pawelioen, 236, *tent*, het Fr. PAVILLON.

Pellen, zie pelse.

Pellorijn, 949, *mantel*, Lat. *pallium*, Fr. PELLERINE. Zie verder op pelse.

Pelse, 3599, 3911, meerv. **pelres**, 5023, *vel*, *huid*,

overdragtelijk voor het ligchaam. Van der pelsen vrees hebben, *bang zijn voor het leven te verliezen*; pel, komt overeen met het Lat. *pellis*, even als *vel* met *vellus*. Van *pellis* komt vervolgens *pallium*, bij ons pellen, 1265, of met het verkleinw. pellorijn, 949, Fransch PELLERINE, thans PALIE, *mantel*, *dekkleed*, *sprei*. Wij hebben echter pellen voor *dekkleed* nog over in pillegift eigenlijk *pelle gift*, zijnde de *gift van het doopkleed*, of hetgeen men in geld daarvoor in de plaats stelde, ook als kunstwoord is pelle nog in gebruik, en beteekent dan *gebloemd tafelgoed*, en dus al wederom *sprei*, *dekkleed*. De pellen en pellorijns der middeleeuwen, Duitsch Pfelle en Pfellet, waren doorgaans van zijden stof, de pelres van rossien, 5023, zijn *paardendekken*.

Pestele, 4223, ook palesteel genaamd, Fr. PALLETEAULX (LAMBEL), *kleine wimpel*, *op de helmen en aan de lansen der ridders*.

Pillegift, zie op pelse.

Pijnt, 1342, 5097, w. pijnen, 297, 305, *zich moeite geven*, *werken*, *arbeiden*; pine, pinen, 583, 5376, zelfst. naamw. *arbeid*, *gevaar*.

Pleghen, 2104, *doen*.

Poente, te poente, 1187, *naar den eisch*.

Poert, 2189, figuurlijk voor *stad*, *kasteel*, *slot*.

Polvere, 3439, *pulver*, *poeder*, *asch*. Lat. *pulvis* masc. *pulveres*.

Pongijs, 3913, *gevecht*, Lat. *pugna*.

Ponioen, 3895, pennon, *een kleine spitstoeloopende wimpel aan de speer*, *die wel eens voor banier gebruikt werd*; van daar dat *banier* soms *lans*, *glavie* beteekent. De oorsprong des woords is van het Grieks. πῆνος, *een doek*, *een weefsel*, Lat. *pannus*, Ital. PENNONE, Fr. PENNON. De PENNONS werden door alle edelen gevoerd, de *banieren*, vierkantige vlaggen, alleen door leenmannen, staatsbeambten, en zulks als een teeken hunner waardigheid en magt, zij werden daarnaar *banerets*, *bander- baner- heeren*, *banderotsen*, *banrotsen*, *baen-*

rotsen, *barons* en *baroenen* genaamd. Zie LE GRAND D'AUSSY, *Fabliaux*, op BACHELIER, BANDEROLLE, BANNERETS.

Pont, 3585, *pond gelds*, of *tel-pond*, onderscheiden van *weeg-pond* of *pond-gewigts*, even als de *librae numerales* en *ponderales* bij de Romeinen, en de LIVRES DE MONNAYÉ en LIVRES DE POIDS bij de Franschen.

Porpoint, 3454, *een wapenrok.*

Porreden, 4722, w. porren, *aanzetten*, *voorwaarts drijven*, overdragtelijk ook voor *reizen*, *optrekken*, ja zelfs voor *voortbrengen*, bijv. eene tale porren, *spreken.*

Porse, 4148, 4157, 4171, *gedrang*, figuurlijk ook voor *slagveld*, *kamp*, *strijd*, 3933, 4110.

Precioese, 5334, *kostbaar*, het Fransche PRECIEUX.

Prisoen, 4953, *gevangenis*, Fr. PRISON.

Prijst, 1790, w. prysen, *waardig schatten.*

Prijs, 910, *loon*, vooral in de spreekwijze, Godt meerre (vermeerdere) uwen prijs, d. i. *God make uw loon grooter*, prijs is de beteekenis van *achting*, *vereering*, 1096.

Proeven, 2136, *beproeven.*

Provetse, 5543, 5347, *ridderlijke onderneming*, Fr. PROUESSE.

Putier, 665, zie pautenier.

Q.

Quac, 553, *slag*, een klanknabootsend woord.

Quaden, 1137, hadde men 't niet vertelt in quaden, *hadde men 't niet ten kwaadste opgenomen en verteld.*

Quader avonturen (bi), 2095, *bij kwade ontmoetingen.*

Qualen, 3846, *kwellen*, *plagen*, maar voornamelijk met betrekking tot den oorlog; daarom is quellen, 5458, ook voor *bestrijden* gebruikt.

Quaet, 1376, *schadelijk.*

Quarele, 3760, *kareele*, zoo als nog in Braband gebruikelijk is, te weten: voor *gebakken steen*, en aldus naar den vierkanten vorm genaamd.

Quareel, 1239, *lans*, Eng. *quarrel.*

Quartieren, 1108, een schild van quartieren, een schild met een vierdeelig wapen beschilderd. Lat. *quartus*, Fr. QUARTIER.

Queken, 9789, *voorthelpen*, *iemand gunstig zijn.*

Queckenoet, 399, zamengest. uit quecke, quicke, d. i. *klein levend vee*, en genoet, te weten *gelijk*. Naar analogie van riddersgenoot, mede-ridder, zou men queckenoet door *medebeest* vertolken kunnen; ter aangehaalde plaatse is het een bestraffend gezegde van Ferguuts vader, die niet wil, dat zijn zoon naar het hof zal gaan, maar hem den raad geeft, om liever zijne varkens, beesten, zoo als hij, te gaan hoeden. HUYDECOPER op STOKE, II. 555, 556.

Quele, 2374, rijmw. voor *kwalen*, *rampen*, quellen, 4464, *kwellen*, *plagen.*

Quite, 2142, quite van den smarte, *de pijn kwijt zijn.*

R.

Rachine, 2036, *wortel*, Lat. *radix*, Fr. RACINE.

Ran, 371, 1705, w. rennen, runnen, *hardloopen.*

Recken, 3523, uitrekken, *zich moeite geven.*

Rentsoen, 3955, *losgeld*, Fr. RANÇON.

Rese, 3487. *reus* — reusinne, 3338, *reuzin.*

Ribaut, 4212, *een werkman*, naar het Fransch RIBAUD, en als zoodanig ter aangehaalde plaats. Overdragtelijk ook *een boef*, een man van slechte levenswijze, deugniet, in dien zin gebruikt, 519.

Riesen, 4506, geb. naamval van ries, *loshoofd*, *roekelooze waaghals*, *zot*, HUYDEC. op STOKE, I. 166, 367. III. 135. CLIGNETT, *Bijdr.*, bl. 160, den ries spreken, hetwelk ook nog 5154 voorkomt, beteekent alzoo *met een gek raadplegen.*

Riesen, 4277, *vreezen.*

Rike Godt, 4010, 4400, 4855, *rijke* (vermogende) *God*, en 4869, des biddic u omme Gode den riken. Zoo ook in het O. Duitsch Ach richer Got, Herr Got der riche, GRIMM, *Gram.*, II. 297.

Rinc, 5342, *perk*, *strijdperk*, en aldus naar de cirkelvormige gedaante genoemd.

Rinnen, 3715, rijmw., anders rennen, *loopen.*

Robinen, 3056, *robijnen* of *rubijnen*, Lat. *rubinus*, Fr. RUBIN, en dus naar de roode kleur (*rufus*) ook wel *roode diamant* genoemd.

Rochte, 376, 977, 1292, 3954, w. roeken, *bedoelen*, *willen*, *begeeren*, *acht geven*, *zorgen*, *verlangen*, zijnde de wortel in *roekeloos* nog overgebleven.

Roeder, 3267, *roeijer.*

Roke, 634, 645, 648, 1131, *rots*, oud Fr. ROCHE, slechts eene enkele maal leest men roetsche, 273, waarin de Fransche spelling en tegenwoordige vorm van het woord meer duidelijk is.

Rossiden, 973, 3700, enkelv. ros, rosside, *paard*; ros, is verspelling van ors, zie op dat woord.

Rote, 320, *rotte*, *rij*, *orde*, *verzameling*, *bende*, Eng. *rout*, Zw. *ROTE*, Gr. en Lat. der middel. ῥοῦτα, ῥοῦττα, *routa*, *ruta*, *rotta*, Ital. FROTTA. Rotte beteekent in de eerste plaats iets, dat te zamen gedraaid en alzoo verbonden is; daarom in het Angels. Writhan, *draaijen*, Wreothe, *kring*, *krans*, en in het Duitsch en Nederl. rotten, *zamenrotten*, *zich verbinden.*

Rust u, 231, Gallicism. REPOSEZ VOUS.

S.

Sabellijn, 70, 4605, verkleining van *sabel*, een dier waarvan de huid als pelterij gebruikt wordt.

Saghe, 1338, 3209, *sprookjen*, *vertelsel* met *zeggen* en *zingen* verwant.

Saghen, 9, *zeggen*, *spreken*, Angels. secgan, saegan, Eng. *say*, Zw. *SÄGA*, IJsl. *SEIGA.*

Saken, 3469, gesaect, 3014, *doen*, *verrigten*, *afdoen*, vooral *afloopen.*

Salt (hi), 1597, *hij zal*, zoo ook hy wilt, gelijk de Brabanders om de regelmatigheid, die eene *t* vordert in den 3. pers. van den tegenw. tijd, ook nu nog schrijven.

Scacht, schagt, 551, 626, eigenlijk *steel*, maar overdragtelijk lans.

Scaecbert, 982, aldus genaamd naar **Sjah**, *Koning*, de hoofdfiguur van het spel, waarvan de Oostersche oorsprong bekend is; zie evenwel NOEL en CARPENTIER, *Nouv. Dict. des Origines*, op het woord ÉCHEC, Eng. *chek*, *chess*, Ital. SCACCO, Duitsch Schach. Vergelijk ook LE GRAND D'AUSSY, *Fabliaux*, I. 124.

Scafaut, 5163, 5168, 5330, thans *schavot*, de plaats waar misdadigers gestraft worden, maar oorspronkelijk *stellaadjen*, ter beklimming voor het een of ander oogmerk geschikt, en aldus naar het Fr. ECHELLE, CHAFFAULT of ECHAFAUT genaamd.

Scakere, 2478, *schaker*, *roover*.

Scapelkine, 3281, *schaapjen*.

Scat, 5070, *tresoor*, *schatkist*.

Scerne, 430, 3298, *scherts*.

Sceet, 2511, w. **scieten**, *vertrekken*, *spoedig heen gaan*.

Sceide, 2377, *schede*.

Sceppenesse, 3349, 3519, *geschapenheid*, *gedaante*.

Scepsterigge, 74, *maakster*.

Scerde, 3527, meerv. **scerden**, 2280, 3544, *schrede*, *schreden*.

Sceren, 1943, *spot*, w. **sceren**, 672, 847, *spotten*, als rijmw. somtijd **scaren**, 5114.

Scicht, 1233, meerv. **schichten**, 1244, *pijl*, *pijlen*.

Sciden, 544, *scheiden*, *kloven*, *hakken*.

Sciere, 53, 203, 261, 1126, 3720, *schielijk*, *snel*, *terstond*, in het oud Duitsch schier, *spoedig*, zie den *Otnit*. 830.

Sciet, 702, 5312, w. **scieten**, 1557, 1970, 5396, *scheiden*, *weggaan*, *heen loopen*, *spoedig vertrekken*. Zoo zeggen wij nog ergens naar toe schieten, verschieten van de sterren.

Scinkel, **schenkel**, 554, eigenlijk het *scheenbeen*, doch bij de Duitschers het Dijbeen. In de middeleeuwsche gedichten meestal **been**, 5505, zonder aan nadere bepaling te denken. Zoo ook **schinken**, 3229, *iemand de beenen breken*. Het Angels. heeft scanca, *been*.

S c h i t e, 404, een gemeen scheldwoord.

S c o e, 3469, *schede.*

S c o p, 777, *scherts*, s c o p t e, 1018, w. s c o p p e n, *schertsen.*

S c o e t, 130, 212, 766, 1112, 2330, w. s c i e t e n, *iets aan doen*, *spoedig vastgrijpen*, *met snelheid doen*, *toeschieten*, en dus ook *loopen.*

S c o r d e n, 4137, w. s c o r r e n, *scheuren*, *verdeelen*, *breken.*

S c o r g i e n, 4407. Fr. SCORPION, *eene soort van zweep.*

S c o u w e n, 3875, *zien*, in de beteekenis van *nazien*, *opnemen*, nog gebruikelijk; voor *oplettend* en *met aandacht zien*, zeggen wij *beschouwen.*

S c o u t, 2115, *schuld.*

S c o u t, 2666, w. s c e l d e n, *berispen*, *razen*, *verwijten.*

S c r i c t e, 3544, w. s c r i c k e n, overdragtelijk *opstuiven*, *opvliegen.*

S c u w e n, 2979, *ontwijken.*

S e d e, 905, 2098, *gewoonte*, *manier*, in het Duitsch sitte. Zeden en gewoonten meer scherp te onderscheiden is intusschen eene schoonheid onzer nieuwere taal.

S e d e w a r e, 3301, ook s e w a r e, *zeverzaad*, Lat. *z a d u r a*, *z e d o a r i a*, Fr. ZÉDOAIRE, Duitsch zitwer.

S e e p, 731, w. s y p e n, *druipen.*

S e e r, s e r e, 1516, 2169, 4427, 4456, *leed*, *pijn*, *smart*, in *hartzeer* en *zich zeer doen*, nog overgebleven.

S e e r s t, 331, adv. *het eerst*, *het spoedigst*, *het best*, zoo ook s e e r, s e r e, 2341, 3714, *spoedig*, *snel*, en tevens s o s e r e, 2347, voor *zoo dra.*

S e i s e n e, 3360, *zeis.* S e i s e n k i j n, 3365, *seisjen*; voor *seis*, met *sikkel* verwant, leest men ook *sein*, een werktuig om gras te maaijen. Angels. en Eng. *sith*, Vr. *seine*, Neders. seisze/ seid/ sehd, Duitsch Sense, Lat. *s e c a r e*, *snijden.*

S e k e r e n i n d i e h a n t, 2267, *verzekeren*, *belofte doen*, *om andermaal te strijden*, hetwelk plaats had met overgeven van den handschoen, die dan, bij het wederkeeren in het tournooi, gelost werd.

Seker ic, 4258, 4284, w. verzekeren, *beloven*, waarvan men het voorvoegsel weg liet.

Selc, 19, *zulk een*, *deze*.

Selen, 523, 901, sellen, *zullen*.

Semmi, so help mi, eene wijze van zweren bij de ouden zeer gemeenzaam, en waarvan vele voorbeelden bij HUYDECOPER op STOKE, II. 470, 587, bij BILDERDIJK, in de *N. Versch.* I. 137, 160. Oud Duitsch Semirgot, sam mir Got, sammir, enz. GRIMM, *Rechtsalterth.* 895. *Gram.*, III. 243. In Ferguut lezen wij het tweemalen als 867, semmi toghen mijn, dat is *zoo hielpe mij mijn togt*, te weten de togt, dien ik om ridder te worden gedaan heb, en vroeger 658. Semmi die goede Meye. *Zoo helpe mij de goede* ST. MEYE, dezelfde heilige, waarvan ook 2830 gesproken is.

Sende, 1903, w. senden, *zenden*, ook sende, 1904, als rijmw. voor sonde, *misdrijf.*

Serech, serich. 911, 4140, *droevig*, *bezorgd*. Verg. seer, sere.

Seriant, 1222, 2222, *dienaar*, naar het Fr. SERGEANT, verwant met het Ital. SERVENTE, het Spaansch serviente, alsmede met het Latijnsche *serviens*. In de *Kronika fan Sassen*, heet het shariant, welke spelling SCHELLER tot de verkeerde verklaring van schaarfuhrer gebragt heeft. Het Duitsch heeft Scherge voor geregtsdienaar.

Sidijn, siden, 950, 1437, 1961, *zijden stof*, *satijn*, Ital. SETINO, Fransch SATIN, in den *Otnit.*, 1595, wordt mede melding gemaakt van een kleed das was sidin.

Sint, 793, sider, 3850, *sedert*, adv.

Simple, 1333, *eenvoudiglijk*, adv.

Sindale, 995, 1225, 2311, 3454. De naam schijnt af te komen van het Arab. *zendali*, d. i. *dunblad*, Lat. *sindalium*, Ital. ZENDALO, ZENDADO, Fr. SINDON, Eng. *cindal*, Zw. *CYNDAL*, D. zendal, zindeltaffet. De sindale was over het algemeen karmozijn of purper-

kleurig, slechts enkel leest men van blaauwe sindale.

Sinne, 2009, *verstand;* in de spreekwijze, *niet bij zijn zinne zijn*, nog overgebleven.

Sinxen, 3, nu *pinkster*, naar het Fr. PENTECOTE, zijnde dit van het Gr. *πεντηκοστὴ*, d. i. *de vijftigste* (*dag*) *na Paschen*; vroeger schreven de Franschen CINQUIESME, even als de Spanjaarden *cinquesma*, beide verbasterd van *Quinquagesima*, en van dit CINQUIESME is sinxen de oud Nederlandsche uitspraak. De Brabanders houden zich te dezen aanzien aan het vroeger gebruik, en zeggen: sinxen voor *pinkster.*

Sisterne, Lat. *cisterna*, Fr. CITERNE, *regenbak*, *onderaardsch vertrek* of *hol*, aldus 3745.

Saen, 190, 3888, *spoedig*, *snel*, *terstond*, *in der ijle*, Angels. ſoone, Eng. *soon*, *sudden*, Fr. SOUDAIN. DATHEEN zegt nog:

> Dit's seker dat de boose saen,
> haest sullen vallen ende vergaen.

Zie verder *Oude Taalk. Bijdr.* I. 78.

Slanc, 185, 3029, *dun*, *vermagerd*, *afgevallen.*

Slecht, slicht, 1185, 1571, 1573, 2478, het Duitsche ſchlicht, *glad*, *effen*, *plat*, *steil.* Het slecht zijn in Vriesland de *platte kleine steenen in de straten.* De wegen *slechten* kent men in alle provincien. Verder bezigde men slecht in de beteekenis van *eenvoudig*, *ongeletterd*, hetwelk in de spreekwijze *slecht en regt*, nog over is gebleven.

Sleen, enkelv. sle, Duitsch ſchleen, Saks. ſlee, Angs. ſloe, *pruim; Prunum silvestre*, 1326, de uitdrukking:

> hens ridder in die werelt gheen,
> die name heeft ieghem hem ii sleen.

staat volkomen gelijk met:

> hine prijst hem niet wert i pere. Vers 1790.

Zie ook vers 5120.

Sleet, 333, w. slaen.

Sleppen, 225, *slippen*, de bedoeling is *slippen van een*

kleed, aldus genaamd, omdat zij aan de zijden afhangen of over den grond *slepen*.

Sloech, slouch, 3336, w. slaen, bijv. *den weg inslaan* of 5241, alwaar gezegd wordt: die tournoy slouch ende wert geraect, versta, *in den tournooi sloeg men en trof elkander*.

Snave, 3723, sneft, 1604, w. sneven, *vallen*, *struikelen*, ook wel sneven voor *sterven*, 2128, thans *sneuvelen*.

Sniemen, 4670, *snel*, Goth. *SNIUMUNDO*, Angels. sneome, Frankisch SNIUMO, bij oude Nederl. schrijvers weinig voorkomende; zie echter de aanteekeningen van HUYDEC. op STOKE, II. 142, en die van STEENWINKEL op MAERLANT, II. 40.

Soe, even als si, voor *zij* of *ze* gebruikelijk 1523, 1526, 1529, 2124, wanneer dit persoonl. voornaamw. evenwel achter eenig werkw. gevoegd werd, schreef men veelal se, 2123, 2130, vergel. de *zamentrekkingen* en *aansluitingen*.

Solaes, 3171, *hulp*, *troost*, ook in de beteekenis van *genoegen*, Lat. *solatium*, Fr. SOULAS.

Som, somen, 3232, 3860, *somtijds*.

Some, 2728, 4152, *sommigen*, *eenigen*.

Somer, 53, 323, *lastpaard*, Fr. SOMMIER, Lat. *sagma* en *sauma*, ook in den *Otnit*. alwaar wij lezen: 2175.
Heissent mir zwen sǔmer mit gesmide laden
und mit edelem Gesteine / haissent mir zu dem Staden.
In *der Nibelungen Lied*, wordt soume gespeld, 4671, 6848, en op vele plaatsen meer. Saum, voor paard, dat pakkaadje draagt, is in Duitschl. nog gebruikelijk. De oorsprong des woords ligt in somme, some, *pak*, *last*. Zie nog CLIGNETT, *Bijdr*. 227 en de *Voorrede* tot den *Teuthon*. XXXI.

Sonder blijf, 4312, w. *blijven*, *zonder het te laten blijven*, *zonder na te laten*.

Sophire, 3057, *saffier*, een hemelsblaauwe steen, het woord is van Oosterschen oorsprong.

Sorcoers, 4011, 4851, van het Fr. SECOURS, *hulp*, *bijstand*, van daar ook sorcoersde, 5003.

Sorcoet, **2310**, ***overkleed***, **Lat.** ***sorcotium***, **van sor-scr**, over, en coet, Engelsch *coat*, *kleed.*

Sout, sold, 543, 1424, *loon*, van het Lat. *soldum*, Ital. soldo, waarvan ook *soldij*, *soldenier*, *soldaat*, voor *loontrekkende krijgsknechten.*

Sparen, 2002, *uitstellen.*

Spelen, 5101, *zich verlustigen*, in zamenstelling hebben de boeren nog een *speelwagen*, en de Brabanders *speelgoed*, voor *lustgoed*, *buitenplaats.*

Spien, 1392, 1888, *uitzien*, *uitkijken*, van daar *spie*, Eng. *spy*, nu min zuiver *spion*, voorts *bespieden*, *verspieden.*

Spien, 1084, werkw. spannen.

Spiet, 141, *spiets*, *spits*, *lans.*

Spleet, 1136, werkw. splyten, *splijten*, *barsten.*

Spranc, 86, 4669, w. springen.

Stade, 4475, 4486, rijmw., anders stede, *stad.*

Staen, ter minnen dienste staen, 2108, *verliefd zijn.*

Standaert, 2161, *groote banier*, Fr. etendart. De standaard werd maar bij zeer belangrijke aangelegenheden ontrold, en wordt dus veel minder dan andere vlaggen en wimpels genoemd.

Stappans, 409, 2139, *aanstonds.*

Stat, 887, 4185, *plaats*, ook *geval*, *omstandigheid.*

Steghereep, 476, 1104, *stijgbeugel*, eigenlijk *band* of *reep*, waaraan de stijgbeugel hangt.

Stene, 2539, *steenen gebouw*, *sterkte*, of *burg.* Verre weg de meeste huizen van hout zijnde, werden *sloten*, *gevangenissen* en andere groote gestichten bij uitnemenheid *steenen* genaamd. Van daar zoo veel uitgangen van plaatselijke namen op *steen* en *stein*, ook de Stinsen in Vriesland.

Stic, **stuk**, **1653**, **3999**, ***een weinig***, ***een gedeelte***, **stickelkijn**, ***een weinigjen***, ***eene kleinigheid***, **1621**, **3822. stic**, **stuc**, **komt bij oude schrijvers ook voor in de beteekenis van** ***bewijs***, **bijv. met sticken aantoonen**, **en zoo ook in goeden sticken**, **4398**, **voor** ***in waarheid.***

Stoet, 2213, w. **staen.**

Storten, 3464, gebogen naamval van **stort**, nu *strot*, stort is echter de regte spelling, zijnde afgeleid van **storten**, *plengen*, *drinken*.

Storten, 3466, *vallen*.

Stout, 132, *ondernemend*.

Strael, **strale**, 881, 1242, *pijl*.

Stuer, 4229, *stuursch*, *onvriendelijk*, *moeijelijk*, *lastig*, *barsch*.

Swam, 208, w. *zwemmen*.

Swanc, 566, w. **swenken**, *zwenken*.

Swert, 4362, w. **sweren**, *zweren*, *eed doen*.

Swoer, 1612, 2594, w. **sweren**, *pijn hebben*, *gloeijen*, thans alleen voor *ulcerare* of *suppurare* gebruikelijk.

T.

Tale, **dale**, **dal**, 77, **op ende tale**, beteekent daar ter plaatse, *op en neder*.

Taleman, 610, *voorspraak*, *iemand die het woord voert voor een ander*, *advokaat*. **Taleman**, voor *pleiter*, vindt men in alle middeleeuwsche regtboeken.

Tale, 607, 1276, 2132, *gesprek*, *spraak*, *geluid*, anders ook voor *vertelsel*, zoo als in het Eng. *tale*.

Tamboreerde, 5329, w. **tamboren**, *op de trommel slaan*, van het Fr. TAMBOUR. Zijnde het gebruik van dit speeltuig tijdens de kruistogten van de Sarazenen overgenomen. LE GRAND D'AUSSY, V. 76, 77.

Tanden, 187, *bijten*, *verscheuren*.

Targie, 3897, *schild*, Fr. TARGE.

Tart, 1698, 3527, w. **tarten**, *treden*, *vooruitstappen*, geb. wijs **tert**, 3187.

Tas, (**in den**) 2721, *bij den tast*, *in het wilde*.

Te, als voorzetsel, *tot*, *in*, *aan*, voor de persoonl. bez. en zelfst. naamw. 1975, 2026, soms zeer afwijkende van onze tegenwoordige spreekwijze, 889; **te crite**, zoo als 4623, 4634, is **in het krijt**, te weten in de met krijt afgeteekende kampplaats.

T e, voor de werkwoorden, Eng. *to*, Duitsch ʒu of ʒtu, komt veelal met v e r overeen, bijv. 1847, 1928 t e b r o k e n, *verbroken*; 3847, t e b r a n d e n, *verbranden*. Reeds in de *Psalmen uit den tijd van Karel den grooten*, leest men, LIV. 7, *e t i n v e r i t a t e t u a d i s p e r d e i l l o s*, a n u u a r h e i d e t h i n r o t e s p r e i d e n s i a; voorts is *te* ook wel *ge*, zoo als 136.

V a n h i t t e w a s h i b i n a t e b o r s t e n,

of 5291:

H a r d e s e r e w a s h i t e b l o u w e n.

T e r c o r e, 1626, 3106, 3409, *juist*, *geschikt*, *iets dat de keur kan doorstaan*, *sierlijk*, *net*, *gemakkelijk*.

T e g h e n, 278, *voor*, bijv. t e g h e n i e m a n d o p s t a e n; op eene andere plaats, leest men evenwel s i g h i n g e n v o r e d e n c o n i n c s t a e n, 986.

T e h a n d e n, 904, *inderdaad*.

T e h a n t, 340, 3267, *thans*, *terstond*, *dadelijk*.

T e w a r e n, 757, 1915, 3264, *waarlijk*, *inderdaad*, *in waarheid*.

T e l l e n, 4906, *optellen*, *bijeen rekenen*, *verhalen*.

T e l t, 157, 3663, 3714, *stap*; ook overdragtelijk voor *paard*, bijv. 311, een w a e r d e t e l t, 2782, alwaar van de min gezegd wordt: s i l o e p t s e r e d a n d i e n t e l t. *Zij loopt harder dan dat paard.*

T e l t, 2448, t e l d e, 19, w. v e r t e l l e n, maar met weglating van het voorvoegsel. Zie t e l l e n.

T e m e e r, 4425, *verder*.

T e s u r e, 20, 1020, 3322, *te zwaar*, *te moeijelijk*, van daar ons werkw. *bezuren*.

T e r v a e r t *of* d e r v a e r t, 51, *dadelijk*, *terstond*.

T i l e c, 381, 1377, *tijdig*, eigenlijk eene contractie van t i d e l e c.

T o e g e s l e g h e n, 209, werkw. t o e s l a e n, *aankomen*, *toeschieten*, *spoedig loopen*.

T o e g h e n i n d e n, 4992, *verstouten*, *wagen*.

T o g h e l, t o g l e, 333, 2473, *teugel*.

T o g h e n, 667, 1407, *vertoonen*, *aanwijzen*, *doen zien*, als nog in Vlaanderen gebruikelijk.

T o r e n, 1475, 2173, *verdriet*, eene omspelling van *troren*, *treuren*.

T o r m e n t, 3020, werk. t o r m e n t e r e n, *kwellen*, Fr. TOURMENTER, Lat. *t o r m e n t u m*, een pijnigingswerktuig.

T o r n e, 277, 2478, t o o r n, nu *toren;* uit het Grieksch τύρσις, τύῤῥις, in andere talen overgegaan, Lat. *t u r r i s*, Angels. tor, torr, Eng. *tower*, Duitsch Thurm, Fr. TOUR, Zweedsch *TORN*, *THOR*, IJsl. *TURN*.

T o r n e, 1136, *toorn*, *boosheid*. Volgens BILDERDIJK, *Geslachtl.*, zou t o o r n, *gramschap*, in den grond dezelfde beteekenis hebben als *toren* (*t u r r i s*), beide leidt hij af van *doorn;* meer waarschijnlijk echter komt t o o r n, *boosheid*, van het werkw. t a i r a n, dat is *opvliegen*, *losbreken*, zoo dat t o o r n *losbarsting des gemoeds* beteekent.

T o r n e l e, 308, t o r n e e l, *toorntjen*, zijnde de uitgang *eel*, een diminitiv. Zie verder t o r n e.

T o r n o y, 5067, 5093, t o u r n o o i, *een zeker ridderspel*, werkw. t o r n i e r e n, 5068, *tournooijen*, aldus naar het *wenden* en *draaijen*, Angels. turnan, genaamd. Het woord kwam bij ons met de zaak uit Frankrijk over, Lat. *t o r n e a m e n t u m*, Fransch TOURNOI, Ital. TORNEO, Eng. *tourney*, *tournament*, Duitsch Turnir.

T o r p a e s, 3056, *topaas*, Lat. *t o p a z i u s*, Fr. TOPAZE, D. Topas, een geelachtig edelgesteente, volgens PLINIUS afkomstig van het eiland *Topazos*.

T o r t s t e n, 53, werkw. t o r t s e n, *slepen*, *laden*, *bevrachten*.

T o u w e n, 928, *slaen*.

T r a c a c h t e r, 1691, w. a c h t e r t r e k k e n, *achteruitgaan*, *heengaan*, ook *eene zaak opgeven*, *eene gelofte niet nakomen*, aldus 935.

T r a c h e, 509, *spoor*, Fr. TRACE.

T r a n e, 5363, rijmw., anders *trein*, *stoet*, *menigte*.

T r e c k e n a c h t e r, 1792, *terugtreden*, vergelijk a c h t e r g a e n.

T r e g h e t, 1604, w. t r e g h e n, t r a g h e n, *vertragen*, *ophouden*.

Treghet, werkw. **treghen**, *vertreden*, *misstappen*, 1604.

Trepaes, 2873, *tol*, *plaats waar men tol moet betalen*, Lat. ***trepassus***, Fr. TRESPAS.

Trone, **onder den trone**, 1164, *onder den hemel*.

Trouwen — **te minen trouwen**, 2102, 3256, 3494, *op mijn eer*, *trouwens*, *inderdaad*.

Tumen, 3934, *vallen*, *tuimelen*.

Tuten, 4050, *tuiten*, *blazen op een muzijkinstrument*.

Twi, **twine**, 1414, 1765, 1996, *waarom*, *waardoor*, Meso. Goth. **Du hwe**, Suio Goth. *HWI*, Angels. hwi, Eng. *why*, Frankisch BITHIU, Duitsch wie, *Schatkamer der Talen*, onder de zinspreuk: *Linguae patriae excolendae amore*, bl. 158.

Twint, *een weinigjen*, *eene kleinigheid*, *niets*, 1405, 1435, verder op vele plaatsen; ook bij andere schrijvers veelvuldig voorkomende. De etymologie van dit woord is evenwel nog weinig bekend, GRIMM, III. 731. — verklaart het door **twink**, *oogwenk*, van het Duitsche werkwoord zwinzen, zwinken, zwinkern, Angels. twinclian, Eng. *twinkle*, (*micare*.)

U.

Udewaert, 4769, *uitwaarts*, *buitenwaarts*, adv.

Uwers, 2360, *uwaarts*, *tot u*.

Uten spele, 4764, *buiten spel*, *ernst*, *buiten kans van overwinnen*.

Uutcomen, 598, *uitkomen*, *uitgaan*, *op reis zijn*.

V.

Vacht, 5377, w. **vechten**.

Vaect, 1353, w. **vaeken**, *slaap hebben*, *bevangen zijn*.

Vaer, **vare**, 676, 1381, 2276, 2390, 4032, *gevaar*, *vrees*.

Vaer, 2136, **vaert**, 1318, w. **varen**, 1530: 2196, 3263, *trekken*, *reizen*, *gaan*, overdragtelijk voor **zoeken**, 2001, en verder **varen uten sinne**, 4507, *gek worden*. Ook **vaert**, zelfst. n. w. 5026, *reis*, *togt*.

Vake, 735, *slaap*.

Valu, 5552, ***vaal***, ***bruinachtig rood en geel***, Ang. fealu, fealo, Eng. *fallow*, Duitsch fahl, Zweedsch *FAL*, IJsl. *FAULUR*, (*vuil*, zoo als het ook bij ons genoemd wordt), verwant aan het Latijn *pallidus*, *balius*, *valius*, Ital. FALBO, D. falb, Fransch FAUVE.
Vant, 1467, w. **vinden**.
Varingen, 3402, bijv. ***snel***, ***spoedig***.
Vasten, 3483, ***vast***, ***sterk***.
Vedelen, 5434, *met vedels spelen*.
Venisoen, 2179, 3683, *wildbraad*, het Fr. VENAISON.
Ventaelgie, 4123, *visier van den helm*, Fr. VENTAILLE. Engelsch *aventayle*. Zie *Lybeans Disconus*:

of hys helm so bryght;
that pysane, aventayle, an gorgere,
fell ynto the feld fer.

Verberrent, 3439, w. verbernen, *verbranden*.
Verbeten, 2259, *boos*, *razend*, wij zeggen nog *zich van kwaadheid verbijten*.
Verbloet, 2724, *bebloet*.
Verbouden, 3447, *verstouten*.
Verdaghet, 3702, adv. *oud geworden*.
Verde, 4691, omzetting van vrede, van daar ook beverden, 1022, voor *bevredigen*.
Verden, 334, 683, *behoeden*, alwaar het gebruikt wordt in de spreekwijze: dat uw Godt verde van lede, d. i. *de Here behoeden u van alle kwaad*.
Verdekt, 3907, w. verdecken, *bedekken*, *overdekken*.
Verdiente, 602, *verdienste*, rijmwoord.
Verdoeft, 552, 1675, 2157, w. *verdoven*, *doof worden*, *versuffen*, *in flaauwte vallen*.
Verdoende, 2387, werkw. verdoen, *zich bewegen*, *dreunen*.
Verdreghen, 141, 3211, 3522, w. verdraghen, *vernemen*, *opheffen*, *aanvatten*, *hervatten*, *van de eene hand in de ander nemen*. Zoo ook herdreghen, 3572.
Verdwinen, 1420, verdwijnt, 1341, 5098, *verdwijnen*, *heengaan*, *bezwijken*, *sterven*.

Vererret, 549, vererrent, 3440, vererren, *boos, driftig worden;* de wortel is er van arg; de *a* is slechts tot *e* verzacht, in het Angels. en Latijn daar en tegen tot *i* verscherpt, daarom is arg, in die talen yrre en *ira*.

Vergout, 2388, vergouden, 1770, w. vergelden, *beloonen*, zoo ook 1430, alwaar de zin is: *Galiene zoude minder smarte hebben gehad, indien de ridder in hare liefde eene vergelding had gevonden voor de kwellingen, die de min hem deed.*

Verhoert, 1945, 4679, w. *verhooren*, *vernemen.*

Verhoghen, 4355, *verheugen*, *verblijden;* in hoghe zijn, *vrolijk wezen.*

Verkeert, 2529, verkeerden, 3221, w. *verkeeren*, *verdraaijen*, *omwenden.*

Verkenden, 5467, werkw. verkennen, *herkennen*, thans alleen nog in *verkenning* gebruikelijk.

Verlaisiert, 1794, w. verlogieren, *van stand of woonplaats veranderen*, *ter zijde treden*, *voortgaan.*

Verlichte, 186, w. verligten, *opligten*, *opbeuren.*

Verloes, 514, w. verliesen.

Verloest, 3640, rijmw. voor *verlost.*

Vermalendijt, 3164, w. vermaledijden, *vervloeken*, het Lat. *maledicere.*

Vermet, 3845, vermete, 1087, w. vermeten, hetwelk nog in gebruik is, *wagen*, *durven*, *zich beroemen*, *zich aanmatigen.*

Vermonden, 2135, *vertellen*, *verhalen.*

Vernuwen, 4437, rijmw., anders vernieuwen.

Vernoyen, 1152, 1167, *verdrieten*, *vervelen*, ook het zelfstandig naamwoord vernoy, 4554, *leed*, *jammer*, *verdriet.*

Vernamen, 1829, w. vernemen, *opnemen.* Zie verdreghen.

Vername, 1178, 1232, w. vernemen, *aangrijpen.* Van de min gezegd, is iemand vernemen, *iemand verliefd maken.*

Verne, 2653, w. varen, *gaan*, *rijden.*

— Veront, 760, veronste, 1237, werkw. veronnen, *kwalijk nemen*, zie onnen.

Verrechten, 4292, *zich regt verschaffen.*

Verrieden, 2944, w. verraden.

Veronnen, zie ans.

Verporren, 1637, *bewegen*, *verplaatsen*, ook 794, alwaar het van schoenen gezegd wordt, die sedert een zekeren tijd niet van de voeten waren geweest.

Verroken, 106, *ruiken*, *geroken.*

Verronselt, 2229, *gerimpeld.*

Versach, 770, 2563, versaecht, 2528, w. verzien, 609, 1009, 1588, *bespeuren*, *naauwkeurig zien.*

Versceden, 4399, w. versceiden, 28, 1879, *weg gaan*, *uit een gaan*, *van elkander af komen.*

Versiet, 1848, 5484, w. verzien, *zien*, *bespeuren.* Zie op versach.

Versien, *bespeuren.* Zie op versach.

Versien, 4544, *bezinnen.*

Verslaet, 2163, 4457, w. verslaen, *vermoorden.*

Versochte, 1360, *verzuchte*, zijnde de zacht korte *o*, even als in *Tervoren*, een dorp bij Brussel, in gonnen, in konst en in vele anderen, tot *u* overgegaan; de Haarlemsche *Letterbode* evenwel schrijft nog *more majorum* konst.

Versochte, 3953, w. verzoeken, *begeren.*

Versprac, 396, versprect, 1030, verspraken, 4733, w. verspreken, *kwalijk toespreken*, *beschimpen.*

Verstoet, 1360, werkw. verstaen, *van plaats veranderen*, even als *verleggen* en *verzetten*, welke beide nog in gebruik zijn.

Verstoet, 1003, 1027, versteet, 1135, w. verstaen, *begrijpen.*

Versten, 1505, 1939, *uitstel*, *verlenging*, in versten leggen, 3740, *in uitstel brengen.*

Verstoren, 1912, *verlengen.*

Versworen, 166, w. verzweren, *meer zweren dan men houden kan*, *en zich daardoor ongelukkig maken*, dus *overwonnen wezen door den eed.*

Vertrecken, 285, 2871, *verhalen*, *vertellen*.

Vervaert, 86, 100, 690, 997, w. vervaren, *bevreesd zijn*. In Braband en Vlaanderen nog zeer gebruikelijk. Vaer en vare, evenwel, zie die woorden, zijn in de Vlaamsche provincien even zoo verouderd als elders in Nederland.

Verwaghen (hem), 5343, *zich bewegen*, ook 3116, alwaar bedoeld wordt: *hij, die zulk een schild om den hals heeft, behoeft zich weinig te* bewegen, *moeite te geven; want hij kan niet verwonnen worden.*

Verwoeden, 2116, *woedend*, *razend worden*.

Verwonnen, 3116, w. *overwinnen*.

Viant, 1751, *duivel*, in middeleeuwsche geschriften de gewone benaming van den boozen geest.

Vinc, 4744, vinc te swaerde; *naar het zwaard grijpen*. Zoo ook in den *Ridder Raynout*:

slouch hi met sporen Beyarde,
ende vinc asteliken te swaerde.

BILDERDIJK, *N. Versch.* I, 147, 162.

Virtuut, 2789, *kracht*, *vermogen*, Lat. *virtus*, Fr. VERTU.

Visieren, 2628, *bedoelen*, *verlangen*, *ergens op toeleggen*.

Vlochte, 740, w. *vluchten*.

Vloe, 86, 128, vloen, 569, w. vlieden.

Voer, 311, w. varen, *rijden*, *gaan*, ter aangehaalde plaatse, hine voer, d. i. hij *voerde hem*, en aldus naar het Fransch IL SE PROMENOIT A CHEVAL, derhalve *hij voerde zich*, of wel *hij reed*, voerde, 4079.

Voghellijn, 1097, de gewone verkleining van voghel.

Volen, 1319, *kwellen*, *stampen*, *rollen*, het Fr. FOULER, ter aangehaalde plaatse wordt bepaaldelijk *kwellen*, *plagen* bedoeld.

Vorders, 542, *voorouders*, ook wel eens, doch dan verkeerdelijk voor *voorgangers*, het woord is kennelijk eene contractie.

Vore, voor, 5099, *boven*, *meer dan*.

Vortan, 932, *voortaan*.

Vouden, 2650, *vouwen*, *opvouwen*.

Vrie, 3898, *de vrije*, *de edele*, zoo ook **ene joncfrouwe vrie**, 3730. In andere schriften worden ook Christus en Maria met den eernaam van **vrie** aangesproken.

Vroet, 6, *wijs;* **vroede**, 281, *de wijze;* **vroedelijc**, 4926, *verstandig;* **vroetschap**, 2789, *wijsheid*; overdragtelijk voor *wijsdom*, *eene vereeniging van wijzen*, *het stadsbestuur*, enz. **vroescepen**, 622, *kundigheden; vroed* in *vroedschap*, en *vroedvrouw*, Fr. SAGE FEMME, is nog gebruikelijk.

Vollec, 378, **vollic**, 438, 485, **volleken**, 1147, 3330, *aanstonds*, *dadelijk*. Bij andere schrijvers veel gebruikt, zie HUYDECOPER, *Proeve*, I. 4, in de *aant.*

Voerleide, 3666, w. **voerliden**, *vooruitgaan.*

Vroemt, 2930, **vromt**, w. 3320, **vromen**, 8, 3316, *baten*, *voordeel hebben*, *gelukken*, *versterken;* want *vroom*, dat wij nu alleen voor *godvruchtig* gebruiken, is oorspronkelijk *krachtig*, vooral in het strijden, voorts *eerlijk*, *opregt*, zoo als *vromen*, iets met kracht verrigten. Goth. *FREMAN*, *FROMIAN*, Frank. FREMEN; in den *Otnit*. 352, frumen. *Vromen* is voorts bij letterverzetting hetzelfde als *vormen*, *corroborare in fide Christiana; vormsel* is alzoo *vroomsel*, *confirmatio in fide Christiana*, *sacramentum confirmationis.*

Vrouwe, **onzer vrouwen**, 1146, 3255. **Vrouw** is een titel, *vrouw* bij uitnemendheid is de *H. Maagd Maria.*

Vrucht, 1250, w. **vruchten**, 1989, *vreezen*. Ook in het oud D. is *vrees*, furcht, terwijl **forta** in de zelfde beteekenis reeds in de *Nederl. Psalmen uit den tijd van Karel den gr.* gevonden wordt. In *godsvrucht* leeft dien wortel nog voort.

Vespertijt, 1151, *avond*, naar de avondstar *Vesperus*. De *vesper* is overigens eene kerkelijke dienst, welke doorgaans ten 3 ure namiddag, immers voor het ondergaan der zon, moet plaats hebben.

W.

Waen, 1020, 1056, 4960, **wane**, 4568, 4814, **waende**, 454, 715, **waent**, 2364; 2496, 2497, **waenden**, 690, 2730, w. **wanen**, 2774, *meenen*, *denken*, *willen*, zoo ook **bewanen**, 2004, *zich verbeelden*.

Wachte, 3343, 3356, w. **wachten**, *bewaren*, *bewaken*, **gewacht**, 3357, *bewaakt*.

Wacharme, 393, 1446, *ach arme*, uitroeping van beklag en droefheid; men denkt daarbij aan *mensch*, zoodat de uitdrukking zoo veel te kennen geeft als: *bedroefde ziel*, *beklagenswaardig mensch*. De Brabanders bedienen zich veel van deze spreekwijze, doch altijd op eenen toon van deelneming, en de *a* in de uitspraak tot *e* verzacht.

Waende, 1463, w. **waenen**, *weenen*.

Waerde, 964, het oude **oorde**, *plaats*, men verstond er *bergplaats* onder.

Waerf, w. *werf*, bijv. **tweewaerf**, 926, **anderwaerf**, 1525, **driewaerf**, 1709.

Waert hebben, 2326, *liefhebben*.

Waerwaert, 2032, *werwaards*, *waarheen*.

Waghen, 3369, **weghen**, *drillen*, *op en neder gaan*.

Wale, 878, rijmw., anders **wyle**, *oogenblik*.

Wale, 219, 608, *wel*, bijwoord.

Walopperen, 5195, *galopperen*, naar het Fr. GALOPPER, maar met verandering der *g* in *w*, zoo als doorgaans wanneer Lat., Ital. of Fransche woorden met *g* en *gu* aanvangende, in onze taal overgaan. Zie ook 5346, **Perchevale die Walois** in stede van PERCHEVAL LE GALOIS.

Wan, 827, w. *winnen*.

Wanc, 5480, *waggeling*, *aarzeling*,

Mine lieghe mijn wanc,

zoo als ter aangehaalde plaatse gelezen wordt, is dus: *mijne aarzeling ligt niet aan mij*.

Wandeling, 1040, *omgang*.

Wane, 1291, **wanen**, 5007, *van waar*.

Wanhaghen, 3251, *mishagen, verdriet krijgen.* **Wan**, is het voorvoegsel **on**, doch uitgesproken even als het Engelsche *one*. **Wanorde** is om die reden **onorde** en **wanstaltig**, *iets dat onvoegelijk staat* of *zich onbehagelijk voordoet.* Aan **wan** evenwel hecht zich veel meer dan aan **on** het denkbeeld van verkeerdheid, hebbende dit laatste voornamelijk eene beroovende kracht.

Wapine, 418, 1047, 1602, rijmw., anders **wapene.**

Wart op, 247, 253, 1536, 2259, w. **opwarren**, *oprijzen*, *opstaan.*

Werde, 2483, w. **weeren**, *zich weren*, *zich verdedigen.*

Werden in schijn, 2288, *blijken.* In regten zeide men *schijn en blijk geven*, te weten *bewijzen.* Schîn werden en schîn tuon wordt ook op verscheidene plaatsen in *der Nibelungen Lied* aangetroffen, 412, 2072, 3198, 5966, 7952.

Wetecree, 2019, 3375, 3506; *weetniet*, *dwaas*; als rijmwoord, 1017, **wete ghye** gespeld. Zoo ook in in het dichtstuk, *van der ziele ende van der ligchame*, uitgeg. in den *Theophilus*, 325:

want u gheroep ende ghecrey
mach u hulpen niet een ey,
hets al te spade wetekey,
te roepen miserere mei.

Wetenhede, 2153, *wijsheid*, *bekwaamheid.*

Wederbegheven, (**sonder enich**) 2438, *zonder weder te kort te schieten*, *zonder te kortkoming.*

Welfden, 4107, w. *welven*, *buigen.*

Welnaer, 1448, *welhaast*, *bijna*, *omtrent.*

Wi, 1386, *ach*, uitroeping van verwondering en beklag.

Wych, **wyghe**, 643, 1051, 1551, *gevecht*; Frank. en Angels. WIG, wigg. **Die wych sciet**, 2458, *het gevecht eindigde.* Van **wych**, komt vervolgens **wygant**, *een reus*, eigenlijk *een strijder.* Zie *Schatkamer der Talen*, onder de zinspreuk: *Linguae patriae excolendae amore.*

Wies, 3089, *wat.*

Wile, 3457, *wijle*. die wile, 1274, *terwijl.*

Wileneer, 1577, *weleer;* wile is *oogenblik*, *tijdstip;* eer, eerder, is *vroeger*, dus *in vroeger tijd.* Zoo ook wilen, 1642.

Wimpel, 1640, 1911, *sluijer*, *hoofdkleed.* De wimpel is een doek, die het hoofd geheel bedekt; van daar ook *bewimpelen.* Het oud Fransch heeft GUIMPE, GUIMPLE, en zoo ook GUINDER voor ons *winden*, komende ook hier in de Lat. en Fr. *g*, *gu*, met de D. en Nederl. *w* overeen.

Wintbrauw, 1183, *wenkbraauw*, behoorde *wymbraauw* te zijn, als komende van wymme, *ooglid*, en dit om de beweging aldus genaamd, zijnde wymme, met *wemel*, *wemelen*, *wiemelen* verwant. Brauw is *rand* zie ook op bramen, wintbrauw of oghebrauw, zoo als 3346 gezegd wordt, is dus: *rand boven het ooglid.*

Woch, 1619, 1947, rijmw., anders wech, zelfst. nw. of wel wech voorzetsel, zoo als in wech varen, *heen varen.*

Wies, 1884, w. wiesen, *vallen.*

Wiesen, 3358, w. *wasschen*, *groeijen.*

Wostine, 1048, *woestijn*, *wildernis*, *heide*, van daar ook de benaming van het Waalsch-Brabandsche dorpjen *Woustine.*

Wranc, 3566, w. wringen, *wringen.*

Wrene, wreen, 474, 2247, *paard*, Lat. *warrannio*, afgeleid van war, wer, *bellum*, en reinno *admissarius;* wreen is dus *hengst*, *oorlogspaard*, in den *Teuthonista* is wryen *paert, dat iongen maect.*

Wrochte, 1216, w. wroeghen, *werken*, *maken*, van daar nog *gewrocht.*

ZINSTORENDE DRUKFOUTEN.

1420 achter *verdwinen* eene , te plaatsen.

1421 achter *die minne* de , wegnemen.

2190 *die smale* lees *diesmale.*

5483 achter *niet* behoorde geene , te staan.

5484 achter *diere ioesten* moet een . geplaatst , en achter *versiet* de , worden weggenomen.

